

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

**A PROPAGATION LEADERSHIP DEVELOPMENT
MODEL FOR ADMINISTRATIVE MONKS IN
THE ANDAMAN COASTAL AREA**

พระมหาญาณพล ญาณปณฺโณ (รัตนบุรี)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

พระมหาญาณพล ญาณปญฺโญ (รัตนบุรี)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

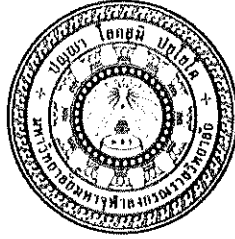
**A Propagation Leadership Development
Model for Administrative Monks in
the Andaman Coastal Area**

Phramaha Yanapon Ñanapañño (Rattanaburi)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณฐิณพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์
ฝั่งอันดามัน” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธบริหารการศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณฐิณพนธ์

(พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

กรรมการ

(รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมคุณฐิณพนธ์

รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

ประธานกรรมการ

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาญาณพล ญาณปญโญ)

ชื่อคุณนิพนธ์ : รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ผังอันดามัน

ผู้วิจัย : พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์
: รศ. ดร.อินฉา ศิริวรรณ, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา),
M.A. (Educational Administration), Ph.D. (Educational Administration)
: พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน, ดร., ป.ธ. ๙, ศศ.ม. (นโยบาย และ
การจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม), พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณนิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ผังอันดามัน ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยเริ่มจากการใช้แบบสอบถามศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตผังอันดามัน ๕ จังหวัด จำนวน ๒๓๔ รูป เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น ในการศึกษาค้นคว้าหาแนวคิด ทฤษฎีในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่และใช้สร้างแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นพระสังฆาธิการ ๑๕ รูป เพื่อทำการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการเขตผังอันดามัน และใช้การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๒ รูป/คน สำหรับพิจารณาความเหมาะสมและให้การรับรองรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ดังกล่าว

ผลการวิจัย พบว่า

๑. สภาพภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ทั้ง ๓ ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ ในการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการในเขตผังอันดามัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
๒. การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการผังอันดามัน ทั้งด้านความรู้ ทักษะและบุคลิกภาพให้เพิ่มพูนสูงขึ้นด้วยการดำเนินการ ๕ ขั้นตอน คือ ๑) กำหนดหลักการในการพัฒนา ๒) กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนา ๓) จัดระบบและกลไก (หรือวางแผนการพัฒนา) ๔) กำหนดวิธีดำเนินการ และ ๕) การประเมินผลการพัฒนา
๓. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการผังอันดามัน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาให้การรับรองว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้พัฒนาได้จริง เป็นไปตาม โมเดล KSPM คือ พระสังฆาธิการ ต้องมีภาวะผู้นำ ๔ ด้าน คือ ๑) มีความรู้ด้านกฎหมาย กฎ ระเบียบคำสั่งของคณะสงฆ์ นโยบาย แผนงานและหลักการเผยแผ่ ๒) มีทักษะ ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศ เทคนิควิธีการเทศนา หลักพุทธธรรมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สำหรับสอนประชาชน และจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ ๓) มีบุคลิกภาพ ตามองค์ธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ๔) มีวิธีการเผยแผ่เชิงรุก สงเคราะห์ประชาชน เข้าถึงชุมชน และปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น

สำหรับวิธีการพัฒนาพระสงฆ์การใช้การบูรณาการ ๕ วิธี คือ ๑) ให้การศึกษาอบรมทั้งในระบบและนอกระบบ ๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ๓) การจัดอภิปรายกลุ่ม ๔) การประชุมระดมสมอง และ ๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่

Dissertation Title : A Propagation Leadership Development Model for
Administrative Monks in the Andaman Coastal Area
Researcher : Phramaha Yanapon Ñanapañño (Rattanaaburi)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Educational Administration)
Dissertation Supervisory Committee
: Assoc. Prof. Dr. Intha Siriwan, B.A. (Educational
Administration), M.Ed. (Educational Administration),
Ph.D. (Educational Administration)
: Phramaha Yannawat Thitavaddhano, Dr., Pali IX,
M.A. (Resources & Environment Policy & Mgt.),
Ph.D. (Buddhist Educational Administration)
Date of Graduation : January 18, 2019

Abstract

The purpose of this dissertation was to propose a model for the development of leadership in propagation for administrative monks in the Sangha administrative area, Region 17 on the Andaman side. The integrated research methodology was used in the study starting from collecting information from documents and research works, quantitative data from 234 administrative monks through, in-depth interviews with 15 administrative monks, and focus group discussions with 12 experts to examine and approve the model of leadership development in Buddhist propagation.

The results of the study found that:

1. The state of leadership in 3 areas of Buddhist propagation; knowledge, skills and personality of the administrative monks in the Andaman coastal area was at a high level overall.

2. Development of leadership in Buddhist propagation of the administrative monks in the Andaman coastal area had 5 steps: 1) Development principles, 2) Development objectives, 3) Systems and Mechanisms management (or Development plan), 4) Operation procedures, and 5) Development evaluation.

3. The model for the development of leadership in Buddhist propagation of the administrative monks in the Andaman coastal area was examined and approved as

the appropriate and practical one. According to the KSPM model, the administrative monks must have 4 qualifications of leadership: 1) Knowledge of laws, rules, regulations, orders, policies, plans and missions of the clergy, 2) Skills in using media, information technology, sermon techniques, principles of Buddhism both in theory and practice for teaching people, fund raising, 3) Having personality according to the principles in Ovadapatimokkha, and 4) Having a proactive propagation method, approaching communities and adapting to local cultures.

5 methods of integration were used in the development of the administrative monks; 1) Direct and indirect training, 2) Workshops training, 3) Group discussions, 4) Brainstorming sessions, and 5) Field trip study.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฉินิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณและขอเจริญพรขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ณ โอกาสนี้

อนุโมนทนาขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อินฉา ศิริวรรณ ประธานกรรมการควบคุมดุขฉินิพนธ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฉินิพนธ์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา และพระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน, ดร. กรรมการที่ปรึกษาดุขฉินิพนธ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฉินิพนธ์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ที่คอยดูแล คอยให้คำปรึกษา และคอยให้คำแนะนำในการทำดุขฉินิพนธ์เล่มนี้ ด้วยความเสียสละและมีน้ำใจต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง จนทำให้ดุขฉินิพนธ์เล่มนี้ประสบความสำเร็จ

ขอบพระคุณ และขออนุโมนทนาขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มที่ได้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ให้ข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยทำให้ดุขฉินิพนธ์มีความถูกต้อง และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ และขออนุโมนทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบประชาพิจารณ์ทุกท่าน และสอบป้องกัน ที่ได้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำให้แก้ไขข้อบกพร่องทำให้ดุขฉินิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ และขออนุโมนทนาขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฉินิพนธ์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือทุกประการจนทำให้ดุขฉินิพนธ์เล่มนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี

ผู้วิจัย ขออุทิศผลบุญกุศลความดีความงามจากงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อตอบแทนพระคุณของมารดาบิดา อุปัชฌายาจารย์ และญาติโยมผู้มีพระคุณทุกท่าน และเพื่ออุทิศผลบุญกุศลให้พระพุทธรศาสนาได้ดำรงคงอยู่ในประเทศไทยตราบกาลนาน

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี)

พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๘
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๘
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๘
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๙
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ	๑๒
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ	๒๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๖๔
๒.๕ บริบทข้อมูลของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗	๙๔
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๖
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑๙
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๑๙
๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๒๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๒๓
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๒๔

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๒๕
๔.๑ ผลการศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน	๑๒๖
๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน	๑๓๒
๔.๓ ผลการเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน	๑๕๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๖๕
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๖๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๖๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๗๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๘๔
บรรณานุกรม	๑๘๕
ภาคผนวก	๑๙๓
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๙๔
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือเชิญ	๒๑๗
ภาคผนวก ค ภาพกระบวนการวิจัย	๒๔๐
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒๐
๔.๑ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม	๑๒๖
๔.๒ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๑ ความรู้	๑๒๗
๔.๓ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๒ ทักษะ	๑๒๘
๔.๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ	๑๓๐
๔.๕ องค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน	๑๔๖
๔.๖ สรุปผลการสนทนากลุ่ม	๑๕๕

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๒.๑ รูปแบบการออกแบบ และพัฒนารูปแบบของสตริกแลนด์ (Strickland)	๑๙
๒.๒ องค์ประกอบในการพัฒนาสมรรถนะ	๓๖
๒.๓ ระบบการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์การ	๔๑
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๘
๔.๑ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแพร่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง)	๑๔๙
๔.๒ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแพร่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับสมบูรณ์)	๑๖๐
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย KSPM MODEL	๑๖๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๗/๑๔๖. หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ภาษาไทย เล่ม ๒๐ ข้อ ๔๕๗ หน้า ๑๔๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระสุตตันตปิฎก

อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

(๒) การระบุหมายเลขย่อภาษาไทย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุ เล่ม/ข้อ/ หน้าตามลำดับ เช่น อง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๙๐-๙๑/๓๑๘-๓๒๐. หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๙๐-๙๑ หน้า ๓๑๘-๓๒๐, อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐. หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๙๑ หน้า ๓๒๐ เป็นต้น

(๓) การใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย
ibid.	ibiden	เรื่องเดียวกัน
op.cit.	opera citato	อ้างแล้ว
p.,pp.	page, pages	หน้า

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาทุกนิกายมีเป้าหมายสูงสุดเพียงอย่างเดียวคือพระนิพพาน แต่หนทางที่จะเข้าถึงนั้นมีหลากหลาย ครั้นสมัยพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงมีพระทัยในสังฆธรรมที่พระองค์ได้ค้นพบคือ อริยสัจ ๔ พร้อมทั้งกฎไตรลักษณ์ และพระพุทธองค์ทรงสถาปนาพระพุทธศาสนาของพระองค์ ได้ทรงให้พระสาวกของพระองค์ไปประกาศธรรมนั้นถึงแม้ว่าคณะสงฆ์นั้นอาจจะบรรลุดุจรรรมาไม่นาน เช่น ปัญจวัคคีย์ พระยส และ คณะพระสาวกเผยแผ่ของพระองค์ถือว่าเป็นมโนปณิธานอันยิ่งใหญ่ที่สุดที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระสาวกชุดแรกที่จะออกประกาศพระพุทธศาสนาว่า จรณ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ความสุขแห่งทวยเทพ และมนุษย์”^๑ ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่กล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และ คฤหบดี เป็นผู้ที่มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์ และ คฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำความสิ้นสุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยอาการอย่างนี้”^๒ เปรียบดังพระพุทธพจน์เป็นรัตนมณี ที่ล้ำค่ากว่ารัตนะทั้งหลายบนโลกนี้ เพราะจะนำความปลาบปลื้ม และความยินดีมาให้แก่ผู้ที่เข้าใจ และเข้าถึงได้ตลอดกาล ทั้งสามารถให้สมบัติที่ปรารถนาได้ทั้งหมด ไม่ว่า มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ อย่างที่รัตนมณีอื่นในมนุษย์โลกไม่สามารถเปรียบเทียบได้ นี่คือความพิเศษแห่งการเผยแผ่พระศาสนาให้ได้รับรู้ และชื่นชมด้วยการเรียนรู้ และเข้าถึงธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในสภาวะการณ์ปัจจุบัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุกองค์กรต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาท ภารกิจ วิธีการบริหาร จัดการแนวใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ และมีตัวชี้วัดความสำเร็จของงานอย่างเป็นรูปธรรม มีการปรับเปลี่ยน กลไกการบริหารงานให้เป็นระบบที่เน้นความรู้ ความสามารถอย่างแท้จริง ซึ่งในองค์กรหนึ่งๆ บุคคลสำคัญที่จะขับเคลื่อนการบริหารงานขององค์กรไปสู่เป้าหมาย คือ ผู้นำ เพราะถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดการ รวมถึงการริเริ่ม การวางแผน การบริการ กำกับการ และการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายขององค์กร องค์กรจะดำเนินการได้ดีมีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้นำ หากผู้นำขาดคุณลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีองค์กรนั้นก็ขาดเป้าหมายการพัฒนาขาดการสร้าง

^๑วินัย. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗

^๒พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๒๙๓

องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Creating a learning organization) ที่จะประยุกต์การบริหารงาน ให้เกิด ความก้าวหน้าแก่องค์กร และขาดการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมองค์กรไปสู่ความคิดสร้างสรรค์แบบใหม่ ในที่สุด จุดเริ่มแรกของการพัฒนาองค์กร คือ การพัฒนาที่ตัวผู้นำ ซึ่งบุคคลที่เป็นผู้นำต้องมีคุณสมบัติ ของ “ภาวะผู้นำ” จึงจะทำให้ “ผู้ตาม” เกิดความเชื่อมั่น และพร้อมที่จะร่วมขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ เป้าหมายอย่างเป็นเอกภาพ องค์กรใหญ่เท่าใดผู้นำย่อมมีสำคัญมากขึ้นเท่านั้น จนอาจกล่าวได้ว่า องค์กร ใดได้ผู้นำดี องค์กรนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรืองไปด้วย ตรงกันข้ามหากองค์กรใดได้ผู้นำไม่ดีองค์กรนั้น จะประสบความยากลำบากไปด้วย

ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่จะสร้างพลังขับเคลื่อนองค์กร และสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงในโลก ยุคใหม่ที่มีลักษณะเป็นพลวัต มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม กระแสการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวเกิดขึ้น อย่างรวดเร็ว และรุนแรงที่ทุกคนต้องเผชิญ ดังนั้นทุกองค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีศักยภาพสูง มีคุณลักษณะที่เหมาะสม และมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี และ สามารถนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จ เมื่อทุกองค์กรมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้สังคมโดยรวมสามารถ ก้าวทัน และเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้เป็นอย่างดีนำมาซึ่งความสุขความ เจริญทุกภาคส่วนของสังคม ดังนั้นการสร้างผู้นำที่มีความสามารถ และมีพลังที่จะขับเคลื่อนองค์กรสู่การ เปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในโลกยุคใหม่นี้ ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถผู้อื่นให้ก้าวไป ข้างหน้าสู่จุดมุ่งหมายตามที่ตั้งใจไว้ โดยใช้ศักยภาพของความเป็นผู้นำที่มีอยู่ทั้งในด้านสถานภาพ ความสามารถ อิทธิพล ชีวิต และพฤติกรรม เพื่อส่งผลให้สามารถกำหนดทิศทางให้บุคคลที่ติดตามมุ่งสู่ เป้าหมายเดียวกัน ฉะนั้นผู้นำจึงมีความจำเป็น และมีความสำคัญต่อการองค์กรหรือบุคคลไปสู่ ความสำเร็จมีความสามารถในการใช้อิทธิพลของตนเองหรือของตำแหน่งที่จะทำให้บุคคลอื่นยอมปฏิบัติ ตามเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน และได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาาร่วมกัน

สังคมที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่าง คือสังคมสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าทรง ดำรงตำแหน่งเป็นพระธรรมราชาเป็นผู้บริหารสูงสุดในองค์กรสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชา นั้นคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^๓ และทรงใช้วิธีการทำให้มีระบบการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน และมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้รับประโยชน์ จากการสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ ในระยะแรกที่พระองค์ทรงประกาศหลักคำสอนนั้นได้มีผู้ให้ความ สนใจ และเข้ามาศึกษาด้วยซึ่งพระองค์ทรงดำเนินการรับ และสั่งสอนเอง พร้อมกันนั้นก็ส่งไปประกาศ ศาสนาไปยังชนบทอื่นๆ เมื่อกิจการของพระศาสนาเจริญเติบโตมีพระภิกษุ จำนวนมากเกินกว่าที่จะทรง ดูแลได้ทั่วถึง จึงทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ดูแลปกครองกันเอง โดยให้เคารพนับถือกันตามลำดับ อาวุโส พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชา ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรืออาจารย์ ปกครองศิษย์ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐาน และพระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่เป็นสามัคคีธรรม ซึ่งเราเรียกว่าสังฆาธิปไตย ทรงวางระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันที่เรียกว่า พระธรรมวินัย เป็นบรรทัดฐาน

^๓พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘/๙

สำหรับยึดถือร่วมกัน^๕ ดังนั้น เมื่อพูดถึงสังคมสงฆ์ และการปกครองแล้วจึงต้องดูที่พระวินัยเป็นหลัก เพราะพระวินัยเป็นทั้งโครงสร้าง และระบบการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และพัฒนาบุคลากรใน สังคมสงฆ์ ทุกคนจะรู้หน้าที่ของตนเอง ทั้งอำนาจขอบเขตของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งพระวินัยจะเป็น หลักในการปฏิบัติ และเป็นแกนกลางคอยยึดเหนี่ยวสังคมสงฆ์ ให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้หลักการเดียวกัน เพราะพระวินัยนั้นเป็นการจัดสรรโอกาส ให้ชีวิต และสังคมมีระเบียบ และมีโอกาสเกิดขึ้นทำให้อะไรๆ ได้อย่างคล่องแคล่วดำเนินชีวิตได้สะดวก ถ้าชีวิต และสังคมไม่มีระเบียบ ไม่เป็นระบบก็จะสูญเสีย โอกาส ในการดำเนินชีวิต และทำกิจกรรมสังคมให้เป็นไปด้วยดี ลักษณะสังคมสงฆ์ในครั้งสมัยพุทธกาลจึง แตกต่างจากสังคมโดยทั่วไป^๕

พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านปัญญาเป็นแบบอย่างที่ดี ในการสร้างศรัทธาของสาธุชนทั่วไป ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาท และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพุทธบริษัททุกระดับ^๖ ดังนั้นภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในทุกๆ ระดับ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ พัฒนาคณะพัฒนาประเทศ และจะต้องมีคุณลักษณะ คือ ผู้นำต้องมีคุณสมบัติ เช่น มีสติปัญญา ความดีงามความรู้ความดีงาม และความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม และลักษณะผู้นำที่มีคุณภาพต้องประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง ตลอดจนต้องมีประสิทธิภาพตามแนวทางของหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคน และสังคม^๗

หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำดังพระพุทธพจน์เกี่ยวกับผู้นำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ใน เมื่อ โคจำฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกันผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรมชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข”^๘ พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของผู้นำต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุขของสังคม และประเทศชาติทั้งหมด^๙

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **นิตินาสตรแนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕.

^๖พระยสุธนา รมณียธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

^๗กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๔๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๖.

^๘พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑-๓๒.

^๙อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๕-๑๑๖.

^{๑๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของไทยมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม การเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ^{๑๐} นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติ และการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขพระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครอง และบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำที่กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปได้ก็ด้วยอาศัย พระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกๆ ระดับซึ่งเป็นผู้นำในทุกเรื่องที่ได้รับ ความเคารพนับถือ เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทภาระหน้าที่สำคัญโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่ และบทบาทที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ด้านคือ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ บทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ที่กล่าวมาจะสำเร็จได้ ก็เพราะอาศัยภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยอย่างน้อย ๒ พระสูตร ได้แก่ ๑) ทุติยปาปณิกสูตร^{๑๑} ซึ่งมีลักษณะ คือ ๑) จักขุมา คือ เป็นผู้มิวิสัยทัศน์ ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออก ๒) วิรุโธ คือเป็นผู้ชำนาญในงาน ๓) นิสสยสัมปันโน คือ พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ และ ๒) สังฆโสภณสูตร^{๑๒} ซึ่งมีลักษณะ คือ ๑) วียตโต ความเป็นผู้มีปัญญา ๒) วินีโต ความเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี ๓) วิสารโท ความเป็นผู้เฉลียวฉลาด กล้าหาญ ๔) พหุสุโต ความเป็นผู้มีความรู้ มีความจำมาก และ ๕) ธัมมานุธัมมปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม มีคุณธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร ซึ่งกล่าวได้ว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาเริ่มได้รับความสนใจอย่างมาในปัจจุบัน เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำ หรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้มีการศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะของผู้นำอำนาจของผู้นำพฤติกรรมของผู้นำแบบต่างๆ และในปัจจุบันได้มีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามหาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลในแต่ละ

^{๑๐} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๑๑} อก.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๗/๑๔๖

^{๑๒} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗/๘

องค์กร หรือในสถานการณ์ต่างๆ^{๑๓} มีความแตกต่างจากการบริหารหรือการจัดการอยู่หลายประการ กล่าวคือ ถ้าพิจารณาบทบาทหรือหน้าที่ทางการบริหารมีหลักการใหญ่ๆได้แก่ การวางแผน การจัดการ/การจัดระบบ การนำหรือการนำทาง และการควบคุม ซึ่งการนำถือเป็นบทบาทที่สำคัญของผู้บริหารหรือผู้จัดการ แต่จะต้องวางแผนงาน มีการจัดการ/จัดระบบ และควบคุม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอย่างกว้างๆ แล้วภาวะผู้นำจะเกี่ยวข้องกับหน้าที่ทางการบริหารในมุมมองของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในขณะที่การวางแผนการจัดการ และการควบคุมนั้นจะเกี่ยวข้องกับมุมมองทางการบริหารงาน ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง การสร้างแรงบันดาลใจ การจูงใจ และการมีอิทธิพล อีกทั้งภาวะผู้นำเป็นลักษณะของการมองอนาคตในขณะที่การบริหารหรือการจัดการจะเน้นกิจกรรมที่มุ่งปัจจุบันมากกว่า^{๑๔}

วัด และพระสงฆ์ถือว่าเป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการพัฒนาจิตใจ และพัฒนาต่างๆ ของประชาชนได้เป็นอย่างดี^{๑๕} เปรียบประดุจเหมือนตะเกียงให้แสงสว่างเป็นประโยชน์แก่ ผู้คนเป็นตะเกียงทางจิตวิญญาณของชาวบ้าน เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้นำการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายทั้งปวงทั้งภายในวัด และภายนอกวัดด้วยหลักความถูกต้องดีงาม และได้ประโยชน์สูงสุดสร้างความเจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นต่อวัดวาอาราม และเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทที่เป็นชาวบ้านอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ เหตุนี้ พระสงฆ์ และวัดเป็นศาสนสถาน เป็นหน่วยงานทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสถาบัน หลักของชุมชน ทำหน้าที่หลักในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชน^{๑๖} นอกจากนี้ที่ดังกล่าวแล้ว วัด และศาสนสถานยังทำหน้าที่เป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมให้ความรู้ และศิลปกรรมแขนงต่างๆ เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และเป็นสถานที่ สงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ได้ปรับแผนการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ ๕ ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยมีหลักการสำคัญของแผนพัฒนาฯ (ข้อ ๒) ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิต และสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรม และคุณธรรม พัฒนาคน ทุกช่วงวัย และเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์ และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม^{๑๗}

^{๑๓} สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง, ภาวะผู้นำให้บริการในองค์กร: แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัย, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา หจก, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๑๕} พิสิฐ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๕.

^{๑๖} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาในวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

^{๑๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়กรัฐมนตริ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

ในส่วนของฝ่ายศาสนจักร “คณะสงฆ์” ^{๑๘} เป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งการปรับเปลี่ยนองค์กรสงฆ์ให้ประสบความสำเร็จ และเกิดประสิทธิภาพสูงที่สุดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การบริหารจัดการที่ดี ความสามารถในการจัดการองค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เป็นต้น องค์ประกอบที่กล่าวมานี้จะดำเนินการไปได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการมีภาวะผู้นำของตัวพระสงฆ์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสที่มีหน้าที่ในการปกครอง และบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปได้ก็ด้วยอาศัยพระสงฆ์เป็นสำคัญ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ^{๑๙} ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงต้องมีศาสตร์ และศิลป์ในการบริหารจัดการวัดประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ ^{๒๐} โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งสูงสุด และมีความสำคัญยิ่งในฐานะผู้นำการบริหารจัดการ และดูแลวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม มีหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น ทำหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ถือเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จนมีคำกล่าวว่า “พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน พระสงฆ์ย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน” ^{๒๑} พระสงฆ์ที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มีภาวะผู้นำ มีกระบวนการ วิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย ซึ่งการบริหารวัดในที่นี้ คือ การปกครองบังคับบัญชาภายในวัดดูแล แนะนำสั่งสอนภิกษุสงฆ์สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพ ก็คือพระสงฆ์จำนวนมากยังขาดทักษะในการบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน พระสงฆ์จำนวนมากยังปล่อยปะละเลยพระภิกษุ สามเณร

^{๑๘} พระมหาสุริยา หอมวัน. “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์: กรณีศึกษาพระภิกษุสามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยเกริก. ๒๕๔๔). บทคัดย่อ.

^{๑๙} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๐). คำนำ.

^{๒๐} พิภพ กาญจนะ. คู่มือการบริหาร และการจัดการวัดฉบับย่อ. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒). หน้า ๔๒.

^{๒๑} พระธรรมวโรดม. การปกครองวัด. (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา. ๒๕๓๙). หน้า ๒๕.

ในปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถากรรม ไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด

จากผลการวิจัยต่างๆ ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาวัวอย่างหลากหลาย เช่น ผู้นำองค์กรคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ซึ่งเป็นกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง อันเป็นหนึ่งใน ๑๘ กลุ่มจังหวัดกลุ่มจังหวัดที่ได้แต่งตั้งขึ้นตามประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่อง การจัดตั้งกลุ่มจังหวัด และกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒^{๒๒} ควรมีวิสัยทัศน์ และควรสร้างแรงบันดาลใจอันแสดงถึงภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับหลักธรรมที่เกี่ยวกับผู้นำในทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์เขตปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อันจะส่งผลถึงความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไปรวมถึงควรมีการประชุมพระภิกษุและสามเณรในวัดเนืองๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด คณะสงฆ์ควรเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัด ควรนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาวัด และควรจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัด และชุมชน คณะสงฆ์ควรรู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กติกาที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ต้องรู้จักจุดหมายหรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ ต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงแห่งโลกอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำพามวลชน และองค์กรไปสู่จุดหมายได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ต้องรู้จักความพอเหมาะพอควรในการทำกิจการทุกอย่างให้ลุล่วงด้วยดี ต้องเป็นผู้รู้จักการบริหารเวลาหรือวางแผนให้เหมาะสมกับเวลา ควรรู้จักชุมชน รู้สังคม และรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน^{๒๓} และการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ในทุกด้านจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และเอกชน ในการส่งเสริมหรือจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางความคิด ตลอดจนงบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์สามารถเข้าถึงวิทยาการสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้นซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป ดังนั้น พระสังฆาธิการในทุกระดับต้องมีสติปัญญาเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์โลกซึ่ง มีผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์อย่างรุนแรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระสังฆาธิการสมควรจะต้องมี การพัฒนาภาวะผู้นำในการปกครองให้มีศักยภาพประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นด้วยกระบวนการตามแนวทางอันดีงาม แห่งพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งใน ๔ ด้านคือ ๑) ผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ ๒) ผู้นำในการศาสนศึกษา ๓) ผู้นำในการเผยแผ่

^{๒๒} เล่ม ๑๒๖ ตอนพิเศษ ๒๘ ง ราชกิจจานุเบกษา ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒, หน้า ๓๓.

^{๒๓} พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุขอินทร์). “การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปปริสธรรม ๗”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔). บทคัดย่อ.

พระพุทธศาสนา ๔) ผู้นำในการศึกษาสงเคราะห์ ๕) ผู้นำในการสาธารณูปการ และ ๖) ผู้นำในการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตเพื่อคุณประโยชน์สูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นด้วยความดีงามตามพระธรรมวินัย และเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

จากเหตุผล และความสำคัญดังที่กล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยมีแนวคิดว่าการสำคัญ และมีประโยชน์ต่อการปกครองคณะสงฆ์ก็คือการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่สำหรับวัดของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนามีคำตอบ และจะสามารถช่วยพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำ ให้เป็นผู้นำด้านการเผยแผ่ที่สมบูรณ์อย่างสูงสุดในยุคโลกาภิวัตน์ และในอนาคตภายหน้าได้จึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อนำประโยชน์มาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ทั้งแก่องค์กรสงฆ์ สังคมประเทศชาติ และสังเคราะห์บูรณาการสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ อันจะเป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับวัดในปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑.๒.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน อยู่ในระดับใด

๑.๓.๒ การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรทำอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ และภาวะผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัย ได้กำหนดประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ๑) มีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๕๗๖ รูป

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่พระสังฆาธิการในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ขอบเขตสถานที่ในการวิจัย คือ คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ จังหวัดคือ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีการดำเนินการจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่เดือน มกราคม - ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้าง และความสัมพันธ์ของปัจจัยหรือตัวแปรหรือองค์ประกอบของสิ่งที่ศึกษาโดยมีองค์ประกอบของรูปแบบ ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) หลักการของรูปแบบ ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๓) ระบบ และกลไกของรูปแบบ ๔) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และ ๕) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการพัฒนารูปแบบ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การศึกษาสภาพปัญหา คือ การเริ่มต้นจากการศึกษาสภาพปัญหาหรือสภาพพื้นฐานของสิ่งที่จะต้องสร้างรูปแบบให้ชัดเจน ๒) การพัฒนารูปแบบ คือ การศึกษาหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วพัฒนารูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น ๓) การเสนอรูปแบบ คือ การนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปเสนอเพื่อตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะประสบการณ์ และทัศนคติอันเหมาะสมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของแต่ละบุคคลให้สามารถปรับตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีความพร้อมปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ภาวะผู้นำ หมายถึง ภาวะผู้นำในการใช้อำนาจ อิทธิพล หรือจูงใจในการแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนธรรม และการพัฒนาช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ต่างๆ แก่พระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

การพัฒนาภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพพระสังฆาธิการให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษา ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ ๓) การอภิปรายกลุ่ม ๔) การระดมสมอง ๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การแสดงธรรม บรรยายธรรม เทศนาสั่งสอนหรือวิธีอื่นใดแก่พุทธศาสนิกชน และการช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ด้านต่างๆ เพื่อให้พระสัทธรรมมั่นคงและให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายรุ่งเรืองไปทั่วสารทิศ

ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ หมายถึง ศักยภาพในการใช้อำนาจ อิทธิพล หรือจูงใจในการแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนธรรม และการพัฒนาช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ต่างๆ ประกอบด้วย ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ ที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง

เขตปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์ และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเป็นข้อมูลพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑.๖.๒ การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาเป็นข้อมูลการพัฒนารูปแบบ

๑.๖.๓ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน จะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรสงฆ์ทุกระดับ และรวมถึงจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้ง มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น

๑.๖.๔ องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไปให้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ต่อไป

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
- ๒.๕ บริบทข้อมูลของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ และนักการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศได้กล่าวถึงความหมายของรูปแบบไว้มีดังต่อไปนี้

ทิสนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรมซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเอง และบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบ ความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย^๑

สุเทพ บุญเติม ได้สรุปความหมายของรูปแบบไว้ว่า^๒ รูปแบบเป็นการจำลองภาพในอุดมคติที่นำไปสู่การอธิบายคุณลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจที่ไม่มีองค์ประกอบตายตัว หรือรายละเอียดทุกแง่มุม โดยผ่านกระบวนการทดสอบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความแม่นยำ และเชื่อถือได้

^๑ดูรายละเอียดใน ทิสนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒๐.

^๒ดูรายละเอียดใน สุเทพ บุญเติม, “การพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗.

อัมพร เรืองศรี ได้สรุปความหมายของรูปแบบไว้ว่าหมายถึง สิ่งที่เป็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของเรื่องที่ศึกษาอย่างเป็นระบบ มีลักษณะเป็นตัวแทนของความเป็นจริง ที่เปลี่ยนความสลับซับซ้อนให้เป็นความเข้าใจง่ายขึ้น สะท้อนลักษณะบางส่วนออกมาให้เป็นความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เชื่อมโยง มีความเป็นเหตุผลซึ่งกัน โดยใช้เหตุผล ข้อมูล และฐานคติมาประกอบ อาจเป็นได้ทั้งรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม^๓

Tosi & Carroll ให้ความหมายของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของของจริง หรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง มีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) และรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า รูปแบบ หมายถึงแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายหรือแสดงปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และใช้ในการพยากรณ์ปรากฏการณ์ หรือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่ง^๔

Good ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการ หรือแนวคิด และเป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน ซึ่งรวมตัวกันเป็นตัวประกอบ และเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้^๕

Bardo & Hardman ได้กล่าวถึงรูปแบบในทางสังคมศาสตร์ว่าเป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะ และ/หรือบรรยายคุณสมบัตินั้น รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุม รูปแบบจะมีรายละเอียดมายน้อยเพียงใด หรือควรมีองค์ประกอบใดบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างไร^๖

Keeves ได้กล่าวถึงความหมายของรูปแบบว่าหมายถึง การแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร^๗

^๓อัมพร เรืองศรี, “การพัฒนาแบบการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา และการพัฒนาสังคม*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒-๕๓.

^๔Tosi, & Carroll. *Management*. 2nd ed. (New York: John Wiley and Sons, 1982), p. 162.

^๕Good, *Dictionary of education*. 3rd ed. (New York: McGraw-Hill Book, 1973), p. 15

^๖Bardo & Hardman. *Urban sociology: A systematic introduction*. (USA: F.F. Peacock, 1982), p. 70.

^๗Keeves, *Educational research methodology and measurement: An international*. (Handbook Oxford: Pergaman Press, 1988), p. 559.

ความหมายของรูปแบบ หมายถึง องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ขั้นตอน และกระบวนการต่างๆ ที่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ และเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน

๒.๒.๒ ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการ และนักการศึกษาในต่างประเทศได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลากหลาย ลักษณะซึ่งแตกต่างกันไป มีดังต่อไปนี้

Keeves ได้แบ่งประเภทของรูปแบบ โดยยึดแนวทางของ Caplan and Tutsuoka และพัฒนาการของการใช้รูปแบบทางการศึกษาเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Model) ลักษณะเป็นรูปแบบเชิงกายภาพ สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเทียบเคียงโครงสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และทำให้รูปแบบสอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ในขณะนั้น อีกทั้งรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบชัดเจน เพื่อทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ และหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้ เช่น รูปแบบของจำนวนประชากรนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเทียบเคียงกับลักษณะของแท่งก้นน้ำที่ประกอบด้วยท่อน้ำเข้า และท่อน้ำออก ส่วนจำนวนนักเรียนออกจากโรงเรียน ประกอบด้วยอัตราการออกเนื่องจากพ้นเกณฑ์ อัตราการย้ายออก อัตราการออกจากโรงเรียนตามระบบ เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบก็เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงประชากรนักเรียนของโรงเรียน

๒. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) ลักษณะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบในรูปของข้อความ รูปแบบเชิงข้อความใช้หลักการเทียบเคียงเชิงแนวคิด ปรากฏการณ์ และใช้ข้อความในการอธิบาย จึงทำให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนคือ ขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ทางการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น

๓. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ลักษณะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรโดยใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ในด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดผลทางการศึกษา รูปแบบสามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎี ทั้งนี้เพราะสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานได้ และส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

๔. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่มาจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ไปศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ ทำให้สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดที่สำคัญของรูปแบบนี้คือ ต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรง แต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียว โดยไม่มีการสัมพันธ์ย้อนกลับ ๒) รูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non-Recursive Model) คือ รูปแบบที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร

โดยมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรตัวหนึ่ง อาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงเหตุ และเชิงผล พร้อมกัน จึงมีทิศทางย้อนกลับได้^๘

Joyce & Weil ได้จัดแบ่งประเภทรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยาย และอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ เป็นหลัก และได้แบ่งรูปแบบไว้ ๔ รูปแบบ ได้แก่

๑. Informational-Processing Model เป็นรูปแบบที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดเก็บข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล และการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบ และปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหมด

๓. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยา และพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้^๙

Husen & Postlethwaite ได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้ ๕ ประเภท ได้แก่

๑. รูปแบบเชิงอุปมาหรือเปรียบเทียบ (Analogue Models) เป็นรูปแบบที่ใช้หลักการคิดหาเหตุผล รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ รูปแบบนี้ไม่ค่อยใช้ในสาขาสังคม และพฤติกรรมศาสตร์ ตัวอย่างของรูปแบบประเภทนี้ใช้ทางการศึกษา คือ ขนาดของโรงเรียน หรือจำนวนของนักเรียนในโรงเรียน เช่น ตามเกณฑ์อายุ ตามเขตพื้นที่ ตามการย้ายเข้ามาอยู่ของผู้ปกครอง รูปแบบนี้มีประโยชน์ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลง และการทำนายในอนาคต ซึ่งสามารถใช้ในการวางแผน และการกำหนดนโยบายได้

๒. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงออกด้วยการใช้คำพูด ภาษา ท่าทาง รูปภาพ เป็นหลัก แต่รูปแบบนี้มีจุดอ่อนที่ขาดความชัดเจนแน่นอนที่ยากต่อการทดสอบ ฉะนั้น รูปแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของการใช้ภาษา

๓. รูปแบบเชิงแบบแผน (Schematic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงแผนที่หรือแผนภูมิที่จะพยายามเชื่อมโยงหน่วยงาน และกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาสัมพันธ์กัน รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาจิตวิทยา

๔. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematic Models) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์นี้มีประโยชน์ที่สามารถทำให้ข้อสันนิษฐานได้มีการพิจารณาด้วยเชิงปริมาณ และการทดสอบได้ด้วย

^๘Keeves, Educational research methodology and measurement: An international. (Handbook Oxford: Pergaman Press, 1988), p. 561.

^๙Joyce, & Weil, Model of teaching. 2nd ed. (New Delhi: Prentice-Hill of India Private limited, 1985), p. 74.

ข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์สามารถเขียนความสัมพันธ์ได้ในรูปสูตรหรือสมการทางคณิตศาสตร์ได้

๕. รูปแบบเชิงเหตุผล (Casual Models) รูปแบบนี้เริ่มได้รับความสนใจในช่วงหลังปี ค.ศ. ๑๙๗๐ และนิยมใช้ในการวิจัยมากขึ้น เชื่อกันว่ารูปแบบนี้เริ่มใช้ในสาขาพันธุศาสตร์ ซึ่งมีการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) มาใช้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบเชิงเหตุผลนี้จะเกี่ยวข้องกับการสร้างสมการโครงสร้างอย่างง่ายของสาเหตุกับตัวแปรต่างๆ ภายใต้การให้เหตุผลการตัดสินใจ^{๑๐}

สรุปได้ว่า ประเภทของรูปแบบ หมายถึง การกำหนดรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานเพื่อการเสนอรูปแบบในการบรรยาย และอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ เป็นหลัก โดยสรุปเป็น ๒ ประเภท คือ รูปแบบเชิงทฤษฎี และรูปแบบเชิงปฏิบัติ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบเชิงแบบแผน (Schematic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงกระบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาของการพัฒนาพระสังฆาธิการ

๒.๒.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

นักวิชาการ และนักการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้มี ดังต่อไปนี้

มาลี สิบกระส ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษา และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การ และการบริหารจัดการ (The model of organization and management) โดยสรุปแล้วในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใดมีโครงสร้าง และความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรากำลังศึกษาหรือจะออกแบบแนวคิดทฤษฎี และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้นๆ เป็นหลัก^{๑๑}

Keeves ได้กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์การทดสอบได้

๒. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์/เรื่องนั้นได้

๓. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelation) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

^{๑๐} Husen & Postlethwaite, *The international encyclopedia of education*. 2nd ed. (New York: Paramon, 1994), pp. 3866-3872.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน มาลี สิบกระส, “การพัฒนาแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

๔. รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)^{๑๒}

สมาน อัครภูมิ ได้กล่าวไว้ว่า ในการกำหนดองค์ประกอบแบบจำลองว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีโครงสร้าง และความสัมพันธ์อย่างไรรันั้น ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรากำลังศึกษาหรือจะออกแบบ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการพื้นฐานในการกำหนดแบบจำลองนั้นๆ เป็นหลัก^{๑๓}

ธีระ รุญเจริญ กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบไว้ ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) หลักการของรูปแบบ ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๓) ระบบ และกลไกของรูปแบบ ๔) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ ๕) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ และ ๖) เงื่อนไขของรูปแบบ^{๑๔}

Brown and Moberg ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นจากแนวคิดเชิงระบบ (system approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (contingency approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบประกอบด้วย ๑) สภาพแวดล้อม (environment) ๒) เทคโนโลยี (technology) ๓) โครงสร้าง (structure) ๔) กระบวนการจัดการ (management process) ๕) การตัดสินใจสั่งการ (decision making)^{๑๕}

Ivancevich ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบเชิงระบบ ประกอบด้วย ๑) ปัจจัยนำเข้า ๒) กระบวนการ ๓) ผลผลิต ๔) ข้อมูลป้อนกลับ จากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่ง เข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจาก สภาพแวดล้อมภายนอก^{๑๖}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบเป็นสิ่งที่แสดงโครงสร้าง และความสัมพันธ์ของปัจจัยหรือตัวแปรหรือองค์ประกอบของสิ่งที่ศึกษา โดยมีองค์ประกอบของรูปแบบ ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) หลักการของรูปแบบ ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ๓) ระบบ และกลไกของรูปแบบ ๔) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และ ๕) แนวทางการประเมินผลรูปแบบ

^{๑๒}Keeves, Educational research methodology and measurement: An international. (Handbook Oxford: Pergaman Press, 1988), p. 387.

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน สมาน อัครภูมิ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

^{๑๔}ธีระ รุญเจริญ อ้างใน สมาน อัครภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐.

^{๑๕}Brown and Moberg อ้างใน สมาน อัครภูมิ “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖.

^{๑๖}Ivancevich, J. H. et al. (1989). Management: Principles and Functions. 4th ed. Boston: MA. Richard D. Irwin. Retrieved July 20, 2005, from <http://www.norvathesdubeez.hu/ leto/tresek/eng/col.doc>

๒.๑.๔ การพัฒนารูปแบบ

การสร้างหรือพัฒนารูปแบบเพื่อบรรยายลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่นำไปสู่การศึกษาในเชิงลึกต่อไป ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้นิยามความหมายไว้ว่า

บุญชม ศรีสะอาด ได้กล่าวถึงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบว่ามีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบอยู่ ๒ ขั้นตอน คือ

๑. การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐานโดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิด รูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่นๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้อาจกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบนี้จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยอาจจะคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนแล้วปรับปรุง โดยอาศัยข้อสังเกตจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการศึกษาองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจของขั้นนี้อยู่ที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปร หรือกิจกรรม) เพื่อให้ได้แบบที่เหมาะสม

๒. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น ถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว แม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่^{๑๗}

ธวัชชัย รัตตัญญู ได้กล่าวว่า การพัฒนาแบบจำลอง (Model Development) หมายถึง กระบวนการในการสร้างหรือพัฒนาแบบจำลอง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ๒) การกำหนดหลักการ และองค์ประกอบของแบบจำลอง ๓) การร่างแบบจำลอง ๔) การตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้หรือการทดลองใช้แบบจำลอง^{๑๘}

มาลี สิบกระส้าน ได้กล่าวถึงการสร้างรูปแบบไว้ว่า การสร้างรูปแบบ (Model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมติฐาน และหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้าง

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยทางการวัดผล และประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

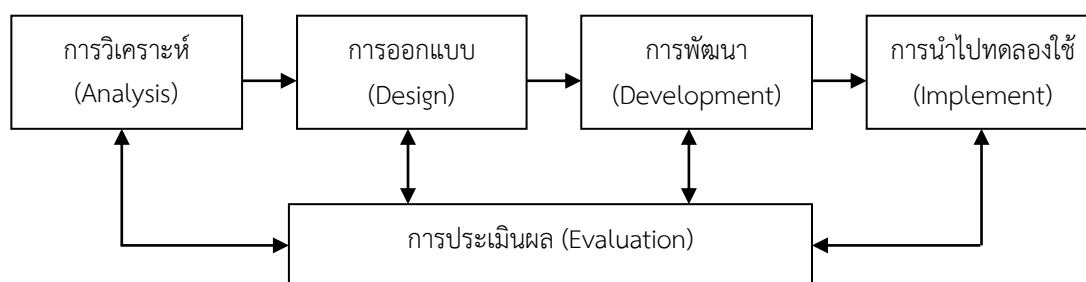
^{๑๘} ดูรายละเอียดใน ธวัชชัย รัตตัญญู, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๘๐.

ขึ้นไปตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป โดยสรุปการพัฒนาแบบมีสองขั้นตอนใหญ่คือ การสร้างรูปแบบ และการหาคุณภาพของรูปแบบ ซึ่งมีความจำเป็นต้องดำเนินการให้ครบทั้ง ๒ ขั้นตอน^{๑๙}

Keeves ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนารูปแบบอย่างกว้างๆ ไว้ ๔ ประเด็น ดังนี้

๑) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตาม ความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มีประโยชน์เฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ ๒) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ ๓) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย และ ๔) นอกจากคุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาด้วย^{๒๐}

Strickland ได้เสนอขั้นตอนการออกแบบพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย การดำเนินการอย่างเป็นระบบ ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การวิเคราะห์ (Analysis) ๒) การออกแบบ (Design) ๓) การพัฒนา (Development) ๔) การนำไปทดลองใช้ (Implement) ๕) การประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเรียกว่า “ADDIE Model”^{๒๑} ดังแสดงในภาพที่ ๒.๑

ภาพที่ ๒.๑ รูปแบบการออกแบบ และพัฒนารูปแบบของสตรีกแลนด์ (Strickland)^{๒๒}

Seels & Richey ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนารูปแบบเป็นการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ประสบการณ์เรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอน ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การออกแบบ (Design) ๒) การ

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน มาลี สืบกระแสน, “การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๖.

^{๒๐} Keeves, *Educational research methodology and measurement: An international. (Handbook Oxford: Pergaman Press, 1988), p. 560.*

^{๒๑} Strickland, *ADDIE*. Idaho State University College of Education Science, Math & Technology Education. Retrieved March 2, 2017. From <http://www.ed.isu.edu/addie/index.htm>

^{๒๒} *ibid.*

พัฒนา (Development) ๓) การนำไปใช้ (Utilization) ๔) การดำเนินการ (Management) และ และ ๕) การประเมินผล (Evaluation)^{๒๓}

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดการพัฒนารูปแบบ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การศึกษาสภาพปัญหา คือ การเริ่มต้นจากการศึกษาสภาพปัญหาหรือสภาพพื้นฐานของสิ่งที่จะต้องสร้างรูปแบบให้ชัดเจน ๒) การพัฒนารูปแบบ คือ การศึกษาหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วพัฒนารูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น ๓) การเสนอรูปแบบ คือ การนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปเสนอเพื่อตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่

๒.๑.๕ การตรวจสอบรูปแบบ

อัมพร เรืองศรี ได้กล่าวว่า การตรวจสอบหรือประเมินรูปแบบมีความสำคัญยิ่งต่อการที่จะให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการศึกษาวิจัยที่มีคุณภาพ รูปแบบต้องมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลเที่ยงตรง เชื่อถือได้ โดยปกติแล้ว การวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ มักจะทำการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีทางสถิติหรือวิธีการเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงความถูกต้อง และความเชื่อมั่นของข้อมูลตัวเลขเหล่านั้น มิฉะนั้น อาจเกิดผลเสียมากกว่าผลดีเสียอีก การทดสอบหรือการประเมินรูปแบบ อาจกระทำได้ ๔ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง ๒) การประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ ๓) การประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมาย และศีลธรรมจรรยา และ ๔) การประเมินความน่าเชื่อถือ และได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง^{๒๔}

อุทุมพร จามรมาน ได้กล่าวถึงการตรวจสอบรูปแบบว่า ควรตรวจสอบคุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้อง และหาเหตุผลระหว่างตัวแปร การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่างหรือสถานที่ได้ หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้ โดยผลการตรวจสอบสามารถนำไปสู่คำตอบ ๒ ข้อ คือ การสร้างรูปแบบใหม่ และการปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม^{๒๕}

Keeves ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของการทดสอบแบบจำลองนั้น เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแบบจำลองในการปฏิบัติจริง แบบจำลองทางวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ จะทำการทดสอบโดยการพิสูจน์ตามสูตรหรือสมการหรือตรวจสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบจำลอง สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ มักจะดำเนินการทดสอบแบบจำลองด้วยวิธีทางสถิติ ผลของการ

^{๒๓} Seels & Richey, *Instructional technology: The definitions and domains for the field.* (Washington, D.C.: Association for Educational Communications and Technology, 1994), p. 21.

^{๒๔} อัมพร เรืองศรี, “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา และการพัฒนาสังคม*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๗.

^{๒๕} ดูรายละเอียดใน อุทุมพร จามรมาน, *วิธีทำประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: ฟีนี, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

ทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธแบบจำลองนั้น และนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่ต่อไป แต่การทดสอบแบบจำลองบางเรื่องนั้นไม่สามารถกระทำด้วยวิธีการดังกล่าวได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการ^{๒๖}

Eisner ได้เสนอแนวความคิดการตรวจสอบรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่อง ที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวความคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้

๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบของเป้าหมาย (Goal-Based Model) การตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือ กระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่างๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

๒. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่าไม่ว่าจะประเมินด้วยเครื่องวัดใดๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการศึกษาขั้นพื้นฐานมากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เล่นในเรื่องนั้นจริงๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริงๆ จึงจะทราบ และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๓. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรม และมีคุณพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐาน และเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

๔. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ^{๒๗}

^{๒๖} Keeves, Educational research methodology and measurement: An international. (Handbook Oxford: Pergaman Press, 1988), p. 589-560.

^{๒๗} Eisner, Educational connoisseurship and criticism: Their form and functions in education evaluation. (n.p. 1976), pp. 192-193

สรุปได้ว่า การตรวจสอบรูปแบบเป็นไปเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบในการปฏิบัติจริง โดยผลการตรวจสอบรูปแบบอาจนำไปสู่การพัฒนาแบบเดิม และการสร้างรูปแบบใหม่

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ

พระพุทธเจ้าทรงได้รับการเฉลิมพระนามว่าเป็น “สัตถา” (ศาสดา) ซึ่งแปลว่าผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือ “โลกนายก” ซึ่งแปลว่าทรงเป็นผู้นำโลกคำทั้งสองคำดังกล่าวนี้ ยืนยันว่า คำว่า “ผู้นำ” (นายก, Leader) นั้นเป็นคำที่ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งยังเป็นคำที่มีใช้อยู่แล้วในพระพุทธศาสนา มาแต่เดิม

หลักธรรมสำหรับสร้างภาวะผู้นำก็ทรงแสดงไว้เป็นอเนกประการ เช่น ทศพิธราชธรรม, ราชสังคหวัตถุ ๔, พละ ๕, ของพระมหากษัตริย์, อธิปไตย ๓, อปริหานิยธรรม ๗, พรหมวิหารธรรม ๔, หลักปาปนิกรรม ๓ เป็นต้น ผู้นำเป็นผู้กำหนดชะตากรรมทั้งของตัวผู้นำ ผู้ตามขององค์กร ของ สังคม และของโลกทั้งหมด ถ้าองค์กร บริษัท สถาบัน สังคม หรือประเทศใดมีผู้นำที่เปี่ยมไปด้วยภาวะ ผู้นำ (Leadership) องค์กร บริษัท สถาบัน สังคม หรือประเทศนั้นๆ ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง แต่ ถ้ากลับเป็นไปในทางตรงกันข้ามองค์กรนั้นย่อมพบกับความล้มเหลว การเป็นผู้นำนั้นไม่ใช่ใครๆ ก็ เป็นได้ เพราะการเป็นผู้นำนั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ แต่อย่างไรก็ตาม แม้การเป็นผู้นำจะเป็นสิ่งที่ เป็นไปได้ยากสำหรับผู้ที่ไม่มีเจตนารมณ์มุ่งมั่นในการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำแล้ว การที่จะเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับก็ไม่ใช่สิ่งสุดท้าย^{๒๘}

เมื่อบุคคลหลายคนร่วมกันทำกิจกรรมใดๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันย่อมจะเกิด ภาวะผู้นำขึ้นหรือมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มนั้นแสดงบทบาทเป็นผู้นำเสมอ อาจแสดงบทบาทในรูปของการสั่งการ ชี้แนะหรือประนีประนอม ประสานงาน แล้วแต่กรณี ภาวะผู้นำเป็นสถานการณ์ที่จำเป็นมากสำหรับองค์กร การบริหารองค์กรใดๆ หากขาดผู้นำเสียแล้วย่อมจะทำให้องค์กรนั้น ดำเนินกิจกรรมไปด้วยความยากลำบาก องค์กรซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมากย่อมจะวุ่นวายสับสน ต่างคนต่างทำงานไปไม่ประสานกันหรือขัดแย้งกัน การบรรลุเป้าหมายขององค์กรย่อมจะล่าช้าหรือ ไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒.๒.๑ ความหมายของผู้นำ

คำว่า “ผู้นำ” นั้นตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Leader” ซึ่งมีนักวิชาการเป็นผู้ให้ความหมายของคำว่าผู้นำไว้หลายความหมาย สรุปได้ดังต่อไปนี้

คำจำกัดความว่า “ผู้นำ” คือ บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่น และประสานให้ผู้อื่นช่วย ช่วยทำกิจการงานต่างๆ ของตนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความ

^{๒๘} ว.วชิรเมธี, ภาวะผู้นำ, จากเนลสัน มันเดลาถึงโอบามาแห่งทำเนียบขาว, (สถาบันวิมุตตยาลัย, 2552), หน้า 158.

เต็มใจ^{๒๙} “ผู้นำ” คือ บุคคลที่จะสามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่น ในตนเอง และสามารถคลี่คลายความตึงเครียดต่างๆ ลงได้ และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๓๐} ความหมายของผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ถูกเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งให้นำกลุ่ม และมีอิทธิพลต่อ กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และเพื่อทำหน้าที่หัวหน้าของกลุ่ม^{๓๑} สรุปว่า ผู้นำคือบุคคลผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลต่อผู้อื่น และผู้ซึ่งมีอำนาจสิทธิหน้าที่ทางการจัดการ บางท่าน กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถสำแดงอิทธิพลเหนือผู้อื่น เพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมาย กลุ่มหรือเป้าหมายองค์การ ส่วนความหมายของผู้นำนั้นมีความหมายดังที่กล่าวว่า ผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ^{๓๒}

บางสถานการณ์ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานงานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ตั้งใจไว้ว่าพากันไปก็ให้พากันไปด้วยดีนั้น หมายความว่าไปโดยสวัสดิ์ หรือโดยสวัสดิภาพ ผ่านพ้นภัยอันตรายอย่างเรียบร้อย และเป็นสุข เป็นต้น แล้วก็บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งใจโดยถูกต้องตามธรรม” หมายความว่า เป็นความจริง ความแท้ ความถูกต้อง และได้มาโดยธรรม^{๓๓} ขณะเดียวกันผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด และแม้กระทั่งเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^{๓๔} นักวิชาการให้นิยามว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่ม และมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นๆ ในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้นๆ ได้^{๓๕} จากที่กล่าวบางท่านสรุปว่าผู้นำ หมายถึง การที่บุคคลสามารถทำให้บุคคลอื่นปฏิบัติงานตามที่ได้มอบหมายให้ทำด้วยความเต็มใจ ผู้นำจึงหมายถึงผู้ที่ทำงานให้สำเร็จโดยบุคคลอื่น

^{๒๙}Normond L. Frigon, Sr.& Harry K. Jackson, Jr, The Leader: Developing the Skill & Personal Qualities You Need to Lead Effectively, (New York: American Management Association, 1996), p. 8.

^{๓๐}Raymond J. Burdy. Fundamental of Leadership Reading, (Massachusetts Addison: Wesley Publishing Co., 1967), p. 8.

^{๓๑}Dejnozka อ้างใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, ภาวะความเป็นผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ส. เอเชียเพรส 1989 จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๓๒}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๙.

^{๓๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ:ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา), หน้า ๒๕.

^{๓๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, พิมพ์พิเศษ ธันวาคม ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๒๖.

^{๓๕}ยงยุทธ เกษสาคร, ภาวะผู้นำ และการทำงานเป็นทีม, (กรุงเทพมหานคร: เอสแอนด์ เจ กราฟฟิค, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐.

สรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง สมาชิกในกลุ่มที่มีลักษณะโดดเด่นแตกต่าง จากคนในกลุ่ม มีอิทธิพลสามารถชักจูงชักนำสมาชิกในกลุ่มให้ปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มได้

๒.๒.๒ ความหมายของภาวะผู้นำ

คำว่า “ภาวะผู้นำ” นั้นตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Leadership” ซึ่งมีนักวิชาการเป็นผู้ให้ความหมายของคำว่าภาวะผู้นำไว้หลายความหมาย สรุปได้ดังต่อไปนี้

ภาวะผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อิทธิพล (Influence) เขาให้นิยามภาวะผู้นำไว้ว่า คือ กระบวนการใช้อิทธิพลที่ผู้นำกระทำต่อกลุ่มเพื่อให้งานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายที่วางไว้^{๓๖} จากที่ศึกษามองว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการชักจูงให้บุคคลสามารถทำงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ ความเชื่อมั่น และการสนับสนุนให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้บรรลุ เป้าหมาย นักวิชาการต่างกล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพล กระบวนการกลุ่ม การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย บุคลิกภาพ การยอมรับตาม พฤติกรรมที่เจาะจง การชักจูง อำนาจ การปฏิสัมพันธ์ ความแตกต่างในบทบาท ภาวะผู้นำคือกระบวนการของการแผ่อิทธิพล และ การสนับสนุนผู้อื่นให้ทำงานอย่างกระตือรือร้นเพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นักวิชาการ ให้คำจำกัดความสั้นๆ ว่าภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการมีอิทธิพลที่จะทำให้กลุ่มมุ่งตรงไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมาย ขณะเดียวกันภาวะผู้นำ เป็นคำที่แสดงถึงคุณสมบัติ หรือเป็นคุณสมบัติ ของผู้นำ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ส่วนคำว่า ภาวะ หมายถึง น. ความมี, ความเป็น, ความปรากฏ^{๓๗} บางท่านกล่าวว่าภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการใช้อำนาจอิทธิพลของผู้นำ ในการชักจูงหรือชักนำบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้^{๓๘}

ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถที่มีอิทธิพลต่อคนอื่นซึ่งจะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย หรือเป็นกระบวนการในการกระตุ้นบุคคลอื่นให้ทำงานหนักจนประสบผลสำเร็จในแง่ของสังคม ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่มีอิทธิพลในทางสังคม ที่ทำให้ผู้นำ แสวงหาความร่วมมือจากบุคคลอื่นให้มีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจในการใช้ความพยายามเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย^{๓๙} บางท่านให้คำจำกัดความของ

^{๓๖}Ralph M. Stogdill, Leadership, Membership and Organization, (Psychological Bulletin: January 1950), p. 4.

^{๓๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร:นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๘๖๘.

^{๓๘}เสน่ห์ จุ้ยโต, วิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ผู้นำยุคใหม่, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), หน้า ๒.

^{๓๙}สมคิด บางโม, องค์การ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑๙.

ภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการทำให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร^{๔๐}

ภาวะผู้นำเป็นการใช้อำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจให้คนปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ และคำสั่ง เป็นการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่น^{๔๑} Hersey and Blanchard มีความคิดเห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ใช้อิทธิพลให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลใช้ความพยายามในการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายในสถานการณ์หนึ่ง และสรุปว่ากระบวนการภาวะผู้นำ (leadership) เป็นความสัมพันธ์ของผู้นำ (leader) ผู้ตาม (follower) และสถานการณ์ (situation) ซึ่งเขียนสัญลักษณ์^{๔๒} ได้ ดังนี้ Bass ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ภาวะผู้นำคือกระบวนการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องเป็นผู้เปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของผู้ตาม และต้องได้รับผลเกินเป้าหมายที่กำหนด ทักษะคติ ความเชื่อ ความเชื่อมั่น และความต้องการของผู้ตามต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงจากระดับต่ำไปสู่ระดับที่สูงกว่า^{๔๓}

ลักษณะของผู้นำที่เป็นผู้บริหารไว้ ๖ ประการ ได้แก่ ผู้นำต้องเป็นผู้บุกเบิก ผู้นำจะต้องก้าวให้ทันโลก ผู้นำต้องเป็นนักพัฒนา ผู้นำต้องเป็นนักต่อสู้ ผู้นำจะต้องมีบทบาทร่วม พัฒนาสังคม ผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบในวิชาเรียน ทางด้านนายแพทย์กิติ ตยัคคานนท์ กล่าวเสริมว่า “ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะได้แก่ มีสุขภาพแข็งแรงมีความรู้ดี มีบุคลิกภาพดี มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวไม่โลเล ตื่นตัวเสมอ มีความอดทนมีสมาธิ ใจคอหนักแน่น สามารถบังคับต่อตัวเอง มีการสังคมดี”^{๔๔}

นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้นำเป็นเอกลักษณ์พิเศษบางอย่าง ที่ทำให้ผู้นำประสบความสำเร็จในการบริหารงาน แต่มีข้อแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของงานที่รับผิดชอบ เช่น ผู้นำทางการศึกษาย่อมแตกต่างจากผู้นำทางทหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามศึกษาได้ยกเอาลักษณะของผู้นำที่ดีอันพึงประสงค์ในการเป็นผู้นำตามทัศนะของท่านผู้รู้ทั้งหลาย ดังต่อไปนี้ ส่วน นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ดี ไว้ ๖ ประการคือ

๑. ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ ประกอบด้วยความดี ปัญญา ไหวพริบการตื่นตัวอยู่เสมอ ทนต่อเหตุการณ์ การใช้เวลา และภาษาที่ถูกต้องความเป็นผู้ริเริ่มเป็นของตนเอง และความเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาที่ดี

^{๔๐}สาคร สุขศรีวงศ์, การจัดการ: จากมุมมองของนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจี.พี. ไชเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๖.

^{๔๑}Tennenbaurn, R., **Leadership and Organization: A Behavior Science Approach**, (New York: McGraw-Hill, 1982), p. 94.

^{๔๒}Hersey,P.B., & Blanchard,K.H, **MAanagement of Organizational Behavior**, (Utilizing human resources, 1982), p. 94.

^{๔๓}Bass.B.M., **Transformational Leadership: Lndustrial. Military and Edncational Impact**, (Mahwah. NJ: Lawrence Erlbaum associates, 1998), p. 29.

^{๔๔}กิติ ตยัคคานนท์, **นักบริหารทันสมัย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บัตเตอร์ฟลาย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๗.

๒. ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความสำเร็จ ทางด้านวิชาการ แสวงหาความรู้ ความสำเร็จทางการเล่นกีฬา

๓. ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ จะต้องเป็นผู้ที่ผู้อื่นพึ่งพาได้มีความคิดริเริ่ม มีความสม่ำเสมอมั่นคง อดทน กล้าพูด กล้าทำ มีความเชื่อมั่นตนเอง และมีความปรารถนาที่จะเป็นเลิศหรือทะเยอทะยาน

๔. ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในด้านกิจกรรมในด้านสังคมให้ความร่วมมือรู้จักปรับตัว และมีอารมณ์ขัน

๕. ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีฐานะทางสังคม มีตำแหน่งฐานะสังคมเป็นที่รู้จักทั่วไป

๖. รู้สถานการณ์ รู้ภาวะจิตของคนระดับต่างๆ รู้ฐานะ ทักษะความต้องการ และความสนใจของผู้ใต้บังคับบัญชา รู้ในวัตถุประสงค์ที่องค์กรที่จะต้องทำให้สำเร็จมีผู้กล่าวว่าผู้นำที่ดีต้องรู้จักเป็นผู้ตามที่ดี^{๔๕}

สรุป สฤษดิ์พรหม และคณะ กล่าวว่า บุคคลบางคนเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะ ดังนี้

๑. บุคลิกภาพ (Personality) เป็นเรื่องที่ติดมากับตัวบุคคลแต่ละคน ในส่วนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ได้ บุคลิกภาพดังกล่าว ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัวความต้องการที่จะนำ ความต้องการทางอารมณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง ความอดสาหพยายาม ความคิดสร้างสรรค์ ความทะเยอทะยาน

๒. ความรู้ ความสามารถ (Intelligence) สมองของคนเรานี้ธรรมชาติสร้างมาเพื่อใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ความรู้ความสามารถจะเห็นได้จาก เชี่ยวชาญ ความแม่นยำ ในการตัดสินใจ ระดับความรู้ ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา

๓. คุณลักษณะด้านสังคม (Social skill) การเข้าสังคมเป็นของคนทุกคน เพราะคนเราไม่สามารถอยู่ได้คนเดียวในโลก การเข้าสังคมของคนแต่ละระดับต้องมีพิธีรีตองแตกต่างกันออกไป ตามสภาพการณ์ และเหตุการณ์นั้นๆ คุณลักษณะด้านสังคม เช่น การรู้จักประนีประนอม ความสามารถในการบริหาร ความร่วมมือ ความเป็นที่นิยมชมชอบ ความเป็นนักการทูต

๔. คุณลักษณะด้านกายภาพ (Physical characteristics) ถือเป็นเรื่องที่ดีติดตัวมาอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจสามารถแก้ไข ปรับปรุงด้วยการให้อาหาร หรือรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งการออกกำลังกายที่เหมาะสมด้วย คุณลักษณะด้านกายภาพ มี ดังนี้ ส่วนสูง น้ำหนัก ความผิวกาย ความสมบูรณ์ของร่างกาย^{๔๖}

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ภาวะผู้นำในการใช้อำนาจ อิทธิพล หรือจูงใจในการแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนธรรม และการพัฒนาช่วยเหลือสังคมสงเคราะห์ต่างๆ แก่พระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไป สามารถทำให้บุคคลเหล่านี้ร่วมมือช่วยเหลือจนประสบผลสำเร็จ

^{๔๕} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๙๖.

^{๔๖} ยงยุทธ เปลิยนผดุง, **“การศึกษาคุณลักษณะของผู้นำทางสังคม”**, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๔๒), หน้า ๓๓.

๒.๒.๓ ความสำคัญของภาวะผู้นำ

โดยทั่วไปภาวะผู้นำ มีความสำคัญต่อหน่วยงานอย่างยิ่ง สรุปได้ ดังนี้^{๔๗}

๑. เป็นส่วนที่ดึงความรู้ความสามารถต่างๆ ในตัวผู้บริหรมาใช้คือผู้บริหรแม้จะมี ความรู้ และประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ มากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าหากขาดภาวะผู้นำแล้ว ความรู้ ความสามารถดังกล่าวมักจะไม่ได้ถูกนำออกมาใช้หรือไม่มีโอกาสใช้อย่างเต็มที่ เพราะไม่สามารถ กระตุ้นหรือชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตาม และปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. ช่วยประสานความขัดแย้งต่างๆ ภายในหน่วยงานกล่าวคือถ้าผู้บริหรใน หน่วยงาน มีภาวะผู้นำที่มีคนยอมรับนับถือแล้ว ก็จะประสานหรือช่วยบรรเทาความขัดแย้งระหว่าง บุคคล ในหน่วยงานได้ โดยการชักจูงประนีประนอมหรือประสานประโยชน์เพื่อให้บุคคลในหน่วยงาน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อให้หน่วยงานมีความเจริญก้าวหน้า

๓. ช่วยโน้มน้าวชักจูงให้บุคคลทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่องค์กร การมีภาวะ ผู้นำในตัวผู้บริหรจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความยอมรับ เกิดความศรัทธา และเชื่อมั่น และ เป็น การง่ายที่จะกระตุ้นหรือชักจูงใจให้พวกเขาทุ่มเทความรู้ความสามารถให้แก่องค์กร

๔. เป็นหลักยึดให้แก่บุคลากรเมื่อหน่วยงานเผชิญสภาวะคับขัน กล่าวคือเมื่อใดก็ตาม ที่หน่วยงานต้องเผชิญกับสภาวะคับขันหรือสภาวะที่อาจกระทบถึงความอยู่รอด ภาวะผู้นำของ ผู้บริหรจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น จะเป็นเสาหลักสำคัญให้สมาชิกของหน่วยงานยึดเหนี่ยวพึ่งพิง และร่วมมือช่วยเหลือกันให้หน่วยงานอยู่รอดปลอดภัย

สรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อองค์การในการเป็นขวัญ และกำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติงาน แต่สถานการณ์ที่บุคลากรในหน่วยงาน มีความเชี่ยวชาญชำนาญแล้ว สามารถปฏิบัติตาม กฎระเบียบที่กำหนดไว้ การแสดงภาวะผู้นำอาจ ลดลงเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เกิดการกล้าแสดงออกมาก ขึ้น ลดการมีอิทธิพลต่อการทำงานลงเป็น หน้าที่ให้คำปรึกษาหารือเท่านั้นพอซึ่งขึ้นกับสถานการณ์นั่นเอง

๒.๒.๔ สมรรถนะของภาวะผู้นำ

สมรรถนะ เป็นหลักสำคัญของภาวะผู้นำ เพราะเป็นทักษะ สมรรถนะ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ แรงจูงใจหรือคุณลักษณะที่เหมาะสมของบุคคลที่สามารถปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จ^{๔๘} โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะที่สำคัญ ดังนี้

ก. ความหมายของสมรรถนะ

นักวิชาการได้ให้นิยาม และความหมายของสมรรถนะ (Competency) ไว้หลายประการ ดังนี้

ประจักษ์ ทรัพย์อุดม ได้ให้ความหมายของคำว่า สมรรถนะ ไว้ว่าคือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Characteristic of Attributes) ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรม (Behavior) ที่จำเป็น และมีผลให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานในความ

^{๔๗} สุรพล สุธะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การ และการจัดการเชิงพุทธ, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), หน้า 156.

^{๔๘} อารังศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, COMPETENCY ภาคปฏิบัติ เขาทำกันอย่างไร?, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น), ๒๕๔๙), หน้า ๖.

รับผิดชอบของตนได้ดีกว่าบุคคลอื่น ซึ่งสมรรถนะของคนเกิดได้จาก ๓ ทางคือ ๑) เป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ๒) เกิดจากประสบการณ์การทำงาน ๓) เกิดจากการฝึกอบรม และพัฒนา^{๔๙}

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ให้คำจำกัดความสมรรถนะ คือ เป็นกลุ่มพฤติกรรมที่องค์การต้องการจากข้าราชการ เพราะเชื่อว่าหากข้าราชการมีพฤติกรรมการทำงานในแบบที่องค์การกำหนดแล้วจะส่งผลให้ข้าราชการผู้นั้นมีผลการปฏิบัติงานดี และส่งผลให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการไว้ กล่าวโดยสรุปสมรรถนะสามารถใช้เป็นสิ่งที่ทำนายผลการปฏิบัติงานหรือเป็นส่วนหนึ่งของผลการปฏิบัติงานก็ได้ แต่จะใช้ในเรื่องใดผู้ใช้ต้องมีความเข้าใจ เพราะวิธีการประเมิน และจุดประสงค์ของการใช้สมรรถนะจะแตกต่างกันไป^{๕๐}

รวิวรรณ เผ่ากัณหา ได้สรุปความหมาย สมรรถนะ ว่าหมายถึงความสามารถของบุคคลที่แสดงถึง ความรู้ เจตคติ ทักษะ ประสบการณ์ และคุณลักษณะที่จะทำให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ ตามมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงพอใจได้^{๕๑}

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ ให้คำจำกัดความว่า สมรรถนะ หมายถึง กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) ที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งมีผลกระทบต่องานหลักของตำแหน่งงานหนึ่งๆ โดยกลุ่มความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะดังกล่าว สัมพันธ์กับผลงานของตำแหน่งงานนั้น และสามารถวัดผลเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นสิ่งที่สามารถเสริมสร้างขึ้นได้ โดยผ่านการฝึกอบรม และการพัฒนา^{๕๒}

สุจิตรา ธนानันท์ กล่าวว่าโดยทั่วไป ชีตความสามารถ (Competency) จะหมายถึงศักยภาพ หรือสมรรถนะ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลในแต่ละพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไป หรืออาจกล่าวได้ว่า ชีตความสามารถ หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออกของคน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล (Personal attributes) ในพฤติกรรมที่แตกต่างกัน^{๕๓}

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์ ให้ความเห็นว่า Competency หากแปลเป็นภาษาไทยจะหมายถึงความสามารถหรือศักยภาพหรือสมรรถนะ ซึ่งเป็นตัวที่กำหนดรายละเอียดของพฤติกรรมที่แสดงออก เป็นการตอบคำถามว่า “ทำอย่างไรที่จะทำให้งานที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จ (How)”

^{๔๙}ประจักษ์ ทรัพย์อุดม, แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วย Competency, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๕๐}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. การศึกษาภาพรวมผลการประเมินสมรรถนะหลักทางการบริหาร ปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔. (กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๕๔), หน้า ๔-๗.

^{๕๑}รวิวรรณ เผ่ากัณหา, “สมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐ”. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๕๒}สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๙), หน้า ๔๘.

^{๕๓}สุจิตรา ธนานันท์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Human Resource Management, (กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็นเพรส, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๐.

มากกว่าการตอบคำถามว่า “อะไรเป็นสิ่งที่หัวหน้างานคาดหวังหรือต้องการ (What)” ทั้งนี้การกำหนด Competency จะแบ่งออกเป็น มุมมอง ได้แก่ KSA ซึ่งมีความหมายที่แตกต่างกันไป ดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งที่ถูกส่งสมมาจากการศึกษาทั้งใน สถาบันการศึกษา สถาบันฝึกอบรม สัมมนา หรือการศึกษาด้วยตนเอง รวมถึงข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์กับผู้รู้ทั้งในสายวิชาชีพเดียวกัน และต่างสายวิชาชีพ

๒. ทักษะ (Skills) หมายถึง สิ่งที่จะต้องพัฒนา และฝึกฝนให้เกิดขึ้นโดยจะต้องใช้ ระยะเวลาเพื่อฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดทักษะนั้นขึ้นมา ทั้งนี้ทักษะจะแบ่งออกเป็น ๒ ด้านได้แก่ ๑) ทักษะ การบริหาร/จัดการงาน (Management Skills) หมายถึง ทักษะในการบริหารควบคุมงาน ซึ่ง เกี่ยวข้องกับระบบความคิด และการจัดการในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะในการมี วิสัยทัศน์ทางกลยุทธ์ ซึ่งทักษะดังกล่าวจะแสดงออกถึงการจัดระบบความคิดเพื่อบ่งชี้เป้าหมายใน อนาคตว่าอยากทำอะไรหรือมีความต้องการอะไรในอนาคต และ ๒) ทักษะด้านเทคนิคเฉพาะงาน (Technical Skills) หมายถึง ทักษะที่จำเป็นในการทำงานตามสายงานหรือกลุ่มงานที่แตกต่างกันไป เช่น งานจัดซื้อจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบ และลักษณะที่แตกต่างไปจากงานผลิต ดังนั้นทักษะที่ ต้องการของคนทำงานด้านจัดซื้อได้นั้นจะต้องแตกต่างไปจากงานผลิตเช่นเดียวกัน

๓. คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes) หมายถึง ความคิด ความรู้สึก เจตคติ ทักษะคิด แรงจูงใจ ความต้องการส่วนบุคคล พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลนั้นจะเป็นสิ่งที่ติดตัวมา และไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป^{๕๔}

ณรงค์วิทย์ แสนทอง ได้กล่าวถึงความหมายของ Competency ว่าแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ หมายถึง บุคลิกลักษณะของคนที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ทักษะทัศนคติ ความเชื่อ และอุปนิสัย

กลุ่มที่ ๒ หมายถึง กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ ของบุคคล (Attributes) หรือที่เรียกกันว่า KSAs ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากพฤติกรรมในการทำงานที่ แสดงออกมาของแต่ละบุคคลที่สามารถวัด และสังเกตเห็นได้^{๕๕}

David D. Doboys and others กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่มี อยู่ในตัวบุคคล และนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมในแนวทางที่ถาวร เพื่อบรรลุผลการปฏิบัติที่นำไปสู่ ความสำเร็จ ลักษณะเฉพาะเหล่านี้รวมถึงความรู้ ความชำนาญ ลักษณะของมโนภาพในตัวเอง แรงจูงใจทางสังคม ลักษณะเฉพาะของบุคคล แบบแผนความคิด ความตั้งใจ และแนวทางของ ความคิด ความรู้สึก^{๕๖}

^{๕๔} อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์, Career Development in Practice. (กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์ , ๒๕๔๘), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๕๕} ณรงค์วิทย์ แสนทอง, **มารู้จัก COMPETENCY กันเถอะ**. (กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

^{๕๖} David D. Doboys and others, **Competency-Based Human Resource Management**, (The United State of America: Davies-Davies- Black Publishing, a division of CPP, Inc, 2004), p. 16.

สรุปว่า สมรรถนะ หมายถึง ภาวะผู้นำมีสมรรถนะที่สำคัญในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตรงตามหน้าที่ และเป้าหมาย โดยเฉพาะเป็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ

ข. ประเภทของสมรรถนะ

มีนักวิชาการได้แบ่งประเภทของสมรรถนะไว้หลายประการ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้กำหนดสมรรถนะของข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาไว้ ๒ ประเภท ได้แก่

๑. สมรรถนะหลัก (Core Competency) คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของบุคคลในตำแหน่งข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกตำแหน่งจะต้องมี เพื่อหล่อหลอมค่านิยม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน ประกอบด้วย สมรรถนะ ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ๒) การบริการที่ดี ๓) การพัฒนาตนเอง ๔) การทำงานเป็นทีม

๒. สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่กำหนดเฉพาะสำหรับข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาแต่ละสายงาน ได้แก่ ๑) สมรรถนะประจำสายงานของครู ประกอบด้วย ๓ ด้าน ดังนี้ (๑) การออกแบบการเรียนรู้ (๒) การพัฒนาผู้เรียน และ (๓) การบริหารจัดการชั้นเรียน ๒) สมรรถนะประจำสายงานของรองผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้อำนวยการสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย ๔ ด้าน ประกอบด้วย (๑) การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ (๒) การสื่อสาร และการจูงใจ (๓) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และ (๔) การมีวิสัยทัศน์^{๕๗}

องค์การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมแห่งชาติ (United Nations Industrial Development Organization) ของประเทศออสเตรีย แบ่งสมรรถนะออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. สมรรถนะด้านการบริหารจัดการ (Managerial competencies) เป็นสมรรถนะที่พิจารณาสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการหรือรับผิดชอบในการบริการโครงการในเขตพื้นที่ รวมถึงผู้อำนวยการ และตำแหน่งรองลงมา บางสมรรถนะด้านการบริหารจัดการอาจมีความสัมพันธ์กันมากกว่าที่ตำแหน่งที่พวกเขาเป็นอยู่ เช่น การวิเคราะห์ และการตัดสินใจ ภาวะผู้นำในการทำงานเป็นทีม และการบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

๒. สมรรถนะทั่วไป หรือสมรรถนะหลัก (Generic competency) เป็นสมรรถนะที่พิจารณาศักยภาพสำหรับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด โดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นหน้าที่ใดหรือระดับไหน เช่น การสื่อสาร การดำเนินงานโครงการให้ประสบความสำเร็จ กระบวนการใช้เครื่องมือ และสมรรถนะด้านการใช้ภาษา เป็นต้น

^{๕๗} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา, อ้างถึงใน อนันต์ นามทองตัน, “การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓.

๓. สมรรถนะด้านเทคนิค/ หน้าที่ (Technical/ Functional competency) เป็นสมรรถนะพิเศษที่พิจารณาศักยภาพในการปฏิบัติงานใดๆ ให้ประสบความสำเร็จภายใต้เทคนิค/หน้าที่ ที่ชัดเจนของขอบเขตงาน เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อม กระบวนการในรูปแบบอุตสาหกรรม การจัดการการลงทุน การเงิน และการบริหารจัดการ และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น^{๕๘}

อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ ได้แบ่งประเภทของสมรรถนะ (Competency) ไว้ ๒ ประเภทได้แก่

๑. Core Competency หมายถึง คุณลักษณะ สมรรถนะ ความสามารถ คุณสมบัติ ที่คนทุกคนในองค์กร จะต้องมียึดว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งขององค์กรที่จะช่วยให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. Functional Competency เป็นคุณลักษณะสมรรถนะ ความสามารถ คุณสมบัติ ที่คนที่ทำงานในตำแหน่งต่างๆ จะต้องมีเพื่อให้สามารถทำงานในตำแหน่งงานนั้นๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งหากตำแหน่งงานต่างกันไปหรือทำงานกันอยู่คนละหน่วยงานก็จะมีไม่เหมือนกัน เพราะลักษณะงานที่ทำนั้น แตกต่างกัน^{๕๙}

นอกจากนี้ **อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์** ยังได้กล่าวถึงประเภทของสมรรถนะในองค์กรในทุกหน่วยงาน จะต้องมีส่วนร่วมกัน ๔ ประเภท ได้แก่

๑. สมรรถนะด้านสังคม (Social competency) หมายถึง คุณสมบัติ (หรือคุณลักษณะ) ที่เน้นในเรื่องของการทำงานร่วมกัน เพื่อการประสานงานกันด้วยดี ซึ่งสมรรถนะตัวนี้ จะมุ่งความสัมพันธ์ของคนในองค์กรให้ทำงานด้วยกันอย่างราบรื่น เช่น การติดต่อสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

๒. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal competency) หมายถึง คุณสมบัติ (หรือคุณลักษณะ) เฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีความสามารถพิเศษที่จะช่วยเสริมให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จได้ดีเป็นพิเศษ เช่น คนที่เคยทำงานด้านสื่อสารมวลชนมาก่อนมีสายสัมพันธ์ที่ดีมากกับสื่อมวลชน มีเพื่อนฝูงในวงการอยู่มาก แล้วเข้ามาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาดของเรา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับบริษัทที่จำเป็นจะต้องชี้แจงผ่านสื่อมวลชนโดยด่วน เขาสามารถเชิญสื่อแทบทุกสื่อมาทำข่าว และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องกับสาธารณะได้ ทั้งๆ ที่เขาไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงเช่นนั้น ในบางองค์กรก็อาจจะมีการกำหนดสมรรถนะส่วนบุคคล (Personal competency) ที่ควรจะมีในตำแหน่งงานไว้เป็นพื้นฐานด้วย เพราะมองว่าจะมีส่วนช่วยเหลือให้งานสำเร็จได้ดียิ่งขึ้น

๓. สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ (Leadership competency) หมายถึง คุณสมบัติ หรือคุณลักษณะที่พูดถึงการเป็นผู้นำโดยทั่วไปมักเป็นสมรรถนะที่กำหนดสำหรับคนที่จะต้องไปรับตำแหน่งเป็นผู้บริหารหรือหัวหน้างานว่าจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้างในตำแหน่งนั้นๆ เช่น การวางแผน การนำเสนอ เป็นต้น

^{๕๘}United Nations Industrial, อ้างถึงใน อนันต์ นามทองต้น, “การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, หน้า ๓๓.

^{๕๙}อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, **Competency ภาควิชาปฏิบัติ...เราทำกันอย่างไร?**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น), ๒๕๕๐), หน้า ๑๒ - ๑๘.

๔. สมรรถนะในหน้าที่ (Functional competency) หมายถึง คุณสมบัติ หรือคุณลักษณะของผู้ดำรงตำแหน่งที่ควรจะมีในตำแหน่งนั้นๆ โดยกำหนดว่าผู้ที่จะทำงานในตำแหน่งนั้นควรมีสมรรถนะใดที่สำคัญ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การเจรจาต่อรอง เป็นต้น^{๖๐}

ชูชัย สมितिไกร ก็ได้กล่าวว่า สมรรถนะของบุคลากร (Employee competency) สามารถจำแนกได้ ๓ ประเภท ได้แก่

๑. สมรรถนะหลัก (Core competency) คือ สมรรถนะที่บุคลากรในองค์กรจำเป็นต้องมีเหมือนกันทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งสายงานใดหรือระดับตำแหน่งใดก็ตาม

๒. สมรรถนะตามสายงาน (Functional competency) คือ สมรรถนะที่เป็นความรู้ความสามารถทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามสายงานหนึ่งๆ เช่น ผู้ที่ทำงานในแผนกการตลาดก็จำเป็นต้องมีสมรรถนะ สายงานการตลาด ส่วนผู้ที่ทำงานอยู่ในแผนกบัญชี และการเงินก็จำเป็นต้องมีสมรรถนะของสายงานบัญชี และการเงิน เป็นต้น เพราะฉะนั้นบุคลากรแต่ละคนจะต้องมีสมรรถนะ ๒ ประเภท ซึ่งประกอบด้วย สมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามสายงาน

๓. สมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ (Role competency) คือ สมรรถนะที่บุคลากรในระดับบริหารจำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ และบทบาทการเป็นผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด^{๖๑}

นิสตากร เวชยานนท์ แบ่งสมรรถนะออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. สมรรถนะที่บุคลากรทุกตำแหน่งงานควรมี และเป็นสมรรถนะที่สะท้อนค่านิยมหลักวิสัยทัศน์ขององค์กร เรียกสมรรถนะนี้ว่า Core competency

๒. สมรรถนะที่เป็นความสามารถในการ บริหารตามระดับตำแหน่ง และหน้าที่ความรับผิดชอบ เรียกว่า Management competency และ Professional competency

๓. สมรรถนะที่บุคลากรต้องมีในตำแหน่งงาน เพื่อให้ตนเองสามารถทำงาน ได้ดี เรียกว่า Functional competency หรือ Job competency ในองค์กรบางแห่งอาจจะระบุสมรรถนะ ที่มี คือ ความรู้ความสามารถทั่วไปที่สำคัญที่เรียกว่า Personal competency^{๖๒}

อาภรณ์ ภูวพิณธ์ ได้ระบุว่าสมรรถนะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของคนที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะเฉพาะของบุคคล (Personal Attributes) ในพฤติกรรมที่แตกต่างกัน และจำแนกสมรรถนะ ออกเป็น ๔ ประเภท/ระดับ ดังนี้

๑. สมรรถนะหลัก (Core Competency) หมายถึง ความสามารถหลักซึ่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของคนที่จะช่วยสนับสนุนให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมาย และภารกิจตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด และหมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของคนที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเฉพาะของคนในทุกระดับ และทุกกลุ่มงานที่องค์กรต้องการให้มี

^{๖๐} อารังศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, เริ่มต้นอย่างไร...เมื่อจะนำ competency มาใช้ในองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น), ๒๕๔๘), หน้า ๓๑ - ๓๒.

^{๖๑} ชูชัย สมितिไกร, การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผล การปฏิบัติงานของบุคลากร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑.

^{๖๒} นิสตากร เวชยานนท์, Competency Model กับการประยุกต์ใช้ในองค์กรไทย, หน้า ๓๒.

๒. สมรรถนะในการบริหารจัดการ (Managerial Competency) หมายถึง ความสามารถในการจัดการซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทักษะในการบริหารจัดการงานต่างๆ และหมายถึง ความสามารถที่มีได้ทั้งในระดับผู้บริหาร และระดับพนักงานโดยจะแตกต่างกันตามบทบาท และหน้าที่ความรับผิดชอบ (Role-Based)

๓. สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) หมายถึงความสามารถในงานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเฉพาะของงานต่างๆ (Job-Based) หน้าที่ที่แตกต่างกัน ความสามารถในงานย่อมแตกต่างกัน สามารถเรียก Functional Competency เป็น Job Competency หรือ Technical Competency

๔. สมรรถนะส่วนบุคคล (Individual Competency) หมายถึง ความสามารถเฉพาะบุคคลซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเฉพาะของบุคคลที่เกิดขึ้นจริงตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่เหมือนกันไม่จำเป็นว่าคนที่ปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นจะต้องมีความสามารถที่เหมือนกัน^{๒๓}

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ แบ่งสมรรถนะออกเป็น ๕ ประเภท^{๒๔} คือ

๑. สมรรถนะหลัก (Core competency) เป็นสมรรถนะที่สะท้อนค่านิยมหลักที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของพนักงานทุกคนในองค์กร เป็นสมรรถนะร่วมที่องค์กรคาดหวังให้พนักงานทุกคน ทุกตำแหน่งต้องมี เช่น การทำงานเป็นทีม การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

๒. สมรรถนะด้านการบริหารจัดการ (Managerial competency) หมายถึง กลุ่มสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับทักษะด้านการบริหารจัดการ โดยองค์กรคาดหวังให้พนักงานในตำแหน่งหัวหน้างาน หรือผู้ที่ต้องบังคับบัญชาลูกน้องต้องมีทักษะ เช่น การตัดสินใจ การวางแผน เป็นต้น

๓. สมรรถนะในหน้าที่ (Functional competency) เป็นกลุ่มสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับความรู้ และทักษะ ของกลุ่มงาน หรือฝ่ายงานหนึ่งๆ (Job family) ซึ่งสมรรถนะในกลุ่มนี้จะเป็นสมรรถนะร่วมของพนักงานทุกคนที่ทำงานในกลุ่มงานหรือตำแหน่งงานนั้นๆ ในหนึ่งกลุ่มงาน หรือฝ่ายงานหนึ่งๆ จะต้องประกอบด้วยตำแหน่งงานต่างๆ เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์ เป็นสมรรถนะในหน้าที่ (Functional competency) ของพนักงานทุกตำแหน่งในฝ่ายการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

๔. สมรรถนะด้านเทคนิค (Job or technical competency) หมายถึง สมรรถนะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความรู้ และความสามารถ ที่จำเป็นต่อการทำงานของพนักงานในตำแหน่งงานหนึ่งๆ โดยพนักงานแต่ละคนจะมีสมรรถนะด้านเทคนิค แตกต่างกันไปตามตำแหน่งงานของตน เช่น ทักษะการเจรจาต่อรอง เป็นสมรรถนะด้านเทคนิค ของพนักงานขายหรือทักษะการสัมภาษณ์งาน เป็นสมรรถนะด้านเทคนิคของ HR ที่ทำงานด้านการสรรหา และการคัดเลือกพนักงาน เป็นต้น

๕. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal attributes) เป็นกลุ่มสมรรถนะที่เป็นคุณลักษณะที่ซ่อนอยู่ในบุคคลแต่ละคน ซึ่งมีผลอย่างมากต่อทัศนคติในการทำงาน และเป็น

^{๒๓} อารณ ภูวพิพนธ์, Career Development in Practice. (กรุงเทพมหานคร: เอชอาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๘-๓๐.

^{๒๔} สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วย Competency Based HRM, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๙ - ๓๐.

ความสำเร็จในงานของบุคคลนั้นๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ ความอดทนต่อแรงกดดัน เป็นต้น

เทียน ทองแก้ว กล่าวว่า การแบ่งประเภทของสมรรถนะสามารถจำแนกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่

๑. สมรรถนะส่วนบุคคล (Personal competencies) หมายถึง สมรรถนะที่แต่ละคนมี เป็นความสามารถเฉพาะตัว คนอื่นไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ เช่น การต่อสู้ป้องกันตัว ความสามารถของนักดนตรี นักกายกรรม และนักกีฬา เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ยากที่จะเลียนแบบ หรือต้องมีความพยายามสูงมาก

๒. สมรรถนะเฉพาะงาน (Job competencies) หมายถึง สมรรถนะของบุคคลกับการทำงานในตำแหน่งหรือบทบาทเฉพาะตัว เช่น อาชีพนักสำรวจ ก็ต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ตัวเลข การคิดคำนวณ ความสามารถในการทำบัญชี เป็นต้น

๓. สมรรถนะองค์การ (Organization competencies) หมายถึง ความสามารถพิเศษ เฉพาะองค์การนั้นเท่านั้น

๔. สมรรถนะหลัก (Core competencies) หมายถึง ความสามารถสำคัญที่บุคคลต้องมีหรือต้องทำเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๕. สมรรถนะในงาน (Functional competencies) หมายถึง ความสามารถของบุคคล ที่มีตามหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ ตำแหน่งหน้าที่อาจเหมือนแต่ความสามารถตามหน้าที่ต่างกัน^{๖๕}

McClelland จำแนกสมรรถนะออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. สมรรถนะขั้นพื้นฐาน (Threshold Competencies) หมายถึง ความรู้หรือทักษะพื้นฐานที่บุคคลจำเป็นต้องมีในการทำงาน เช่น ความสามารถในการอ่าน หรือ ความรู้ในสินค้าที่ตนขายอยู่ประจำ เป็นต้น ซึ่งสมรรถนะพื้นฐานเหล่านี้ไม่ทำให้บุคคลมีผลงานแตกต่างจากบุคคลอื่น หรือไม่สามารถทำให้บุคคลมีผลงานที่ดีกว่าผู้อื่นได้ ดังนั้น Competency ในกลุ่มนี้จึงไม่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการมากนัก นักวิชาการบางกลุ่มถึงขั้นลงความเห็นว่าความรู้ทักษะพื้นฐานเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็น Competency

๒. สมรรถนะที่ทำให้บุคคลแตกต่างจากผู้อื่น (Differentiating Competency) หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีผลการทำงานสูงกว่ามาตรฐานหรือดีกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่ง Competency ในกลุ่มนี้จะมุ่งเน้นที่การใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอื่นๆ (รวมถึง ค่านิยมแรงจูงใจ และทัศนคติ) เพื่อช่วยให้เกิดความสำเร็จที่โดดเด่นในงาน อีกทั้งยังเป็น Competency ที่นักวิชาการจำนวนมากให้ความสำคัญในการพัฒนาให้มีขึ้นในบุคคลมากกว่า Competency กลุ่มแรก ตัวอย่างเช่น การศึกษาของสถาบันชื่อดังด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แห่งหนึ่งชื่อ Schoonover Associates ก็มุ่งศึกษา และให้ความสำคัญเฉพาะ Differentiating Competency โดยสถาบันแห่งนี้อธิบายถึงความแตกต่างของความรู้ ทักษะ และแรงจูงใจ/ทัศนคติ กับ Competency ในเชิงเปรียบเทียบ ดังนี้

^{๖๕} เทียน ทองแก้ว, สมรรถนะ (Competency): หลักการ และแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

๑) Competency กับ Knowledge : Competency จะหมายถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลงานที่ดีเลิศ (Excellent Performance) เท่านั้น ดังนั้น ตัวความรู้ (Knowledge) โดยๆ จึงไม่ถือเป็น Competency เว้นแต่ความรู้ในเรื่องนั้นๆ จะสามารถนำมาประยุกต์หรือนำมาใช้กับพฤติกรรมซึ่งทำให้เกิดความสำเร็จในงาน จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ Competency

๒) Competency กับ Skills : Competency เกี่ยวข้องกับทักษะ (Skills) แต่หมายถึงเฉพาะการใช้ทักษะที่ก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างชัดเจน จึงจะเป็น Competency

๓) Competency กับ Motive/Attitude : Competency ไม่ใช่แรงจูงใจหรือทัศนคติ (Motive/Attitude) แต่เป็นแรงขับภายในซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ตนมุ่งหวังไปสู่สิ่งที่เป็นเป้าหมายของเขา หรือเป้าหมายขององค์กร จึงจะถือเป็น Competency สรุปแนวคิดของ Schoonover Associates เชื่อว่า ความรู้ ทักษะ แรงจูงใจ/ทัศนคติใดๆ ไม่ใช่ Competency แต่เป็นส่วนหนึ่งที่เกิด Competency^{๖๖}

สรุปว่า ประเภทของสมรรถนะ แบ่งตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และภารกิจ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ๑) สมรรถนะหลักขององค์กร จะถูกกำหนดขึ้น ตามวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าหมายหลักขององค์กรเพื่อให้สมาชิกทุกคนมีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ ตลอดจนบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ๒) สมรรถนะในการบริหารจัดการ เป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการในตำแหน่งความรับผิดชอบที่บุคคลที่เข้ามาสู่ตำแหน่งนั้นๆ ต้องปฏิบัติ ๓) สมรรถนะตามตำแหน่งงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นความสามารถที่ใช้เฉพาะตำแหน่งงานนั้นๆ

ค. องค์ประกอบของสมรรถนะของภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่

ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบไว้ ดังนี้

ณรงค์วิทย์ แส่นทอง กล่าวถึงสมรรถนะว่ามีองค์ประกอบหลัก ๓ ส่วนคือ ความรู้ในงาน (Knowledge-K) ทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน (Skills-S) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Attributes-A) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ความรู้ คือข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำงาน ในตำแหน่งงานนั้นๆ ความรู้หมายถึงความรู้ทางทฤษฎี ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ความรู้ที่เป็นข้อมูล ข่าวสารหรือ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนวิธีปฏิบัติงานของตำแหน่งงานนั้นๆ

๒. ทักษะ หมายถึง ทักษะทางกายภาพหรือทักษะที่จับต้องได้ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเช่น ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เป็นต้นอีกส่วนหนึ่งคือทักษะทางความคิด (Mental skill) ที่จับต้องไม่ได้เช่นทักษะการเจรจาต่อรองทักษะการนำเสนอ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังไม่สามารถจับต้องได้ชัดเจนยังไม่มีระบบการประเมินที่เป็นมาตรฐานสากลรองรับซึ่งทักษะกลุ่มนี้ จะนำไปจัดอยู่ในส่วนของคุณลักษณะส่วนบุคคล

^{๖๖} McClelland อังโน สุภัญญา รัตมัยธรรมโชติ, แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency BASED LEARNIN". พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนท์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗-๑๙.

๓. คุณลักษณะส่วนบุคคล โดยทั่วไปมักจะประกอบด้วย ๑) ความสามารถในการคิด หรือการใช้สมอง หมายถึง การคิดเป็น รู้จักคิด คิดอย่างมีเหตุผล เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงกลยุทธ์ การคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ ๒) ทักษะ/ความเชื่อ เช่นการมองโลกในแง่ดี การเชื่อว่าทำได้ดี ทำซ้ำได้ซ้ำ ๓) บุคลิกลักษณะ เช่น การพูดจา นิสัยใจคอ ๔) แรงจูงใจเช่น ความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ^{๖๗}

อัครศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบของสมรรถนะว่า ใช้หลัก KSA คือ ๑) เมื่อพิจารณาจากงาน และความรับผิดชอบจำเป็นจะต้องมี ความรู้ (Knowledge) จึงทำให้ผู้มาดำรงตำแหน่งนี้ปฏิบัติงานได้ประสบผลสำเร็จ ๒) เมื่อพิจารณาจากงาน และความรับผิดชอบงานในฝ่ายนี้จะต้องมีทักษะ (Skill) หรือมีความชำนาญอะไรที่จะทำให้ผู้มาปฏิบัติงานสามารถทำงานได้สำเร็จอย่างที่เราต้องการ ๓) เมื่อพิจารณาจากงาน และความรับผิดชอบงานในฝ่ายนี้จะต้องมีคุณลักษณะภายใน (Attribute) ที่เป็นนามธรรมที่จะช่วยให้ผู้มาดำรงตำแหน่งนี้ทำงานประสบความสำเร็จ^{๖๘} นอกจากนี้ ได้อธิบายการหาสมรรถนะงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ จากงานที่ปฏิบัติ ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๒ องค์ประกอบในการพัฒนาสมรรถนะ^{๖๙}

McClelland ได้แบ่งองค์ประกอบของสมรรถนะไว้ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์ เป็นต้น

^{๖๗} ณรงค์วิทย์ แสนทอง, เทคนิคการจัดทำ และนำ Job competency ไปใช้งาน, (กรุงเทพมหานคร: เอชอาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐ - ๕๕.

^{๖๘} อัครศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, Competency ภาคปฏิบัติ...เราทำกันอย่างไร ?, หน้า ๔๘ - ๕๑.

^{๖๙} อัครศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, Training Roadmap ตาม Competency เราทำกันอย่างไร ?, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น), ๒๕๕๑), หน้า ๕๑.

๒. ทักษะ (Skill) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทางคอมพิวเตอร์ ทักษะทางการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ทักษะที่เกิดขึ้นนั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่ว่องไว

๓. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตนหรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็นเช่น ความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น

๔. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คนที่น่าเชื่อถือ ไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น

๕. แรงจูงใจ/เจตคติ (Motives/Attitude) เป็นแรงจูงใจหรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ เป็นต้น^{๗๐}

Spencer and Spencer ได้กล่าวว่า ลักษณะเฉพาะองค์ประกอบของสมรรถนะที่สำคัญ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. แรงจูงใจ (Motives) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่บุคคลมักเฝ้าคิดถึงตลอดเวลาหรือมักต้องการตลอดเวลา ซึ่งนำไปสู่การกระทำของบุคคล หรือเป้าหมายเฉพาะบางเรื่องขณะเดียวกันก็ซับซ้อนทาง และคัดสรรพฤติกรรมให้แตกต่างจากเป้าหมายหรือพฤติกรรมอื่นๆ

๒. ลักษณะเฉพาะ (Traits) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ และการตอบสนองที่ทำสม่ำเสมอกับสถานการณ์หรือข่าวสารที่ได้รับ

๓. มโนทัศน์ในตน (Self – concept) หมายถึง ภาพลักษณ์ของตัวเอง คุณค่าความเชื่อ หรือทัศนคติของบุคคล

๔. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ข่าวสาร หรือข้อมูลที่บุคคลมีอยู่ในเรื่องเฉพาะนั้นๆ

๕. ทักษะ (Skills) หมายถึง ความสามารถที่จะแสดงออก หรือกระทำเรื่องงานทั้งที่เป็นงานด้านจิตใจหรือกายภาพ^{๗๑}

Kaplan and Norton แบ่งองค์ประกอบของสมรรถนะเป็น ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เหมาะสมต่องานที่องค์กรกำหนด เช่น รู้เรื่องงานที่จะทำ รู้เรื่องลูกค้า เป็นต้น

๒. ทักษะ (Skill) หมายถึง ทักษะที่สอดคล้องกับความรู้ เช่น ทักษะในการต่อรอง ทักษะในการให้คำปรึกษา และทักษะในการบริหารโครงการ เป็นต้น

๓. คุณค่า (Values) หมายถึง กลุ่มของคุณลักษณะพิเศษ หรือพฤติกรรมที่สร้างผลงานที่โดดเด่น งานบางอย่างต้องทำเป็นทีม บางอย่างต้องทำคนเดียว การสร้างคุณค่าให้กลมกลืนกับงานจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น^{๗๒}

^{๗๐}McClelland, อ้างถึงใน อนันต์ นามทองตัน, “การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการบริหารการจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, หน้า ๓๗.

^{๗๑}Spencer and Spencer, อ้างถึงใน ขวณพิศ สิทธิธาดา, “รูปแบบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพ”, หน้า ๒๓.

^{๗๒}Kaplan and Norton, อ้างถึงใน ขวณพิศ สิทธิธาดา, “รูปแบบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพ”, หน้า ๒๓.

การวิจัยครั้งนี้ ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และ บุคลิกภาพ ที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา

๒.๒.๕ การพัฒนาภาวะผู้นำ

การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาบุคคลในองค์กร เพราะคนเป็นปัจจัย สำคัญต่อการพัฒนาองค์กร แม้องค์กรจะจัดวางระบบงานกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายไว้ดี เพียงใดก็ตาม หากบุคคลในองค์กรขาดความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถหรือความชำนาญไม่ เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่องานหรือการทำงานแล้วย่อมเป็นอุปสรรคต่อ ความสำเร็จขององค์กร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยในการทำงานของคนมีผลต่อผลผลิตหรือผลงานของ องค์กร ได้แบ่งการพัฒนาบุคคลออกเป็น ๒ ลักษณะที่สำคัญ ได้แก่

๑. ส่งเสริมคุณวุฒิ ด้วยการส่งไปศึกษาต่อ การพัฒนาบุคคลในลักษณะนี้มักทำกัน มากในทางราชการ และรัฐวิสาหกิจ เพื่อสร้างคนตามแผนพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงาน สำหรับในด้าน ธุรกิจจะมีเฉพาะธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีแผนพัฒนาที่ชัดเจน เพราะการลงทุนในด้านการศึกษาต้อง ลงทุนมากซึ่งไม่สอดคล้องกับการลงทุนทางธุรกิจ ผู้ใช้วิธีจ้างคนที่มีความรู้ความสามารถ และ ประสบการณ์ที่เหมาะสมกับงานที่ดำเนินการอยู่ไม่ได้

๒. การเสริมสมรรถภาพ ด้วยการจัดฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การส่งไปฝึก ปฏิบัติงาน และการศึกษาหลักสูตรระยะสั้น เป็นต้น การพัฒนาบุคลากรในลักษณะนี้ใช้เวลาน้อย สามารถพัฒนาคนให้เป็นไปตามความต้องการขององค์กร กล่าวคือถ้าบริษัทหรือโรงงานนำ เครื่องจักรใหม่เข้ามาใช้ต้องการให้พนักงานสามารถใช้เครื่องจักรได้ และมีความชำนาญในการใช้ก็ใช้ วิธีการฝึกอบรม หรือในกรณีที่จะเปิดสำนักงานหรือสาขาเพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ก็จัดให้ มีการฝึกอบรม และเสริมด้วยการดูงานที่สำนักงานใหญ่หรือสำนักงานสาขาที่ดำเนินการได้ดีแล้ว นอกจากนี้การพัฒนาคนให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อเลื่อนให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งที่สูงขึ้นหรือ ทำงานที่ต้องใช้ความสามารถพิเศษ อาจจะใช้วิธีไปฝึกปฏิบัติงานที่บริษัทแม่ เช่น โรงงานผลิตชิ้นส่วน คอมพิวเตอร์ของญี่ปุ่นที่ตั้งในประเทศไทยก็จัดส่งคนไปฝึกปฏิบัติงานที่โรงงานในญี่ปุ่นหรือศูนย์บริการ ซ่อมรถยนต์ในต่างจังหวัดจัดส่งช่างมาฝึกปฏิบัติงานที่ศูนย์ใหญ่ในกรุงเทพฯ ให้สามารถใช้เครื่องมือ และเทคโนโลยีการซ่อมสมัยใหม่ การพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีนี้ เป็นที่นิยมในธุรกิจมาก เพราะสามารถ สร้างคนให้ปฏิบัติงานได้ทันทีที่เสร็จสิ้นการฝึกอบรมหรือฝึกปฏิบัติงานสั้นเปลืองเวลาน้อย ได้ผลคุ้มค่า แก่การลงทุน^{๗๓} ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำที่สำคัญ ดังนี้

สมชาติ กิจยรรยง และ อรรถวิทย์ ฤๅ เต๋กั่วท่ง ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา ภาวะผู้นำไว้ ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. การให้การศึกษา และส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง (self-development) มีวิธีการ ดังนี้

^{๗๓} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.), การพัฒนาระบบสมรรถนะ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/index.php?option=com_content&view=article&id=258&Itemid=252 [๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐].

- ๑) ใช้บทเรียนสำเร็จรูป
 - ๒) การศึกษาทางไกล
 - ๓) การจัดทำวารสารวิชาการในสาขาอาชีพ
 - ๔) ศึกษาจากเอกสาร คู่มือการทำงาน
 - ๕) ศึกษาจากสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ
 - ๖) ให้การศึกษาเพิ่มเติมในระยะสั้น และระยะยาว
 - ๗) ส่งเอกสารให้สรุป รายงาน และเสนอ
 - ๘) การมอบหมายให้วิจารณ์หนังสือ
๒. การให้การฝึกอบรม และการพัฒนา (training and development) มีรูปแบบ ดังนี้
- ๑) จัดโครงการฝึกอบรมภายในองค์กร
 - ๒) ส่งเข้าอบรมสถาบันภายนอก
 - ๓) วางแผนโครงการฝึกอบรมประจำปี
 - ๔) วางแผนการฝึกอบรม พัฒนาบุคลากรตามความจำเป็น
 - ๕) พัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับแผนการ และเทคโนโลยี
 - ๖) ใช้เทคนิคการฝึกอบรมแบบผสมผสาน และการพัฒนาบุคลากรสมัยใหม่
 - ๗) ใช้หลักสูตรอบรมในการประเมินผลงาน การเลื่อนขั้น และการโยกย้าย
 - ๘) สร้างแรงจูงใจในการฝึกอบรม และพัฒนาด้วยกิจกรรม/เกมต่างๆ
๓. การพัฒนาในงาน (in-service development) มีวิธีการ ดังนี้
- ๑) การรักษาราชการแทน
 - ๒) ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ
 - ๓) ให้ความร่วมมือคณะกรรมการ
 - ๔) การจัดตั้งกลุ่มร่วมกิจกรรม
 - ๕) การให้คำปรึกษาหารือ
 - ๖) การให้ออกไปสังเกตการณ์
 - ๗) การมีเพื่อนร่วมงานที่มีประสิทธิภาพ
 - ๘) การเป็นตัวอย่างที่ดี
 - ๙) การเสนอแนะให้นำไปประยุกต์ใช้
 - ๑๐) การศึกษาดูงาน
 - ๑๑) การสับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน
 - ๑๒) การสอนงาน และแนะนำ
 - ๑๓) การฝึกอบรมในงาน
 - ๑๔) การมอบหมายงาน^{๗๔}

^{๗๔} สมชาติ กิจยรรยง และ อรรถจริย์ ฌ ตะกั่วทุ่ง, **เทคนิคการจัดฝึกอบรม**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๐), หน้า ๘๐.

กัญญามน อินทวาท ได้กล่าวว่า ในองค์การทั่วไปว่า หลักการพัฒนาภาวะผู้นำที่สำคัญ คือ การฝึกอบรม การให้การศึกษา และการพัฒนา ส่วนองค์การจะมองไปในส่วนของงาน เช่น การวางแผน การประสาน การควบคุม เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การฝึกอบรม (Training) คือ การมุ่งที่จะวิเคราะห์ทำให้มั่นใจ และช่วยพัฒนาการเรียนรู้ หัวใจสำคัญของการฝึกอบรม ก็คือ ทำให้แต่ละบุคคลสามารถทำหน้าที่ในปัจจุบันให้ได้ การอบรมเริ่มแรกก็คือ การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล เช่น การฝึกอบรมทักษะเบื้องต้น (Basic Skills Training) เพื่อการปฏิบัติงานของพนักงานให้เกิดประสิทธิภาพ การฝึกอบรมปฐมนิเทศ (Orientation Training) เพื่อให้พนักงานใหม่ได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ขององค์การ และทราบนโยบายโดยทั่วไปขององค์การหรือการฝึกอบรมรูปแบบต่างๆ ล้วนมีจุดประสงค์เพื่อให้บุคลากรสามารถพัฒนาตนเองให้เกิดทักษะ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพตามที่องค์การต้องการ เช่น การอบรมให้ได้ตามคุณสมบัติของงาน (Qualifying Training) การฝึกอบรมเพื่อให้ได้ตามคุณสมบัติของงาน (Second-Chance Training) การอบรมข้ามหน้าที่การทำงาน (Cross-Training) การฝึกอบรมซ้ำ/ทบทวน (Retraining) การฝึกอบรมเพื่อเตรียมหางาน (Outplacement Training)

๒. การศึกษา (Education) คือ การเรียนรู้ที่มุ่งเพื่องานในอนาคตหรือการเปลี่ยนแปลงความรู้ เป็นการช่วยแต่ละบุคคลให้มีคุณสมบัติที่จะเติบโตหรือประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของอาชีพในอนาคต การศึกษามักจะสัมพันธ์กับการพัฒนาอาชีพ และเป็นการริเริ่มโดยบุคคลมากกว่าองค์การในองค์การมักจะเรียกว่าการศึกษาของพนักงานเช่นการศึกษาเพื่อให้ได้พื้นฐานที่จะเป็นในงาน การศึกษาเพื่อเพิ่มความเป็นวิชาชีพ (Qualifying Education) การศึกษาต่อเนื่อง

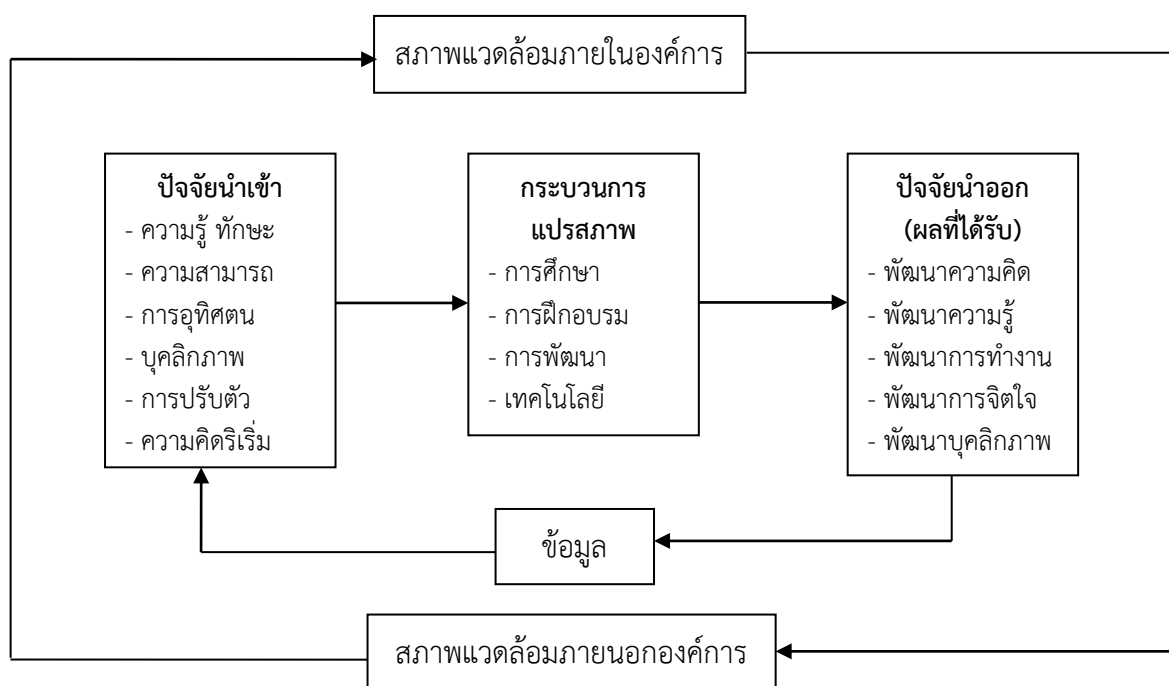
๓. การพัฒนาพนักงาน (Employee Development) ด้วยวิธีต่างตามที่องค์การกำหนดเช่น การสอนงานให้กับบุคลากรด้วยการฝึกปฏิบัติจริง โดยมีมอบหมายให้บุคคลที่มีประสบการณ์สอนงานอาจเพื่อการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งหรืออาจเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อการหมุนเวียนงานขององค์การเป็นลักษณะที่องค์การเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้พนักงานที่มุ่งการวิเคราะห์ทำให้มั่นใจ และช่วยก่อให้เกิดสิ่งใหม่โดยผ่านการเรียนรู้เป็นการเพิ่มโอกาสให้แต่ละบุคคลเติบโตทำให้คนทำงานได้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นหรือการสัมมนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคลากรในทักษะการปฏิบัติงานทั้งด้านอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในองค์การซึ่งการสัมมนาอาจออกมาในรูปของสัมมนาเชิงปฏิบัติซึ่งทำให้ผู้เข้าสัมมนาได้ปฏิบัติจริง แก้ปัญหาจริงร่วมกับการอภิปรายนอกจากนี้อาจมีรูปแบบของการทำกิจกรรมที่เรียกว่า Walk rally เพิ่มเข้าไปเพื่อให้ผู้เข้าสัมมนาได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม และการสร้างภาวะผู้นำให้กับผู้เข้าสัมมนา

๔. การพัฒนาอาชีพ (Career Development) คือ วิธีการที่เป็นระบบซึ่งจัดทำโดยองค์การเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าพนักงานที่พร้อมด้วยคุณสมบัติ และประสบการณ์จะมีให้เลือกใช้หรือสนองตอบความต้องการได้อย่างทันทีที่องค์การต้องการจะมี ๒ ส่วนหลักๆ คือ การวางแผนอาชีพ (Career Planning) เป็นวิธีการที่แต่ละบุคคลกำหนดเป้าหมายอาชีพ และแยกแยะวิธีการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จกับการบริหารอาชีพ (Career Management) เป็นกิจกรรม และโอกาสต่างๆ ขององค์การที่จัดขึ้นเพื่อช่วยให้อาจมั่นใจว่าองค์การจะสามารถมีกำลังคนเกินกว่าที่จำเป็น และต้องการใช้ในอนาคต

๕. การพัฒนาองค์การ (Organizational Development) คือ การปรับเปลี่ยนองค์การไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อชนะในการแข่งขัน ซึ่งในปัจจุบัน

มีอยู่ ๒ แนวทางคือการปรับปรุงองค์การอย่างต่อเนื่อง เป็นการปรับเปลี่ยนองค์การค่อยเป็นค่อยไป เช่นการทำ TQM (Total Quality Management) การนำระบบการควบคุมมาตรฐาน ISO ๙๐๐๐ กับการปรับรื้อระบบองค์การ ในลักษณะที่รู้จักกันคือการปรับเปลี่ยนแบบซุตรากลอนโค่น^{๗๕}

สุภาพร พิศาลบุตร และ ยงยุทธ เกษสาคร กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาบุคลากรซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า การพัฒนาบุคคลเป็นการเพิ่มพูนทักษะความรู้ความสามารถ ตลอดจนการอุทิศตัว บุคลิกภาพ และการปรับตัว และการคิดริเริ่มของบุคคลในองค์การผ่านกระบวนการของการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา ซึ่งองค์การเป็นผู้จัดดำเนินการให้หรือโดยบุคลากรดำเนินการเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิด ความรู้ จิตใจ บุคลิกภาพ และการทำงาน เมื่อได้รับการพัฒนาแล้วสามารถวัดผลงานหรือความประพฤติดของบุคลากรในองค์การได้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่องค์การต้องการหรือไม่ ข้อมูลย้อนกลับที่จะเข้าสู่กระบวนการของการพัฒนาบุคคลเช่นนี้ต่อไปภายใต้สภาพแวดล้อมทั้งภายนอก และภายในขององค์การได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ตลอดจนบรรยากาศในการทำงาน การเปิดโอกาสให้ได้รับการพัฒนาขององค์การซึ่งจะมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบอื่นๆ ทั้งภายใน และภายนอกองค์การต่อไป^{๗๖} ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๓ ระบบการพัฒนาบุคคลในองค์การ^{๗๗}

^{๗๕} กัญญาณ อินทวงศ์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาองค์การ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: <http://www.thaihealth.or.th/partner/blog/23056> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๙].

^{๗๖} สุภาพร พิศาลบุตร และยงยุทธ เกษสาคร, การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรม, หน้า ๙-๑๐.

^{๗๗} สุภาพร พิศาลบุตร และยงยุทธ เกษสาคร, การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรม, หน้า ๑๐.

Sparks and Loucks-Horsley ได้กล่าวแนวความคิดการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ ๗ รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

๑. รูปแบบการฝึกอบรม (Training model) เป็นรูปแบบที่ใช้กันมาจนถือเป็นปกติที่ทุกคนต่างมีประสบการณ์ซึ่งการฝึกอบรมนี้อาจเป็นการนำเสนอ และการอภิปรายผลงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การสาธิต บทบาทสมมุติ การจำลองสถานการณ์ หรือการสอนระดับจุลภาค เป็นต้น

๒. รูปแบบการสังเกตหรือการประเมิน (Observation/assessment model) อาจเป็นการสังเกตคนอื่นหรือคนอื่นสังเกตตัวเรา อาจเป็นรายเดี่ยวหรือเป็นกลุ่ม เพื่อให้ได้ผลสะท้อนกลับ (feedback) เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ตัวอย่างเทคนิคที่ใช้อาจเป็น peer coaching หรือ clinical supervision เป็นต้น

๓. รูปแบบการให้ มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหรือการปรับปรุง (Involvement in a development/improvement process model) เพราะการพัฒนาหรือปรับปรุงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จำเป็นต้องอาศัยความรู้ใหม่ๆ ทักษะใหม่ๆ จะทำให้ผู้ที่ให้ เข้ามามีส่วนร่วมนั้น ต้องมีการศึกษาหาความรู้ และพัฒนาทักษะเพิ่มเติม มีโอกาสในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนมีการตัดสินใจร่วม และผลจากการมีส่วนร่วมนั้น จะทำให้เกิดความรู้สึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และการมีพันธะผูกพันต่อการนำไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาหรือปรับปรุงในเรื่องนั้นๆ ด้วย

๔. รูปแบบการศึกษาเป็นกลุ่ม (Study groups model) ในกรณีที่ต้องการหาทางแก้ปัญหาหลักร่วมกันจากทุกคนทุกฝ่าย โดยหากปัญหาหลักนั้นสามารถแยกย่อยเป็นหลายประเด็น ก็แบ่งออกเป็นกลุ่มๆ อาจจะมีกลุ่ม ละ ๔-๖ ราย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในส่วนของกลุ่มนั้น ในตอนท้ายเมื่อมีการนำเสนอ และแลกเปลี่ยนผลการศึกษาวิเคราะห์ของแต่ละกลุ่มร่วมกัน จะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็น และข้อมูล ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และก่อให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งก็ถือว่าเป็นการพัฒนาวิชาชีพอีกรูปแบบหนึ่ง

๕. รูปแบบการสืบค้นหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Inquiry/action research model) เป็นความพยายามที่จะแก้ปัญหาหรือหาคำตอบในข้อคำถามที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจกระทำ ได้ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม หรือระดับโรงเรียน และสามารถกระทำได้หลายวิธีการ แต่โดยทั่วไปจะมีขั้นตอน ดังนี้ ๑) กำหนดหรือเลือกปัญหาหรือคำถามที่สนใจ ๒) รวบรวม จัดทำ และแปลความในข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๓) ศึกษาวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๔) กำหนดทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ และ ๕) ลงมือปฏิบัติ และสรุปเป็นเอกสาร

๖. รูปแบบการพัฒนาตนเอง (Individually guided activities model) โดยแต่ละบุคคลจะกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาวิชาชีพของตนเองแล้วเลือกกิจกรรมเพื่อการปฏิบัติที่เชื่อว่าจะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จ เป็นรูปแบบที่มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า บุคคลจะสามารถตัดสินใจถึงความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้ของตนเองได้ดีที่สุด สามารถที่จะกำหนดทิศทาง และริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และมีแรงจูงใจในตนเองได้มากขึ้นจากการที่ได้มีโอกาสได้ริเริ่ม และวางแผนในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง อย่างไรก็ตาม รูปแบบแบบนี้อาจมีจุดอ่อนที่อาจจะขาดการมีส่วนร่วมหรือการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ดังนั้นจึงควรออกแบบให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่นด้วย

๗. รูปแบบการเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring model) นิยมจับคู่กันระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ และประสบผลสำเร็จแล้วกับบุคคลที่เริ่มงานใหม่หรือที่มีประสบการณ์น้อยกว่า โดยให้มีการอภิปรายกันถึงจุดมุ่งหมายในการพัฒนาวิชาชีพ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และกลยุทธ์ที่จะให้การปฏิบัติที่มีประสิทธิผล การสะท้อนถึงวิธีการที่ใช้กันอยู่ การสังเกตการณ์ทำงาน และการใช้เทคนิคเพื่อการปรับปรุงแก้ไข^{๗๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพพระสังฆาธิการให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษา ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ ๓) การอภิปรายกลุ่ม ๔) การระดมสมอง ๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใส ศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕^{๗๙} ดังนี้

ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต ๒) เป็นฐานะในการอบรมและสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และ

^{๗๘} Sparks and Loucks-Horsley, "Five models of development for teacher", *Journal of Staff Development*, 10(4) . (1989)., pp. 40-57.

^{๗๙} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

หน่วยอบรมทางจิต มีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และ ปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น

๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริงเพื่อประโยชน์ของตน

๓. ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ตีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้ โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแพร่พระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ คำที่ใช้อยู่ คือ คำว่า “เผยแพร่” และ “เผยแผ่” คำว่า “เผยแพร่” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ คำว่า “เผยแผ่” หมายถึงการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเอง หรือศาสนาของตน^{๘๐} ในการเผยแพร่หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยกุศลเจตนา นิยมใช้ คำว่า “เผยแพร่” เช่น อำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอันนับเป็นศาสนาประจำชาติ องค์การ สมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่า เผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่า เผยแผ่... เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่ พระพุทธศาสนาถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธศาสนาจักไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”

หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๘๑} ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

^{๘๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์ และการศาสนา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐, หน้า ๑๔๔.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๔๕.

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยิน ได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ
๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยิน ได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธานุศาสน์โดยถูกต้อง
๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิล ฝักรตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้อ่าน ได้ฟัง ตามสมควรแก่สถานที่ และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้ เพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้เรียน

สรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พระศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติ ไทย ผู้ที่หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้โดยสมบูรณ์

๒.๓.๑ ความหมายของการเผยแผ่

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่ขยายออกไป ทำให้มีผู้เคารพ เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ปฏิบัติ พระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาในโลกเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก โดยประโยชน์สุขตามที่พระองค์ประสงค์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของการเผยแผ่ไว้ ดังนี้

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การหยิบธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยายเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธานุศาสน์^{๘๒}

กรมการศาสนา กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาท และประชาชนได้รับทราบ ในทุกๆ วิธีไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาส และสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุ

^{๘๒} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕๐.

และโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึง การที่วัด หรือภิกษุสงฆ์ได้จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรม หรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด และนอกวัด ถือว่าเป็นภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๘๓}

พิสิฐ เจริญสุข กล่าวว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ทางกายได้แก่การปฏิบัติให้ดู เช่น เวลาจะยืน จะนั่ง จะนอน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีสติสำรวม ระมัดระวังแสดงท่าทางของผู้สงบเยือกเย็น การเผยแผ่ทางวาจา คือ พุทธธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่ เรียกว่า บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรมหรือแสดงธรรม ผู้ที่ทำหน้าที่นี้เรียกว่า “ธรรมกถึก” แปลว่า ผู้กล่าวธรรม พระภิกษุจะต้องรู้จักวิธีการประยุกต์รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เหมาะกับสังคมยุคปัจจุบัน^{๘๔}

สิทธิ บุตรอินทร์ กล่าวว่า ความเป็นผู้นำของพระสงฆ์นักเผยแผ่ ต้องอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติปัญญา แนะนำสั่งสอนประชาชน ให้ประพฤติปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำ สั่งสอน และสร้างจิตสำนึกนำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางกาย และจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนาวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม^{๘๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการทำให้พระพุทธศาสนา ขยายวงกว้างออกไป โดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนไปทำให้แพร่หลายให้ประชาชนได้นำไป เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนานี้ เป็นความจริงตามธรรมชาติ

๒.๓.๒ ลักษณะของการเผยแผ่ศาสนาธรรม

พันเอก ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวถึงการเผยแผ่ว่า มีหลักอยู่ ๓ ประการคือ

๑. สอนศาสนิกให้รู้ยังเห็นจริงในหลักธรรมด้วยตนเอง (ไม่ผูกขาดความรู้)
๒. สอนมีเหตุมีผล ที่ผู้ฟังอาจตรองเห็นจริงได้ และแนะนำให้ผู้ฟังใช้ปัญญาค้น คิดหาเหตุผลในคำสอน (ไม่ผูกขาดความคิด)
๓. สอนมีเหตุผล คือ ผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับผลตามที่สอนนั้นด้วยตนเอง (ไม่ผูกขาดผล)^{๘๖}

^{๘๓} กรมการศาสนา, **วินัยบัญญัติธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๙.

^{๘๔} พิสิฐ เจริญสุข, **คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มวิชาการพระพุทธศาสนา และจริยศึกษา กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๘๕} สิทธิ บุตรอินทร์, **พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

^{๘๖} พระครูสิริอาภากร (บุญธรรม) อภิ., “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครอง และด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม: กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึงหลักการเผยแผ่ไว้ว่า “ชาวพุทธเมื่อมีโอกาสก็น่าจะเผยแผ่ศาสนาของเราเองให้คนอื่นได้รับรู้เขาจะนับถือหรือไม่นับถือ ก็แล้วแต่เขาในส่วนของเรา นั้น เมื่อเห็นว่าหลักคำสอนพระพุทธศาสนาดีมีประโยชน์ก็น่าจะเผยแผ่ไปยังผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นประโยชน์แก่เขาบ้างไม่มากก็น้อย”^{๔๗}

สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) ได้ประทานข้อคิดว่า การเผยแผ่มีหลักการดำเนินที่ควรคำนึง ดังนี้^{๔๘}

๑. อย่าดูหมิ่นศาสนาอื่นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมศาสนาอื่นเป็นที่สักการบูชาสูงสุดของศาสนิก อย่าแสดงด้วยวาจาหรือการกระทำใดๆ ที่ลบหลู่สิ่งที่คนอื่นเห็นว่าศักดิ์สิทธิ์เราพูดได้ว่าของเรามีดีบ้างแต่ไม่ควรพูดว่าของเขาไม่ดี

๒. อย่าเผยแผ่ด้วยวิธีล่อลวงการล่อลวงในบางกรณีอาจได้ผล แต่ผลนั้นจะไม่ยั่งยืน เพราะเขาได้เห็นคุณค่าหรือคุณประโยชน์ของพุทธศาสนาด้วยความจริงใจแท้ๆ และการล่อลวงนั้นยังเป็นการไม่เคารพความเป็นคนของเขาด้วยซึ่งผิดหลักมนุษยธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. อย่าเผยแผ่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะการพูดเท่านั้น การปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา ก็เป็นการเผยแผ่ได้ และเป็นการเผยแผ่ที่ดีกว่าการปฏิบัตินั้น พระพุทธองค์ ทรงสรรเสริญวิธีดังกล่าวว่า “เป็นการบูชาที่ดีที่สุดในบรรดาการบูชาทั้งหลาย การรักษา และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการรักษาพระสัทธรรม เพราะว่าเมื่อพุทธศาสนามีรากฐานแน่นหนาแล้ว ถือว่าเป็นการป้องกันโดยทางอ้อม ทางหนึ่งซึ่งจะรักษา และบำรุงอาจทำได้ ดังนี้

๑) เราชาวพุทธต้องมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างจริงใจ หากชาวพุทธเองไม่เชื่อว่าศาสนาของตนมีคุณประโยชน์ต่อชีวิต และต่อสังคมอย่างจริงใจแล้ว ก็คงไม่เต็มใจ และยินดีในการปกป้องพระศาสนา หากมีความสงสัยอะไรในใจ ก็ต้องพยายามศึกษา อ่าน สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดกับผู้รู้เพื่อให้เกิดความมั่นใจ

๒) ชาวพุทธที่ดีต้องปฏิบัติตามคำสอนอย่างถูกต้อง เพียงแต่เชื่อ และเข้าใจ ไม่เป็นการเพียงพอ เพราะความเชื่อความเข้าใจมีอยู่ในความคิด เช่น บางคน นั่งอมมือ งอเท้า ไม่ทำอะไรโดยอ้างว่าพระพุทธศาสนาสอนให้หมั่นน้อย เป็นต้น

๓) เข้าใจเชื่อ และทำตนเป็นคนดีตามคำสอน เรียกได้ว่ารักษา และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง ถ้าจะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต้องต้องประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ด้วยพิธีกรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งทำให้ศาสนธรรมเป็นตัวเป็นตนมีชีวิตชีวามองเห็นได้มีส่วนชักจูง ให้คนเข้าหาศาสนาธรรมได้เป็นการเสริมให้พระศาสนามั่นคงขึ้น

๔) ทำนุบำรุงศาสนวัตถุ และศาสนสถาน เช่น วัดวาอาราม โบสถ์ และ พระพุทธรูป เป็นต้น จริงอยู่สิ่งนี้เป็นเปลือกนอกมิใช่แก่นพุทธศาสนาเหมือนศาสนธรรม แต่สิ่งนี้ก็มิใช่บทบาทเป็น

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๔๘} สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว), การเผยแผ่, [www. lomsakcity. board](http://www.lomsakcity.board)), [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

ศูนย์กลางรวมน้ำใจของชาวพุทธ ให้มีความสมัครสมานสามัคคีอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดความ
รักความหวงแหนพระศาสนาแต่สิ่งที่สำคัญอย่าหลงติดกับเปลือกจนลืมศาสนธรรมแก่นแท้

๒.๓.๓ ความเป็นมาของการเผยแผ่

หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงเริ่มทำการเผยแผ่พระศาสนาโดย การ
แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายจนเกิดมีพระอรหันต์สาวกขึ้นในโลก หลังจากนั้นพระองค์ทรง เริ่มส่งภิกษุ
เหล่านั้นไปเผยแผ่ศาสนา ซึ่งมีจุดประสงค์คือให้ภิกษุทั้งหลายแยกย้ายกันไปเพื่อประโยชน์สุขเพื่อ
อนุเคราะห์แก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เทียวไปชี้แจงให้ชนทั้งหลายเข้าใจในหลักธรรมทั้งหวัข้อ
ธรรม และความหมายของธรรมอย่างชัดเจน ดังความปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า “ครั้งหนึ่ง พระผู้มี
พระภาครับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์
ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์พวกเธอ
จงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชน หมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์พวกเธอ อย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรม
ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบ
บริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลส ในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึง
ธรรม จักมีดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๘๙}

การเผยแผ่ศาสนธรรมในสมัยพุทธกาล ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นพระพุทธ องค์ทรงให้
วิธีการเผยแผ่โดยอาศัยสภาพสิ่งแวดล้อมบุคคล และวัตถุสิ่งของรวมถึงหมู่คณะ จาริต ประเพณีสามัญ
สำนึกอุปนิสัย และระดับ ภูมิปัญญาของผู้ฟังว่าอยู่ในระดับไหนควรฟังเบา หรือหนักซึ่งอาจกล่าวได้ว่า
พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการเผยแผ่อย่างสุขุมคัมภีร์ภาพ อธิบายให้คั้นฟัง ได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชักจูงให้
คนฟังได้สนใจอยากจะมีจิตใจคล้อยตามรสแห่งพระธรรม เทศนามากยิ่งขึ้น สอนให้คนฟังเกิดความ
มั่นใจในผลแห่งสัมมาปฏิบัติมีความอุตสาหะที่จะกระทำความดียิ่งๆ ขึ้น และต้องการให้ทุกคนที่ฟังธรรม
ของพระองค์มีความสุข ไม่เบื่อในการฟัง ไม่เบื่อในกองบุญกุศล และมีใจที่รักจะประพฤติปฏิบัติตามคำสั่ง
สอนของพระพุทธองค์อย่างเต็มใจ เพราะคำสั่งสอนของพระองค์เป็นเหมือนเปิดภาชนะที่คว่ำให้หาย ใน
การเหมือนเปิดของที่ปิดเหมือนจุดประทีปในที่มืดเหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง ด้วยพระจริยาวัตรอัน
งดงามของพระองค์ในการเผยแผ่ มีความไพเราะในเบื้องต้น มีความไพเราะในท่ามกลาง และมีความ
ไพเราะงามในที่สุด

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนั้นของ
พระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเริ่มต้นด้วยปรัชญาพื้นฐาน คือมีความเป็น
กัลยาณมิตรที่ดีงาม และมีปัญญา คือ โยนิโสมนสิการ เป็นคุณสมบัติพระนักเผยแผ่ คุณสมบัติภายนอก
คือ บุคลิกภาพ และคุณสมบัติ ภายในคือคุณธรรมต่าง ๆ^{๙๐}

^{๘๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๑/๔๐

^{๙๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตโต), ความสำคัญพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

บุคลิภาพ หมายถึง บุคลิภาพของพระองค์มีพระวรกายทั้งดงามมีพระสุรเสียง โน้มน้าวจิตใจเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งศรัทธาปสาทะทุกประการ กล่าวคือ พระรูปกายของพระผู้มีพระภาคถึงพร้อมด้วยรัศมีแห่งพระสรีระอันนำความเลื่อมใสมาอบด้าน เพราะประดับด้วย มหาปฐักลักษณะ ๓๒ ประการ อนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ และพระเกตุมาลา มีรัศมีแผ่ออกข้างละวา นำความเลื่อมใสมาแก่ชนผู้สนใจ ทัสสนาพระรูปกาย เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส^{๙๑} ทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ พระวาจาสุภาพสละสลวยอย่างคำชมของจึง ก็ พราหมณ์ ที่ว่า “พระสมณโคดม มีพระวาจาไพเราะ รู้จักตรัสถ้อยคำให้ดังงาม มีพระวาจาสุภาพ สละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความให้ชัดเจน” การแสดงธรรมของพระพุทธองค์นอกจากแจ่มแจ้งด้วยสัจธรรมแล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินใจชวนให้อยากฟัง อยากรู้ ไกล่ชิดพระองค์อยู่เสมอ และพระพุทธองค์ทรงมีคุณธรรม ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลในการเผยแผ่ประกอบด้วย

๑. พระปัญญาคุณ ที่เกี่ยวกับงานสอนด้วยกำลัง คือ พระทศพลญาณ คือ ทรงมีพระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคตที่ทำให้พระองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง จะแสดงความหมายที่เป็นพุทธคุณแท้ปฏิสัมภิทา คือปัญญาแตกฉานในด้านต่างๆ ไม่ว่าด้านอรรถปฏิสัมภิทา คือความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถแยกแยะได้โดยพิสดารแม้ว่าข้อธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวโยงเชื่อมโยงให้แยกแยะให้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในด้านธรรมปฏิสัมภิทา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำ หรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ในด้านนิรุตติปฏิสัมภิทา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสม

๒. พระวิสุทธิคุณ ความบริสุทธิ์เป็นพระคุณสำคัญยิ่งนักที่จะทำให้ประชาชนเชื่อถือ และเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธองค์ ความบริสุทธิ์สามารถแยกได้ ดังนี้ คือพระองค์เองเป็นผู้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวงไม่กระทำความชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่มีเหตุที่ใครจะยกขึ้นตำหนิได้ ทรงทำได้อย่างที่สอน คือ สอนเขาอย่างไร ก็ทรงปฏิบัติอย่างนั้น อย่างพระพุทธพจน์ที่ว่า ตถาคตพูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น จึงเป็นตัวอย่างที่ดี และให้ประชาชน เกิดความเชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธองค์ ทรงมีความบริสุทธิ์พระทัยในการสอน ทรงสอน ผู้อื่นด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว ไม่มีพระทัยเคลือบแคลง และหวังผลประโยชน์จากคนอื่นมาเป็นของตนเอง

๓. พระกรุณาคุณ อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จออกประกาศพระศาสนาโปรดสรรพสัตว์ ทำพระปัญญาคุณ และพระบริสุทธิ์คุณ ให้ปรากฏอย่างเด่นชัด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งสิ้นพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์โดยไม่เห็นแก่ความทุกข์ลำบากเหนื่อยยากของพระองค์เอง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงมีคุณสมบัติของผู้สอนได้แก่กาลยาณธรรม

๒.๓.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล

การเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต และประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มี

^{๙๑}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๑/๓๔.

ความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหน เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รอจังหวะหรือโอกาส เป็นต้น ก็ประสบผลสำเร็จเสมอ ความสำเร็จเช่นว่านี้ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงสร้างเพื่อจะทำหน้าที่ของพระศาสดา ทรงได้แสดงไว้ในสถานที่ต่างๆ ไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เอกบุคคลเมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เอกบุคคลนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๙๒}

นอกจากนั้น พระพุทธองค์ยังมีพุทธจรรย์แก่สาวกในสมัยนั้น ให้ช่วยกันออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้ “พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทพ และมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี...”^{๙๓}

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ทรงใช้ในการเผยแผ่อยู่เสมอ มีอยู่ ๙ วิธี^{๙๔} ดังนี้

๑. วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง และทางเศรษฐกิจ ภายหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ออกประกาศพระพุทธศาสนา โดยเริ่มต้นที่ผู้นำศาสนาด้วยการเสด็จไปโปรดพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ผู้คงแก่เรียน มีจิตใจที่มุ่งมั่นเต็มเปี่ยมด้วยความปรารถนา จักได้บรรลุธรรมตามพระพุทธองค์ จนกระทั่งประสบผลสำเร็จ หลังจากนั้นเสด็จไปโปรดชนกุล ๓ พี่น้องซึ่งมีบริวาร ๑,๐๐๐ คน โดยชนกุล ๓ พี่น้องนี้เป็นเจ้าลัทธิใหญ่ที่นิยมการบูชาไฟ และเป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าพิมพิสาร และประชาชนชาวแคว้นมคธเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตร และแสดงปาฏิหาริย์ เพื่อให้ชนกุลกลุ่มนี้เข้ามานับถือพระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จ ได้บรรลุธรรม และอุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไปหาผู้นำทางการเมืองคือ พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธ และข้าทาสบริวารพระเจ้าพิมพิสาร และข้าราชบริพาร พอเห็นว่าชนกุลสามพี่น้องที่ตนนับถือได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธองค์แล้ว ก็คลายทิฐิมานะ และน้อมใจฟังพระธรรมเทศนาด้วยความเคารพในที่สุด ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม และหันมานับถือพระพุทธศาสนา ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายวัดเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประมุข^{๙๕} นอกจากนี้พระองค์ยังทรงแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนเหล่าผู้นำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพล

^{๙๒} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), *พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๙๓} ที.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๙๔} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ), *หลักการศึกษากษของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๐-๗๐.

^{๙๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๕๔/๑๘-๖๕.

ต่อสังคม และประเทศชาติด้วยพระองค์เอง ผู้นำทางเศรษฐกิจที่เสด็จไปโปรดคือยสกุลบุตร พร้อม บิดามารดาภรรยา และมิตรสหายรวม ๕๔ คน^{๙๖} วิธีการเผยแพร่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็น ผู้นำทางสังคมการเมือง และเศรษฐกิจเช่นนี้ นับเป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาด และแยบยลอย่างมาก เหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นกทั้งฝูง เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาท และอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้อง และบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย

๒. วิธีการปฏิบัติหลักคำสอน และหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาดั้งเดิม พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติสังคมชนชั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมานาน เช่น ศาสนาพราหมณ์มีข้อบัญญัติทางสังคมหลายด้านเช่นเรื่องวรรณะ ที่กำหนดให้แต่ละวรรณะมีความแตกต่างกันอย่างเด่นชัด มีการกำหนดให้แต่ละวรรณะยึดถือ และปฏิบัติอยู่ในวรรณะของตนเอง มิให้สมาคมกับวรรณะอื่นๆ โดยเฉพาะวรรณะศูทร ที่ไม่สามารถมีสิทธิ์ในสังคม กำหนดให้วรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะประเสริฐสูงสุด อันถือได้ว่าเป็นการกลั่นกรองสิทธิ์ของวรรณะนั้นๆ พระองค์ตรัสปฏิเสธแนวคิดดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง และทรงสอนว่า บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรมหรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม^{๙๗}

๓. วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรม และลัทธิต่างๆ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรม และลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำในคำสอนทางศาสนา ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที แต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัว หรือบางทีก็ใช้วิธีการโอนอ่อนผ่อนตาม คำสอนใดถูกต้องดีงาม พระองค์ก็ทรงรับรองว่าถูกต้องดีงามเป็นของสากลโดยในทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่าพราหมณ์ ทางศาสนาพราหมณ์หมายถึง ผู้สร้างโลก แต่พระองค์ทรงเอามาใช้ในความหมายใหม่หมายถึง มารดาบิดา^{๙๘} คำสอนใดที่มีความขัดแย้งกับพุทธศาสนา ทรงชี้แจงแถลงให้เห็นว่าการปฏิบัติเช่นนั้นไม่ใช่แก่นสาร พร้อมทั้งแนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้ เช่น การบูชาอายุในคำสอนเดิมหมายถึงการฆ่าสัตว์บูชาอายุ แต่พระองค์ทรงสอนในความหมายใหม่หมายถึง การบูชามารดาบิดาสมณพราหมณ์ เป็นต้น^{๙๙}

๔. วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา วิธีการนี้เป็นวิธีที่สืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น กล่าวคือเมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์ แล้วได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ขึ้นแทนที่ และเผยแพร่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ และสรรพสิ่งหลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่

^{๙๖}วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕-๓๑/๓๑-๔๐.

^{๙๗}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

^{๙๘}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๓/๑๐๗-๑๐๘.

^{๙๙}อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๔๗/๗๐-๗๔.

แน่นอนของสรรพสิ่ง เกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น และเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป^{๑๐๐} และหลักอริยสัจ ๔ ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา อยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรจุธรรมก็ด้วยหลักธรรมข้อนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด^{๑๐๑}

๕. วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดการเผยแผ่ธรรมะ ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูเวไนยสัตว์ ที่มีอุปนิสัยแก่กล้าพอที่จะบรรจุธรรมแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้าน อันเป็นพระกรณียกิจประจำวันของพระองค์อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดเช่นนี้มักจะได้อบรมธรรมอยู่เสมอเรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาท กลางคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาจวนสว่างตรวจดูสรรพสัตว์ผู้ที่สมควร และยังไม่สมควรตรัสรู้^{๑๐๒}

๖. วิธีการบริการชุมชน วิธีการนี้เป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง พระพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งสังคมอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิกันตสูตร พระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม^{๑๐๓}

๗. การใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ เป็นวิธีการเผยแผ่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่อง ไม่ยอมรับนับถือหรืออยากลองดีให้สิ้นพยุศ การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้นัก เพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมิทั้งแง่ดี และไม่ดีในตัวเอง คือผู้ที่มิศรัทธาเลื่อมใสก็ยิ่งยกย่องส่งเสริมมากขึ้น ส่วนผู้ที่มิเลื่อมใสอาจจะดูหมิ่นว่าการแสดงปาฏิหาริย์แบบนี้ ไม่เห็นแปลกอะไร เพราะคนที่เรียนวิชา คันธาริ^{๑๐๔} ก็สามารถทำได้เช่นเดียวกัน และตรัสว่า เราเล็งเห็นโทษในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงอึดอัดระอาเกลียดการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์^{๑๐๕} แต่วิธีการที่ทรงโปรด และใช้อยู่เสมอคืออนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ การสอนอย่างธรรมดาอธิบายชี้แจงโต้ตอบกันไปมาโดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วย เป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้ตามพุทธประสงค์ และมีความมั่นคงยืนยาวมาถึงปัจจุบัน^{๑๐๖}

๘. วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของ

^{๑๐๐}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕.

^{๑๐๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐-๒๕.

^{๑๐๒}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีการสอน**, หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๐๓}ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๓-๑๕๐.

^{๑๐๔}วิชาเกี่ยวกับการแสดงฤทธิ์หรือปาฏิหาริย์ต่างๆ แสดงโดยฤาษีคันธาระ

^{๑๐๕}ที.สี. (ไทย) ๙/๔๘๔/๒๑๕.

^{๑๐๖}ที.สี. (ไทย) ๙/๔๘๖/๒๑๖.

ตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนา แต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต^{๑๐๗} ทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็ว ทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษา ทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ เช่น วรรณะศูทรในการสั่งสอนอีกด้วย

๙. วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างามน่ามอง น่าเลื่อมใสย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างาม ประกอบด้วย ลักษณะมหาบุรุษดังมีจังกีพราหมณ์ชมว่า พระสมณโคดมมีพระรูปงามน่าดูน่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพุดหม มีพระวรกายดุจพุดหมโอกาสที่จะพบเห็นยากนัก^{๑๐๘} การเผยแผ่พระพุทธศาสนานอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักเผยแผ่ที่ดีนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีงาม ก็ยังความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงมีรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลากหลาย พอจะสรุปรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อยู่เสมอ ดังนี้

๑. แบบธรรมสากัจฉา หรือ การสนทนาธรรม เป็นการสอนแบบสนทนาจากการที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎก เป็นรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อยู่เสมอ ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้สิ่งที่สนทนากันดูน่าสนใจ ไม่รู้สึกว่าตนเองกำลังถูกสอนอยู่ แต่จะรู้สึกว่าการสนทนาปัญหาต่างๆ อย่างเพลิดเพลิน ซึ่งการทำเช่นนี้เป็นเหมือนการโยนปัญหาให้คนฟังขบคิด แล้วทะลอมเข้าสู่จุดสรุปที่เป็นเป้าหมายของคำถาม รูปแบบนี้พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมให้พระภิกษุสาวกใช้กัน โดยปรากฏอยู่ในพระสูตรต่างๆ มากมาย เช่น ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร อนัตตลักขณสูตร เติวิสูตร ปาฐาทิกสูตร อากังเขยสูตร ฯลฯ

๒. แบบบรรยาย เป็นรูปแบบเผยแผ่ธรรมที่ปรากฏในการทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ในตอนเริ่มต้น การสอนแบบนี้ทรงใช้ทั่วไป ส่วนมากจะเป็นโอกาสที่มีผู้ฟังมารวมกันมากๆ โดยผู้ฟังมีพื้นฐานความรู้ หรือมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น ฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพิ่มเติม เพิ่มพูนความรู้ หรือมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น ฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพิ่มเติม เพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้น ดังเมื่อแสดง อาทิตยปริยายสูตรแก่ขุททิล ๓ พี่น้องพร้อมบริวารรวม ๑,๐๐๐ คน พระองค์ทรงเลือกใช้ เพราะจะต้องใช้เหตุผลชี้แจงยืดยาวให้ผู้ฟังเห็นดีเห็นชอบด้วยเหตุผลที่แสดง และยอมรับน้อมนำไปปฏิบัติ จนเกิดผลจริงแก่ผู้ปฏิบัติตามในระดับต่างๆ

^{๑๐๗} ว.จ. (ไทย) ๗/๒๘๕/๗๑.

^{๑๐๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๔.

๓. แบบถามตอบปัญหา เพื่อต้องการดูลักษณะปัญหา และเลือกวิธีตอบให้เหมาะสม เพื่อให้ตรงจุดประสงค์ของผู้ถามที่มีความหลากหลาย พระองค์ทรงจำแนกปัญหาที่จะตอบไว้ ๔ ประเภทคือ

๑) เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ตอบแบบตรงไปตรงมา ไม่มีเงื่อนไขเป็นปัญหาพื้นฐานที่ใครๆ ก็รู้จะต้องตอบตามนั้น ดูการบวกเลขที่ต้องการคำตอบที่แน่นอน ได้แก่ อริยสัจ ๔ เป็นต้น

๒) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ต้องย้อนถามก่อนจึงตอบ ไม่พึงด่วนตอบทันทีในแง่ใดแง่หนึ่ง เพราะอาจผิดพลาดได้ ใช้ตอบปัญหาที่ไม่ชัดเจนว่าถามเพื่อต้องการอะไร เช่น เขาถามว่า ฝีมือจริงไหม ก็ต้องถามต่อว่าฝีมือในที่นี้คืออะไร หมายถึงอะไร ฝีมือที่ชาวบ้านเรียกขาน หรือฝีมือเรียกว่า อบายมุข เป็นต้น

๓) วิชัชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกตอบ เป็นคำถามที่ยังคลุมเครือจึงไม่พึงรีบตอบ ตอบไปก็มีแต่จะผิดมากกว่าถูกต้อง ต้องแยกตอบเป็นเรื่องเป็นประเด็นๆ ไป เช่น เรื่องกรรม ถ้ารีบตอบย่อมมีโอกาสผิดพลาด เพราะในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องแยกแยะให้ออกว่าไหนเป็นกรรมดี อันไหนเป็นกรรมชั่ว จะมาตอบในทางเดียวหรือยืนยันในทางเดียวไม่ได้

๔) ฐปณียปัญหา หรือ อphyakadปัญหา ปัญหาที่ต้องตัดบทไม่ตอบ เพราะการตอบเป็นเพียงแสดงความรู้ที่ไม่นำไปสู่ที่สุดแห่งทุกข์ เช่น เรื่องจักรวาลมีที่ สุดไหม แม้วิทยาการในปัจจุบันจะก้าวหน้าสามารถเดินทางไปสู่ดาวเคราะห์ต่างๆ ในระบบจักรวาล แต่ก็ไม่มีคำตอบที่ให้ตรงกันได้ เพราะไม่สามารถแสดงให้เห็น หรือพาไปดูได้ด้วยการคาดคะเน เป็นต้น^{๑๐๙}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าโดยเน้นการสอนเป็นหลัก ยังมีวิธีการอื่นที่ หลากหลาย ได้มีแนวคิดในการสอนของพระพุทธเจ้าแบ่งเป็น ๔ ประเภท ดังนี้^{๑๑๐}

๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนา เป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิด ความเข้าใจธรรมะ และความเลื่อมใสศรัทธา วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ ใช้ โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ การสอนแบบนี้จะมีปรากฏใน พระไตรปิฎกหลายๆ แห่ง เช่น กรณีของปริพพาชกชื่อว่าวัจฉโคตร ที่เข้าไปทูลถามเรื่องความเห็น สุดโต่ง ๑๐ ประการกับพระพุทธองค์ และได้มีการสนทนาแบบถามตอบ ในเรื่องดังกล่าวระหว่าง ปริพพาชกกับพระพุทธองค์^{๑๑๑}

๒. แบบบรรยาย พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน และพระภิกษุสาวกเป็นจำนวนมากมารับฟัง ถือว่าเป็นวิธีการที่พระพุทธองค์ใช้มาก ที่สุดในการแสดงธรรม มีทั้งการแสดงธรรมที่มีใจความยาว และที่มีใจความแบบสั้นๆ ตามแต่ สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระพุทธองค์ก็ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของ

^{๑๐๙} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการ พิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗.

^{๑๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๔๘.

^{๑๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๗-๑๘๘/๒๑๙-๒๒๓.

ศีล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑. ศีลระดับต้นที่เรียกว่าจุลศีล ๒. ศีลระดับกลางที่เรียกว่ามัชฌิมศีล ๓. ศีลระดับสูงที่เรียกว่ามหาศีล และในตอนท้ายก็ทรงแสดงเรื่องทิวณฺฐิ ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่างๆ ร่วมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทฤษฎี โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดง หรือบรรยาย และชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นหรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎีทั้ง ๖๒ ประการนี้อย่างไร^{๑๑๒} เป็นต้น

๓. แบบตอบปัญหา การสอนแบบตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า จะทรงสอนให้พิจารณาลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบปัญหาของพระพุทธองค์นั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสม ตามลำดับแห่งภูมิรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเทวตาสังยุตที่มีเทวดาไปพูลถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^{๑๑๓}

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เป็นการสอนโดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระภิกษุสาวกหรือภิกษุสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน วิธีการนี้จะเป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม ซึ่งถือว่าการสอนโดยการวางระเบียบให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยต่างๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญกฎข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัตินั้นสามารถเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “ธรรม และวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๑๑๔}

ส่วนเทคนิคในการสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในการใช้กลวิธีหรือเทคนิคการสอนที่สำคัญยิ่ง ประกอบด้วย ๑๐ วิธี^{๑๑๕} คือ

๑. การยกอุทาหรณ์ และเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย ช่วยให้เข้าใจเนื้อความได้ง่าย และชัดเจน ซึ่งการสอนแบบนี้ จะเห็นได้ชัดเจนจากนิทานที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะนิทานชาดกอย่างเดียวที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาก็มีมากถึง ๕๔๗ เรื่อง เช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคี โดยยกตัวอย่างเรื่องพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี^{๑๑๖}

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา เป็นการอธิบายเพื่อทำเรื่องที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นนามธรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยชัดเจน เช่น ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสสอนแก่มณฑกเศรษฐีว่า “โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก เพราะคนนั้นชอบโปรยโทษของผู้อื่น เหมือนคนโปรยเมล็ด แต่กลับปกปิดโทษของตนไว้ เหมือนพรวนดินปกปิดร่างพรางกายตนไว้”^{๑๑๗}

^{๑๑๒} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๘-๑๐๔/๑๑-๓๙.

^{๑๑๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^{๑๑๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๑๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีการสอน**, หน้า ๔๙-๕๓.

^{๑๑๖} พุ.ข. (ไทย) ๒๕/๖/๒๕.

^{๑๑๗} พุ.ข. (ไทย) ๒๕/๒๕๒/๑๑๐.

๓. การใช้อุปกรณ์การสอน เป็นการใช้สิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการสอนแบบนี้ พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของพระพุทธองค์เป็นสื่อในการแสดงธรรม เช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่สัสสปารวันใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนพระภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์ คือพระองค์ได้หยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อยแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ใบใดบ้างในพระหัตถ์ของพระองค์ที่ไหนดีกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า ใบไม้ไผ่มากกว่าอื่นๆ แล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงการที่พระองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระองค์นั้นมากมาย เหมือนไม้ประดู่ลายในป่า แต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็นเหมือนใบไม้ในกำมือ เพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้น^{๑๑๘}

๔. การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู วิธีการสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู ในวิธีการสอนนี้เป็นลักษณะของความเป็นผู้นำที่แท้จริง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความมั่นใจในผู้สอน วิธีการที่ดีที่สุดคือการทำให้ดู พระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้ เช่น กรณีของพระภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูล และคุ้ยของตนเอง ไม่มีภิกษุรูปใดมีความปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธเจ้าจึงสอนพระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอาวาสนั้น ด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลพระภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เอง^{๑๑๙}

๕. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ เป็นเรื่องของการใช้ความสามารถ ในการใช้ภาษาผสมปฏิภาณ การสอนแบบนี้แสดงให้เห็นถึง พระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่ทรงรอบรู้ทุกด้าน ในการที่พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนแบบเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่นี้ จะเห็นได้จากกรณีของเวรัญชพราหมณ์ ที่มากล่าวต่อว่าพระองค์ต่างๆ นานา แทนที่พระองค์จะปฏิเสธการกล่าวหาเหล่านั้น กลับนำคำกล่าวหามาอธิบายด้วยการใช้ภาษา การเล่นคำ โดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่น ในข้อกล่าวหาที่พราหมณ์ต่อว่าพระพุทธองค์ว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนไม่มีสมบัติ” ซึ่งสมบัติในความหมายของพราหมณ์ เป็นการกล่าวถึงสมบัติภายนอก ที่เป็นเครื่องตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่พระพุทธเจ้าให้ความหมายการไม่มีสมบัติ คือ การละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุนั้นๆ เพราะการตัดรากเหง้าแห่งอกุศลทั้งหลายชื่อว่าไร้ซึ่งความเป็นคนมีสมบัติ เป็นการละอกุศลทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง^{๑๒๐} เป็นต้น

๖. การใช้อุบายเลือกคน และการปฏิบัติเป็นรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้เร็ว ซึ่งวิธีนี้เราจะเห็นได้จากหลังการตรัสรู้ใหม่ๆ ของพระพุทธองค์ การสอนแต่ละครั้งในเวลานั้น จะเน้นหนักไปในด้านผู้นำในชุมชน เช่น ครั้นตรัสรู้แล้วก็เลือกที่จะโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน เพราะทรงเห็นว่าพวกนี้มีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ และต่อมาก็สอนชายหนุ่ม

^{๑๑๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐/๖๑๓.

^{๑๑๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙.

^{๑๒๐} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๔.

ที่ชื่อว่า ยสกุลบุตร ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐี และผู้นำของชายหนุ่มในชุมชนนั้น เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าปัญจวัคคีย์ และยสกุลบุตรนี้จะเป็นพระภิกษุสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก^{๑๒๑}

๗. การรู้จักจังหวะ และโอกาส พระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นถึงพุทธวิธีในการสอนที่พระองค์ทรงปฏิบัติต่อบุคคลระดับต่างๆ ได้ดี การสอนแบบนี้พระองค์จะทรงดำรงถึงความเหมาะสม ความพร้อมของผู้ที่จะรับฟัง ตลอดจนถึงเหตุการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม ในการที่จะแสดงธรรมหรือบัญญัติข้อปฏิบัติต่างๆ เช่น กรณีของการบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อ พระองค์ก็ต้องมีมูลเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นเสียก่อน แล้วจึงสอนโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิด หลังจากนั้นก็จะบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติ ซึ่งต่อมาเรียกว่าพระวินัย หลังจากนั้นก็จะบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติ ซึ่งต่อมาเรียกว่าพระวินัย เช่น กรณีของพระภิกษุสุทินที่ต้องปาราชิก เนื่องจากเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาของตน^{๑๒๒}

๘. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ วิธีการสอนนี้เป็นการแสดงถึง การรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาของพระพุทธองค์ที่ใช้สอนบุคคลระดับต่างๆ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตาย ลดละต้นหา มานะ ทิฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้าที่มีวิธีการฝึกด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง ทั้งวิธีแบบสุภาพ และรุนแรงจนกระทั่งสุดท้ายเมื่อฝึกไม่ได้ก็ฆ่าทิ้งเสีย ซึ่งพระองค์ก็ใช้วิธีการที่คนฝึกม้ากล่าวไฉนย้อนกลับมาเป็นอุปกรณ์การสอนของพระองค์ ด้วยพระดำรัสว่า “เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีทั้งละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง และถ้าฝึกไม่ได้ก็ฆ่าเสีย”^{๑๒๓} แต่ในกรณีการฆ่าของพระองค์นั้น หมายถึงการไม่เอาใจใส่ต่อบุคคลที่ไม่มีความสนใจในธรรม จึงฆ่าเสียคือปล่อยให้หล่นไปสู่หนทางที่ไม่ดี เพราะสาเหตุจากการไม่สนใจของบุคคลนั้น การทำในลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นการฆ่าในอริยวินัย

๙. การลงโทษ และการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้คือ การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัลคือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้อง และถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วยในเรื่องของการลงโทษ เช่น การลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันทะ ซึ่งมีความเย่อหยิ่งว่าตนเองเป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้า ในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์จนกระทั่งออกบวช เป็นเหตุให้พระฉันทะไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์^{๑๒๔} การให้รางวัลของพระพุทธองค์นั้น ที่ปรากฏเด่นชัดก็คือ การตรัสยกย่องในความเป็นเลิศในด้านต่างๆ ที่เรียกว่าเป็น “เอตทัคคะ” เช่น กรณียกย่องพระสารีบุตรว่ามีความเป็นเลิศในด้านผู้มีปัญญามาก^{๑๒๕}

๑๐. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างวาระกัน ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปัญญา คือความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และเทคนิคต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะคราวไป ในการประกาศพระ

^{๑๒๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๑๘-๔๐.

^{๑๒๒}วิ.ม. (ไทย) ๑/๒๔-๓๙/๑๗-๒๙.

^{๑๒๓}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๗๐.

^{๑๒๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^{๑๒๕}ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๘/๒๗๕.

ศาสนาของพระพุทธเจ้าต้องเจอกับปัญหามากมาย และพระองค์ก็ต้องอาศัยปัญญาแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เช่น กรณีของครอบครัวพราหมณ์ที่อยู่ในเมืองราชคฤห์ฝ่ายสามีนับถือศาสนาพราหมณ์แต่ภรรยานับถือพระพุทธศาสนา และภรรยาก็สรรเสริญแต่พระพุทธคุณอยู่ตลอดเวลา จนสามีไม่พอใจ คอยพูดว่าร้ายพระพุทธเจ้าต่างๆ นานา จนกระทั่งอยู่มาวันหนึ่งภรรยาทำอาหารหล่น แล้วแปลงอุทานด้วยคำพูดที่แสดงออกถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า พราหมณ์เกิดความไม่พอใจยิ่งนัก จึงไปหาพระพุทธเจ้าเพื่อที่จะเอาชนะด้วยการถามให้พระองค์จนปัญญาในการตอบปัญหาว่า “บุคคลก่การจัดอะไรได้จึงอยู่เป็นสุข ก่การจัดอะไรได้จึงไม่เศร้าโศก ข้าแต่พระโคตม พระองค์ทรงพอพระทัยการก่การจัดธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร” พระพุทธเจ้าทรงใช้กลวิธีแก้ไขปัญหานี้ด้วยการตรัสตอบว่า “บุคคลก่จัดความโกรธได้จึงอยู่เป็นสุข ก่จัดความโกรธได้จึงไม่เศร้าโศก พราหมณ์พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญการก่จัดความโกรธ ซึ่งมีรากเหง้าเป็นพิษ มียอดหวานเพราะบุคคลก่จัดความโกรธนั้นได้แล้ว จึงไม่เศร้าโศก”^{๑๒๖}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลดังกล่าว ได้มีนักวิชาการได้ให้ความเห็นต่างๆ ผู้ศึกษาวิจัยสามารถประมวลแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล สรุปได้ ดังนี้ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ) กล่าวถึงวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๙ ประการ ได้แก่ ๑) การเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง ทางเศรษฐกิจ ๒) การปฏิบัติหลักคำสอน และหลักความเชื่อ บางประการของลัทธิศาสนาดั้งเดิม ๓) การปฏิรูปพระพุทธศาสนา ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรม และลัทธิต่างๆ ๔) การเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธ ศาสนา ๕) การปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน ๖) การบริการชุมชน ๗) การใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ ๘) การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ๙) การเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ^{๑๒๗}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ๔ แบบ ได้แก่ ๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา ๒) แบบบรรยาย ๓) แบบตอบปัญหา ๔) แบบวางกฎข้อบังคับ^{๑๒๘}

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ) กล่าวถึงการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต และประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน^{๑๒๙}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก กล่าวถึงรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔ แบบ ได้แก่ ๑) แบบธรรมสากัจฉา หรือ การสนทนาธรรม ๒) แบบบรรยาย ๓) แบบถามตอบปัญหา^{๑๓๐}

^{๑๒๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๗/๒๖๔.

^{๑๒๗} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ), **หลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๐-๗๐.

^{๑๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๔๘.

^{๑๒๙} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ), **พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๑๓๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗.

๒.๓.๕ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียมาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ได้เข้ามาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๖ สมัยเดียวกับประเทศศรีลังกา ด้วยมีการส่งพระสมณทูตไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆรวม ๙ สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดีย ในขณะนั้น ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิมีขอบเขตกว้างขวาง รวม ๗ ประเทศ ในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่ จังหวัดนครปฐมของไทย เนื่องจากได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระปฐมเจดีย์ และรูปธรรมจักร กวางหมอบเป็นหลักฐานสำคัญ แต่พม่าก็สันนิษฐานว่ามีใจกลางอยู่ที่เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิในยุคนี้ นำโดยพระโสณะ และพระอุตตระ พระภิกษุเถระชาว อินเดีย เดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ในปัจจุบัน มีประชากรไทยนับถือพระพุทธศาสนามากกว่าร้อยละ ๙๔ และมีพุทธศาสนิกชนมากเป็นอันดับ ๔ ของโลก รองจากประเทศจีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม ตามลำดับ^{๑๓๑}

ปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และการสื่อสารในด้านต่างๆ วิถีชีวิตประจำวันของผู้คนก็เปลี่ยนไป การเผยแพร่พระพุทธศาสนาจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ และเป้าหมาย ไปตามวิถีชีวิต ตามค่านิยมของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อไม่ให้ผู้คนเห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นล้าสมัย การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จึงมีวิธีเน้นการสอนโดยการแสดงธรรมเป็นส่วนใหญ่ การแสดงธรรมในปัจจุบันมีวิธีการต่างๆ สรุปได้ ดังนี้

๑. การปฐกถา คือ การแสดงธรรมโดยการยืนหรือนั่ง แต่ไม่ได้อ่านคัมภีร์
๒. การอภิปราย คือ การจัดแสดงความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันแต่ต่างทัศนะ โดยมีผู้ควบคุมการอภิปราย
๓. การสนทนา คือ รายการทางสื่อมวลชนที่จัดในรูปแบบให้พระภิกษุสามารถสนทนากับคฤหัสถ์ เพื่อสอบถามประเด็นสำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
๔. พิธีกรรายการ คือ เป็นผู้รับดำเนินรายการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเผยแพร่ธรรม และสามารถสอดแทรกหลักธรรมได้ทุกชั้นตอน
๕. ผู้บรรยาย คือ เป็นผู้รับดำเนินรายการทางสื่อมวลชน เพื่อบรรยายในรายการทางสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์
๖. การเขียนบทความผ่านทางสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ มีการเผยแพร่แนวคิด ข้อธรรมผ่านบทความ โดยผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ อาจนำบทความนั้นไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เช่น พุทธานุภาพหลวงตา หลวงพี่เท่ง เป็นต้น
๗. การเขียนบทความลงวารสารหรือหนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ทุกชนิด
๘. มัคคุเทศก์ คือ ผู้นำชมพุทธศาสนสถาน และปูชนียสถานทางประวัติศาสตร์

^{๑๓๑} มูลนิธิวิกิพีเดีย, ศาสนาพุทธในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/w/index.php?title=ศาสนาพุทธในประเทศไทย&oldid=4297077> [๒๑ ม.ค. ๒๕๖๑].

๙. ครู อาจารย์ หรือวิทยากร ได้แก่ พระภิกษุที่ได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในสถานศึกษา เช่น โครงการพระภิกษุครูสอนหนังสือในโรงเรียน ของกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น

๑๐. การจัดรายการทางสถานีวิทยุ และโทรทัศน์ ได้แก่ การดำเนินรายการทางสื่อมวลชนในหลายวิธี เช่น การเทศน์ ปาฐกถา สันทนาธรรม บรรยายธรรม เป็นต้น^{๑๓๒}

ระเบียบปฏิบัติในการแสดงธรรมเทศนา การแสดงธรรมนั้น ควรพิจารณาถึงระเบียบปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นหลักก่อน เพื่อความเรียบร้อยดีงาม และความศรัทธาเลื่อมใสต่อผู้ฟัง เมื่อกล่าวโดยหลักของ “ธัมมาเทศนาปฏิสังยุตต์” มีอยู่ ๑๖ ประการ ซึ่งให้พระภิกษุพิจารณาสำเหนียกอยู่เสมอว่า จักไม่แสดงธรรมต่อบุคคลที่ไม่เป็นปายใช้ ได้แก่ ผู้มีร่มในมือ มีไม้พลองในมือ มีศาสตราในมือ มีอาวุธในมือ สวมเชียงเท้าสวมรองเท้าไปนียาน อยู่บนที่นอน นั่งรัดเข่า พันศีรษะ คลุมศีรษะ นั่งบนอาสนะ คนที่นั่งอาสนะสูงกว่าผู้แสดงธรรม คนที่ยืนแต่ผู้แสดงธรรมนั่งอยู่ คนที่เดินไปข้างหน้า แต่ผู้แสดงอยู่ข้างหลัง และไม่แสดงธรรมแก่คนที่เปื้อนปวยใช้ซึ่งกำลังเดินทาง^{๑๓๓}

หลักปฏิบัติก่อนขึ้นธรรมาสน์เพื่อแสดงธรรม เมื่อจะขึ้นสู่ธรรมาสน์ ผู้แสดงธรรมพึงกราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง ถ้าประดิษฐานในศาสนสถานแห่งนั้น เพราะถือว่าเป็นการให้ความเคารพต่อพระพุทธองค์ และเมื่อมีพระภิกษุเถระผู้อาวุโสกว่าผู้แสดงธรรม พึงกราบขอโอกาสแสดงธรรมก่อน จึงไม่ผิดมารยาท ขณะเดียวกัน ก็ควรสำเหนียกว่า เมื่อเราจะแสดงธรรมภายในบ้านคฤหัสถ์ ไม่นิยมกราบพระพุทธรูปแม้จะประดิษฐานอยู่ก็ตาม และถ้ามีพระภิกษุเถระผู้อาวุโสอยู่ด้วย ก็ไม่ต้องกราบขอโอกาสก็ได้ ถือว่าไม่ผิดต่อพระวินัยแต่ประการใด^{๑๓๔}

๒.๓.๖ กฎ ระเบียบที่ให้อำนาจหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติ ระเบียบ และแผนแม่บท ให้อำนาจหน้าที่พระภิกษุสงฆ์ และฆราวาส ที่เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี (๓) กำหนดให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ควบคุมส่งเสริมพระพุทธศาสนาใน ๖ ด้านคือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ของพระภิกษุสงฆ์ ในมาตรา ๓๗ ข้อ ๓ ยังได้กำหนดให้เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์อีกด้วย^{๑๓๕}

๒. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศในแถลงการณ์

^{๑๓๒} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔.

^{๑๓๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๓๓-๖๔๙/๗๑๒-๗๑๙.

^{๑๓๔} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, หน้า ๒๗-๒๘.

^{๑๓๕} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, มาตรา ๑๕, มาตรา ๓๗.

คณะสงฆ์เป็นต้นไป มีสาระสำคัญของระเบียบที่จะช่วยส่งเสริมให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มั่นคงก้าวหน้า ดังนี้

๑) ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบาย และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนากุศลการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และวิธีการในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชน ให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๒) ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนากุศลการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่นๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

๓) ให้มีคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกอบด้วย กรรมการมหาเถรสมาคม ๓ รูป แม่กองงานพระธรรมทูต เจ้าคณะภาค ๕ รูป จาก ๕ หน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ (ทรท) อธิบดีกรมการศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ รูป/คน และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นกรรมการเลขานุการ และมีผู้ช่วยเลขานุการจำนวน ๕ คน

๔) ให้มีคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดนั้นเป็นที่ปรึกษา เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมายเป็นประธาน รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นรองประธาน ผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการ จำนวน ๕ รูป แต่ไม่เกิน ๗ รูป ผู้แทนบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๘ รูป หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการเลขานุการ และมีผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน ๕ คน

๕) คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดนโยบาย และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำกับดูแล และสนับสนุนส่งเสริมให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดได้ดำเนินกิจกรรมตามนโยบาย และแผนแม่บท สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนากุศลการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงาน และงบประมาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ออกประกาศ มติ คำสั่ง ระเบียบ หรือ และอื่นๆ เพื่อการพัฒนากุศลการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการ

๖) คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีอำนาจ และหน้าที่ บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ปฏิบัติตามนโยบาย และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำกับบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดให้ดำเนินกิจกรรมอย่างมีเอกภาพ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดำเนินการพัฒนาศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัด ให้ คำปรึกษา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด พิจารณาโครงการ และเสนอแนะให้ความเห็นชอบงบประมาณต่างๆ เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในจังหวัด และเสนอขออนุมัติจากคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ พิจารณาให้ความเห็นชอบการจัดทำแผนปฏิบัติงาน และงบประมาณประจำปีของจังหวัด ขอ งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน กำกับจริยา จรรยาบรรณบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๓๖}

๓. แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙ โดยคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประชุมเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๔ มีมติเห็นชอบ และให้ ประกาศใช้ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ๔ อย่าง ที่ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชาติไทยให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

๑) ยุทธศาสตร์ที่ ๑ อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ อุปถัมภ์บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ เพื่ออำนวยความสะดวก ให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการดำเนินงานเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการส่งเสริมสวัสดิภาพ สวัสดิการ ให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะภิกษุสงฆ์ มี วัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนการใช้กลไกระบบคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกระดับในการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นปัจจุบัน

๒) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ เพิ่ม และพัฒนาศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มี ศักยภาพ และขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความรู้แตกฉานในหลักพุทธธรรม เพื่อเพิ่ม และพัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๓) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมด้วยรูปแบบ และวิธีการที่หลากหลาย แบ่งเป็น ๓ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัด กิจกรรมของชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้วัดมีศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เพื่อ

^{๑๓๖} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเป็นศูนย์การเรียนรู้หลักพุทธธรรม และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้วัดมีศักยภาพในการเผยแผ่หลักพุทธธรรม เพื่อเพิ่ม และพัฒนาวัดให้มีความพร้อมในการดำเนินงานด้านการปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลยุทธ์ที่ ๓ ส่งเสริม พัฒนารูปแบบ และนวัตกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกมิติ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีรูปแบบ และสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการนำนวัตกรรมมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๔ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ จัดตั้ง และพัฒนาศักยภาพองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มองค์กรเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาองค์กรเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กรทุกภาคส่วน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้องค์กรทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กร เพื่อระดมสรรพกำลังในการสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๓๗}

ผู้วิจัย สรุปแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑. การเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา
๒. การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต และประเพณีในแต่ละท้องถิ่น
๓. การเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง ทางเศรษฐกิจ
๔. การปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน
๕. การบริการชุมชน
๖. การเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ

โดยมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔ แบบ ประกอบด้วย

๑. แบบสากัจฉาหรือสนทนา
๒. แบบบรรยาย
๓. แบบตอบปัญหา
๔. แบบวางกฎข้อบังคับ

^{๑๓๗}

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

คำว่า “พระสังฆาธิการ” นั้น เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราสามัคคี ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เป็นการกำหนดชื่อเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งท่านบัญญัติว่าหมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์”

พระสังฆาธิการ จึงหมายถึง พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๑๓๘}

และยังได้มีการกำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึงที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

๑. ชั้น (ระดับ. หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน
๒. ชั้น (ระดับ. ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
๓. ชั้น (ระดับ. จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
๔. ชั้น (ระดับ. อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑
๕. ชั้น (ระดับ. ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองเจ้าคณะตำบล ๑
๖. ชั้น (ระดับ. วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ ผู้ช่วยเจ้า

อาวาส ๑

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหาร และจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓๙} ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการพระพุทธศาสนา

^{๑๓๘} กรมการศาสนา, กฎหมายตราสามัคคี ฉบับที่ ๒๔, ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ.๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๑๓๙} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสังฆาธิการ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

ให้ปฏิบัติถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งงานการศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์^{๑๔๐}

๒.๔.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครอง และวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการ และพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ซึ่งกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจ หน้าที่ ในการบริหาร และจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๔๑}

๒.๔.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นได้มีความแตกต่างกันตามความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง และวุฒิภาวะของพระสงฆ์ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กัน และมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีอย่างน้อยเพียงไร ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้น จะมีข้อพิจารณา ดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

^{๑๔๐} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์. (สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^{๑๔๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอาชญากรรมที่พึงรังเกียจมาก่อน

๗. ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน^{๑๔๒}

พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปญโญ) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คำว่า พระสังฆาธิการ ใช้คำว่า พระภิกษุ เพราะยึดหลัก คำว่า พระภิกษุ อันเป็นนามบัญญัติ เรียกพระโดยรวมตามกฎหมาย ด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้ง แต่ที่กำหนดนี้ ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่มาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้วนั่นเองว่าต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง ๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ ๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ ๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอาชญากรรมที่พึงรังเกียจมาก่อน และ ๗) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน โดยในการกำหนดคุณสมบัตินี้ เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่มาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะเป็นชั้นใดๆ ก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้น และต้องพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ ๑) จนถึง ๗) นั่นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก ได้แก่

๑. เป็นข้อที่กำหนดไว้ตายตัวในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้นๆ ว่า ผู้จะมาดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีพรรษาพ้น ๕ พรรษา ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ซึ่งจะไม่ขอกว่าในที่นี้ เพราะกำหนดไว้ในข้อ และหมวดต่อไป

๒. เป็นข้อที่กำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ในที่นี้กำหนดไว้กว้างๆ ซึ่งจะมีปรากฏอยู่ในข้อต่อไปข้างหน้า ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของความรู้ นั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลักนั้น มี ๒ คือ ความรู้ในส่วนนักธรรม เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี โท เอก ความรู้ในทางการศึกษาบาลี เรียกว่า ประโยค ๑-๒, ประโยค ป.ธ.๓ ไปจนถึงประโยค ป.ธ.๙ ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีนี้ในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคน แม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริง ประสบการณ์ตรงก็มีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งด้วย ดังนั้น ในเรื่องของความรู้ นั้น กฎจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆนั้นเองยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับ และสนองการคณะสงฆ์ ในด้านการปกครอง และการเผยแผ่เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบัน มีระดับความรู้ถึงปริญญาเอกทีเดียว

^{๑๔๒} กรมการศาสนา, กฎมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔, ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๒ ข้อ ๖, พ.ศ.๒๕๔๑.

๓. กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่าเป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งจะใช้วิธีในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่าเป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆหรือไม่อย่างไร

๔. กำหนดถึงความสามารถในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา

๕. กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอไม่มีกำลัง อันหมายถึงความไม่เป็นปกติ และต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นน่ารังเกียจ ในข้อที่กล่าวถึงเรื่องโรคเรื้อนหรือวัณโรคนี้ก็กำหนดไว้โดยเน้นว่า วัณโรคในระยะอันตราย ซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจ ซึ่งในทางแพทย์นั้นวัณโรคมีหลากหลายระยะ ดังนั้น ถ้าเป็นวัณโรค แต่ในระยะเริ่มต้น แล้วรักษา และไม่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจ เมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้

๖. ท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์นั้น เมื่อกล่าวตามศัพท์ ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้น และสงฆ์จะต้องจัดทำให้สำเร็จ มีการอุปสมบท ที่เรียกว่า กิจจาอธิกรณ์เป็นต้น แต่ในที่นี้ หมายถึงอธิกรณ์ ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหายหมายถึงตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่าขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษ ในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน จริงอยู่ แม้ในกฎหมายอาญาจะกำหนดลักษณะไว้ตามนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้ หากแต่ถูกการกระทำอันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องสร้างหลักฐานจนแนบเนียน ก็เป็นได้ จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียก และระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มาก ในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่ คงต้องใช้วิจารณญาณให้มากเช่นเดียวกัน มิเช่นนั้น จะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ไปเสีย อันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนา ทั้งมีผลต่ออายุ และความมั่นคงของพระศาสนาด้วย

๗. กำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในชั้นต้นๆมาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่า ต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่ควรพิจารณา ดังนี้ การปลด หรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ต้องไม่ถูกถอดถอนจากตำแหน่ง เพราะความผิด เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง^{๑๔๓}

การพิจารณาภิกษุผู้เข้ารับตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้นพิจารณาข้อที่สำคัญ ๓ ข้อ จากข้อที่พิจารณาใน ๗ ข้อนั้นได้แก่

^{๑๔๓} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปณฺโญ), อธิบายกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาสนไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

๑. พระราช ในข้อพิจารณาเรื่องพระชนานี้ คงไม่ต้องกล่าวไว้ให้มากความ แต่จะพอสรุปได้ว่า การดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้น จักพิจารณาจากผู้มีพระชากาล ตั้งแต่ ๕ พรรษาขึ้นไปเข้ารับตำแหน่ง ส่วนจะเป็นตำแหน่งใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพระราชผู้จักได้รับพิจารณานั้นเอง

๒. ประสพการณ์ ในข้อนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นข้อที่สามารถบ่งไปถึงด้านการศึกษาคือความรู้ และ ความสามารถในการปกครอง และการบริหาร จึงจัด ๒ ข้อ กล่าวคือข้อ (๒) และ (๔) เข้าในหมวดนี้ หากมีการถามว่า เหตุใดจึงจัดการศึกษาเข้าในหมวดประสพการณ์ เนื่องจากความรู้นั้นมีใช้เฉพาะด้านการเรียนรู้ภายในสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่หากว่าความรู้สามารถศึกษาได้จากการปฏิบัติจริงหรือการได้พบ และคลุกคลีอยู่ในวงการนั้นๆ ก็สามารถกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ในด้านนั้นๆ หรือเรียกว่า ผู้ชำนาญการ ก็อาจเป็นไปได้

๓. ความประพฤติดีงาม ในข้อนี้ผู้วิจัยได้มีความเห็นว่า ความประพฤติที่ดีงามนั้น บ่งบอกถึงศีลาจารวัตรอันดีงาม คือ ต้องเป็นผู้ที่รักษาศีล และมีระเบียบวินัยอันเคร่งครัด ซึ่งสามารถขยายผลไปถึงด้านสุขภาพที่ตามมา และด้านความต่างพลอยอันเกิดจากอิทธิพล และเป็นนำมาซึ่งความเชื่อมั่นกล่าวคือบุคคลรอบข้างมีศรัทธาในตัวภิกษุ นั้นเป็นอย่างดี จึงได้รวมเอาข้อพิจารณาที่ (๓), (๕), (๖), (๗) มาไว้ในหมวดนี้เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายจากการพิจารณาคุณสมบัติพระสังฆาธิการที่จะดำรงตำแหน่งที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก) ระดับเจ้าคณะใหญ่

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะใหญ่นั้นได้กำหนดไว้ว่า “พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ (๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ”^{๑๔๔}

เจ้าคณะใหญ่นั้น เป็นตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเมื่อก่อนโดยตำแหน่งนี้ได้ตราไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ดังนั้น ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่นี้ จึงจัดเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการในส่วนกลาง และเป็นตำแหน่งเดียวเท่านั้นที่เป็นส่วนกลาง เขตปกครองคณะสงฆ์ที่เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจ หน้าที่ในการปกครอง เรียกว่า หน ซึ่งมีข้อกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) หมวด ๒ ข้อ ๖ ดังนี้

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย แบ่งเป็น ๔ หน มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง มีเขตปกครอง ๖ ภาค คือ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ ภาค ๑๕

๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มีเขตปกครอง ๔ ภาค คือ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ ภาค ๗

๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก มีเขตปกครอง ๕ ภาค คือ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ ภาค ๑๒

๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีเขตปกครอง ๓ ภาค คือ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘

^{๑๔๔} กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยเรื่องการแต่งตั้งถอนพระสังฆาธิการ, ส่วนที่ ๑ ข้อ ๗.

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

ข) ระดับเจ้าคณะภาค

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะภาคนั้น ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๐ ความว่า พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๒๐ และ (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นเทพ หรือ (๕) เป็นพระราชคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

สำหรับการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคนั้น ได้มีกำหนดไว้ในข้อ ๑๑ ความว่า ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และข้อ ๑๐ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาคอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ในกรณีที่เจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้เจ้าคณะภาคซึ่งได้รับแต่งตั้งแทนอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

ค) ระดับเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร^{๑๔๕}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี^{๑๔๖}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๔ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม^{๑๔๗}

^{๑๔๕} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒ ข้อ ๑๔.

^{๑๔๖} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๔๗} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒ ข้อ ๑๔.

ฅ) ระดับเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอ
ในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานคร^{๑๔๘}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วน
หนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้า
คณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้ว
ไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือ
เป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่
เหมาะสม เจ้าคณะภาคอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่^{๑๔๙}

ง) ระดับเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบล หมายถึงเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะตำบล
ในจังหวัด นอจากกรุงเทพมหานคร

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง
ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล
นั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
(๔) เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่
เหมาะสม เจ้าคณะจังหวัดอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะภาค^{๑๕๐}

ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้
มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๒ เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้ง
กรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ^{๑๕๑}

จ) ระดับเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ
อันดับที่ ๙ ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่าง
ยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ
บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา
ตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์

^{๑๔๘} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๔๙} พระศรีศาสนวงศ์, อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์,
๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

^{๑๕๐} พระศรีศาสนวงศ์, อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, หน้า ๕๑.

^{๑๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

และไวยาวจักร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง^{๑๕๒}

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษา ๕ และ (๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต และคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น^{๑๕๓}

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้นรวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม ข้อ ๖ และข้อ ๒๖ แล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง^{๑๕๔}

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะภาค เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในส่วนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พระภิกษุจะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต และคฤหัสถ์ และ (๓) มีสมณศักดิ์ (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก (ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๑๕๕}

สำหรับพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ (๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต และคฤหัสถ์ และ (๓) มีสมณศักดิ์ (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก (ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี^{๑๕๖}

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อบรรจุทะเบียนพิจารณา

^{๑๕๒} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙.

^{๑๕๓} พระศรีศาสนวงศ์, **อธิบายกฎหมายเถรสมาคม**, หน้า ๕๖.

^{๑๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๑๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ^{๑๕๗}

๒.๒.๔ การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก เป็นพระประมุขสงฆ์ไทย และสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์ และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้งในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่นๆ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัด และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการ ปกครอง และกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครอง และเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองได้แก่ เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน” มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน เรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ ๕ หน คือ ๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต^{๑๕๘}

^{๑๕๗} พระศรีศาสนวงศ์, อธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม, หน้า ๖๘.

^{๑๕๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓ – ๕.

๒.๔.๕ บทบาทของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง ในขณะที่เดียวกันในการปกครองพระสงฆ์ให้ได้ผลดีตามหลักการ^{๑๕๙} พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่าพัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดต่อ พระพุทธศาสนา ก็บังเกิดขึ้นกับประชาชนจึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๑๖๐}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์รวม ทั้งการนิคมกรรมหรือการวินิจฉัย อภิปราย หรือ ความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ ภิกษุสามเณร มหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจรรยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเคารพเพื่อต่อกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรร และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้ รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้นถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้สั่ง

^{๑๕๙} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๔๗. (อัสสัมชัญ).

^{๑๖๐} พระครูมงคลคีรีวงค์ (กุศล คนธาวโร) และคณะ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๕๓-๖๗.

รายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไปในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชา เหนือตน และผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจริยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

๒.๔.๖ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

โดยกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ระบุถึงกฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ และประกาศที่เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังต่อไปนี้

ก. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒. ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๖๑}

ข. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

^{๑๖๑} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ ๖ ข้อ ๗.

๒. ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๖๒}

ค. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๖๓}

ข. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

^{๑๖๒} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑ ข้อ ๑๐.

^{๑๖๓} อ่างแล้ว.

๓. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๖๔}

ง. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุม และส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุม และบังคับบัญชาเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๖๕}

จ. อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และ ไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วย จรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

พระพุทธวรญาณ กล่าวว่า พระสังฆาธิการ คือผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับ

^{๑๖๔} อ่างแล้ว.

^{๑๖๕} อ่างแล้ว.

ที่ ๑๑ นั้น พระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุด มีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชน และเด็ก เล็กู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใครๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดี และร้ายย่อม เข้าใจปัญหาต่างๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่ง เป็นเครื่องพิสูจน์ และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่างๆ ได้ดี^{๑๖๖}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์) กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒. ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด นั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล^{๑๖๗}

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒. ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด นั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้างๆ ไม่ได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

๑) การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำ ด้วยแรงเงินแรงงาน และแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์ และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

๒) การจัดการกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดการกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัด และหน้าที่จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การ

^{๑๖๖} พระพุทธวรญาณ, ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

^{๑๖๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโล), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓ - ๓๔. (อัดสำเนา)

อรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

๓) การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าของ ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

๑) การปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษา ให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัย และปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

๒) การสอดส่องบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตรา และเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุม และบังคับบัญชาบรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษา และอบรม ได้แก่

๑) การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย)หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

๒) การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อม เรื่อง สังฆกรรม และพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ

๓) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัด และนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรง และโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

(๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัว และส่วนรวม

(๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำ และเป็นการจร

(๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษา และความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

(๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรพิศหรือศาลาบำเพ็ญกุศล และที่เก็บศพ เป็นต้น

๒.๔.๗ การบริหารกิจการคณะสงฆ์

บทบาทผู้บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ คือ พระสังฆาธิการได้ดำเนินการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ตามบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการซึ่งมีอยู่ ๖ ด้านคือ ๑) บทบาทด้านการปกครอง ๒) บทบาทด้านการศาสนศึกษา ๓) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) บทบาทด้านการเผยแผ่ ๕) บทบาทด้านการสาธารณูปการ ๖) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. บทบาทด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทย และสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงานการตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่นๆ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครอง และเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง โดยกำหนดเขตปกครองได้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน” มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน เรียกว่า “หน” มี เจ้าคณะ

ใหญ่ ๕ หน คือ ๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต^{๑๖๘}

การปกครอง หมายถึง การควบคุม และส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรอยู่ ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชนอกจากนั้นพระสังฆาธิการยัง จะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์วินัยการลงนิคหกรรม การวินัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดจนการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตนชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตรา การประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๖๙}

การปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกันผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะจะต้องปกครอง คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งของวัด และบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อยนำไปสู่ความสงบสุข

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลาจารวัตรบำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบสุข บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายกทายิกาที่มีแนวความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชู และศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่างๆ ทางพระศาสนา เช่นการศึกษา การเผยแผ่หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนบท เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ ไปพร้อมๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยใช้นโยบายที่สุ่มรอบคอบ เหมาะกับกาลเทศะ และสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้

^{๑๖๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓ - ๕.

^{๑๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มจากงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดพื้นที่เป็นเบื้องต้น

การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมากปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอนการเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม ด้านสติปัญญา และสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม

การบริหารปกครอง และการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรอง และกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวชส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมียุคแล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่ กลั่นกรอง และกล่อมเกล่าการกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ขึ้นตอนสำคัญกว่านั้น คือ การกล่อมเกล่าในด้านประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรม และปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดีสามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ทั้งนี้คณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการ ก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการ ก็คือ ระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์^{๑๗๐} นอกจากนั้นการศึกษาโดยใช้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องฝึกฝนพัฒนาจิตใจที่เรียกว่าปริยัติ และปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยจนเป็นศูนย์กลางชุมชน พระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติอยู่ในสังคมที่งดงาม และมีความสามารถในการอบรมประชาชนให้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตนับว่ามีความสำคัญมาก^{๑๗๑}

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านาน โดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยากรแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณี ประชาชนก็จะหันมาเข้ามาสู่วัดวามารวมกันมากขึ้นซึ่งในอดีตที่ผ่านมา บทบาท และกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดทำ^{๑๗๒}

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน บทบาทของวัดได้ถูกทำผิดเพี้ยนไปจากเดิม กรมการศาสนาจึงได้รวบรวมโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น เพื่อดึงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น

^{๑๗๐} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้ม และทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๕ - ๒๗๗.

^{๑๗๑} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้ม และทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๗๙.

^{๑๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๙-๒๗๙.

๒. มุ่งในการปกครองศาสนบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่ด้วยความเรียบร้อยสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน และช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสจะต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองเสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งมีประเด็น ดังนี้ ได้เสนอแนะว่าวัดจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้นต้องประกอบไปด้วย

๑. พระภิกษุ สามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้าน เป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดี หรือสอนให้ประชาชนมีความศรัทธา ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

๒. สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่นมีต้นไม้

๓. สะอาด วัดจะต้องสะอาด บริเวณวัดจะต้องไม่มีสิ่งปฏิกูลต่างๆ

๔. สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงาม เหมาะกับเศรษฐกิจชุมชน

๕. เสนาสนะ การปลูกสร้างเสนาสนะเป็นระเบียบ มีแบบแปลนแผนผังที่ดี

๖. ถูกสุขลักษณะ วัดควรจัดระเบียบให้ถูกสุขลักษณะ มีระบบการจัดเก็บขยะ กำจัดขยะมูลฝอยมีระบายน้ำ

๗. สิ่งแวดล้อม วัดไม่ควรปล่อยปละละเลยให้บ้านเรือนของประชาชนเข้ามาในเขตวัด

๘. สะดวก วัดควรให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้าไปในวัด

๙. สดส่วน วัดควรมีแผนผังบริเวณที่ดี กำหนดสัดส่วนที่เป็นพุทธาวาส เขตสังฆาวาส

๑๐. สร้างศรัทธา วัดควรเสริมสร้างศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด

๑๑. ความสามัคคีในหมู่พระภิกษุ และสามเณรภายในวัด

ข. บทบาทด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรม และการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์ และคฤหัสถ์ธรรมมาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการคือ ๑) คณธรรมา คือ ธรรมาฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน ๒) วิปัสสนาธุระ คือ ธรรมาฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของ

พระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ เรียกว่า จัดแบ่งเป็น ๓ หมวดคือ (๑) หมวดพระสุตตัมมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก (๒) หมวดพระวินัยมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ เรียกว่าพระวินัยปิฎก (๓) หมวดพระอภิธรรมมี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ เรียกว่าพระอภิธรรมปิฎกรวมทั้งหมดเรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษาแบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท ธรรมศึกษาชั้นเอก ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๗ ชั้น คือ บาลีประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงฯ ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อให้นักศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญ และการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรม และแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการศึกษาให้มีการศึกษา พระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย (มจร.) ด้วย

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีการดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศาสนศึกษาดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาของวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๘ ประการ^{๑๗๓} คือ ๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตน และหมู่คณะ ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา ๕) เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ๖) เพื่อสร้าง

^{๑๗๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๔๑.

ศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม ๘) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่า เป็นฐานะในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะสังฆมณฑลจัดด้วย ดังนี้ ๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียนศาสนศึกษา ๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด ๓) ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆมณฑลจัดด้วย

จากบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นฐานะเรื่องการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด^{๑๗๔} ที่กล่าวว่า บทบาทที่วัด และพระสงฆ์ทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือการมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุปาสก อุปาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้เยาวชน และสังคมเห็นความสำคัญของวัด และพระสงฆ์

องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญู ต่อพระศาสนา และต่อพระสงฆ์การจัดการศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือการจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู และนักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรงเพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้ และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลัก และสำคัญของพระสงฆ์

ค. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากสาธารณะศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียน และในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการ ดังนี้

๑. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้นคือ ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ชั้นกลาง รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ชั้นสูง รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

^{๑๗๔} พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, บทบาทของวัด และพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒ - ๔๓.

หลักสูตรการสอนจะมี ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ วิชาบังคับได้แก่วิชาประวัติ พระพุทธศาสนาวิชาธรรม และวิชาศาสนพิธี และ ประเภทที่ ๒ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกตาม ความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และความพร้อมของโรงเรียน

๒. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจน เจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนเจือการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือสถาบัน การศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่ง ของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) การศึกษา นอกเหนือจากการศาสนศึกษา ที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร ๒) การศึกษาสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งการจัด การศึกษา และการจัดการอบรมทั้ง ๔ ประเภท นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาบ้านเมือง โดยแท้ ได้แก่

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน ตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้จัดการศึกษาตาม หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อสงเคราะห์เด็ก และเยาวชนของชาติ และพระภิกษุสามเณรส่วน หนึ่งเป็นเหตุให้เด็ก และเยาวชนได้เข้าใกล้วัด และได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก และเยาวชน เปิดโอกาส ให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากร บุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของ พระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมาย ให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็ก ก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัด และพระสงฆ์ได้ร่วม พัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชา พระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นศาสนศึกษาหรือ การศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา

เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียน และผู้สอน
ก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา^{๑๗๕}

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือ
ช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่า
เรียน ซึ่งคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์
นั้นว่าโดยลักษณะ ควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ ๑) การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์
ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร ๒) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา
สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และ
บาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษา
พระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ
เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลาย
รูปแบบ ได้แก่ ๑) จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒) การช่วยพัฒนาสถานศึกษา ๓) การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา และ ๔) ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ
โดยรวม และผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การช่วยเหลือทางด้าน
การศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี
การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
โดยแท้

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ควบคุม และส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ และ
ส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีส่วน
ควบคุม และส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียย่อม
เป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนา
เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูล
สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์
เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์
นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยม และอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไข
ข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจ และบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตาม
สมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่^{๑๗๖}

^{๑๗๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์
และการพระศาสนา, หน้า ๔๘-๔๙.

^{๑๗๖} อ่างแล้ว.

ข. บทบาทด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์การจักต้องกระทำโดยการจัดการเทศนา อบรม สั่งสอน ประชาชน ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ บทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ ดังนี้ ๑) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ ๒) แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธี และการปฏิบัติ ๓) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง^{๑๗๗}

การเผยแผ่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณีแบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ คือ

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน ที่มีผู้อาราธนา และที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือ โดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียง หรือแถบบันทึกเสียง ไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะ ออกเผยแผ่ หรือลงในหนังสือพิมพ์ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ออกเผยแผ่

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือสถานศึกษาเป็นประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗(๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

^{๑๗๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎราชกุมาร (ช่วง วรปุณฺณโย), คู่มือพระสงฆ์การว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘ - ๑๕๕.

ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕^{๑๗๘} ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต ๒) เป็นฐานะในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์ ซึ่งวิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ในปัจจุบันได้แก่ ๑) การเทศนา ๒) ปาฐกถาธรรม ๓) อภิปรายธรรม ๔) สนทนาธรรม ๕) การสอนสมณะกรรมฐาน และ วิปัสสนากรรมฐาน ๖) การใช้สื่อ และอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มากเป็นพิเศษ ดังนั้น จะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิต มีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ ๑) พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น ๒) ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อประโยชน์ของตน ๓) ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม ๔) ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน ๕) ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ ๖) ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พระพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ คำที่ใช้อยู่ คือ คำว่า “เผยแผ่” และ “เผยแพร” คำว่า “เผยแผ่” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ คำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจ ก็ไม่เป็นที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ้มอล่วย และแสดงถึงมีความใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน^{๑๗๙} ในการเผยแผ่หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์ นิยมใช้คำว่า “เผยแผ่” เช่น อานาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันนับเป็นศาสนาประจำชาติ

องค์การสมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่าเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่า เผยแผ่ เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธศาสนาจักไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้” หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส

^{๑๗๘} กรรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕.

^{๑๗๙} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปัญญา), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการศาสนา, หน้า ๑๔๔.

ในพระพุทธศาสนา แล้วตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๘๐} ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธี และการปฏิบัติ

๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธิธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่ และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้ เพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้เรียน

กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น มีการดำเนินการ ดังนี้

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกฐาสัณหา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระ

^{๑๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

ธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.. หน่วยสงเคราะห์ พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านคฤหัสถ์ มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยูวพุทธิกสมาคมประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุม และทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย และโรงเรียนต่างๆ

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

นอกจากนี้ กิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จัดให้มีการเทศน์ หรือปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา มีการประกวดเทียนพรรษา วันสงกรานต์มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การก่อเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น^{๑๘๑}

ง. บทบาทด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อยเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมของวัดได้แก่ การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถานให้อยู่เรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ ผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแล และรักษา และจัดการวัดของประชาชนถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่ให้การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัด หรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษา และการจัดการวัดว่าสาธารณูปการในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ข้อแรกว่า บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีการสาธารณูปการจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส และเป็นกิจการของวัด และคณะสงฆ์ตามกฎหมาย อนึ่งงานด้านสาธารณูปการ

เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้วจะได้ ดังนี้ ๑) ขออนุญาตรื้อถอน และก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่ ๒) ขอสถาปนาตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง ๓) ขอยกวัดร้างเป็นวัดมีภิกษุจำพรรษา ๔) ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง ๕) ขอยุบวัดรวบวัด ๖) วัดประสงฆ์อัคริภิกษุ วินาศภัย ๗) การประชุมตรวจการคณะสงฆ์ ๘) การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด ๙) ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ ๑๐) ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา ๑๑) งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

^{๑๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็นคำนาม หมายถึง “การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า การสาธารณูปการนั้น^{๑๘๒} หมายถึง ๑) การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยก วัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง ๓) กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร ๔) การศาสนสมบัติของวัด ดังนั้น การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ตามมาตรา ๓๗ (๑) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ ๑) การกระทำด้วยแรงความคิด ๒) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน และ ๓) การกระทำโดยการจัดประโยชน์ ซึ่งการกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจาก เจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธาช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ ได้แก่ ๑) เจ้าอาวาส ๒) เจ้าคณะ ๓) เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร ๔) ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์

การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้าง ศาสนวัตถุขึ้นมาใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มียุคเดิม หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๑๘๓} การควบคุม และส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ การควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ สอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้ ๑) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา ๒) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัด และพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่น และก่อสร้างตามแบบแปลน ๓) ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ ๔) ควบคุมการเงิน และบัญชี รายรับ-รายจ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามบัญชี ๕) ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง ๖) ควบคุมการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตาม

^{๑๘๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๔๔ - ๔๕.

^{๑๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๕๗.

กฎกระทรวงการส่งเสริมกิจการของวัด^{๑๘๔} ดังนั้น เจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการ ดังนี้ ๑) ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดพัฒนาวัด ๒) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาส ดังนี้ จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้างจัดแปลนอาคารตลอดจนแผนผังวัด ดูแลหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการเพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง และขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเห็นเป็นเหตุ ๓) แนะนำการจัดงานวัด และการเรียไร ให้เป็นไปตามระเบียบ และคำสั่งสอนของมหาเถรสมาคม ๔) ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้วเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ๕) ช่วยยกย่องเจ้าอาวาสผู้มีผลงานสาธารณูปการดี หรือแม่แต่รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ควรยกย่องด้วยแต่อย่าเกินเจ้าอาวาส ๖) แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎกระทรวง^{๑๘๕}

จ. บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของสงฆ์ที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อหนึ่ง “ควบคุม และส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” ในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางได้กำหนดว่า “เป็นวิธีดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะที่ควรจะมี ๔ ประการ^{๑๘๖} ดังนี้

๑. การดำเนินการกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด และคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล และการอนุรักษ์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๓. การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาล และปลูกต้นไม้ เป็นต้น

๔. การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้ และน้ำท่วมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจกระทำได้โดยเป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิต และด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง และทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น

^{๑๘๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๕๙.

^{๑๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑-๖๒.

สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และนับถือสร้าง ความร่มเย็นเมื่อเห็นวัด และพระสงฆ์ และการสงเคราะห์ในด้านวัตถุกระทำได้โดยแนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น และนำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัด และเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้ จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล ซึ่งหน้าที่เหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นกิจการคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษาอบรม และการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จะมีเจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง วิธีการจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยอบรมของประชาชนประจำตำบลได้กำหนดวิธีการไว้ชัดเจนในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อเป็นกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคณะกรรมการ มีการประชุมปฏิบัติงาน การอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงานควรจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ได้แก่ ๑) อบรมทั่วไป ได้แก่ จัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยวิทยากรบรรยายทางวิชาการ ๒) อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่ จัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยวิธีชี้แจงแนะนำชักจูงความเข้าใจ ๓) อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่ การพบปะบุคคลบางคนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือชี้แจงแนะนำชักจูงความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวข้องกับผู้นั้น^{๑๘๗}

การกำหนดหลักการ และวิธีการปฏิบัติ เพื่อควบคุมส่งเสริม ไว้ชัดแจ้งคือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว ได้กำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่งตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการ จัดการสงเคราะห์ตามสมควรแก่โอกาส เช่น ๑) การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์ ๒) การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอก คูคลอง สร้าง฼าปนสถาน

^{๑๘๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๖๒-๖๕.

สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ๓) การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยเหลือคนพิการ

การสาธารณสุขสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๙ คน เป็นกรรมการสำหรับผู้ควบคุม และส่งเสริม มีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง การควบคุมการสาธารณสุขสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบ และการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวทางการส่งเสริมพอสรุปได้ ดังนี้

ชี้แนะการปฏิบัติหน้าที่ ช่วยในการกำหนดในแผนงานแต่ละปี ช่วยคราวขาดแคลนทรัพยากร ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่ ช่วยสนับสนุนด้านทุนตามที่จะมีโอกาสช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคีร่วมงานกันด้วยดี จึงกล่าวได้ว่างานสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ โดยตรงกิจการหน่วยฝึกอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นหน่วยงานเพื่อประโยชน์ดังกล่าวได้ดียิ่ง

หน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศึกษา ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔) ด้านการเผยแผ่ ๕) ด้านการสาธารณูปการ และ ๖) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการกำหนดเฉพาะหน้าที่ของพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่

๒.๕ บริบทของการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ ภาค ๑๗

ในส่วนการบริหารจัดการองค์กรของคณะสงฆ์ในภาค ๑๗ นั้นประกอบไปด้วย ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนองนั้น ผู้วิจัยได้ รวบรวมเอกสารข้อมูลพื้นฐานในการปฏิบัติหน้าที่การปกครอง/บริหารจัดการคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ไว้ ดังต่อไปนี้

นับแต่อดีตการบริหาร และการปกครองเป็นไปตามสมัยสุโขทัย ออยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนมาถึงในปัจจุบัน มีการจัดโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของ จอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์ เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรค และล่าช้า นับแต่อดีตการบริหาร และการปกครองเป็นไปตามสมัยสุโขทัย ออยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนมาถึงในปัจจุบันมีการจัดโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความ

ต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของ จอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็งจอมพลสฤษดิ์เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรค และล่าช้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะรัฐมนตรี จึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นในพ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นนั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการกิจการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้สมเด็จพะสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

จากการที่กล่าวข้างต้น การปกครอง/การบริหารจัดการคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในปัจจุบัน (มหานิกาย) จึงเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหาร และการปกครองของคณะสงฆ์ในภาค ๑๗ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามลำดับชั้นคือ ๑) เจ้าคณะภาค ๒) รองเจ้าคณะภาค ๓) เจ้าคณะจังหวัด ๔) รองเจ้าคณะจังหวัด ๕) เจ้าคณะอำเภอ ๖) รองเจ้าคณะอำเภอ ๗) เจ้าคณะตำบล และ ๘) เจ้าอาวาส^{๑๘๘}

ดังนั้น การบริหาร และปกครอง/การบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (มหานิกาย) สามารถแสดงรายละเอียดตามลำดับชั้นผู้ปกครองคณะสงฆ์ได้ ดังนี้ ๑) สมเด็จพระสังฆราช เป็นประมุข ๒) กรรมการมหาเถรสมาคม ๓) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ๔) เจ้าคณะภาค ๑๗ ๕) รองเจ้าคณะภาค ๑๗ ๖) เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ ๗) เจ้าคณะจังหวัดตรัง ๘) เจ้าคณะจังหวัดพังงา ๙) เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต ๑๐) เจ้าคณะจังหวัดระนอง

การบริหารจัดการกิจการงานคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (มหานิกาย) ในปัจจุบันจึงเป็นไปตามพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหาร และการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของ

^{๑๘๘} พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามลำดับขั้นคือ ๑) เจ้าคณะภาค ๒) รองเจ้าคณะภาค ๓) เจ้าคณะจังหวัด ๔) รองเจ้าคณะจังหวัด ๕) เจ้าคณะอำเภอ ๖) รองเจ้าคณะอำเภอ ๗) เจ้าคณะตำบล และ ๘) เจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ ประกอบด้วย ๕ จังหวัด

๑. กระบี่ เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๗ เจ้าคณะตำบล ๑๕ เจ้าอาวาส ๖๘ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๕ รวม ๑๑๖

๒. พังงา เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๗ เจ้าคณะตำบล ๑๒ รองตำบล ๑ เจ้าอาวาส ๖๖ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๒๔ รวม ๑๑๑

๓. ภูเก็ต เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๓ เจ้าคณะตำบล ๗ เจ้าอาวาส ๓๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๐ รวม ๕๔

๔. ระนอง เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๔ เจ้าคณะตำบล ๖ เจ้าอาวาส ๓๙ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๒ รวม ๖๒

๕. ตรัง เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๘ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑ เจ้าคณะตำบล ๒๙ เจ้าอาวาส ๑๗๕ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๓๐ รวม ๒๔๕

รวมพระสังฆาธิการภาค คณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๕๙๐ รูป

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ การวิจัยในประเทศ

ธงชัย สิงอุตม ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ๒) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เหมาะสมในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ และ ๓) เพื่อนำเสนอการบูรณาการในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ เป็นการศึกษาเฉพาะในเนื้อหาการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ ในเขตพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ประกอบด้วย ๖ จังหวัด คือ จังหวัดเลย หนองบัวลำภู อุดรธานี หนองคาย สกลนคร และจังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๕ รูป/คน รวมทั้งการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญ ๗ รูป/คนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ซึ่งใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการอุปนัยวิเคราะห์ และการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงสำรวจโดยการแจกแบบสอบถามจำนวน ๒๙๗ รูป ซึ่งข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจากพระสังฆาธิการ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๘๙}

^{๑๘๙} ธงชัย สิงอุตม. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๙-๑๔๗.

๑. หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการในการพัฒนาภาวะผู้นำในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ พบว่า แนวปฏิบัติของผู้นำในพระพุทธศาสนา คือ

๑) ทุติยาปณิกสูตรว่า ผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้ (๑) จักขุมา คือเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับ หรือรุกได้อย่างไร เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าที่ไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงได้ราคาแพง ต้องสามารถวางแผน และฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือ ชำนาญในการใช้ความคิด (๒) วิรุโรร คือเป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชรต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค (๓) นิสสัยสัมปันโน คือพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้ เนื่องด้วยเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีพ่อค้าในเมืองนั้นๆ ให้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืมเงินเพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

คุณลักษณะทั้งสามประการนี้มีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันขึ้นขึ้นอยู่กับระดับของนักบริหาร ถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผน และควบคุมคนจำนวนมากคุณลักษณะข้อที่ ๑ และข้อที่ ๓ สำคัญมาก ส่วนข้อที่สองมีความสำคัญน้อย เพราะเขาสามารถใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความชำนาญเฉพาะด้านได้ สำหรับนักบริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้งสามข้อมีความสำคัญพอๆ กัน สำหรับนักบริหารระดับต้นที่ต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดนั้น คุณลักษณะข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓ คือความชำนาญเฉพาะด้าน และมนุษยสัมพันธ์สำคัญมาก แต่ก็ต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อที่ ๑ คือปัญญา เอาไว้เพื่อเตรียมเลื่อนสู่ระดับกลางต่อไป

๒) สังฆโสภณสูตร นอกจากนี้นักผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมจะต้องวางตัวในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด พระพุทธองค์ได้แสดงถึงลักษณะคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหาร ดังนี้ (๑) วิยตโต เป็นผู้ที่มีปัญญา หากกล่าวในทางพระพุทธศาสนาผู้มีปัญญา ต้องประกอบด้วยปัญญาทางธรรมและทางโลก เปรียบได้กับปัจจุบันคือ เชี่ยวชาญทั้งทฤษฎี และการปฏิบัติ (๒) วินีโต เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี กล่าวคือ ผู้นำต้องเป็นแบบ แบบในที่นี้คือแบบอย่าง เช่น การรักษาระเบียบ วินัย ยึดถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง (๓) วิสารโท เป็นผู้แกล้วกล้า กล้าหาญ บุคคลที่มีความกล้าหาญมีพลังสองอย่างในตัว คือ พลังกาย และพลังใจที่เข้มแข็ง เมื่อมีพลังดังกล่าว ย่อมสามารถแสดงออกให้เห็นว่า บุคคลผู้นั้นมีความกล้าหาญ (๔) พหุสุโต เป็นผู้มีความรู้ มีความจำมาก เช่น พระอานนท์ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความจำดีมาก หากพระพุทธเจ้าแสดงธรรมเรื่องใด หรือตรัสเรื่องใด กับผู้ใด พระอานนท์นั้นสามารถจำรายละเอียดได้ครบทั้งหมด (๕) อัมมานุสสัมปปีปนโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรมมีคุณธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร

๓) หลักสัปปุริสธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มี ๗ ประการ คือ

(๑) อัมมัญญตา หมายถึง “ความเป็นผู้รู้จักเหตุ” เช่น รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุขสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ คือ เห็นเหตุหรือการกระทำเกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วรู้ว่า จะส่งผลในอนาคตอย่างไรเพื่อเป็นข้อมูลเตือนภัย

(๒) อตถัญญตา หมายถึง “ความเป็นผู้รู้จักผล” เช่น รู้จักว่าสุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้คือ เห็นผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วรู้ว่าเกิดจากสาเหตุอะไรในอดีตเพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน และอนาคต

(๓) อัตตัญญตา หมายถึง “ความเป็นผู้รู้จักตน” ว่าโดยชาติตระกูลยศศักดิ์ สมบัติบิรารความรู้ และคุณธรรมเพียงเท่านี้ๆแล้วประพัตินให้สมควรแก่ที่เป็นอยู่อย่างใดคือมองตัวเองหรือองค์การแล้วทบทวนดูว่าสถานะที่ตัวเองเป็น และฐานะที่ตัวเองมีเป็นอย่างไรเพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารตนบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

(๔) มัตตัญญตา “ความเป็นผู้รู้จักประมาณ” ในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิต แต่โดยทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอควรคือ มองงานที่ตนเองทำอยู่แล้วพิจารณาวิเคราะห์ด้วยปัญญาว่าความพอเหมาะความพอดีความพอเพียงอยู่ที่ไหนเท่าไรเพื่อจะได้กำหนดแผนการปฏิบัติได้เหมาะสมอันมุ่งไปสู่ผลลัพธ์อย่างดีเลิศ

(๕) กาลัญญตา หมายถึง “ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา” เช่น รู้ว่าเวลานี้เป็นเวลาอันสมควรในอันประกอบกิจนั้นๆ คือ มองงานที่จะทำแล้วพิจารณาบริหารเวลาโดยดำเนินการปฏิบัติว่าควรจะทำให้ทันเวลากำหนดทำให้ถูกเวลาที่ต้องทำตามเวลาที่กำหนด และทำให้เริ่ม และเสร็จตามเวลาที่วางแผนโดยคำนึงถึงวิธีที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(๖) ปริสัญญตา หมายถึง “ความเป็นผู้รู้จักชุมชน” โดยกิจการที่จะต้องประพัตต่อชุมชนนั้นๆว่าชุมชนหมู่นี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องประพัตต่อชุมชนนั้นๆว่าชุมชนหมู่นี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกริยาอย่างนี้จะต้องพูดอย่างนี้ คือ มองงานของตัวเองว่าต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนอะไรบ้างในเชิงธุรกิจ และมีผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างไรแล้วชุมชนนั้นคิดอย่างไรเดือดร้อนอย่างไร เชื้ออย่างไรเพื่อเราจะได้ปฏิบัติเข้ากับสังคมได้อย่างถูกต้อง

(๗) ปุคคลัญญตา หมายถึง “ความเป็นผู้รู้จักบุคคล” ควรรู้วิธีเลือกบุคคลว่าผู้นี้เป็นคนดี ควรคบผู้นี้เป็นคนไม่ดีไม่ควรคบ คือ การวางแผนการบริหารงานต้องใช้นักงาน และจำเป็นต้องติดต่อกับบุคคลในชุมชนการจัดหาคนเข้าทำงานต้องสอบถามสัมภาษณ์คนเข้าเป็นพนักงานต้องเลือกให้ถูกต้องกับความรู้ความสามารถ และต้องเป็นคนดีด้วยงานจึงจะบรรลุความสำเร็จ

๒. การพัฒนาคุณลักษณะของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ประกอบด้วย

๑) ภูมิฐาน ได้แก่ การเป็นต้นของคณะสงฆ์ในทุกๆ เรื่อง ทั้งเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางกายที่สะอาด ระเบียบร้อยทางกายภาพ รวมทั้งภูมิฐานหรือภูมิหลังแห่งการสะสมในการคิดในการสร้างรู้จักการมองที่กว้างลึก มองเห็นเหตุแห่งปัญหาซึ่งจะเกิดขึ้นโดยการสรุปจากประสบการณ์ที่สร้างสั่งสมมานานนอกจากนี้การเป็นผู้นำทางคณะสงฆ์ และพระภิกษุสามเณรในการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสร้างสรรค์เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคม และเป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณของชาวบ้าน ซึ่งพูดอย่างไรจะต้องทำอย่างนั้นให้ได้ หรือ มีสัจจะต่อตนเอง ต่อประชาชน และต่อสังคม อันนำมาซึ่งความไว้วางใจ

ในการนำของพระสังฆาธิการ นอกจากนี้การเป็นผู้นำในการรักษาศีล การปฏิบัติสมาธิ และการเจริญปัญญาที่ละขาดไม่ได้

๒) ภูมิรู้ หมายถึง การพัฒนาความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมให้เกิดขึ้นจนสามารถปรากฏแก่สังคมโดยรวม อีกทั้งความสามารถ ทักษะหรือความชำนาญในการปฏิบัติงาน ทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กัน อีกทั้งเป็นผู้ที่มีความมีชีวิตชีวาที่กว้างไกล มีความคิดที่ลุ่มลึก มองทุกอย่างรอบด้าน รอบคอบ พร้อมทั้งมีสติปัญญาที่เฉียบแหลมสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ไม่ปล่อยให้ปัญหาลูกกลมใหญ่โตจนสร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ และคิดที่จะเสียสละความเห็นแก่ตัวเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม และยอมรับคำแนะนำจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาสังคมให้สงบสุขต่อไป การรู้จักเลือกวิธีการ และรู้จักแยกแยะการฝึกฝนพระภิกษุสามเณร และชาวบ้านให้เหมาะสมกับจริตเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้น และเกิดกำลังใจ มีความพากเพียรพยายาม ตั้งมั่น มั่นคงในการปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนี้การรู้จักเลือกบุคคลในการทำงานให้กับคณะสงฆ์เพื่อความงอกงาม และเพื่อยกย่องคนดีมีศีลธรรมให้สามารถทำงานเพื่อประโยชน์แก่ชาวบ้าน

๓) ภูมิธรรม หมายถึง การพัฒนาระบบคุณธรรม และการที่บุคคลนั้นๆ ความสามารถในการครองตน ไม่เอนเอียงไปในทางแห่งความวิบาก หรือสิ่งที่นำเราให้ต่ำ รู้จักเส้นทางแห่งความพอดีหรือมีมัชฌิมาวิถิ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช้จ่ายเกินตัวรู้จักจังหวะ รู้จักเวลา ที่เรามักพูดเสมอว่า มีกาลเทศะ ครองคน คือรู้วิธีผูกใจคน นอกจากนี้การสร้างระบบการศึกษา และปฏิบัติศีลธรรมให้ปรากฏแก่สังคม การปฏิบัติสมาธิให้แจ่มแจ้ง และการเจริญปัญญาให้แจ่มใสให้พร้อมที่จะแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ไม่ลดละความพยายาม มีความตั้งมั่นในการปฏิบัติตลอดเวลา จนสามารถเป็นต้นแบบของคณะสงฆ์ และพระภิกษุสามเณรได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการเจริญรอยตาม และที่สำคัญการสร้างคุณธรรมในเกิดขึ้นในจิตใจเพื่อการปกครองคณะสงฆ์

พระมหานพพล กนต์ลีโล (สายสินธุ์) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพ และปัญหาอุปสรรคของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และ (๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม จำนวน ๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๐}

^{๑๙๐} พระมหานพพล กนต์ลีโล (สายสินธุ์). “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕๕-๒๕๘.

๑. แนวคิดภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์หลักพุทธธรรมพบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความคิดที่ลุ่มลึก มองทุกอย่างรอบด้าน รอบคอบ พร้อมทั้งมีสติปัญญาที่เฉียบแหลมสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ไม่ปล่อยให้ปัญหาลุกลามใหญ่โตจนสร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ และคิดที่จะเสียสละความเห็นแก่ตัวเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม และยอมรับคำแนะนำจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาสังคมให้สงบสุขต่อไป นอกจากนี้ ผู้นำต้องรู้จักเลือกวิธีการ และรู้จักแยกแยะการฝึกฝนพระภิกษุสามเณร และชาวบ้านให้เหมาะสมกับจริตเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้น และเกิดกำลังใจ มีความพากเพียรพยายาม ตั้งมั่นมั่นคงในการปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนี้การรู้จักเลือกบุคคลในการทำงานให้กับคณะสงฆ์เพื่อความงอกงาม และเพื่อยกย่องคนดีมีศีลธรรมให้สามารถทำงานเพื่อประโยชน์แก่ชาวบ้าน และสิ่งสำคัญภาวะผู้นำควรต้องมีปัญญาดี และความสามารถดี ซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี เกิดความกล้ากล้า และกล้าหาญในการปฏิบัติงาน และการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกต้องควรยอมนำมาซึ่งความเคารพศรัทธาจากผู้ได้ปกครองตลอดจนประชาชนสังคมเสมอ

๒. ปัญหาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า ปัญหาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็นสำคัญ ๖ ประการ ได้แก่ ๑) ปัญหาด้านภาวะผู้นำในการปกครอง ๒) ปัญหาด้านผู้นำการศึกษา ๔) ปัญหาด้านภาวะผู้นำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔) ปัญหาด้านภาวะผู้นำในงานการศึกษาสงเคราะห์ ๕) ปัญหาด้านภาวะผู้นำในงานสาธารณูปการ ๖) ปัญหาด้านภาวะผู้นำในการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นปัญหาที่สำคัญ และใหญ่สำหรับเจ้าคณะพระสังฆาธิการ และคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ต้องตระหนัก และรีบเร่งหาทางแก้ไขอย่างเหมาะสมดังต่อไปนี้ โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการวัดในคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ทั้ง ๖ ประการนั้น วัด และคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญ และตระหนักว่าวัด และพระพุทธศาสนาจะมั่นคงยืนยงอยู่ได้นั้น วัดเป็นรากฐานสำคัญยิ่งในการคงอยู่ของพระพุทธศาสนา คณะผู้บริหารวัดมีเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับมีความรับผิดชอบต่อกิจการงานคณะสงฆ์ และต่อวัดโดยรวมมากขึ้น ทำให้การบริหารมีความโปร่งใสมากขึ้น ขณะเดียวกันก็เอื้อให้พระสงฆ์ไม่ว่าระดับใด หรือที่ใดก็ตาม สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปในคณะสงฆ์ได้ วิธีนี้นอกจากสอดคล้องกับหลักการบริหารในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีความซับซ้อน และหลากหลาย เกินกว่าที่คนเพียงคนเดียว หรือไม่ก็คนจะดูแลให้ทั่วถึงได้แล้ว ยังสอดคล้องกับหลักการในพระธรรมวินัยที่เน้นความเป็นสังฆะ คือการรับผิดชอบร่วมกันโดยสงฆ์ทั้งหมด

๓. ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้นำ/ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิด และวิธีการในการบริหารจัดการวัด เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำ

ในการบริหาร/การปกครองวัด และคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตร ขอบปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความ ซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการ บริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนาก็จะเกิด ความมั่นคง นั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงไปด้วยเช่นกัน

๔. บทบาท/หน้าที่ของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า บทบาท/หน้าที่ของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านการประพัตติตนในอยู่ในกรอบของการยึดมั่นในศีล และการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมสงฆ์ และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนทั่วไป การส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรมแผนกนักธรรม ควร ส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี พระสังฆาธิการจะต้องให้ความชัดเจนโดยการนำหลักธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปสู่ชาวบ้านอย่างทั่วถึงโดยไม่เห็นแก่ลาภสักการะที่เกิดขึ้น บทบาท/ หน้าที่ของภาวะผู้นำคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มุ่งการพัฒนาไปที่การศึกษาทั้งพระ ปริยัติ และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ให้มีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยในเบื้องต้น มีความเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้จะสร้างแรงกระตุ้นในคณะผู้ทำงาน ให้เกิดกำลังใจที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับชาวพุทธ และการบริหารองค์กรสงฆ์จะต้องมีบทบาท ในการวางแผน การจัดองค์กร การจัดโครงสร้างมีที่ผู้นำที่ประกอบด้วยคุณธรรม บทบาทในการ สื่อสารกับบุคคลหรือองค์กรภายนอก และรอบรู้ในงานการบริหารทั้งหลาย

๕. คุณลักษณะภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ผู้นำของพระสังฆาธิการ ต้องเก่งคิด มีภาวะผู้นำในการคิดริเริ่มต้องสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ พัฒนาองค์กร และ แก้ปัญหาต่างๆ มีความยืดหยุ่นในความคิด คิดในสิ่งที่เป็นอย่างจริงได้ มีความสามารถในการต่อเติมเสริม แต่ง คิดคล่อง ความคิดรวดเร็วฉับพลัน แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง และทันเหตุการณ์ และภาวะผู้นำ ของพระสังฆาธิการต้อง เก่งคน รู้จัก และรู้ใจผู้บังคับบัญชา รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง อันจะ นำมาซึ่งการเข้าใจผู้อื่น และยอมรับผู้อื่น ปรับตนให้รู้จักผู้คน รู้จักจิตใจคน อ่านคนออกรู้จักลูกน้อง ควบคุม พฤติกรรมของเขาได้ หรือพูดได้ว่าปรับคนอื่นได้รู้จักเพื่อน รู้จักคบมิตร และผูกมิตรไว้ได้ ตลอดของภาวะ ผู้นำของพระสังฆาธิการจะต้อง เก่งงาน ฐานะของผู้บังคับบัญชา นั่นคือรู้นโยบายเพื่อปรับงานของหน่วยงาน ให้สามารถปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยเหนือฐานะของตนเอง ทำได้ตามบทบาทหน้าที่เต็ม ความสามารถฐานะของผู้ใต้บังคับบัญชา จะได้แนะนำแก้ปัญหาให้ได้ฐานะของเพื่อน จะได้ประสานได้ สอดคล้อง คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณะสงฆ์ในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จะต้องมีความคุณลักษณะ และทักษะเฉพาะตนทั้งการศึกษา และการปฏิบัติจะต้องมีความสอดคล้องต่อกัน หรือ ทำอย่างไรก็ต้องพูด และคิดอย่างนั้น รวมทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลทั่วไป รู้จักหลักในการปกครองตน ปกครองคน และการปกครองงานให้เกิดความรอบรู้อย่างแท้จริง

๖. ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปของสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า พระสังฆาธิการจะต้องมีความเชื่อมั่นต่อองค์กรในปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พร้อมทั้งพระสังฆาธิการ จะต้องมีความเป็นผู้นำวิสัยทัศน์ นำร่องเป็นรูปแบบในกลุ่มในชุมชน เพื่อสังคมให้กระตือรือร้น ไม่

ทำงานซ้ำซ้อนที่จะทำเสียเวลา และต้องทำงานให้ดีขึ้นต้องการส่งเสริมการเรียนรู้ในองค์กรหรือที่เรียกว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อปรับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เกิดการทำงานที่สอดคล้องกันมากที่สุด นอกจากนี้คณะสงฆ์จะต้องเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อแสดงความเป็นประชาธิปไตยร่วมกัน และการแสดงภาวะความเป็นผู้นำเชิงปฏิบัติต้องพัฒนาให้ทันสมัย และการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในองค์กรได้อย่างดี และการส่งเสริมการเป็นผู้นำเชิงปฏิบัติของคณะสงฆ์ ที่จะต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในองค์กรให้มากยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพราะการเรียนรู้จะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ อันจะมาซึ่งวิสัยทัศน์ และนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้ทำงานในองค์กรนั้นเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ดีขึ้น ตลอดจนการพัฒนาการเป็นผู้นำในเชิงปฏิบัติ ควรจะได้พัฒนาโดยการบูรณาการจากหลัก ๓ ประการคือ วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิต ศาสนาคือ วิถีชีวิตที่ดำรงและการศึกษา คือ ผลการพัฒนาวิถีชีวิตที่ดีงาม ให้สิ่งนี้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลขึ้นพร้อมๆกันโดยไม่สามารถแยกจากกันได้จึงนำไปสู่การพัฒนาคุณสมบัติของภาวะผู้นำ ได้ตลอดไป

๗. แบบอย่างพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า แบบอย่างการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จะต้องเร่งพัฒนาตนเองให้ดีในลักษณะที่สอดคล้องกับคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านปริยัติให้เป็นพื้นฐาน จะเป็น ภูมิรู้ หมายถึง ความรู้ความสามารถ หรือความชำนาญ ๒) ด้านปฏิบัติ จะเป็น ภูมิธรรม หมายถึง การที่บุคคลนั้นๆ มีความสามารถในการครองตน ไม่เอนเอียงไปในทางแห่งความวิบาก หรือสิ่งที่นำเราให้ต่ำ รู้จักเส้นทางแห่งความพอดีหรือมีมัชฌิมาวิถิ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช้จ่ายเกินตัวรู้จักจังหวะ รู้จักเวลา ที่เรามักพูดเสมอว่า มีกาลเทศะ ครองคน คือรู้วิธีผูกใจคน คือมีพรหมวิหาร ๔ ที่เรียกว่า คุณธรรม ในการครองเรือน หรือสังคหะวัตถุ ๔ คือธรรมะในการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน คือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคนเช่น การปฏิบัติต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อลูกน้องเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ครองงาน คือ มีความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ รู้จักตนเองว่าตนอยู่ในฐานะ ตำแหน่งอะไร ได้รับมอบหมายอะไร มองเห็นงานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักวิธีในการที่จะทำให้งานสำเร็จโดยทางที่ถูกต้อง เป็นธรรมต่อผู้อื่น ต่อเพื่อนร่วมงาน และต่อผู้ที่เรารับผิดชอบนั้นๆ อย่างสำนึก ตระหนัก และรู้ข้อจำกัดที่มีเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ในฐานะแห่งตนนั้น หมายถึงรู้ และตื่นอยู่ตลอดเวลาว่า เราเป็นใคร เราทำเพื่ออะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อใด และทำไม และ ๓) ด้านปฏิเวธ จะเป็นภูมิฐาน คือ เป็นผู้ที่มีพื้น และฐานหรือภูมิหลังแห่งการสะสมในการคิดในการสร้างรู้จักการมองที่กว้าง ลึก มองเห็นเหตุแห่งปัญหาซึ่งจะเกิดขึ้นโดยการสรุปจากประสบการณ์ที่สร้างสมมานั้นได้อย่างมีคุณภาพ

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุจินโณ ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ผลการวิจัย พบว่า^{๑๙๑)} ๑) รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งภารกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้

^{๑๙๑)} พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุจินโณ, “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กร ปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, ปรินญาพุทธศาสนตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๒๕๐-๒๘๐.

ในระเบียบกฎหมายเถรสมาคม แต่บางประการคงเห็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อมา ๒) การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัด เห็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิด และเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเห็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) แบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เห็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนด และมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอน และการเผยแผ่ และอำนวยความสะดวก และเห็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่ และจัดทำงบประมาณสนับสนุน ให้การอุปถัมภ์กิจกรรม และบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม) ได้วิจัยเรื่องการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทน์मित อำเภอมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี เป็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อบริการชุมชนในวัด เป็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีความมุ่งหมายของการวิจัย ๓ ประการ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) วัดไผ่ล้อม ๒) เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) ๓) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากผู้รู้จำนวน ๑๖ คน ผู้ปฏิบัติ ๒๐ คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ๒๐ คน ในเขตตำบลจันทน์मित อำเภอมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี ระหว่างเดือน พฤษภาคม – กันยายน ๒๕๕๔ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๒} ปัจจัยทั้งภายใน และภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธาวัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัดโดยการวางระเบียบ และมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วย

^{๑๙๒}พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทน์मित อำเภอมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๒๔๗-๒๘๙.

เจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เห็นเหมาะสม ทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณร และประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน และประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้ และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชน และประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน ๗) การสร้างความรู้สึกร่วมกันแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” โดยสรุป วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษา และคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริม และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรม และความรู้รอบระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจ และสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน

เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจจจิตร แสงทอง ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษา และศาสนสงเคราะห์จังหวัดพะเยา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ จังหวัดพะเยา โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดพะเยา จำนวน ๕๐ รูป ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และสุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการจับฉลาก เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ประกอบด้วย บทบาทในการจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษา บทบาทในด้านการพัฒนาศาสนศึกษา บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทในด้านการพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลจากการศึกษาปรากฏ^{๑๙๓} ดังนี้

๑. บทบาทในการจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษา

๑) บทบาทพระสังฆาธิการในจังหวัดพะเยา ในด้านการบริหารจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษา เป็นบทบาทในฐานะเป็นผู้บริหาร เช่น เป็นเจ้าสำนักเรียน เป็นผู้จัดการ เป็นผู้อำนวยการ เป็นต้น ซึ่งบทบาทในด้านนี้จะมุ่งเน้นด้านการบริหารจัดการศึกษา เช่น การบริหารงานบุคคล บริหารงบประมาณ และบริหารด้านวิชาการ เป็นต้น

๒) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษา มีการส่งเสริม และสนับสนุนในลักษณะเด่น ในด้านการจัดตั้งกองทุนการศึกษา การมอบทุนหรือรางวัลสำหรับพระภิกษุสามเณรในกรณีที่สอบได้ การส่งเสริมให้มีการสำเร็จการศึกษาในทุกๆ ระดับชั้น การจัดหางบประมาณ บุคลากร สื่อการเรียนการสอน และมีการจัดอบรมสัมมนา

^{๑๙๓} เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจจจิตร แสงทอง, “บทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๓๖๑-๒๘๗.

๓) บทบาทในฐานะเจ้าอาวาสต่อการจัดการศึกษาศาสนา มีบทบาทในสองสถานะ คือ เป็นทั้งบทบาทผู้บริหาร และบทบาทของผู้ปกครองคณะสงฆ์ภายในวัดที่ตั้งสำนักเรียน หรือสถานที่เรียนในระดับต่างๆ ดังนั้นจึงมีบทบาททั้งในด้านการบริหารจัดการศึกษา

๔) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนต่อการพัฒนาศาสนา มีบทบาทที่สอดคล้องกับการส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาศาสนา

๒. บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์

๑) บทบาทด้านการบริหารการศึกษาสงเคราะห์ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

๒) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษาสงเคราะห์

คณินันต์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้วิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต และความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการดำเนินงานตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แนวทาง และกลยุทธ์ในการสนับสนุนภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๔} การปฏิบัติตามภารกิจ ทั้ง ๖ ด้านของวัดหนองป่าพง มีลักษณะเด่นที่สุด คือเรื่องการปกครอง การเผยแผ่ เพราะวัดหนองป่าพง มุ่งเน้นที่การขัดเกลาตนเอง และลูกศิษย์ กิจกรรมทุกอย่างของวัดจึงเน้นหนักในเรื่องวินัย มีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาบวช นับถือกันตามอายุพรรษา ประพฤติตามหลักอุปัชฌายาวัตร และอารยวัตร ด้านการศึกษา ไม่เน้นปริยัติธรรมแต่เน้นปฏิบัติธรรม เรียนรู้โดยการปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ส่วนในด้านการเผยแผ่ ใช้วิธีเผยแผ่ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่างลักษณะ การสอนง่ายๆ ใช้วิธีการสอนแบบรวมๆ แต่สอนให้แตกต่างกันในแต่ละบุคคลตามอุปนิสัยของศิษย์ ในการเผยแผ่ไม่เน้นปริมาณแต่เน้นคุณภาพ เน้นด้านจิตใจมากกว่าด้านวัตถุสำหรับด้านการศึกษา สงเคราะห์ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา มีบริเวณร่มรื่น สะอาด สงบ และเป็นธรรมชาติ มีคติ ธรรมจากต้นไม้ และมีพิพิธภัณฑ์ของวัด ในด้านสาธารณูปการมีการสร้างถนน กุฏิ เจดีย์ ซึ่งมีรูปแบบอีสานประยุกต์อย่างสวยงาม การก่อสร้างเน้นความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ เน้นการอยู่ป่า งานก่อสร้างอาศัยแรงงานพระเถระเป็นส่วนใหญ่

บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร ได้วิจัยเรื่อง ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต และความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีประกอบด้วย การปกครอง การศาสนาศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น โดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย และการ

^{๑๙๔} คณินันต์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕). หน้า ๒๖๐-๒๙๑.

สัมภาษณ์เชิงลึกกับพระเถรานุเถระ กรรมการวัด และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๕} ด้านการปกครอง วัดมีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมีระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวช และปฏิบัติงานในวัด ด้านการศาสนศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดทั้งทางโลก และทางธรรม มีหลักสูตรระยะสั้น สำหรับพระภิกษุบวชใหม่ ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัด และนอกวัด จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุนด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็ก และเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ด้านการสาธารณูปการ ได้พัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่พักพิง แบ่งเขตเป็น พุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างวัดอุโมงค์ และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรม และปฏิบัติธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน และทุนอาหารกลางวัน สำหรับภารกิจที่ประสบผลสำเร็จที่สุด คือ ด้านการเผยแผ่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์ และการจัดการศาสนศึกษา

พระมหาหัส จิตสาโร ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิจัยการบริหารองค์กรคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๖} การบริหารงานบุคคลในองค์กรคณะสงฆ์ การแต่งตั้ง และถอดถอนเป็นอำนาจหน้าที่ของบริหารชั้นต้นหรือผู้บริหารที่สูงกว่า ยังขาดการบริหารอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง แต่การมอบอำนาจในการตัดสินใจยังขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่มีลำดับชั้นสูงกว่า การจัดการบริหารในแต่ละวัดยังไม่เด่นชัด รวมทั้งการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ตั้งแต่ ระดับภาค จนถึงระดับวัดการปกครองมีการรวมศูนย์ และเป็นไปในการสั่งการจากบนลงล่าง การศึกษาของวัด และของคณะสงฆ์โดยรวมขาดระบบบริหารจัดการที่ดี และไม่เป็นระบบ การเผยแผ่ยังเป็นรูปแบบเดิม และขาดการปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย การบริหารงานสาธารณูปการ ก็ขาดระบบแบบแผนที่ชัดเจนขาดระบบการจัดการที่ดี การศึกษาสงเคราะห์ขาดการกำหนดรูปแบบการให้การสงเคราะห์ที่ดี และไม่เป็นระบบ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีรูปแบบ และระบบที่ดีต่อการให้การอนุเคราะห์แก่ประชาชน

พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบัน ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดย

^{๑๙๕} บัญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ง จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ: ๒๕๔๕). หน้า ๒๔๕-๒๕๐.

^{๑๙๖} พระมหาหัส จิตสาโร และคณะ, “การบริหารองค์กรคณะสงฆ์”, รายงานการวิจัย, (คณะครุศาสตร์, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑). หน้า ๒๓๒-๒๓๘.

การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จากกลุ่มพระสังฆาธิการ และ นักวิชาการที่มีบทบาทในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำนวน ๒๑ รูป และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า^{๑๙๗} การบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ จำนวน ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครองในรูปแบบเดิมๆ มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการ ตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น จึงมีองค์กรหรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจ ประสานสร้างประโยชน์ สร้างเครือข่ายให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน ๒) ด้านการศาสนศึกษา มีการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย แต่มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไป ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการ ปฏิบัติ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรม เพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดในเบื้องต้น ในระดับ จังหวัด เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของ จังหวัดแล้วนำมารวมความคิดเห็นเป็นระดับภาคต่อไป ๔) ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆา ธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทคนิ การบรรยาย การเขียน และพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีผู้นำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอน ใน ภาควิชาปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำ สงฆ์ทั้งภาควิชาปฏิบัติ และการจัดการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทคนิ การบรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบคือ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของ พุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มาก และการพัฒนาโดย การศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ จึงควรมี การจัดทำ แผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความ โปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ครอบนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการ ก่อสร้างตามภูมิภาคตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ต่างๆ กำลังความสามารถของเจ้าอาวาสในอนาคต น่าจะมีการระดมทุน หรือตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้วัดเล็กๆ ที่มีการก่อสร้างแต่ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างให้ได้มีโอกาสได้กู้ยืม เพื่อการ ก่อสร้างสาธารณูปการของวัดให้มีประสิทธิภาพ และได้เกิดความเร็วในการก่อสร้าง เพื่อพัฒนาวัด

^{๑๙๗} พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุค โลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๒๒๒-๒๘๓.

ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และศูนย์กลางทางการศึกษา และการพัฒนาของชุมชน ๖) ด้านการสาธารณสุขและการดำรงชีพ การดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมิพบาทด้วยการแนะนำให้เกิดความคิดริเริ่มแก่ชาวบ้าน ในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสม และกาลเทศะ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้ดำเนินการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ และประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์

พ.ต.ท.นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา ได้วิจัยเรื่องผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๘} ปัญหาอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู มีหลายประการ เช่น ก. สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ยังไม่สะดวก ทुरกันดาร ลีซูบางหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องจุดตะเกียงหรือตะเกียงเจ้าพายุ หรือใช้วัสดุอื่นๆ เช่น ด้าย หรือไม้สนเกี่ยจุดให้แสงสว่างกลางคืน ข. คติความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสง เทวดาของชาวลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านคติชีวิต และค่านิยมเดิมก็เป็นอุปสรรค ซึ่งชาวลีซูมีภาษิตว่า “ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” เป็นต้น ค. ภาษาที่สื่อสาร ชาวลีซูโดยมากยังไม่สันทัดในการพูด อ่าน เขียน ภาษาไทย และโดยเฉพาะ “ภาษาลีซู” เองก็เป็นอุปสรรคสำหรับพระธรรมจาริกที่ไม่ใช่ชาวลีซูแล้วเข้าไปเผยแผ่ และอยู่ในหมู่บ้านลีซู และ ง. ปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ การขาดแคลนพระธรรมจาริก หรือไม่มีพระธรรมจาริกไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลีซู ปัจจุบัน มีพระธรรมจาริกเพียง ๑ หรือ ๒ รูป ไปอยู่ในหมู่บ้านลีซู ๒ หรือ ๓ หมู่บ้านเท่านั้น แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู พระธรรมจาริกควรมีการวางแผนเชิงรุก นั่นคือ ๑) ควรมีแผนการหรือโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวลีซู ๒) ควรชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรม และนักธรรมให้มากขึ้น ๓) ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลีซูที่ศึกษาพระปริยัติธรรม และนักธรรมอย่างต่อเนื่อง ๔) ควรกำหนดเป้าหมายว่า แต่ละปีจะอบรมแกนนำชาวลีซูกี่คน โดยการเปิดรับอาสาสมัครแกนนำชาวลีซูที่เป็นชาวลีซู ทั้งชาย และหญิงแล้วนำมาอบรมทำหน้าที่ช่วยพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชัญญ์ ทรงอมรสิริ ได้วิจัยเรื่องแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางการตลาด ผลการวิจัยพบว่า^{๑๙๙} แนวคิดทฤษฎีทางการตลาดที่เกี่ยวข้อง กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถนำการตลาดมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ได้ และสามารถนำผลของการวิเคราะห์มาบูรณาการสร้างเป็นวิธีการตลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนาอยู่ได้ ภายใต้สังคมที่เกิดขึ้นระหว่างศาสนากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่เกิดใหม่มากมาย การตลาดที่เกี่ยวข้องกับศาสนามากที่สุด คือ การตลาดเพื่อสังคม

^{๑๙๘} นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา, พ.ต.ท., “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑๐-๒๘๑.

^{๑๙๙} ชัญญ์ ทรงอมรสิริ, “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางการตลาด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๘-๒๗๐.

วิธีการทางการตลาดในการเผยแผ่สมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนามีการใช้เทคนิคทางการตลาดที่หลากหลาย และเหนือชั้นกว่าศาสนาอื่นในยุคนั้นทั้งที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาใหม่ ไม่เป็นที่รู้จัก และมีสาวกน้อยมาก มีการแย่งชิงศาสนิกชนที่รุนแรง โดยมีศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่ยิ่งใหญ่ของผู้คนในยุคนั้น

วิธีการทางการตลาดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรที่ได้รับความสนใจจากสังคมปัจจุบัน มี ๓ แห่ง คือ ๑) สถาบันวิมุตตยาลัย ได้ใช้ธรรมะประยุกต์ โดยการเปลี่ยนภาพลักษณ์ธรรมะให้มีชีวิตชีวา ปรับธรรมะให้เข้าใจง่าย และแปลทฤษฎีสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง ๒) วัดพระธรรมกาย ได้มีวิธีเปลี่ยนแปลงให้ธรรมะเป็นสิ่งสัมผัสได้ เชื่อมโยงพระพุทธศาสนาให้มาสู่ปัจเจกบุคคลเพื่อให้เข้าใจง่าย โดยสอดแทรกธรรมะผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ๓) เสฐียรธรรมสถาน เป็นองค์กรที่ทันสมัย สวยงาม มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ สอดแทรกธรรมะในกิจกรรมต่างๆ ให้กลายเป็นวิถีชีวิต

ชินญ์ ทรงอมรสิริ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทหระชนะการตลาด : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายในทหระชนะการตลาด ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการเผยแผ่วิธีการวิเคราะห์ส่วิอพบว้า^{๒๐๐} วัดพระธรรมกายมีจุดแข็ง คือ รูปแบบองค์กรที่เป็นทางการ มีการสนับสนุนทางด้านบุคลากร และเงินทุนมีการใช้การตลาดในการเผยแผ่ และมีความพร้อมด้านบุคลากร และสถานที่ ทางด้านจุดอ่อน คือ คำสอนที่แตกต่างไปจากพระพุทธศาสนากระแสหลัก และการถูกโจมตีจากสังคม ทางด้านโอกาส คือ คนไทยส่วนใหญ่ยังนับถือพระพุทธศาสนา และผู้คนเกิดความเครียดจากความเจริญทางด้านวัตถุจึงต่างแสวงหาที่พึ่งทางใจ และทางด้านอุปสรรค คือ คนส่วนมากยังไม่เข้าใจหลักธรรม วัฒนธรรมจากต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามา และจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งแม้จะมีอุปสรรค และจุดอ่อนอยู่บ้าง แต่โดยรวมก็ยังมีโอกาสสนับสนุน และมีจุดแข็งอยู่หลายประการเช่นกัน ดังนั้นจึงควรดำเนินกลยุทธ์การเผยแผ่เชิงรุกต่อไป โดยขยายไปยังกลุ่มเป้าหมายอื่น เช่น ชนชั้นล่าง เป็นต้น

พระปลัด จันทโก ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐๑} ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาต้องมี ๑) เป็นบุคคลที่คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับ และพอใจ มีวิสัยทัศน์ดี เป็นนักจัดการที่ดี มีเครือข่ายที่เอื้อประโยชน์ต่อองค์กรได้ มีหลักธรรมเป็นแนวทางดำเนินชีวิตทั้งส่วนตน และส่วนรวม ๒) ต้องเป็นผู้ที่นำตนเองให้ได้ก่อน และมีความเมตตาต่อคนอื่น ๓) รักษาบทบาทความเป็นผู้นำของตนเองได้ดี ไม่ว่าจะเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำองค์กร หรือผู้นำรัฐ หลักธรรมสำคัญประการหนึ่งสำหรับผู้นำได้แก่ หลักปาปณิกกรรม ๓ ได้แก่ ๑) จักขุมา ตาดี มีความรอบคอบ มีสายตากว้างไกล มีวิสัยทัศน์ในการทำงาน มีความละเอียดรอบคอบในการจัดการงาน

^{๒๐๐}ชินญ์ ทรงอมรสิริ, “การศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทหระชนะการตลาด: กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก.

^{๒๐๑}พระปลัด จันทโก, “การวิเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, รายงานการวิจัย, วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๗๓-๘๘.

ให้เรียบร้อย ๒) วิรุโรรห จัดเจนธุรกิจ เป็นคนฉลาดในการบริหารจัดการงานที่ได้รับมอบหมาย ๓) นิสสัยสัมปโน รู้จักชอบพอกับคนมาก มีสหายมาก เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้

โชติ บัตริรัฐ ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐๒} สภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผล ดังนี้ ในการบริหารคน มีการสร้าง และพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษผู้ที่ละเมิดกฎระเบียบที่วางไว้ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผล ดังนี้ ในการบริหารคน มีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายให้ทำ โดยใช้คนตรงกับความรู้ และความสามารถ ในการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารอย่างประหยัด คุ่มค่า และสนองต่อต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และในการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัด และปฏิบัติธรรมมากขึ้น ศักยภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผล ดังนี้ ในการบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน และแก้ปัญหาจุดด้อยของบุคลากรในการบริหารงาน ในการบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และในการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารคน การบริหารภาระงาน และการบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้านมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษา และพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจจริยธรรมคุณธรรม และให้มีความรู้ และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร) ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ และวัดในสังคมยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐๓} ๑) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องศีลธรรม และความประพฤติดีงาม เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น และการพัฒนาจิตใจของประชาชน การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตในด้านต่างๆ และการเป็นที่พึ่งทางใจ ให้ความร่มเย็นเป็นสุขทางจิตใจให้แก่ประชาชนในชุมชน และหมู่บ้าน ๒) พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรมในวัดหรือสถานศึกษาต่างๆ ของรัฐ และเอกชน และส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของประชาชน และเยาวชนของสังคม แล้วนำสิ่งที่ศึกษามาถ่ายทอดให้กับประชาชน ทำให้คนไม่ตกลบเป็นคนดี และมีความ

^{๒๐๒}โชติ บัตริรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๕). หน้า ๑๙๘-๒๕๐.

^{๒๐๓}พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน”, *รายงานการวิจัย*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑). บทคัดย่อ.

รับผิดชอบได้ ๓) พระสงฆ์ควรเป็นนักเทศน์นักเผยแผ่ที่ดี เพื่อสามารถดึงดูดจิตใจของประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนได้ถูกต้อง และให้การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ดังคำที่หลวงพ่อบุญทาสได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะพินาศ” ๔) พระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสหรือสมภารวัด ควรพัฒนาตนเองในด้านความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันกระแสโลก อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน และทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาผู้ประนีประนอมในสถานการณ์ต่างๆ ๕) พระสงฆ์ควรให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุนความสามัคคีในหมู่บ้าน เป็นผู้นำชุมชน โดยช่วยจัดความขัดแย้งในหมู่บ้านได้ เพราะโดยส่วนมากชาวบ้านจะศรัทธา และเชื่อฟังพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอยู่แล้ว ๖) พระสงฆ์ควรให้การสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานแก่ชาวบ้าน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม การก่อสร้าง การเป็นช่างไม้ และฝีมือต่างๆ ๗) พระสงฆ์ควรเรียนรู้ด้านกฎหมาย กฎระเบียบสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนา และดำเนินโครงการต่างๆ ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำ และสนับสนุนส่งเสริมงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐที่พระเป็นผู้ประสานงาน ๘) พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ในที่นี้มีได้หมายความว่าเงิน หรือวัตถุสิ่งของแต่หมายถึง ด้านคำสอน และหลักธรรมต่างๆ พระสงฆ์ควรให้การสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การจัดงานการกุศล งานมงคล งานอวมงคล งานสืบสานประเพณีวัฒนธรรม และการให้ที่พักอาศัยแก่คนเดินทาง ตามสมควร และ ๙) พระสงฆ์ควรมีการรวมตัวหรือทำงานกันเป็นทีม และทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาส และองค์กรของรัฐในเรื่องของงบประมาณ และควรผลิตบุคลากรของศาสนาให้มีความเป็นผู้นำ

พระมหาธฤติ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐๔} (๑) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวทั่วไป ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่สำคัญออกเป็น ๔ ด้านใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษว่า VETS ได้แก่ ๑) V; Vision, การสร้างวิสัยทัศน์ ๒) E; Education การให้การศึกษา ๓) T; Training การฝึกอบรม และ ๔) S; Study tour การไปดูงาน ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่การพัฒนาตามหลักสิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปุริสธรรม ๗ (๒) การพัฒนาพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น แต่ยังไม่ได้องค์กรรับผิดชอบโดยตรง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ยังคงมีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนในด้านการศึกษา ซึ่งยังคงให้ประชาชนได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มุ่งเน้นให้ประชาชนปฏิบัติธรรมตามกำลังศรัทธาถือว่า เป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎี และปฏิบัติที่ควบคู่กันไป ๕) ด้านสาธารณูปการ

^{๒๐๔} พระมหาธฤติ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร), “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๐-๒๐๐.

การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ มาก และมีการพัฒนาโดยการศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้เหมาะสมกับ สถานที่ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา แต่ยังไม่ ได้ช่วยเหลือเป็นระบบ ต้องมีการวางแผน ความต้องการของประชาชน หรือศึกษาปัญหาหรือความ เดือดร้อนของประชาชนว่ามีสิ่งใดที่ขาดแคลน (๓) รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไป และ ตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูร ณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวสากล และพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามแนวทั่วไปตามองค์ประกอบของ VETS ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร ๔ ที่ ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้ปกครองมากที่สุด ๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สิกขา ๓ หรือ ไตรสิกขา ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ ๓) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสาน หมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกัน และกัน ๔) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ กาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็น หลักธรรมสำหรับพัฒนา ผักผืน อบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็น บันไดแห่งความสุข และความสำเร็จ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สปัปฐมธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็น หลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี

พระมหาสารวย ภูมิเมธี (ชาวดร) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการ เปลี่ยนแปลงทางการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการ พัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำทาง การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อเสนอรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทาง การศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพล้วน โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ๑๐ รูป/คน และในการสนทนากลุ่ม ๗ รูป/คน ใช้เครื่องมือวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับการตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการพัฒนา ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธบูรณาการ และมีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐๕}

^{๒๐๕} พระมหาสารวย ภูมิเมธี (ชาวดร) “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๔๓-๒๗๒.

๑. การพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำ โดยที่ผู้อื่นเกิดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และผู้นำจะต้องสามารถนำองค์กร หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี และเจริญในงาน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องไปสู่จุดหมายเดียวกันที่ตั้งไว้ โดยมีหลักการพัฒนาตนเอง ๖ ประการ คือ ๑) มีวิสัยทัศน์สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ๒) มีทักษะในการสื่อสาร ๓) มีบารมี ๔) ยึดมั่นในอุดมการณ์ ๕) รู้ลึกในศาสตร์ของตน ๖) เข้าใจบริบทอย่างแท้จริง จึงถือเป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบประการหนึ่งซึ่งผู้นำทางการศึกษายุคใหม่ ทุกคนควรมี อันเป็นการส่งผลให้การบริหารหรือการนำทางของผู้นำทางการศึกษาประสบความสำเร็จ ในการปกครองคนรุ่นใหม่ และสามารถนำพาองค์กรหรือหน่วยงานของตนสู่เป้าหมายที่ต้องการ

๒. การพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ในพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายใน (โยนิโสมนสิการ) ซึ่งจะต้องประกอบด้วยตนเองอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือได้รับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม (ปรโตโฆสะ) ซึ่งต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นๆ

๑) พัฒนากาย หมายถึง ฝึกตนเอง เอาใจจริงเอาใจ มีวินัยในการใช้ชีวิต และการทำงาน รู้จักบังคับตัวเอง รักษาศีล ๕ หมายความว่า เป็นผู้สำรวมกาย วาจา และใจ มีความสงบ ความมั่นคง ความแน่วแน่ เป็นภาวะทางกาย ๒) พัฒนาจิตใจ หมายถึง การฝึกอบรมใจไม่ให้ตกไปสู่อำนาจใฝ่ต่ำ กล่าวคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาจิต ของคนๆ นั้นให้มีสุภาพจิตดี สุภาพดี มีคุณภาพจิตดีที่มีคุณภาพ จิตที่นำไปใช้งานได้ดี ๓) พัฒนาอารมณ์ หมายถึง ฝึกเป็นคนใจเย็น มีเหตุผล ไม่วุ่นวามควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ในทุกๆ สถานการณ์ ๔) พัฒนาปัญญา การแสวงหาความรู้ทั้งในส่วนที่ต้องรู้สิ่งใหม่ๆ และการค้นคว้า คิด ขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ทางการศึกษา

๓) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ เป็นกระบวนการพัฒนาที่ มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ พร้อมทั้งเรียนรู้จิตใจของตน กล่าวคือ เรียนรู้ทั้งภายนอกตน และเรียนรู้ภายในตน โดยผลที่ออกมาแล้วจะนำไปสู่การใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีขอบเขต มีประโยชน์ต่อคนส่วนมาก ประกอบด้วยกระบวนการในการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษา คือ ๑) ฝึกความเป็นมนุษย์มองโลกให้ออก ๒) เสริมสร้างการเรียนรู้เชิงประจักษ์มีมนุษย์สัมพันธ์ ๓) ฝึกหัดกาย ใจ ให้สมบูรณ์ ๔) มองทุกคนคือเพื่อนร่วมโลก และมีคุณลักษณะที่ดีของผู้นำทางการศึกษา ดังนี้ ๕ ข้อ คือ ๑) เข้าใจโลกอย่างถ่องแท้ ๒) สำรวมตนทุกบริบท ๓) ก้าวทันยุคสมัย ๔) ดำรงตนตามอุดมการณ์ ๕) ใช้ปัญญาเพื่อส่วนรวม

พระราชเมธี (วิชา อภิพลโณ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ ๒) เพื่อพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ๑) การศึกษาเอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๒ รูป ๓) การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๖ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิจัยเชิงปริมาณ

คือ การแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ๗๕ รูป ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐๖} แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ มีกระบวนการพัฒนาตามสมรรถนะพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย (๑) ความรู้ (Knowledge) ๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผย ๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ ๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ๔) เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา ๖) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ และ (๒) การพัฒนา (Development) ๑) การให้การศึกษา (Education) และการบรรยาย (Lecture) เกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผย นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ ๓) อภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) และการระดมสมอง (Brain Storming) เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๔) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip) เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่ และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่าง และสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดี และจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ และกระบวนการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ๒) เพื่อศึกษาสมรรถนะ และการพัฒนาสมรรถนะผู้ทำหน้าที่เผยแผ่งานศาสนา ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ผลการศึกษาวินิจฉัยพบว่า^{๒๐๗} (๑) บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสได้เป็น ๔ ประการคือ หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม หน้าที่ในการปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษา และอบรม หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล สำหรับกระบวนการเผยแผ่มี ๔ ประการ คือเจ้าอาวาสขาดทักษะ เทคนิคในการเทศน์ การใช้เทคโนโลยี ความรู้ของธรรมะล้วนๆ

^{๒๐๖} พระราชเมธี (วิชา อภิปญฺโญ). “การพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓๑-๑๓๖.

^{๒๐๗} ธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช, “การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖๖-๑๖๖.

ยากต่อความเข้าใจ-ความรู้ที่ผิดสอนผิดอาจแตกความสามัคคี สื่อ กิจกรรมเชิงพุทธชาดสื่อที่น่าสนใจเกี่ยวกับธรรมะ พุทธบริษัท การเผยแผ่มีเวลาจำกัด เร่งรีบตามวิถีชีวิตปัจจุบัน- การศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย ทำให้สามเณรหรือผู้รับการเผยแผ่ลดลง คนคล้อยตามสื่อไม่สนใจ (๒) พัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ด้าน ความรู้ทางธรรม ความรู้ทางโลก และฝีมืออบรม ด้าน ทักษะ- การปฏิบัติตน ปฏิบัติธรรม- การเทศนา และ-การผลิต และใช้สื่อ การใช้เทคโนโลยี และด้าน คุณลักษณะ ที่เท่าทัน (๓) ผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นว่ารูปแบบความเหมาะสมกับการนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาได้จริงแต่ควรเพิ่มเติมบางประเด็นให้เหมาะสมคือเพิ่มธรรมะเข้ามาในการพัฒนาสมรรถนะรูปแบบ การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

พระมหาไสว สุวณฺณภาโส (ทองคำ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์(Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ ท่าน การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) จำนวน ๙ ท่าน การสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ(Seminar) จำนวน ๕ ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง แบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ยืนยันการพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัย พบว่า^{๒๐๘}

๑. สภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย มีองค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ แผนงาน ที่ชัดเจน โดยมีหน่วยงานหลัก และหน่วยงานรองทำหน้าที่สนับสนุนให้การจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาบรรลุผล

๒. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย ๖ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) การจัดการด้านศาสนทายาท ๒) การจัดการด้านศาสนธรรม ๓) การจัดการด้านศาสนบุคคล ๔) การจัดการด้านศาสนพิธี ๕) การจัดการด้านศาสนสถาน ๖) การจัดการด้านศาสนวัตถุ ขั้นตอนการจัดการมี ๔ ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอน A วิเคราะห์ (Analyze by Research) ขั้นตอน B กำหนดแผน (Being Plan) ขั้นตอน C ประสานงานอำนวยการปฏิบัติ (Coordinat to do) ขั้นตอน D ประเมิน ปรับแก้ ปฏิบัติใหม่ (Develop for better)

๓. รูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย เป็นผลจากศึกษาวิเคราะห์ระหว่างองค์ประกอบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย ๖ ศ. คือ ศาสนทายาท ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ มาบูรณาการกับขั้นตอนการ

^{๒๐๘}พระมหาไสว สุวณฺณภาโส (ทองคำ), “การพัฒนาแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธานุสาของคณะสงฆ์ไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๙-๒๗๔.

จัดการ ABCD ได้แก่ Analyze by Research, Being Plan, Coordinate to do, Develop for better

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

๑. ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ จากการศึกษาแนวคิดของณรงศ์วิทย์ แสนทอง^{๒๐๙} อารังศักดิ์ คงคาสวัสดิ์^{๒๑๐} McClelland^{๒๑๑} Spencer and Spencer^{๒๑๒} Kaplan and Norton^{๒๑๓} สรุปว่า ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ ที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษาแนวคิดของกรมการศาสนา^{๒๑๔} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ)^{๒๑๕} สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ)^{๒๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๒๑๘} พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๒๑๙} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{๒๒๐} สรุปว่า

^{๒๐๙} ณรงศ์วิทย์ แสนทอง, เทคนิคการจัดทำ และนำ Job competency ไปใช้งาน, (กรุงเทพมหานคร: เอชอาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐ – ๕๕.

^{๒๑๐} อารังศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, Competency ภาคปฏิบัติ...เราทำกันอย่างไร ?, หน้า ๔๘ – ๕๑.

^{๒๑๑} McClelland, อ้างถึงใน อนันต์ นามทองตัน, “การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, หน้า ๓๗.

^{๒๑๒} Spencer and Spencer, อ้างถึงใน ขวณพิศ สิทธิธาดา, “รูปแบบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิผล”, หน้า ๒๓.

^{๒๑๓} Kaplan and Norton, อ้างแล้ว.

^{๒๑๔} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔ – ๑๓๕.

^{๒๑๕} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ), หลักการศึกษาของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๐-๗๐.

^{๒๑๖} สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการศาสนา, หน้า ๑๔๖.

^{๒๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๔๘.

^{๒๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙-๕๓.

^{๒๑๙} พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๒๒๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) การเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ๒) การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) การเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง ทางเศรษฐกิจ ๔) การปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน ๕) การบริการชุมชน ๖) การเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ

๓. การพัฒนาภาวะผู้นำ จากการศึกษาแนวคิดของสมชาติ กิจยรรยง และ อรรถจริย ๒๒๑ ฌ ตะกัฏฐ ^{๒๒๑} ภัฏฐญาณ อินทวาท ^{๒๒๒} สุภาพร พิศาลบุตร และ ยงยุทธ เกษสาคร ^{๒๒๓} Sparks and Loucks-Horsley ^{๒๒๔} สรุปว่า การพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพพระสังฆาธิการให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครองคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษา ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ ๓) การอภิปรายกลุ่ม ๔) การระดมสมอง ๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่

๔. การพัฒนารูปแบบ จากการศึกษาแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด ^{๒๒๕} ธวัชชัย รัตตัญญู ^{๒๒๖} มาลี สืบกระแสน ^{๒๒๗} Keeves ^{๒๒๘} Strickland ^{๒๒๙} Seels & Richey ^{๒๓๐} สรุปว่า การพัฒนารูปแบบ เป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การศึกษาสภาพปัญหา คือ การเริ่มต้นจากการศึกษาสภาพปัญหาหรือสภาพพื้นฐานของสิ่งที่ต้องสร้างรูปแบบให้ชัดเจน ๒) การพัฒนารูปแบบ คือ การศึกษาหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วพัฒนารูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น

^{๒๒๑} สมชาติ กิจยรรยง และ อรรถจริย ฌ ตะกัฏฐ, เทคนิคการจัดฝึกอบรม, หน้า ๘๐.

^{๒๒๒} ภัฏฐญาณ อินทวาท, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาองค์กร, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: <http://www.thaihealth.or.th/partner/blog/23056> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๙].

^{๒๒๓} สุภาพร พิศาลบุตร และยงยุทธ เกษสาคร, การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรม, หน้า ๙-๑๐.

^{๒๒๔} Sparks and Loucks-Horsley, "Five models of development for teacher", *Journal of Staff Development*, 10(4) . (1989), pp. 40 - 57.

^{๒๒๕} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยทางการวัดผล และประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

^{๒๒๖} ธวัชชัย รัตตัญญู, "การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น", *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑), หน้า ๘๐.

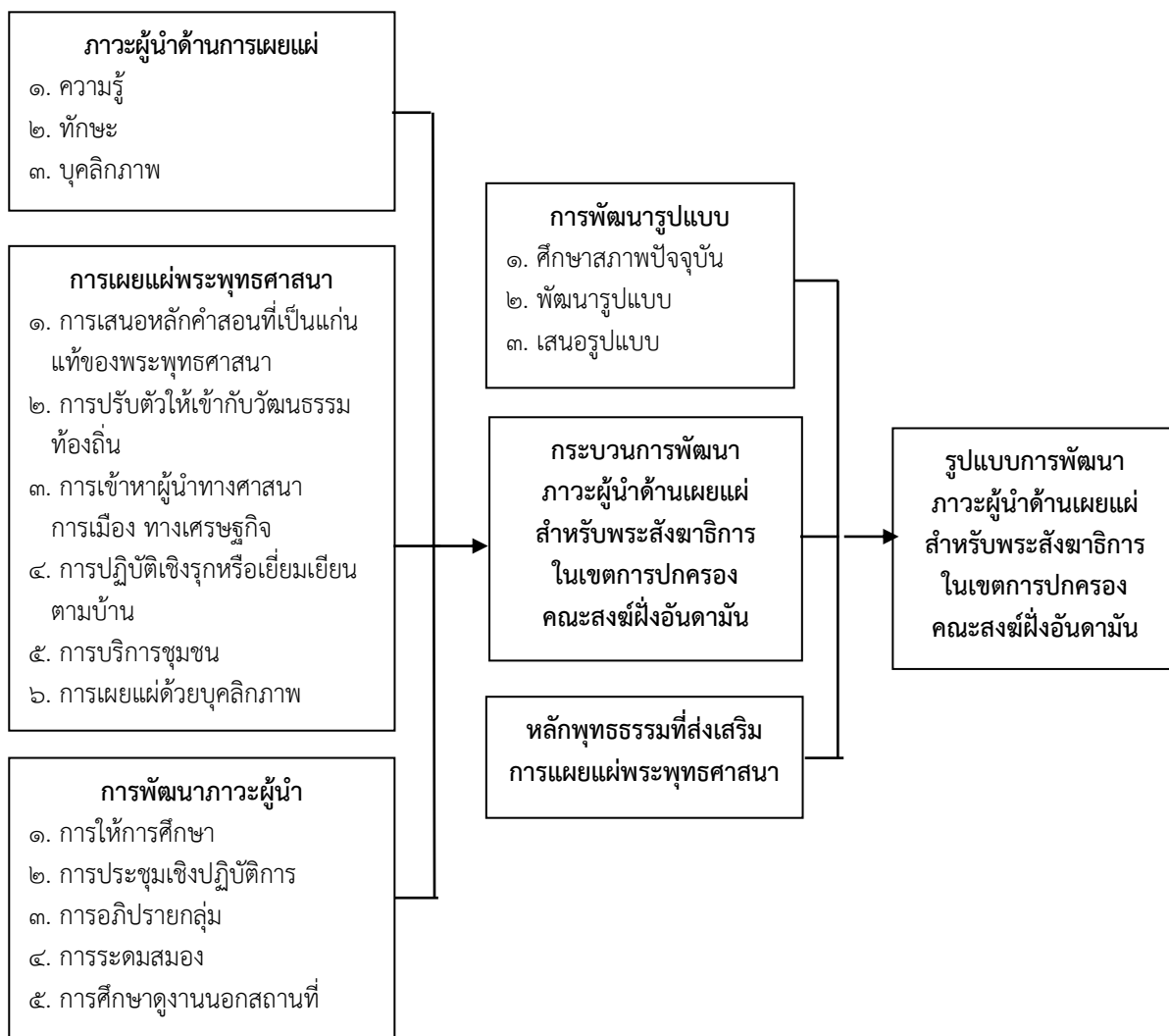
^{๒๒๗} มาลี สืบกระแสน, "การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา", *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๖.

^{๒๒๘} Keeves, *Educational research methodology and measurement: An international*. (Handbook Oxford: Pergaman Press, 1988), p. 560.

^{๒๒๙} Strickland, ADDIE. Idaho State University College of Education Science, Math & Technology Education. Retrieved March 2, 2017. From <http://www.ed.isu.edu/addie/index.htm>

^{๒๓๐} Seels & Richey, *Instructional technology: The definitions and domains for the field*. (Washington, D.C.: Association for Educational Communications and Technology, 1994), p. 21.

๓) การเสนอรูปแบบ คือ การนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปเสนอเพื่อตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ดังแสดงในภาพที่ ๒.๔

ภาพที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” ผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับหัวข้อ ดังนี้ รูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนการวิจัย ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดย ๑) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ๒) การใช้แบบสอบถามพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๒๓๔ รูป เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดย ๑) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ๒) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๕ รูป/คน เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดย ๑) ยกร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน และ ๒) การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอน	วิธีการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการวิจัย
ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพภาวะผู้นำ ด้านเผยแผ่ของพระ สังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอัน ดามัน	๑. ใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๔ รูป	๑. ค่าเฉลี่ย และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน	สภาพภาวะผู้นำด้าน เผยแผ่ของพระสังฆา ธิการในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน
ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนารูปแบบการ พัฒนาภาวะผู้นำด้าน เผยแผ่สำหรับพระ สังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอัน ดามัน	๑. การสัมภาษณ์ผู้ ข้อมูลหลัก ๑๕ รูป	๑. การวิเคราะห์ เนื้อหา	รูปแบบการพัฒนา ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ สำหรับพระสังฆาธิการใน เขตการปกครองคณะ สงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับ ร่าง)
ขั้นตอนที่ ๓ เสนอรูปแบบการ พัฒนาภาวะผู้นำด้าน เผยแผ่สำหรับพระ สังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอัน ดามัน	๑. สันทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๒ รูป/คน	๑. การวิเคราะห์ เนื้อหา	ความเหมาะสมของ รูปแบบการพัฒนาภาวะ ผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับ พระสังฆาธิการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอัน ดามัน (ฉบับสมบูรณ์)

๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัย ได้กำหนดประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๕๗๖ รูป และมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๒๓๔ รูป โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W.^๑

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่

^๑Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3). (1970). pp. 607 - 610.

พระสังฆาธิการ ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแปดค่าเป็น ๕ ระดับ (Rating Scale) ของลิเกิร์ต (Likert)^๒ ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาความหมายระดับความคิดเห็น ดังนี้

๕	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติมาก
๓	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติปานกลาง
๒	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติน้อย
๑	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. สร้างแบบสอบถาม โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ใช้สอบถามประมาณค่า ๕ ระดับ

๒. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อ พิจารณาตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามในเบื้องต้น

๓. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน (รายละเอียดในภาคผนวก) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของภาษา ด้วยการตรวจและประเมินดัชนีความสอดคล้องใน ๓ ระดับ คือ มีความเหมาะสม ไม่แน่ใจ ไม่เหมาะสม โดยใช้สูตรในการคำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) ซึ่งถือเกณฑ์ IOC มากกว่า ๐.๗ จึงยอมรับว่าแบบสอบถามมีความ เหมาะสม ซึ่งได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๗ – ๑.๐๐ ถือได้ว่าแบบสอบถามได้รับการยอมรับจาก ผู้เชี่ยวชาญ

๔. นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม แล้ว นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่น

^๒ Likert, Rensis, “The Method of Constructing and Attitude Scale”, in Reading in Attitude Theory and Measurement. Fishbein, Martin, Ed, (New York: Wiley & Son, 1967) : 90-95.

(Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach^๓ ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .๘๘๖

๕. ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์

๒. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์เบื้องต้น

๓. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน (รายละเอียดในภาคผนวก) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของภาษา

๔. นำความคิดเห็นมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๓.๓ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑. สร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม โดยศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๒. ยกร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน แล้วนำมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาและความชัดเจนของภาษา

๓. นำแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสนทนากลุ่ม

^๓Cronbach, Lee J, Essentials of psychological testing, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p. 123.

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ผู้วิจัย ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการสำนักพุทธศาสนาตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อแจกแบบสอบถาม กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๒. นำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อขอความ อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง โดยทำการนัดหมาย วัน เวลา ที่ จะขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการเก็บเครื่องมือวิจัย ใช้แบบสอบถามทดสอบเครื่องมือวิจัย ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และทำการเก็บคืน

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ผู้วิจัย ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒. นำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนำไปมอบให้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง โดยให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้ สัมภาษณ์

๓. เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการจด บันทึกลง ภาพนิ่ง และเครื่องบันทึกเสียง

๓.๔.๓ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันสนทนากลุ่ม การจัดทำ กำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อ ประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ในการจัด สนทนากลุ่ม และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยแนวคำถามสำหรับการ สนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒. ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย การนำเสนอวิทยานิพนธ์ การดำเนินการ อภิปราย และจดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง

๓. สรุปผลการสนทนากลุ่มตามแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) มีการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

ข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์ระดับการให้คะแนนของบุญชม ศรีสะอาด^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑-๕.๐๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑-๔.๒๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๖๑-๓.๔๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๘๑-๒.๖๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๘๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ๑) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ๒) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ ๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

^๔บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย ๑) ใช้แบบสอบถามพระสังฆาธิการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๔ รูป เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ๒) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ รูป เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้วยแบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ ๓) สันทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๔.๓ ผลการเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

คำอธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

S.D. = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผลการศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน ๒๓๔ ฉบับ ได้รับกลับมา ๒๓๔ ฉบับ คิดเป็น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยสรุปผลการศึกษา ดังนี้

ผลจากการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน แบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ ความรู้ ด้านที่ ๒ ทักษะ ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม (n = ๒๓๔)

ด้านที่	สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑	ความรู้	๔.๑๒	๐.๕๖	มาก	๑
๒	ทักษะ	๔.๐๙	๐.๖๖	มาก	๒
๓	บุคลิกภาพ	๔.๐๔	๐.๖๘	มาก	๓
ภาพรวม		๔.๑๑	๐.๕๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D.= ๐.๕๖) เมื่อพิจารณารายด้านจากด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาด้านที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด พบว่า ด้านที่ ๑ ความรู้ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๒$, S.D.= ๐.๕๖) ด้านที่ ๒ ทักษะ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D.= ๐.๖๖) และด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D.= ๐.๖๘)

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๑ ความรู้ (n = ๒๓๔)

ด้าน ที่	สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๑ ความรู้	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑	มีความรู้ความเข้าใจหลักการทางพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง มีความรู้แม่นยำในหลักคำสอนทาง ศาสนาดี ทั้งปริยัติ และปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	๔.๒๕	๐.๖๙	มากที่สุด	๒
๒	มีความรู้ภาษาท้องถิ่น และมีความรู้ความเข้าใจ เข้าใจพื้นฐานชีวิต และวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้เป็น อย่างดี	๔.๑๗	๐.๗๐	มาก	๔
๓	ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักการ ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่ เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิต ที่ถูกต้อง	๔.๒๗	๐.๗๓	มากที่สุด	๑
๔	สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้ รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็น อย่างดี	๔.๒๐	๐.๖๘	มาก	๓
๕	มีความใฝ่รู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อ จะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	๔.๑๐	๐.๗๑	มาก	๕
๖	สามารถกำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะกับ กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้	๔.๐๖	๐.๗๐	มาก	๖
๗	มีความรู้วิธีการสอนธรรมให้เหมาะสมต่อ กลุ่มเป้าหมาย เช่น การสอน อธิบาย ชี้แจง โต้ตอบกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการสนทนา การ บรรยาย และตอบปัญหา	๔.๐๔	๐.๗๖	มาก	๘
๘	มีการวางแผนเพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัดให้มีอาคาร สถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมกับการเป็นแหล่ง เรียนรู้พระพุทธศาสนา	๔.๐๖	๐.๗๔	มาก	๗
ภาพรวม		๔.๑๒	๐.๕๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๒ สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๑ ความรู้ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๑๒$, $S.D. = ๐.๕๖$) เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักการ ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำ ความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ($\bar{x} = ๔.๒๗$, $S.D. = ๐.๗๓$) มีความรู้ความเข้าใจหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีความรู้แม่นยำในหลักคำสอนทางศาสนาดี ทั้งปริยัติ และปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ($\bar{x} = ๔.๒๕$, $S.D. = ๐.๖๙$) สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี ($\bar{x} = ๔.๒๐$, $S.D. = ๐.๖๘$) และอันดับสุดท้าย คือ มีความรู้วิธีการสอนธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสอน อธิบาย ชี้แจงโต้ตอบกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการสนทนา การบรรยาย และตอบปัญหา ($\bar{x} = ๔.๐๔$, $S.D. = ๐.๗๖$)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๒ ทักษะ (n = ๒๓๔)

ข้อที่	สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๒ ทักษะ	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ ที่
		$\bar{x}$	S.D.	แปล ผล	
๑	มีวิธีการ ทักษะในการเทศนา บรรยายธรรม ที่จะสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟังธรรม ได้แก่ การเปรียบเทียบธรรม การให้แง่คิดในการใช้ชีวิตที่ดี	๔.๑๗	๐.๗๙	มาก	๓
๒	ตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๔.๑๕	๐.๗๖	มาก	๔
๓	มีความสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี	๔.๑๑	๐.๘๑	มาก	๗
๔	ส่งเสริมพัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางช่องทางต่างๆ มีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียง พิมพ์หนังสือธรรมะ นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ	๔.๑๒	๐.๘๐	มาก	๖
๕	อบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นสมณสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ	๔.๑๓	๐.๗๙	มาก	๕
๖	มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เช่น เข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ เยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นต้น	๔.๐๒	๐.๘๓	มาก	๑๔
๗	เผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม	๔.๐๖	๐.๗๙	มาก	๙

ข้อที่	สภาพาฐะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๒ ทักษะ	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	
๘	ปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ				
๘	จัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาพระพุทธศาสนา และความรู้ทั่วไปให้แก่ชุมชน	๔.๐๖	๐.๗๗	มาก	๘
๙	สนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กที่ขัดสนในชุมชนรอบวัดและประชาชนทั่วไป	๔.๐๕	๐.๗๙	มาก	๑๐
๑๐	จัดหาอุปกรณ์การเรียนให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลนในชุมชน	๔.๐๔	๐.๘๐	มาก	๑๒
๑๑	สร้างศูนย์สารสนเทศให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะชีวิตแก่ประชาชนทั่วไป	๔.๐๑	๐.๙๐	มาก	๑๕
๑๒	จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกันวันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย	๔.๒๐	๐.๗๑	มาก	๒
๑๓	เทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อารธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป	๔.๐๓	๐.๘๐	มาก	๑๓
๑๔	ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้น และจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน	๔.๒๑	๐.๗๑	มากที่สุด	๑
๑๕	บริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน และให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด	๓.๙๖	๐.๘๖	มาก	๑๗
๑๖	พัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระสงฆ์ มีการคัดสรรบุคคลผู้จะมาบวช มีการศึกษาอบรมธรรมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช โดยมุ่งจัดกิจกรรมให้การศึกษา และปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง	๔.๐๐	๐.๗๙	มาก	๑๖
๑๗	เผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำ หรือครั้งคราวหรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วย	๔.๐๔	๐.๗๖	มาก	๑๑

ข้อที่	สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๒ ทักษะ	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	
	สงเคราะห์ พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ เป็นต้น				
ภาพรวม		๔.๐๙	๐.๖๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๒ ทักษะ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D.= ๐.๖๖) เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้น และจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ($\bar{X} = ๔.๒๑$, S.D.= ๐.๗๑) จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย ($\bar{X} = ๔.๒๐$, S.D.= ๐.๗๑) มีวิธีการ ทักษะในการเทศนา บรรยายธรรม ที่จะสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟังธรรม ได้แก่ การเปรียบเทียบธรรม การให้แง่คิดในการใช้ชีวิตที่ดี ($\bar{X} = ๔.๑๗$, S.D.= ๐.๗๙) และอันดับสุดท้าย คือ บริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน และให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ($\bar{X} = ๓.๙๖$, S.D.= ๐.๘๖)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ (n = ๒๓๔)

ข้อที่	สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑	มีความอดทนไม่แสดงกิริยาทำที่อันจะทำให้เสีย บุคลิกภาพ มีความอดทน อดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ความ ยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา	๔.๐๗	๐.๘๐	มาก	๒
๒	มีความพร้อมทางด้านร่างกาย และจิตใจที่จะ เสียสละอุทิศตน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๙๙	๐.๘๐	มาก	๖
๓	มีศรัทธามีความภูมิใจในการครองเพศบรรพชิต อันเป็นอุดมเพศอันประเสริฐ และมีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริงในการถ่ายทอดคำสอนเพื่อชีวิตที่ดีงาม ตามระดับความศรัทธาของผู้คน	๔.๒๒	๐.๑๔	มากที่สุด	๑
๔	มีความสามารถสร้างความศรัทธา และสามารถ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้	๔.๐๔	๐.๘๐	มาก	๔
๕	มีบุคลิกภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง และมี	๓.๙๘	๐.๘๔	มาก	๘

ข้อที่	สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๓ บุคลิกลักษณะ	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๖	ความยินดีนำรับคำแนะนำจากผู้อื่นเพื่อปรับปรุงตนเอง มีคุณธรรมลักษณะพื้นฐานในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มียุติใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์	๔.๐๕	๐.๗๕	มาก	๓
๗	ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น	๓.๙๙	๐.๘๔	มาก	๗
๘	เป็นผู้สำรวจระวังในการบริโภคการใช้สอย เสนาสนะ เป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสัจไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น	๔.๐๒	๐.๘๗	มาก	๕
๙	มีคุณสมบัติของพระธรรมทูต ๘ ประการ ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ ฉลาดในการเป็นผู้นำ และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท	๓.๙๖	๐.๘๗	มาก	๙
ภาพรวม		๔.๐๔	๐.๖๘	มาก	

จากตารางที่ ๔.๔ สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้านที่ ๓ บุคลิกลักษณะ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.04$, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า มีศรัทธามีความภูมิใจในการครองเพศบรรพชิตอันเป็นอุดมเพศอันประเสริฐ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการถ่ายทอดคำสอนเพื่อชีวิตที่ดีงามตามระดับความศรัทธาของผู้คน ($\bar{x} = 4.02$, S.D. = 0.84) มีความอดทนไม่แสดงกิริยาทำที่อื่นจะทำให้เสียบุคลิกลักษณะ มีความอดทน อดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.80) มีคุณธรรมลักษณะพื้นฐานในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มียุติใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ($\bar{x} = 4.05$, S.D. = 0.75) และอันดับสุดท้าย คือ มีคุณสมบัติของพระธรรมทูต ๘ ประการ ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ ฉลาดในการเป็นผู้นำ และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท ($\bar{x} = 3.96$, S.D. = 0.87)

๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๔.๒.๑ ผลการสัมภาษณ์เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสังฆาธิการที่มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป
จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (รายละเอียดในภาคผนวก) สรุปผลการสัมภาษณ์ตามแบบ
สัมภาษณ์ได้ ดังนี้

ก. คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ฝั่งอันดามัน

ด้านที่ ๑ ความรู้

ความรู้มี ๒ ประเภท ก็คือ ๑) ความรู้เรื่องธรรมะ อันนี้เป็นสิ่งสำคัญ เรื่องธรรมะ
ก็คือว่า ที่เราทั้งหลายต้องเรียนรู้เกี่ยวกับพระไตรปิฎก ต้องมี นั่นเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่จะต้อง
เข้าใจในการนำธรรมะในพระไตรปิฎกมาใช้เพื่อให้เกิดความคล่องในการบอกหลักฐานที่มาที่ไป พร้อม
ที่จะเป็นผู้ที่เผยแผ่ธรรมะได้ ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ ๒) ความรู้เรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น ของ
แต่ละสถานที่ เพราะว่าวัฒนธรรม ประเพณีนั้นเป็นสิ่งสำคัญ^๑ สำหรับที่จะนำธรรมะเข้าไปใช้
ประยุกต์ใช้เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์บ้านเมือง และเข้ากับพื้นที่ท้องถิ่นนั้นๆ ผู้ที่นำไปใช้ก็ต้องนำไปใช้
อย่างไม่ต้องติดขัด ยกตัวอย่างที่บ้านเรา อันดามันนี้ คนชอบหนังตลุงใช้ไหม ชอบมโนราห์ใช้ไหม
วัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ละที่ก็เออ้างอิงจากการพูดของมโนราห์ที่เขาเชื่อถือ ฟังแล้วมีประโยชน์ และ
นำไปใช้ได้ แต่ฉันนั้นแต่ต้องนำไปประยุกต์ใช้กับธรรมะให้ถูกต้องด้วย^๒ ธรรมะที่จะนำไปใช้ ธรรม
มะข้อใดที่ทําเกิดขึ้น เช่น สมมติว่า การพูดว่าเรื่องของ การแสดงออก เรื่องของการกระทำความผิด
ก่อน พระที่เป็นผู้นำที่มีกายกรรมที่ดี พูดดีไหนจะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่งจองหอง
เพราะว่าคนบ้านเราไม่ชอบการยกตนข่มท่าน แม้แต่เราก็ไม่ชอบจะทำอย่างไรให้เขาชอบก็คือพูด
ในลักษณะที่ควรจะเป็น^๓

จิตวิทยาในการพูด ถ้าเราไปพูดกับคนที่รู้เรื่องรถก็เอาเรื่องรถมาเป็นเรื่องพูดได้ว่านั่น
คือเรื่องรถ รถควรจะเป็นอย่างไร ทำยังไงหรือจะไปไหนจะต้องมีน้ำมันเครื่อง แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องทำก็คือ
ความพร้อมของรถ สมมติยกตัวอย่าง ถ้าพูดกับคนที่ทำนา ก็จะพูดอีกอย่างหนึ่ง ต้องมีจิตวิทยาในการ
ทำนา บ้านเรานี้ทำนา ถ้าอยากทำนาให้ดีต้องถามไถ่ก่อนแล้วค่อยใช้ การประยุกต์ของเราให้เข้ากับ

^๑สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่,
๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, เจ้าคณะอำเภอลำทับ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม จังหวัดกระบี่,
๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^๓สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมานุช, เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่ เจ้าอาวาสวัดโกกาคูทามาตย์ จังหวัดกระบี่,
๑๒ มิถุนายน ๖๑.

สิ่งแวดล้อมที่ทำอยู่ เออโยมทำนาก็ได้อยู่แต่จะมีอย่างหนึ่งที่น่าห่วงก็คือพวกสัตว์เลื้อยคลาน ก็คือ งู โยมทำประมงทำยังงี้บ้าง การที่เราดูประมงต้องดูยังงี้บ้าง เพราะฉะนั้นคือความไม่ประมาท คำว่าไปในฤดูกาลที่ฝนฟ้าอากาศแปรปรวน โอกาสที่เรือล่มจมมีมาก นี่คือฝั่งอันดามันของเรา^๔

ภาวะผู้นำเผยแผ่ ควรจะมีความรู้ ๒ อย่าง ธรรมเป็นสิ่งนำใจ ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นจะเป็นเครื่องประกอบให้พุทธธรรมะ เป็นประสมกลมกลืนได้อย่างเข้าใจ แต่อันนี้ต้องใช้หลักจิตวิทยาเพื่อให้เขารู้อย่างนี้เป็นสิ่งที่เขาจะได้นำไปใช้ แต่ถ้าสมมติว่าคนโกรธ คนเขาโกรธกัน เขาทะเลาะกัน ถามว่าเราจะไปพูดหรือไม่ เพราะเขาโกรธกัน ทะเลาะกัน ต้องดูที่ทำก่อน จะใช้ว่าอย่างไร ให้ความโกรธนั้น กลายเป็นความสมานสามัคคี ในระว่างคน ๒ คน นั้นเกี่ยวกับเรื่องความรู้^๕

ในฝั่งอันดามันในด้านความรู้สิ่งสำคัญคือ ด้านความรู้ด้านปริยัติจะต้องมาเป็นพื้นฐานที่สำคัญถ้าจะทำงานด้านการเผยแผ่ ในขณะเดียวกันความรู้ด้านการปฏิบัติก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องใช้ควบคู่กันไปเพื่อที่เป็นส่วนเสริมในฝั่งอันดามันนี้ ส่วนที่เป็นส่วนเสริมคือความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของสังคมเป็นด้านสำคัญที่ผู้จะทำงานด้านการเผยแผ่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเนื่องจากว่าบริบทของสังคมในฝั่งอันดามันในหลายพื้นที่มีความหลากหลายของกลุ่มประชากรที่เข้ามาอาศัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งให้บริการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะมีการผสมผสานของประชากรเดิมที่เป็นเจ้าของถิ่น แล้วก็ประชากรที่เข้ามาแฝงหลากหลายๆ จังหวัด เข้ามาทำมาหากินอยู่ในถิ่นนั้นอีกทั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ เพราะฉะนั้นการทำความเข้าใจของบริบทของสังคมมีความจำเป็น ก็คือในส่วนของความรู้ที่ต้องเข้าใจต้องเข้าใจในส่วนบริบทของสังคมเป็นหลักเลย^๖

ถ้าให้ดียิ่งไปกว่านั้นถ้ามีความรู้มีความสามารถในด้านภาษาของการสื่อสารก็จะยิ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทำให้การเผยแผ่ สามารถที่จะไปถึงกลุ่มเป้าหมายหลากหลายขึ้น เช่น ภาษาอังกฤษเพราะว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาในฝั่งอันดามันส่วนหนึ่งจะมาให้ความสำคัญ^๗

นักท่องเที่ยวกลุ่มที่เข้ามาสนใจในเรื่องของพระพุทธศาสนานี้มันมีกลุ่มพิเศษที่ไม่ได้สนใจเฉพาะความสวยงามของวัดวาอารามไม่ได้สนใจเรื่องพิธีกรรม ไม่ได้สนใจเรื่องทั่วไปที่คนทั้งหลายแต่มักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งซึ่งนับวันจะมีมากยิ่งขึ้นๆ จะสนใจในเรื่องของการปฏิบัติ การปฏิบัติคือการสนใจในเรื่องการปฏิบัติทางจิตคือการเจริญภาวนา ซึ่งนักท่องเที่ยวเหล่านี้มาเพื่อสอยแสงหาวัดหรือแหล่งที่จะให้ความรู้ทำความเข้าใจกับเรื่องนี้ได้^๘

^๔ สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนุโลโย, เจ้าคณะอำเภอคุระบุรี เจ้าอาวาสวัดบางครั่ง จังหวัดพังงา, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมมาภิราม, เจ้าคณะอำเภอเมืองพังงา เจ้าอาวาสวัดสามัคคีธรรม จังหวัดพังงา, ๑๔ มิถุนายน ๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระระณังคมุณีวงศ์, เจ้าคณะจังหวัดระนอง เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดระนอง, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูอุพนันทโสภณ, เจ้าคณะอำเภอเมืองระนอง เจ้าอาวาสวัดอุพนันทาราม จังหวัดระนอง, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

ระยะหลังนี้ในฝั่งอันดามันเรามันจะมีนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มนักศึกษา นักเรียนจากต่างประเทศจะติดต่อมาตามวัดแล้วหายากมากวัดที่อยู่ในฝั่งอันดามันว่าเขาจะพากลุ่มนักศึกษามาเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาแนะนำแนวทางการปฏิบัติเป็นคอร์สสั้นๆ ครึ่งวัน ๓ ชั่วโมงอะไรต่างๆ เหล่านี้ เพราะฉะนั้นในความรู้ที่จะต้องบอกว่าวัดนี้จะต้องเป็นหลัก เพราะฉะนั้นมันจะทำให้การชี้แนะออกไปไม่ตรงทาง และจะส่งผลเสียในระยะยาวคนที่แนะนำเรื่องนี้ได้นำเผยแพร่เรื่องนี้ได้จะต้องมีพื้นฐานการปฏิบัติด้วย ถ้าไม่เช่นนั้นการแนะนำก็ไม่ถูกต้อง และต้องไม่ลืมว่ากลุ่มที่สำเร็จเราเรียนเขาจะศึกษามาก่อนด้วยการศึกษาหนังสือ และการปฏิบัติมาก่อน ไม่ต้องมาเพื่อสู่ภาคปฏิบัติจริง^๙

ในส่วนที่ว่ารู้บริบทของเขาของเรานั้นก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ และถ้าการสื่อสารทำได้ อย่างชัดเจน จะทำให้การเผยแพร่ทำได้ชัดเจนขึ้นถ้าในส่วนของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรากฐานความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ยังเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าเข้าใจเหมือนกับคำถามที่ว่าเรื่องบริบทความหลากหลายความอะไรต่างๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นภาวะของเศรษฐกิจใช้ไหม เศรษฐกิจทางฝั่งอันดามันจะไม่เหมือนกับฝั่งทางอื่น สังคมครอบครัว ชุมชน อาชีพ มันก็ส่งผลไปถึงโรงเรียน ความเชื่อค่านิยมต่างๆ ถ้าไม่มีความเข้าใจในบริบทความหลากหลายในสังคมบางที่การเผยแพร่การชักนำ แผนปฏิบัติ หรือการให้ธรรมะก็จะไม่ประสบความสำเร็จ และความรู้เป็นเรื่องสำคัญเลยเป็นลำดับสำคัญ และต้องเป็นผู้ที่รู้เท่าทันโลกทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงด้วย^{๑๐}

ในด้านความรู้ก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของการเป็นผู้นำการเผยแพร่ ฉะนั้นคุณลักษณะของการเป็นผู้นำในภาวะนี้ต้องมีความรู้จริง ความรู้แจ้งก็คือมีการเรียนรู้จากการศึกษา มาเพราะว่าทางฝ่ายศาสนจักรถือว่าเราที่มีการศึกษาหรือว่าจะเป็นนักธรรมตรี-โท-เอก เมื่อเป็นผู้นำถึงระดับพระสังฆาธิการอย่างน้อยก็ต้องการศึกษาหมายถึงพื้นฐานตั้งแต่นักธรรมตรีนักธรรมโท และนักธรรมเอก เพื่อที่จะเรียนรู้ไปสู่ในการพัฒนาในการประพฤติในการปฏิบัติ ฉะนั้นความรู้ปริยตินอกจากนี้ในเรื่องของสายการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนาในเรื่องของนักธรรมชั้นตรี โท เอก ผมคิดว่ารู้ในเรื่องของโลก เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการติดตามข่าวสารการเป็นอยู่ร่วมกันในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคนี้เรียกว่ายุค ๔.๐ การเผยแพร่ก็ต้อง ๔.๐ เหมือนกันก็คือในเรื่องของความรู้ข่าวสารทั่วไป ข้อมูลทั่วไปเอามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเอาเรื่องราวแล้วก็มาเปรียบเทียบ มีการเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย และก็ชี้แนะ ชี้แนะ เพื่อให้การเผยแพร่เกิดผลอย่างแท้จริง^{๑๑}

คณะสงฆ์โดยปกติแล้วเรามีการพัฒนาความรู้อยู่ตลอดเวลา และก็ตอนนี้โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีการเปิดกว้างให้มีการพัฒนาความรู้ของคณะสงฆ์ในสำหรับของสังฆาธิการโดยเฉพาะ อย่างเช่นการเปิดให้มีหลักสูตร พธ.บ. ในการเปิดกว้างให้มากขึ้น โดยส่วนใหญ่แล้วคณะสงฆ์ก็พัฒนาความรู้มากขึ้นกว่าเดิมเยอะ โดยการชั้นนำของรุ่นพี่แต่ละรุ่นๆ ได้ชักนำพระสังฆาธิการแต่ละรุ่นเพื่อไปเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ให้มากยิ่งขึ้นแล้วอีกอย่างปัจจุบันค่าความรู้น้อยเกินไปหรือว่ามีใบรับรองความรู้เวลาไปเผยแพร่บรรยายที่ไหนก็ตาม ไม่มี

^๙สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอุนันทาราม จังหวัดระนอง, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระครูสถิตธรรมรัต, เจ้าอาวาสวัดลัญจิวารามจังหวัดภูเก็ต, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูอุปัชฌาย์โสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

การการันตี ทำให้คนเชื่อถือได้ลำบาก ดังนั้นควรพัฒนา การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคณะสงฆ์ สำหรับพระสังฆาธิการ โดยภาพรวม^{๑๒}

ถ้าในส่วนของสภาวะของการเป็นพระภิกษุสิ่งหนึ่ง ซึ่งพระอาจารย์ตระหนักว่าการ เป็นไปตามท้องคพระศาสนาของเราที่ท่านตรัสสอนไว้ให้ย้าคิด ย้าเตือน พวกเราว่าในการที่จะเป็น สภาวะผู้นำได้ไม่ใช่ว่าต้องเป็นผู้ที่นิ่งอ่าสนะสูงหรือว่ามีผมสีขาว แต่ว่าการเป็นสภาวะผู้นำนั้นหมายถึง ว่าบุคคลนั้นที่จะเป็นผู้นำด้านการเผยแผ่ได้ก็คือ ๑) ต้องเป็นผู้ที่มีการเรียนในการเรียนในที่นี้ก็ขยายว่า ในส่วนของพระพุทธศาสนาเรานี้ก็ได้รู้ว่าเมื่อบวชเข้ามาแล้ว สิ่งที่เราต้องกระทำสองอย่างก็คือการ เรียนในส่วนสวดของพระพุทธวณะหรือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่าคณธรรมาใน ส่วน ที่ ๒) ก็คือนำไปสู่ภาคปฏิบัตินั้นก็คือวิปัสสนาธุระฉะนั้นทั้งสองอย่างนี้เมื่อเราต้องการที่จะเป็นผู้นำ ก็ต้องมีการเรียนรู้อย่างถ่องแท้หลังจากนั้น เมื่อเราได้เรียนอย่างถ่องแท้ความรู้ก็จะเกิดขึ้นในสภาวะ ของเขาความเป็นผู้นำก็คือเราต้องไปจำตัวหนังสือ แต่ความรู้ที่เราได้จากการเรียนมันก็จะเกิดขึ้นมา เองเหมือนกับหนึ่งว่า กว่าปัญญาจะเกิดมันก็ต้องผ่านศรัทธาผ่านวิริยะ ผ่านสติผ่านสมาธิก่อเกิดมาเป็น ปัญญาซึ่งเขาเรียกว่าพละ ๕ ซึ่งทั้ง ๕ อย่างนี้ที่จริงแล้วเขาก็เรียกว่าตัวปัญญาเหมือนกันฉะนั้นเมื่อ เรียนเป็นเบื้องต้นรู้เป็นตัวที่สองก็นำสิ่งเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติธรรมให้เราเป็นคนมีธรรมะขึ้นมา เรียนรู้ และมีการปฏิบัติแล้วก็มีนั่นก็คือเป็นหัวข้อแรกที่ยากจะฝากไว้เป็นข้อคิดคิคว่านั้นเป็นลักษณะ ของการเป็นผู้นำ^{๑๓}

ด้านที่ ๒ ทักษะ

เรื่องทักษะต้องฝึก ทักษะแปลว่าการชำนาญ ทักษะพระใช้คำว่า วสี ภาษาอังกฤษใช้ คำว่า skill การชำนาญหรือวสี ผู้ที่จะเป็นผู้ฝึกคนอื่นได้จะต้องเป็นผู้ฝึกตนเองก่อน ฝึกตนเองให้ รับผิดชอบ ให้เห็นเป็นตัวอย่าง คำไหนก็คำนั้น พูดอย่างไรก็ต้องทำอย่างนั้น ไม่พูดอย่างที่ทำ อันนี้คือ ทักษะของคนที่พูด และก็ภาษาที่ใช้ ใช้อย่างไรให้คนฟังรู้สึก ว่า ท่านจำนนในการอธิฐานจำนวนใน มาตราสมบัติ จำนวนในการออกจากสมบัติสิ่งนี้คือการที่จะนำมาประยุกต์ใช้ทักษะเป็นสิ่งสำคัญ มากๆ และก็ทักษะอย่างหนึ่งที่จะต้องทำคือข่มใจให้เป็น เพื่อว่ามีคำถามเข้ามาควรจะทำอย่างไร คำถามนั้นจะก่อเกิดอะไรบ้างควรจะมีอะไรบ้างต้องระมัดระวังอันนี้คือทักษะในการที่จะเข้าใจ เพราะว่า การเผยแผ่ธรรมะไม่ใช่เราพูดคนเดียวอาจจะเป็นการสนทนาตามมีตามกาลเวลาเรียกมาคุย มาถามไถ่ความสุขความทุกข์ของแต่ละคนงานการอย่างนี้ต้องใช้ทักษะเหมือนกันให้เข้าใจว่านี่คือ พื้นฐานทักษะคือความชำนาญชำนาญความเป็นคนเข้าใจในสถานการณ์ได้ชาญฉลาดทางหนีที่ไล่ทุกอย่าง เรา^{๑๔}

ทักษะที่น่าจะมาก่อนคือการเป็นต้นแบบ การเป็นต้นแบบของการปฏิบัติซึ่งจะทำ อย่งไรให้คนที่ตนจะทำหน้าที่ในการชี้แนะในการนำการปฏิบัติเลื่อมใส สร้างความศรัทธาเกิดขึ้น

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, เจ้าคณะอำเภอทับปุด เจ้าอาวาสวัดราชบุรุษอุปถัมภ์ จังหวัดพังงา, ๑๐ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต เจ้าอาวาสวัดท่าเรือ จังหวัดภูเก็ต, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

เพราะว่าการเป็นต้นแบบในการปฏิบัติต้องไม่ลืมนะ อันดาไม่เหมือนที่อื่นนักห้องเที่ยวที่มาซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างไม่เข้าใจเช่นกันแต่งกาย การพูด การจา กันนั่งการยืนต่าง ๆ^{๑๕}

การเป็นต้นแบบในการปฏิบัติจะเป็นการเผยแผ่ได้ในระดับหนึ่งการเป็นต้นแบบในการปฏิบัติต้องคงที่ไม่ให้เป็นที่สร้างขึ้นเพียงชั่วคราวต้องเป็นต้นแบบของการปฏิบัติ และต้องมีทักษะในการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจในทุกระดับไม่ว่าทักษะในการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจนี้มันควรที่จะมีทักษะในเรื่องนี้ในการสื่อสารได้ต้องมีความสามารถพิเศษในการที่จะเข้าใจกลุ่มเป้าหมายที่กำลังจะทำการเผยแผ่หรือทำการศึกษาค้นคว้าด้วยต้องรู้จักพื้นฐานของเขาเรียกว่ารู้เขาแล้วก็มารู้เราแล้วก็มาจัดกระบวนการของการสื่อสารการเผยแผ่แล้วเรื่องที่ยกตั้งแต่ตอนแรกคือความรู้เรื่องต่างๆ ก็จะเข้ามาเสริม แต่สิ่งสำคัญนี้ทักษะในเรื่องเหล่านี้ทั้งการมีนวัตกรรม มีวิธีการ มีกระบวนการที่ดึงดูดน่าสนใจแล้วเรียบง่ายสรุปการเข้าถึงนี่คือประการสำคัญเพราะมันไม่เหมือนที่อื่นมันเป็น ที่คนหลากหลายเข้ามา และมาอยู่โดยเฉพาะต่างชาติที่มีให้ความสนใจมากขึ้นๆ ทุกวันเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องของความจำเป็น^{๑๖}

ในทักษะนี้เกิดจากความรู้ประการแรกการศึกษาได้นั้นนอกจากความรู้ที่เป็นประการแรกดังกล่าวต้องนำมาเป็นการปฏิบัติ ผมคิดว่าการปฏิบัติจากความรู้เพื่อจะได้เห็นผลอย่างแท้จริงเป็นประการสำคัญ เพราะว่าการดำเนินชีวิตของพระเจ้า พระสงฆ์หรือผู้นำการเผยแผ่ถ้าเกิดเราไม่มีทักษะการดำเนินชีวิตรู้แต่ภายนอกหรือรู้แต่ภายในอย่างเดียวไม่สามารถที่จะดำเนินไปด้วยกันได้ดังนั้นรู้ทักษะชีวิตในการเผยแผ่ก็ต้องรู้ทั้งภายนอก และภายในภายนอกก็คือเรื่องของโลกภายในก็คือเรื่องของทำให้อยู่ด้วยกันได้ดังคำกล่าวของพระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญทาสว่า ให้เรียนรู้ทั้งภายนอกภายใน ในโลกธรรมทั้ง ๘ สามารถอยู่ด้วยกันได้อุปมาเหมือนว่า เหมือนโดนลั่นในปาก^{๑๗}

ทักษะในการของภาวะผู้นำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นจริงๆ แต่ว่าโดยทั่วไปปัจจุบัน ทักษะที่ใช้กันในแบบเทศนามากกว่า โดยลืมนึกไปว่า ในบางวุฒิภาวะของคนไม่เหมือนกัน เอาวุฒิภาวะที่สำคัญจริง ๆ นำมาเผยแผ่แล้วต้องมุ่งไปที่เด็กเยาวชน แต่ว่าในการใช้รูปแบบการเผยแผ่หรือทักษะที่มาใช้ส่วนมากเอารูปแบบการแสดงธรรมมาเป็นหลักในบางครั้งในมุมมองถ้าเราจำกัดกลุ่มได้จริงๆ ก็คือบุคคลที่ม่าวัดแต่เราไม่ได้จำกัดกลุ่มในรูปแบบของ การเผยแผ่เจาะกลุ่มในเยาวชนกับเด็กความคิดของผมในเรื่องทักษะน่าจะมีการพัฒนาหรือมีการทำอบรมพระรุ่นใหม่ขึ้นมาเพื่อที่นำหลักสูตรต่างๆที่เป็นแบบเฉพาะไปเผยแผ่แก่เด็ก และเยาวชน ปัจจุบันเราต้องมุ่งเน้นเด็ก และเยาวชนเป็นหลักก่อน เพราะว่าคนแก่หรือว่าคนมีอายุเขาจะเข้าวัดเอง น้อยที่เด็กจะเข้าม่าวัด เพราะฉะนั้นเราต้องใช้ความรู้ความสามารถที่เรียนมาชักนำเด็กเข้าวัดให้ได้^{๑๘}

สมัยหนึ่งคือตอนนั้นเริ่มบวชใหม่ๆ ได้มีโอกาสศึกษาภาษาบาลีก็ได้แอบคิดว่า พระพุทธองค์ของเรานี้เบื้องต้นตอนที่ประกาศศาสนาให้มันคงดำรงอยู่ก็ได้บอกกับภิกษุทั้งหลายว่า “เธอจงดำเนินไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่มหาชน” แต่ความสุขนั้นมันต้องวัดกันที่ที่คุณภาพว่า

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระระณังคมนีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูอุปัชฌาย์โสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

ความสุขที่เราได้รับจริงๆ มันมีคุณภาพไหม ฉะนั้น วิธีการของพระพุทธเจ้าก็คือท่านพยายามจะให้เราหาสิ่งที่มีมันใหญ่ๆ ใหญ่ๆ ในที่นี้หมายถึง ถ้าเราจับผู้นำได้เหมือนที่พระพุทธเจ้าก็เข้าหาแคว้นๆ หนึ่ง ซึ่งชื่อว่าแคว้นมคธ เป็นแผ่นดินของแคว้นมคธ ซึ่งมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ปกครองมี มัคณาจารย์ มีเจ้าหน้าที่มากมายในที่นั้น และก็พยายามบอกความจริงสั่งสอนให้คนเหล่านั้นได้พบกับความจริงอย่างสามพี่น้องก็เป็นทักษะอย่างหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า ถ้าอยากจะให้พระพุทธศาสนาของเราดำรงมั่นคงถาวรก็ต้องเอาเริ่มตั้งแต่ผู้นำผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำตำบล ผู้นำอำเภอ และก็นำจังหวัด เป็นต้นไป^{๑๙}

ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ

บุคลิกภาพคือการวางตัวการแต่งกายการเข้ากับคนตัวนี้บุคลิกภาพสำคัญมากพระที่เป็นผู้นำที่จะเป็นผู้พัฒนาคนอื่นละจะเป็นนักเทศน์ต้องมีบุคลิกภาพที่น่าศรัทธาเลื่อมใสไม่ดูลุ่มลุ่ม ไม่สกปรก กลิ่นไม่เหม็นไม่ใช่พระลูกออกไปแล้วโยมนินทาตามหลังว่าอย่างอื่นดีหมดแต่ต้องปรับปรุงกินหน่อย^{๒๐}

บุคลิกทุกอย่างคือการแต่งกายการห่มจีวรการนั่งการพูดบุคลิกภาพพูดเร็วเกินไปก็ไม่ได้พูดช้าเกินไปยืนก็หลับหมดก็ดูก่อนว่าบุคลิกภาพของคนนั้นควรเป็นอย่างไร แต่เอาตามพระพุทธศาสนารู้จักสำรวจกายสำรวจใจสำรวจตาสำรวจหูเพราะเป็นบุคลิกภาพที่ดีก่อให้เกิดการศรัทธาเลื่อมใส อันนี้คือ บุคลิกภาพที่เราจะดูกันทั่วทั่วไปแต่งกายของจีวรดูดีมีเอ้าสง่า เล็บไม่ยาว ฟันไม่สกปรก หนวดเคราไม่ลุ่มลุ่ม การนั่ง การพูดจาไม่ดูติดมองดูแล้วเหมือนคนที่โดนกันการนั่งพูดจามีบุคลิกภาพ^{๒๑}

ถ้าเราทำอย่างอื่นเดินเร็วเกินไปกราบพระไม่สวยเล็บมือเล็บเท้ายาวมันไม่แปรงมวลหุมวลตรามวลทั้งหลายเต็มหมดเลยบุคลิกภาพแยะตัวเองก็ทำตัวเองไม่ได้จะไปสอนใครเพราะฉะนั้นทำตัวเองให้สะอาดก่อนทั้งกายทั้งวาจาใจแล้วก็จะไปสอนผู้อื่นได้นี้ก็คือบุคลิกภาพโดยภาพรวม^{๒๒}

อย่างแรกถ้าจะสอนอะไรต้องเป็นให้ได้ อย่างนั้นก็คือ การเป็นแบบอย่างที่ดีให้ได้ อย่างต่อมาก็ต้องมีน้ำใจต้องพูดกับเขาด้วยเมตตาด้วยความปรารถนาดี ที่จะยังอยู่เกื้อกูลเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่ว่าจะสอนจะทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำแต่มันมีเงื่อนไขผู้นำที่ดีไม่เพียงมีเงื่อนไขนอกจากการเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติให้ได้ที่ตัวเอง และเป็นต้นแบบผู้อื่นได้แล้วต้องมีน้ำใจประกอบด้วยเมตตาเพื่อหวังประโยชน์เกื้อกูลเป็นที่ตั้ง^{๒๓}

ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ที่รู้จักการเสียสละ เสียสละ ไม่ย่อท้อ ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่บ่นในภาระในหน้าที่อะไรต่างๆ ที่ตนจะต้องทำ และผู้นำที่ดีต้องพร้อมที่จะรับผิดชอบตอบทุกอย่างที่เกิดขึ้น

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

ต่อบุคคลที่ดูแลความรับผิดชอบของตนหรือผู้ใต้บังคับบัญชาอะไรก็ตามต้องพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อคนทั้งหลายเหล่านั้นที่อยู่ภายใต้ความดูแลของตนหัวข้อนี้คือบุคลิกภาพพระเอก่าง่ายๆ^{๒๔}

แบบผู้นำที่ดีน่าจะมีคุณสมบัติที่ผมมองเห็น และถ้าส่วนตัวผมผมก็จะชื่นชม และจะยังปฏิบัติถ้าจะเป็นผู้นำผู้นำที่ดีจะต้องอ่อนโยนหนึ่งต้องอ่อนโยน ๒ ต้องนุ่มนวลไม่แข็งกระด้างอย่างที่ ๓ ต้องรู้จักเชิญปราศรัยคือรู้จักวิธีการเจรจาให้เหมาะกับคนให้เหมาะกับกิจการให้เหมาะกับเวลาต่างๆสุดท้ายก็ต้องมีใบหน้าที่รับแขกมีหัวใจที่เปิดภาษาอังกฤษใช้คำว่า open mind ถ้าเป็นคนนี้อ่อนโยนนุ่มนวลชวนปราศรัย ใบหน้ายิ้มแล้วก็มีหัวใจที่เปิดออกตรงนี้ก็จะเป็นผู้นำที่สามารถที่จะนำตัวเองเข้าไปนั่งในใจของบุคคลอื่นได้แล้วเวลาจะทำอะไรก็ตามก็จะประสบความสำเร็จ และถ้าได้ในลักษณะ ดังนี้^{๒๕}

เรื่องบุคลิกภาพถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในภาวะผู้นำการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในการครองตน ไม่ว่าครองตนภายในก็คือการดำเนินชีวิตการเป็นอยู่ให้สมสมณสาธูปในยุคปัจจุบัน เพราะว่าพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการเป็นที่จับตามองของสาธารณชนไม่ว่าจะไปอยู่ในสถานะไหนก็ตามเวลาไหนก็ตามสถานที่ใดก็ตาม ก็ถือว่าเป็นบุคคลสาธารณะ ฉะนั้นบุคลิกภาพ การพูดการดำเนินชีวิตการเป็นอยู่ในท่ายี่สิบสี่ชั่วโมงทั้งหมด คำว่า “สมณสาธูป” เป็นสิ่งสำคัญของพระสังฆาธิการ^{๒๖}

ด้านบุคลิกภาพโดยทั่วไป พระสงฆ์เราก็รักษาบุคลิกภาพที่ดีอยู่แล้ว และก็เป็นที่น่ามองของญาติโยมทั้งหลาย แต่ถ้าพูดถึงการแต่งองค์ทรงเครื่องของพระ จีวรไม่ควรที่จะมีกลิ่นสาบแล้ว ก็ไปในที่ใดก็ตามญาติโยมก็รับได้ อย่าให้หอมเกินไป อย่าให้มีกลิ่นสาบจนไม่เป็นพระเถระ หรือว่าการเดิน การนั่ง การฉันท์อาหาร การฉันท์น้ำ เป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าปัจจุบันมุมมองพระสงฆ์ในแง่ลบมีมาก เพราะว่าหลายคนหลายท่านก็จะรู้ว่าที่สื่อต่างๆ ออกแต่ข่าวพระสงฆ์ในแง่ลบ เพราะฉะนั้นในการวางตัวให้สมกับสมณสาธูปที่คิดว่าเป็นสิ่งที่สมควรที่จะต้องดำเนินการแก่กับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการด้วยเป็นรูปแบบที่ติงามกับพระลูกวัด^{๒๗}

หมดทุกอิริยาบถ คือ มองว่าหมดทุกอิริยาบถก็เหมือนกับพระพุทธเจ้าสอนพระสงฆ์องค์เถระในเรื่องของ เสด็จวัตร นั่นก็คือความงดงาม ฉะนั้น ลักษณะของความเป็นผู้นำก็เหมือนกันเรื่องบุคลิกภาพก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญไม่ว่าจะเป็นอิริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือว่าอิริยาบถย่อย ย่อยทุกอย่างเรื่องบุคลิกภาพถือว่าสำคัญต่อภาวะของการเป็นผู้นำมาก ฉะนั้นเราต้องมีการฝึกอบรมบุคลิกภาพ^{๒๘}

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัจจุบันวิธีที่ใช้ไม่ค่อยได้ผล คือนั่งธรรมมาสน์เทศน์ ไม่ค่อยได้ผล แต่ถ้าไปถึงบ้านก่อนอื่นต้องถามสารทุกข์สุขดิบเขาก่อน โยมเป็นยังไงบ้างช่วงนี้สุขภาพเป็นยังไงบ้าง ลูกหลานทำให้โยมไม่สบายใจบ้างไหม อาตมาบอกว่า กาเลน ธัมมสาภิณเฑ อตัมมังคลมุตตมัง การสนทนาตามกาลเป็น

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาตุ, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาทวีศักดิ์ นนทมโม, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

อุดมมงคลสูงสุดในมงคล ๓๘ ประการน่าจะนำไปใช้ เพราะว่าเป็นอย่างเดียวยุ้งก็ไม่เข้าใจ บางทีโยมก็นั่งหลับ เดี๋ยวคุยกันสองต่อสอง หรือคุยกันหลายๆ คน ๔-๕ คนนั่งคุยกันไปแบบไม่ใช่แบบสอนแต่คุยกันแบบสนทนาธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เพราะฉะนั้น การเทศน์ที่ดีแต่ในความรู้สึกปาฐกถาหรือสนทนาธรรม ๒ ต่อ ๒ หรือหลายคนในกลุ่มที่ไม่มากคน มันจะดีกว่าจับไมค์ขึ้นมาพูด ไม่ต้องมีพิธีการมากนัก ไม่ต้องอาราธนา วันนี้ โยมอาตมามาคุยเรื่องนี้กันนะ เรามาคุยกันดูนะ โยมลองทำดูนะ คนที่หลงลืมทำอย่างไร คนที่เป็นคนขี้โกรธทำอย่างไร คนที่ชอบโกรธนี้ทำอย่างไร เราก็ใช้หลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปใช้อันนั้นถือว่าเป็นสิ่ง ที่จะต้องพัฒนา และจะต้องนำไปใช้การเผยแผ่ธรรมะแบบง่ายๆ เข้าถึงรูปถึงคน^{๒๙}

ในฝั่งอันต้ามั่นผมมองว่าถ้ามองภาพกว้างๆ ก่อนมองภาพกว้างๆ ก็คือต้องทำทั้ง ๒ แบบคือ ในแบบเชิงรับกับอีกแบบหนึ่งคือแบบเชิงรุก รับก็คือทำในบริบทของตนเองของท่านของตนเองที่เป็นอยู่จัดกิจกรรมจัดเรื่องราวจัดโครงการอะไรต่างๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับที่ตั้งกับสถานภาพกับภารกิจกับหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองซึ่งทำอยู่แล้ว^{๓๐} ในขณะเดียวกันนี้ต้องทำงานในเชิงรุกด้วย ไม่ใช่รอให้ให้นักเรียนเข้ามาวัด แต่บางที่ต้องพาวัดไปหานักเรียน ไม่รอให้ชาวบ้านมาวัดแต่ต้องหาวัดออกไปหาชาวบ้าน ถ้ามีหน่วยงานองค์กรมีอะไรต่างๆ แล้วทำกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะเชิงรุกได้ ก็จะต้องเป็นการดีร่วมกันจัดกิจกรรม ในลักษณะเชิงรับกับเชิงรุกแบบนี้แล้ว^{๓๑}

การเผยแผ่ในด้านของการปฏิบัติในด้านของการเจริญภาวนาเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำให้มากขึ้นในยุคนี้ในสมัยนี้ในภาวะแบบนี้^{๓๒}

ควรจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในทุกระดับนโยบายทั่วไปที่ชัดเจนที่จะต้องปฏิบัติในทุกระดับตรงนี้เป็นเรื่องสำคัญ อย่างเช่นที่เรา กำลังทำทำวิปัสสนาจารย์ ถ้าข้างบนไม่ชักข้างล่างจะเขียนยังไงก็ไม่มีทางที่จะไปได้เลยนโยบายต้องชัดเจนเป็นรูปธรรม และปฏิบัติได้^{๓๓}

ควรมีการสร้างเครือข่าย และทีมงานของการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ให้เป็นระบบที่เป็นอยู่ในเวลาที่ผ่านมาส่วนใหญ่มักจะเป็นลักษณะต่างคนต่างทำที่ไหนมีกำลังก็จะทำต่างคนต่างทำแต่ไม่จับมือช่วยกันทำ และควรมีการประเมินผลของสิ่งที่เราทำในเวลาที่ผ่านมาผ่านไป เหมือนการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ เพราะฉะนั้น ในเรื่องของงานที่จะจัดระบบบนฐานข้อมูลการจัดเป็นเครือข่ายเป็นทีมงานแล้วมีนโยบายขับเคลื่อนที่ชัดเจนจะนำไปสู่ความสำเร็จของการเผยแผ่^{๓๔}

การจัดกระบวนการอย่างไรก็ตามนโยบายต่างๆ ทีมงานเครือข่ายมันจะนำไปสู่ตัวหนึ่งซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนก็คือการมีแผนงานแล้วก็คงการที่ชัดเจนของคณะสงฆ์ ถ้าไม่อย่างนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จ^{๓๕}

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาวุธ, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระระณังคมณีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูอุปนันทโสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

ฝั่งอันดามันก็เริ่มตั้งแต่ระนอง ภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง สตูล ฟังนี้ถือว่าเป็นฝั่งที่มีการปฏิบัติมีการเรียนรู้เป็นบุคคลที่เป็นผู้เฒ่าในศาสนาอยู่แล้ว วิธีการเผยแพร่ของพระสังฆาธิการ ถ้าเกิดใช้คำโบราณก็บอกว่า “พูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส” เป็นคำโบราณที่กล่าวเอาไว้^{๓๖}

การนำหลักโอวาทปาติโมกข์มาเป็นการสอนในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่ในเรื่องของการมีความอดทน และถึงการมั่นประกอบทำจิตใจให้หนึ่งทั้ง ๖ ข้อนี้เป็นคำสั่งสอนที่ถือว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาในการประกาศเผยแผ่ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นฝั่งอันดามัน หรือฝั่งใดก็ตามกระผมคิดว่าในหลักหัวข้อประเด็นสำคัญ ก็คือ โอวาทปาติโมกข์ต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้^{๓๗}

การเผยแผ่ของพระสงฆ์ในเขตอันดามันก็เป็นการเผยแผ่ทั่วไป แต่ว่าพูดถึงว่ายังไม่มี การเผยแผ่ที่แน่ชัด ปัจจุบันมีแต่การอบรมเด็ก มีการเผยแผ่ซึ่งปัจจุบันมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ การเจาะกลุ่มเข้าไปในหมู่บ้านที่ญาติโยมอยู่กินพอสมควร เพราะฉะนั้น เมื่อเราเข้าไปเจาะกลุ่มคนในหมู่บ้านเราก็ได้รู้ความเป็นอยู่ ได้รู้การพัฒนาญาติโยมได้ในหลายๆ เรื่องที่เราสามารถเอาสื่อธรรมมา เอาหลักธรรมไปใช้คู่กับการเป็นอยู่ของชาวบ้านได้อย่างเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ แต่ละแห่งก็จะมีชุมชนที่เป็นแกนนำที่เป็นตัวอย่างในเขตการปกครองของคนใต้ก็ได้พูดเรื่องนี้อยู่บ่อยๆ และในฝั่งอันดามันสมควรจะมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และในฝั่งอันดามันก็ควรที่จะมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจริงๆ ก็ควรจะเจาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวบ้าน และร่วมกันรณรงค์เรื่องหมู่บ้านรักษาศีล ๕^{๓๘}

การเรียนในส่วนภาคปริยัติธรรมนักธรรมทั้งบาลี เข้าเรียนนักธรรม บ่ายเรียนบาลี ในส่วนของภาคปฏิบัติอาจจะครั้งเดือนอาจจะนัดแนะนัดพบกันทั้งในส่วนบรรพชิต และก็ญาติโยมมาฝึกในภาคปฏิบัติกัน ถ้าเป็นแบบนี้เชื่อแน่เหลือเกินว่าพระพุทธศาสนาของเราจะมั่นคงแล้ว ก็พุทธศาสนิกชนพระสงฆ์องค์กร และญาติโยมจะมีคุณภาพ^{๓๙}

สรุปผลการสัมภาษณ์คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ดังนี้

ด้านที่ ๑ ความรู้

๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่

๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่

๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิต และวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมธ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระราชสิริมน, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาวุธ, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

๕) ความรู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อจะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี

ด้านที่ ๒ ทักษะ

๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่
 ๒) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา
 ๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ
 ๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

๖) เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำ และถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่มุขมณฑลกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ

๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของศาสนิกชน และเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย

๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น

๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพ ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

ข. การพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

เรื่องหนึ่งที่ทำก่อน ก็คือ เรื่องยถาวาที ตถากาโร พุทธแบบไหนก็ต้องทำแบบนั้น ไม่ใช่พุทธีอย่างหนึ่งไปทำอีกอย่าง ไม่ใช่ห้ามโยมไม่ให้สูบบุหรี่ แต่พระนั่งสูบบุหรี่ มันน่าเกลียดห้ามอยู่ไม่ให้ทำอันนั้นก็บอกถึงคุณลักษณะความเสียหายโทษของมันบอกโทษของบุหรี่ได้ บอกถึงโทษของอะไรทุกอย่างได้ ยถาวาทีตถากาโร พุทธอย่างไรก็ต้องทำอย่างนั้น ให้เขาดูเป็นตัวอย่าง เช่น ท่านทำได้เราเป็นคนเหมือนกันทำไมทำไม่ได้สิ่งที่เราพูดเราเคยทำมาแล้ว พระพุทธเจ้าก่อนที่จะเทศน์ให้คนอื่นฟัง เพราะท่านทรมานตนเองมาตั้ง ๕ ถึง ๖ ปีแล้วก็ถามว่า ๕-๖ ปีนั้นทำอะไรต่ออีกก็ทำตัวเองทำพระพุทธองค์เองให้ดูเป็นแบบอย่างของพระภิกษุทั้งหลายอันนี้ก็ถือว่าต้องเป็นแบบของพ่อของเราถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด^{๔๐}

สิ่งที่จะต้องพัฒนาเป็นอันดับแรกก็คือความรู้ ในเรื่องของความรู้ที่จะต้องพัฒนาความรู้นี้หมายถึงทั้งด้านการปริยัติการปฏิบัติ เรื่องการรู้ทันเท่าทันสภาวะสถานการณ์ต่างๆ ตามความเป็นจริง เพื่อนำมาสู่กระบวนการเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้น ต่อมา^{๔๑}

การพัฒนาประสบการณ์พัฒนาประสบการณ์ศักยภาพของผู้ที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่พัฒนาศักยภาพด้วยการเสริมประสบการณ์ประสบการณ์ในการทำงานด้านการเผยแผ่ในเชิงรุก^{๔๒}

การพัฒนาในเรื่องทักษะวิธีการกระบวนการนวัตกรรมที่ต้องใช้ในการเผยแผ่^{๔๓}

การพัฒนาควรพัฒนาในเรื่องศักยภาพก็คือการเสริมประสบการณ์แล้วพัฒนาทักษะเพื่อวิธีการเรื่องการสื่อสารเรื่องนวัตกรรมต่างๆ ที่จะต้องใช้^{๔๔}

การพัฒนาภาวะผู้นำก็มีการพัฒนาโดยการฝึกอบรมให้มากขึ้นเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ เช่น การอบรมหลักสูตรต่างๆ หลักสูตรที่เกี่ยวกับเรื่องของการเผยแผ่ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ การสอนจนถึงคณะฝ่ายปกครองที่เป็นสำหรับพระสังฆาธิการก็มีการอบรมมีการให้ความรู้อยู่เป็นประจำ^{๔๕}

การพัฒนาความรู้โดยส่วนใหญ่พระสังฆาธิการในฝั่งอันดามันส่วนใหญ่ก็จบพุทธศาสตรบัณฑิตก็มีความรู้ทางโลกพอสมควร และก็ความรู้เรื่องเปรียญธรรมก็ควรที่จะพัฒนาไปด้วย และก็นักธรรมบาลี เพราะว่าในส่วนนี้จะพียงพื้นฐานในการเผยแผ่ได้ก็คิดว่าถ้าจะพัฒนาพระก็ควรพัฒนาในส่วนความรู้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ จำพวกเปรียญ บาลี หรือ นักธรรมที่เป็น

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาวุธ, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนุบาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระระณังคมณีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

ความรู้หลักของพระ เพราะว่าถ้าเราทั้งส่วนนี้ไปเอาแต่ทางโลกอย่างเดียวก็ไม่สามารถที่จะไปเผยแผ่ธรรมะได้อย่างสมบูรณ์^{๔๖}

สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ดังนี้

๑. การให้การศึกษา การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผย โยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ให้เป็นผู้มีความสามารถ และเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

๓. การอภิปรายกลุ่ม การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

๔. การระดมสมอง การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้แล้วนำไปถกเถียงกันอีกชั้นหนึ่ง

๕. การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่ และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่าง และสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดี และจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

ค. หลักธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

สังคหัตถุธรรม ๔ ประการต้องมีรู้จักให้ก่อน และพระนี้พูดจาดีทำตนให้คนเห็นว่าเรามีประโยชน์สำหรับเขาสุดท้ายที่สำคัญ ก็คืออันนี้สำคัญมาก เพราะคนบางคนมันเลืงก็ทำตัวให้ติดดินไม่ยกตนข่มท่าน ไม่วางตัวให้สูงจนเกินไป ธรรมะพวกนี้สำคัญที่สุด^{๔๗}

อิทธิบาท ๔ ประการจะได้ช่วยตัวเองว่า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสาทั้ง ๔ ประการนี้มีดีตรงไหน เริ่มต้นจากการสนใจการใส่ใจ จนกระทั่งว่ามาประเมินว่าสิ่งที่เราทำทั้งหมด วิมังสาประเมินผลงานว่ามันดีไหมมันถูกไหม ธรรมะของพระพุทธเจ้าทุกอย่างมันดีหมดแล้ว เพียงแต่ว่าเรานำวิชาการที่ถูกต้อง^{๔๘}

ถ้าสอนคนอื่นก็ให้สอนเรื่องอริยสัจ ๔ อย่างเดียว ฟังมีศีล ก็มีมรรค ๘ อยู่ประสงค้อยู่แล้วเพราะในมรรค ๘ มีสิกขา ๓ ทำได้ศีลสมาธิปัญญาทั้งหมดเลย^{๔๙} การที่จะเป็นผู้นำด้านการเผยแผ่หรือใครก็ตามที่จะทำหน้าที่ในการที่จะต้องนำผู้อื่นกับการเป็นอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ก็คือต้องเป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดี^{๕๐}

ควรเป็นผู้ที่น้ำใจดีมีเมตตา อันนี้ก็คือ เป็นหลักที่ยึดถือใช้เยอะนะน้ำใจดีมีเมตตาอย่างต่อมาก็คือ ต้องไม่ริษยาใครๆ เหมือนกับที่ได้บอกในตอนต้น ก็คือ ทำงานแบบไม่มีเงื่อนไขไม่ริษยาใคร ใครอยากต่อมาต้องพร้อมที่จะให้อภัย และโอกาส^{๕๑}

การชักนำบุคคลสู่การปฏิบัติ มีผู้อ่อนบ้างละบ้าง ท้อบ้าง มีผู้ศรัทธาบ้างน้อยบ้าง ไม่ศรัทธาบ้าง ย่อหย่อนบ้าง เพราะฉะนั้น คนที่เป็นผู้นำยังทำงานด้านนี้ยังต้องพร้อมที่จะต้องให้อภัยกับให้โอกาสเขา^{๕๒} ในการที่จะพัฒนาตนอย่างที่สำคัญต้องเป็นผู้ฉลาดรู้จักของตนก็เป็นคำตอบที่ตอบในเบื้องต้นการเป็นต้นแบบการเป็นแบบอย่างที่ดีฉลาดรู้จักของตน^{๕๓}

รู้จักผูกมัดน้ำใจคนรอบด้าน^{๕๔} รู้จักแบ่งปันรู้จักใช้รู้จักให้รู้จักเสียสละตั้งก่อนนอนที่หลังฉันก็ให้หลังคนอื่นต้องอ้อมก่อนอะไรต่างๆ เหล่านั้นคนอื่นต้องมีได้ก่อนเหมือนพระมาอยู่ที่นี่เจ้าอาวาสจำเป็นต้องตื่นก่อนเพื่อนาสวดมนต์ไหว้พระถ้าผู้นำ ไม่เตรียมนั้นพระที่มาทั้งใหม่ทั้งปานกลางบางที่เขาศรัทธาไม่พอเขาความเพียรไม่บริบูรณ์เขาก็มีข้ออ้างแต่ถ้าผู้นำเป็นต้นแบบของเรื่องราวนี้ตื่นก่อนนอนที่หลังคือดูเขาเข้าที่ให้เรียบริยอาหารเขาต้องได้ก่อนแล้วเราถึงที่หลังแล้วเราถึงจะมัดใจเขาได้ใช้ใหม่ได้สำคัญก็คือต้องสร้างผลงานให้กับชีวิตผู้นำต้องมีความมุ่งมั่นในการที่จะสร้างผลงาน

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาวุธ, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระระณังคมณีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ, ๑๕ มิถุนายน ๖๑.

ให้เกิดแก่ชีวิตสุดท้ายต้องอุทิศตนเพื่อสังคมถึงหน้าจะประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำที่ดี และการเป็นต้นแบบให้กับบุคคลอื่นได้อันนี้นักน่าจะเป็นหลักธรรมได้^{๕๕}

สัปปุริสธรรม ๗ ในการมีธรรมะ ๗ ประการของสัตบุรุษ ซึ่งถือว่าเป็นธรรมที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำ ก็คือ ในเรื่องของรู้เหตุ รู้ผล รู้จักตัวเอง และรู้จักผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการที่รู้จักนิสัยความต้องการความสามารถของผู้ฟังของการดำเนินชีวิตของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เพราะว่าพระสงฆ์ฆาธิการก็ต้องมีญาติโยมที่เข้ามาสู่อารามของตัวเอง ฉะนั้นจะได้เลือกใช้ให้ถูกต้องถูกเวลาถูกทาง^{๕๖}

หลักความกตัญญู เพราะว่าอันใดก็ตามถ้ามีความกตัญญูเป็นที่ตั้งธรรมะอื่นใดก็สามารถพัฒนาไปได้ อย่างลูกศิษย์ที่เป็นนักเรียนอย่างน้อยก็นึกถึงพระพุทธศาสนา นักศึกษาวัดวาอารามที่เคยมาปฏิบัติธรรมมาบวชเณร มาทำอะไรก็ตามให้เป็นกิจกรรมในวัดให้เด็กสามารถที่จะเรียนรู้หลักธรรมได้ ส่วนใหญ่ที่พูดอยู่ประจำก็คือ หลักกตัญญู เพราะว่าเราสามารถที่จะนำไปใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย^{๕๗}

พรหมวิหาร หรือวิหารธรรม ก็หมายถึงว่า คนที่จะเป็นนักเผยแผ่ได้ หมายถึง คนนั้นเป็นผู้ให้ ในความว่า เป็นผู้ให้ไม่ได้ หมายความว่า เขาเป็นคนมีอายุเยอะ แต่ว่าเป็นคนที่มีหลักธรรมอยู่ในตัวเอง โดยเฉพาะวิหารธรรม ก็คือความมี เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้ว ก็ต้องเป็นประเภทที่เขาเรียกว่าอูปมัญญา ก็คือ ไม่มีประมาณไม่ใช่เป็นพวกพ้องของตนก็อีกทางหนึ่งไม่ใช่พวกพ้องของตนก็อีกนัยหนึ่งไม่ได้ ฉะนั้น แล้วขอให้ เป็นวิหารธรรม แต่ก็ต้องเป็นอูปมัญญา ก็คือเป็นหัวข้อเดียวกันเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๕๘}

สิ่งสำคัญก็ต้องพยายามเน้นย้ำให้คนหรือว่าเป้าหมายที่เราจะไปเผยแผ่ให้เขาเกิดมีอธิบาท ๔ ชั้นก็คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เกิดขึ้นในตัวเขาเอง และก็จะเกิดผลสำเร็จในตัวเขา^{๕๙}

๔.๒.๒ การยกร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง)

ผลจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน พบว่า องค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ดังแสดงในตารางที่ ๔.๕

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนุโลโย, ๑๗ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาธู, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๖๑.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธรรมรัต, ๒๐ มิถุนายน ๖๑.

ตารางที่ ๔.๕ องค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

องค์ประกอบ	รายละเอียด
๑. ภาวะผู้นำเผยแผ่	
ด้านที่ ๑ ความรู้	๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่ ๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ ๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติ อันเป็นสิ่งที่จะต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิต และวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน ๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ๕) ความรู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี
ด้านที่ ๒ ทักษะ	๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๒) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา ๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด ๖) เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำ และถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่

องค์ประกอบ	รายละเอียด
	ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน
ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ	๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจเพียรบากบั่น มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาอุปสาทะของศาสนิกชน และเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย ๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้สละมรรควิถีในการบริโภค ใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น ๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา
๒. การพัฒนา	
๑. การให้การศึกษา	การให้การศึกษาแก่พระสงฆ์เกี่ยวกับการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถ เป็นผู้มีความสามารถ และเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

องค์ประกอบ	รายละเอียด
๒. การประชุมเชิงปฏิบัติการ	การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแพร่ และฝึกพูดเทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้
๓. การอภิปรายกลุ่ม	การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแพร่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแพร่
๔. การระดมสมอง	การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้แล้วนำไปถกเถียงกันอีกขั้นหนึ่ง
๕ การศึกษาดูงานนอกสถานที่	การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแพร่ และวัดที่มีการจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่าง และสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดี และจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแพร่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแพร่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน และผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแพร่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน จากนั้นจึงได้ทำการวิเคราะห์เป็นร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแพร่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้คำปรึกษา สรุปผลการยกร่างรูปแบบ ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแพร่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบ และกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน และ ๕) แนวทางการประเมินผล โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง)
ที่มา : พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี), ๒๕๖๑.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบ และกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน และ ๕) แนวทางการประเมินผล มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักการ

๑. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน
๒. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์
๓. เป็นการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ

องค์ประกอบที่ ๒ วัตถุประสงค์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ ๒) ด้านทักษะ ๓) ด้านบุคลิกภาพ อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจ

ของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี โดยยึดถือปฏิบัติตามพุทธรจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่อกุลแก้วมหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน”

องค์ประกอบที่ ๓ ระบบ และกลไกของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑. การเตรียมการก่อนการพัฒนา

๑) การประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการ หรือคณะทำงานที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจหลักการ เอกสาร และสื่อประกอบการพัฒนาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการ

๒) การวางแผนดำเนินการระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสม และครอบคลุม เช่น การแบ่งกลุ่มพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา โดยพิจารณาจากตำแหน่ง หน้าที่ รับผิดชอบของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนารูป การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน หรือเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน การกำหนดบทบาทของวิทยากร การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และการประเมินการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา

๓) การจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดเตรียมเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นต้น

๒. การเตรียมการระหว่างการพัฒนา

๑) การทำการชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาระบบงานที่ใช้ในการพัฒนา และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) การอำนวยความสะดวกให้แก่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาด้วยการคอยดูแลตรวจผลงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำในกรณีที่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจมอบหมายให้มีวิทยากรประจำกลุ่มหรือประจำกิจกรรมแต่ละด้าน

๓) การกระตุ้นให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน ให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง

๔) การสร้างบรรยากาศให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

๕) การให้เกียรติ และยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา

๖) การร่วมประเมิน และสรุปผลการปฏิบัติการทำงานร่วมกับคณะวิทยากร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาวางแผนการทำงานในวันต่อไป และเมื่อสิ้นสุดในแต่ละวัน เพื่อให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้สามารถสรุปองค์ความรู้จากการพัฒนาได้ครบสมบูรณ์

๓. การเตรียมการหลังการพัฒนา

๑) การรับทราบผลการนำเสนอสรุปผลประจำวันโดยพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา

๒) การร่วมสรุปผลการพัฒนาเพื่อหาข้อดี และข้อจำกัดของการพัฒนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการ และวางแผนการพัฒนาในครั้งต่อไป

๓) การวางแผนการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

๔) การรายงานผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

องค์ประกอบที่ ๔ วิธีการดำเนินงาน การพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยวิธีการดำเนินงาน ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ ๒) การพัฒนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่

๑) ด้านความรู้

(๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่

(๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่

(๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิต และวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน

(๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

(๕) ความรู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี

๒) ด้านทักษะ

(๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

(๒) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา

(๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ

(๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

(๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

(๖) เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพุทธธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำ และถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่มุขมณฑลกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

๓) ด้านบุคลิกภาพ

(๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งปวงด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

(๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของศาสนิกชน และเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย

(๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น

(๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

๒. การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ ประการ ดังนี้

๑) การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผย นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ให้เป็นผู้มีความสามารถ และเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

๓) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

๔) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือ

ปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้ แล้วนำไปถกเถียงกันอีกชั้นหนึ่ง

๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่ และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่าง และสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดี และจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางการประเมินผล ประกอบด้วย ๑) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ๒) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ๓) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ ๔) การตั้งคณะกรรมการทำงานเพื่อติดตามผลงาน และกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาค คณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล

๔.๓ ผลการเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ที่สร้างขึ้นภายใต้คำปรึกษาข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยผลการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน สรุปผลการนำเสนอ ได้แก่ มี ๓ ส่วน คือ ๑) ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๑๒ รูป/คน และ ๒) ผลการปรับปรุงรูปแบบ ดังนี้

๔.๓.๑ ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๑๒ รูป/คน

ผลการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการจัดประชุมสนทนากลุ่มผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ (เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๐.๐๐ น.) ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ได้แก่ พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตั้งรายละเอียดในภาคผนวก) สรุปผลการสนทนากลุ่มดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖ สรุปผลการสนทนากลุ่ม

รายการ	ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
องค์ประกอบที่ ๑ หลักการ ๑. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ๒. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์ ๓. เป็นการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ	-มีความเหมาะสม
องค์ประกอบที่ ๒ วัตถุประสงค์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ ๒) ด้านทักษะ ๓) ด้านบุคลิกภาพ อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธีโดยยึดถือปฏิบัติตามพุทธพจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน”	-มีความเหมาะสม
องค์ประกอบที่ ๓ ระบบ และกลไก ระบบ และกลไกของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ ๑. การเตรียมการก่อนการพัฒนา ๑) การประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการ หรือคณะทำงานที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจหลักการ เอกสาร และสื่อประกอบการพัฒนาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการ ๒) การวางแผนดำเนินการระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสมและครอบคลุม เช่น การแบ่งกลุ่มพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน โดยพิจารณาจากตำแหน่ง หน้าที่ รับผิดชอบของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนแต่ละรูป การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน หรือเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน การกำหนดบทบาทของวิทยากร การเตรียมสื่อ	-มีความเหมาะสม

รายการ	ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
วัสดุ อุปกรณ์ และการประเมินการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา ๓) การจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อเครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดเตรียมเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นต้น ๒. การเตรียมการระหว่างการพัฒนา ๑) การทำการชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา กระบวนการที่ใช้ในการพัฒนา และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ๒) การอำนวยความสะดวกให้แก่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาด้วยการคอยดูแลตรวจผลงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำในกรณีที่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจมอบหมายให้มีวิทยากรประจำกลุ่มหรือประจำกิจกรรมแต่ละด้าน ๓) การกระตุ้นให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติตามกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง ๔) การสร้างบรรยากาศให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ๕) การให้เกียรติ และยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา ๖) การร่วมประเมิน และสรุปผลการปฏิบัติการทำงานร่วมกับคณะวิทยากร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาวางแผนการทำงานในวันต่อไป และเมื่อสิ้นสุดในแต่ละวัน เพื่อให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้สามารถสรุปองค์ความรู้จากการพัฒนาได้ครบสมบูรณ์ ๓. การเตรียมการหลังการพัฒนา ๑) การรับทราบผลการนำเสนอสรุปผลประจำวันโดยพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา ๒) การร่วมสรุปผลการพัฒนาเพื่อหาข้อดี และข้อจำกัดของการพัฒนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการ และวางแผนการพัฒนาในครั้งต่อไป ๓) การวางแผนการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ๔) การรายงานผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ	

รายการ	ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
องค์ประกอบที่ ๔. วิธีการดำเนินงาน วิธีการดำเนินงานการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยวิธีการดำเนินงาน ๒ ประการ ได้แก่ ๑. ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ ๑) ด้านความรู้ (๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่ (๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ (๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิต และวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน (๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง (๕) ความรู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี ๒) ด้านทักษะ (๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ (๒) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา (๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ (๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง (๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด (๖) เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทาง	-ในภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ควรเพิ่มองค์ประกอบขึ้นอีก ๑ ด้าน ได้แก่ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑. วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีที่เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ๒ หลักธรรม ได้แก่ ๑) ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือ ความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่จีวรทน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่ง เกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น และเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และ๒) หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรจุธรรมก็ด้วยหลักธรรมข้อนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้น และดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด ๒. วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน หรือวิธีการบริการชุมชน เป็นวิธีที่การเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนช่วยเหลือชาวบ้าน โดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมี

รายการ	ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพุทธธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษายู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำ และถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่ประโยชน์ และไม่ประโยชน์ เป็นผู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่ประโยชน์ และไม่ประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน ๓) ด้านบุคลิกภาพ (๑) เป็นผู้มีความคุณธรรมตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมานะปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของศาสนิกชน และเป็นที่ยกย่องของประชาชนชาวไทย (๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น (๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพ ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา	ความสุขในสังคม ๓. วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าคุณเผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา ๔. วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาด และแยบยลอย่างมาก เหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นกทั้งฝูง เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาท และอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้องและบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย

รายการ	ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
๒. การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ ประการ ดังนี้ ๑) การให้การศึกษาแก่พระสงฆ์เกี่ยวกับกฎหมาย คณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การ ปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้ง ภาควิชา และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และ การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสงฆ์การ ให้เป็นผู้มีความสามารถ และเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้ว นำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่อง เทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถได้ พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาควิชา และปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ ๓) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสงฆ์สามารถได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และ นำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วย การเรียนรู้ทั้งภาควิชา และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๔) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาส ให้พระสงฆ์สามารถได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจาก ข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหา ใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้แล้วนำไปถกเถียงกัน อีกชั้นหนึ่ง	

รายการ	ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่ และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่าง และสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดี และจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	
องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางการประเมินผล แนวทางการประเมิน ประกอบด้วย ๑) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ๒) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ๓) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ ๔) การตั้งคณะกรรมการการทำงานเพื่อติดตามผลงาน และกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาคคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล	

สรุปผลการสนทนากลุ่มได้ ดังนี้

๑. องค์ประกอบของรูปแบบ สรุปได้ ดังนี้

- ๑) หลักการ มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
- ๒) วัตถุประสงค์ มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
- ๓) ระบบ และกลไก มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
- ๔) วิธีการดำเนินงาน ควรเพิ่มวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ รวมเป็นภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ ๒) ด้านทักษะ ๓) ด้านบุคลิกภาพ ๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕) แนวทางการประเมินผล มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๒. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ประกอบด้วย ๑) วัตถุประสงค์ ควรปรับเปลี่ยนโดยมีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) ความรู้ (๒) ทักษะ (๓) บุคลิกภาพ และ (๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ๒) ควรตรวจสอบคำผิด คำตกหล่น การเว้นวรรค คำที่เหมาะสม ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และรูปแบบการพิมพ์ให้ชัดเจน และควรใช้คำที่เหมาะสม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔.๓.๒ ผลการปรับปรุงรูปแบบ

ผลการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับสมบูรณ์) ดังนี้

ภาพที่ ๔.๒ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับสมบูรณ์)

ที่มา : พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี), ๒๕๖๑.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบ และกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน ๕) แนวทางการประเมินผล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักการ

๑. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน
๒. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์
๓. เป็นการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ

องค์ประกอบที่ ๒ วัตถุประสงค์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ความรู้ ๒) ทักษะ ๓) บุคลิกภาพ ๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์

อนุเคราะห์ตามธรรมเนียม โดยยึดถือปฏิบัติตามพุทธพจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน”

องค์ประกอบที่ ๓ ระบบ และกลไก ของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑. การเตรียมการก่อนการพัฒนา

๑) การประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการ หรือคณะทำงานที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจหลักการ เอกสาร และสื่อประกอบการพัฒนาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการ

๒) การวางแผนดำเนินการระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสม และครอบคลุม เช่น การแบ่งกลุ่มพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน โดยพิจารณาจากตำแหน่ง หน้าที่ รับผิดชอบของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนแต่ละรูป การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน หรือเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน การกำหนดบทบาทของวิทยากร การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และการประเมินการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน

๓) การจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดเตรียมเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นต้น

๒. การเตรียมการระหว่างการพัฒนา

๑) การทำการชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน กระบวนการที่ใช้ในการพัฒนา และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) การอำนวยความสะดวกให้แก่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนด้วยการคอยดูแลตรวจผลงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำในกรณีที่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจมอบหมายให้มีวิทยากรประจำกลุ่มหรือประจำกิจกรรมแต่ละด้าน

๓) การกระตุ้นให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง

๔) การสร้างบรรยากาศให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

๕) การให้เกียรติ และยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน

๖) การร่วมประเมิน และสรุปผลการปฏิบัติการทำงานร่วมกับคณะวิทยากร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาวางแผนการทำงานในวันต่อไป และเมื่อสิ้นสุดในแต่ละวัน เพื่อให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนได้สามารถสรุปองค์ความรู้จากการพัฒนาได้ครบสมบูรณ์

๓. การเตรียมการหลังการพัฒนา

๑) การรับทราบผลการนำเสนอสรุปผลประจำวันโดยพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน

๒) การร่วมสรุปผลการพัฒนาเพื่อหาข้อดี และข้อจำกัดของการพัฒนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการ และวางแผนการพัฒนาในครั้งต่อไป

๓) การวางแผนการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

๔) การรายงานผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

องค์ประกอบที่ ๔ วิธีการดำเนินงาน การพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยวิธีการดำเนินงาน ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ ๒) การพัฒนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่

๑) ด้านความรู้

(๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่

(๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่

(๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิต และวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน

(๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

(๕) ความรู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี

๒) ด้านทักษะ

(๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

(๒) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา

(๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ

(๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

(๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

(๖) เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำ และถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

๓) ด้านบุคลิกภาพ

(๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

(๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของศาสนิกชน และเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย

(๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น

(๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพ ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๑) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีที่เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ๒ หลักธรรม ได้แก่ ๑) ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่ง เกิดขึ้นตั้งอยู่ และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น และเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และ๒) หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุมรรคด้วยหลักธรรมข้อนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้น และดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด

(๒) วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน หรือวิธีการบริการชุมชน เป็นวิธีที่การเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

(๓) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา

(๔) วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ เป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาด และแยบยลอย่างมาก เหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นก

ทั้งผู้ เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาท และอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้อง และบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย

๒. การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ ประการ ดังนี้

๑) การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผย นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ให้เป็นผู้มีความสามารถ และเข้าใจหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา

๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาได้

๓) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ เทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

๔) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้ แล้วนำไปถกเถียงกันอีกชั้นหนึ่ง

๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่ และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่าง และสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดี และจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา

องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางการประเมินผล ประกอบด้วย ๑) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ๒) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ๓) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ ๔) การตั้งคณะกรรมการทำงานเพื่อติดตามผลงาน และกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาคคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนากาเวผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนากาเวผู้นำด้านการเผยแผ่ สำหรับพระสังฆาธิการใน ๔ ประการ ประกอบด้วย ๑) ความรู้ ๒) ทักษะ ๓) บุคลิกภาพ ๔) วิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี โดยยึดถือปฏิบัติตามพระพุทธพจน์ในการส่ง พระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน” โดยสรุปเป็น “KSPM MODEL” ดังแสดงในภาพที่ ๔.๓

ภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย KSPM MODEL

ที่มา : พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี), ๒๕๖๑.

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “KSPM MODEL” ดังนี้

KSPM MODEL เป็นการนำหลักการพัฒนากาเวผู้นำด้านการเผยแผ่ด้านการเผยแผ่ สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เพื่อเป็นการประกาศพระพุทธศาสนา แพร่หลายรุ่งเรืองไปทั่วสารทิศอันจะเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคง

K = Knowledge คือ ความรู้ เป็นความรู้ที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ ๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และ ประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่ ๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ ๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนาที่ปรีชา และปฏิบัติ ๔) หลักการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟัง และรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการ ดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ๕) ความรู้ในทางธรรม และความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการ เผยแผ่พุทธศาสนา

S = Skills คือ ทักษะ เป็นทักษะที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ฝั่งอันดามัน ควรศึกษาเรียนรู้ให้มีความเชี่ยวชาญ ได้แก่ ๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการเผยแผ่ ๒) เทคนิค และวิธีการแสดงธรรมเทศนา ๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่ และการบริหารจัดการ เพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

P = Personality คือ บุคลิกภาพ เป็นบุคลิกภาพที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรประพฤติเป็นประจักษ์มาเสนอให้เป็นกิจวัตร และให้เกิดขึ้นภายในตนเอง ได้แก่ ๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ๒) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอย เสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น ๓) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพ ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบากยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

M = Method คือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรศึกษาให้เกิดความเชี่ยวชาญ และควรมีความกล้าหาญในการนำวิธีการไปใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑) วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน หรือวิธีการบริการชุมชน เป็นวิธีที่การเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย และความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม ๒) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดย ๑) การศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ ๒) ใช้แบบสอบถามพระสังฆาธิการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๔ รูป และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดย ๑) การศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ ๒) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ รูป มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๓ ประการ ดังนี้

๕.๑.๑ เพื่อศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทั้ง ๓ ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบและกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน ๕) แนวทางการประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักการ

๑. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน
๒. เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์
๓. เป็นการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ

องค์ประกอบที่ ๒ วัตถุประสงค์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ ๒) ด้านทักษะ ๓) ด้านบุคลิกภาพ ๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี โดยยึดถือปฏิบัติตามพุทธพจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน”

องค์ประกอบที่ ๓ ระบบและกลไก ของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑. การเตรียมการก่อนการพัฒนา
 - ๑) การประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการ หรือคณะทำงานที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจหลักการ เอกสาร และสื่อประกอบการพัฒนาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการ
 - ๒) การวางแผนดำเนินการระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสมและครอบคลุม เช่น การแบ่งกลุ่มพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา โดยพิจารณาจากตำแหน่ง หน้าที่ รับผิดชอบของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนารูป การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน หรือเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน การกำหนดบทบาทของวิทยากร การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และการประเมินการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา
 - ๓) การจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดเตรียมเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นต้น
๒. การเตรียมการระหว่างการพัฒนา
 - ๑) การทำการชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาระบบงานที่ใช้ในการพัฒนาและเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) การอำนวยความสะดวกให้แก่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนด้วยการคอยดูแลตรวจผลงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำในกรณีที่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจมอบหมายให้มีวิทยากรประจำกลุ่มหรือประจำกิจกรรมแต่ละด้าน

๓) การกระตุ้นให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนากฎปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง

๔) การสร้างบรรยากาศให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนารู้สึกอย่างมีความสุข

๕) การให้เกียรติและยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน

๖) การร่วมประเมินและสรุปผลการปฏิบัติงานร่วมกับคณะวิทยากร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาวางแผนการทำงานในวันต่อไป และเมื่อสิ้นสุดในแต่ละวัน เพื่อให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนารู้สึกสามารถสรุปองค์ความรู้จากการพัฒนาได้ครบสมบูรณ์

๓. การเตรียมการหลังการพัฒนา

๑) การรับทราบผลการนำเสนอสรุปผลประจำวันโดยพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒน

๒) การร่วมสรุปผลการพัฒนาเพื่อหาข้อดีและข้อจำกัดของการพัฒนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการและวางแผนการพัฒนาในครั้งต่อไป

๓) การวางแผนการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

๔) การรายงานผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

องค์ประกอบที่ ๔ วิธีการดำเนินงาน การพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยวิธีการดำเนินงาน ๒ ประการ ได้แก่

๑) ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ ๒) การพัฒนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่

๑) ด้านความรู้

(๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่

(๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่

(๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่จะต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิตและวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน

(๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

(๕) ความรู้ในทางธรรมและความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี

๒) ด้านทักษะ

- (๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่
- (๒) เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา
- (๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
- (๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง
- (๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

(๖) เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพุทธธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่มุขมณฑลกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

๓) ด้านบุคลิกภาพ

(๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งปวง งามกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

(๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรีทธาปสาทะของศาสนิกชนและเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย

(๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สรวมระว่างในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น

(๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๑) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีที่เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้

ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ๒ หลักธรรม ได้แก่ ๑) ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่ง เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น และเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และ๒) หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรจุธรรมก็ด้วยหลักธรรมข้อนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด

(๒) วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน หรือวิธีการบริการชุมชน เป็นวิธีที่การเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

(๓) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา

(๔) วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาดและแยบยลอย่างมาก เหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นกทั้งฝูง เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่มีพวกพ้องและบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย

๒. การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ ประการ ดังนี้

๑) การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผย นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติ ด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติเพื่อให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้มีความสามารถและเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

๓) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการ

เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

๔) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามารถได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้แล้วนำไปถกเถียงกันอีกชั้นหนึ่ง

๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสงฆ์ที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่างและสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดีและจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางการประเมินผล ประกอบด้วย ๑) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ๒) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ๓) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ ๔) การตั้งคณะกรรมการการทำงานเพื่อติดตามผลงานและกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาคคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล

๕.๑.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปพัฒนาพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธีแก่มหาชนเป็นอันมาก

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสงฆ์ในการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านจากด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาด้านที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด พบว่า ด้านที่ ๑ ความรู้ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านที่ ๒ ทักษะ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งหากมีการพิจารณาในทั้ง ๓ ด้านของภาวะผู้นำด้านเผยแผ่อย่างละเอียดจะพบว่า ด้านที่ ๑ ความรู้ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักการ ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความ

เมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีความรู้แม่นยำในหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี และอันดับสุดท้าย คือ มีความรู้วิธีการสอนธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสอนอธิบาย ชี้แจง ได้ตอบกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา ด้านที่ ๒ ทักษะ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้นและจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย มีวิธีการ ทักษะในการเทศนา บรรยายธรรม ที่จะสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟังธรรม ได้แก่ การเปรียบเทียบธรรม การให้แง่คิดในการใช้ชีวิตที่ดี และอันดับสุดท้าย คือ บริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด และด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า มีศรัทธามีความภูมิใจในการครองเพศบรรพชิตอันเป็นอุดมเพศอันประเสริฐ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการถ่ายทอดคำสอนเพื่อชีวิตที่ดีงามตามระดับความศรัทธาของผู้คน มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าท้วงที่จะทำให้เสียบุคลิกภาพ มีความอดทน อดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา มีคุณธรรมลักษณะพื้นฐานในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ และอันดับสุดท้าย คือ มีคุณสมบัติของพระธรรมทูต ๘ ประการ ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ ฉลาดในการเป็นผู้นำ และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสได้เป็น ๔ ประการคือ หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล สำหรับกระบวนการเผยแผ่มี ๔ ประการ คือ เจ้าอาวาสขาดทักษะ เทคนิคในการเทศน์ การใช้เทคโนโลยี ความรู้ของธรรมะล้วนๆ ยากต่อความเข้าใจ-ความรู้ที่ผิดสอนผิดอาจแตกความสามัคคี สื่อ กิจกรรมเชิงพุทธชาดสื่อที่น่าสนใจเกี่ยวกับธรรมะ พุทธบริษัท การเผยแผ่มีเวลาจำกัด เร่งรีบตามวิถีชีวิตปัจจุบัน- การศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย ทำให้สามเณรหรือผู้รับการเผยแผ่ลดลง คนคล้อยตามสื่อไม่สนใจ^๑ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร) ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระสงฆ์ควรให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุน

^๑ ธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช, “การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖๖-๑๙๖.

ความสามัคคีในหมู่บ้าน เป็นผู้นำชุมชน โดยช่วยจัดความขัดแย้งในหมู่บ้านได้ เพราะโดยส่วนมากชาวบ้านจะศรัทธาและเชื่อฟังพระสงฆ์ผู้ทรงศีลอยู่แล้ว ๒) พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ในที่นี้มิได้หมายความว่าเงิน หรือวัตถุสิ่งของแต่หมายถึง ด้านคำสอนและหลักธรรมต่างๆ พระสงฆ์ควรให้การสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การจัดงานการกุศล งานมงคล งานอวมงคล งานสืบสานประเพณีวัฒนธรรม และการให้ที่พักอาศัยแก่คนเดินทาง ตามสมควร ๓) พระสงฆ์ควรมีการรวมตัวหรือทำงานกันเป็นทีม และทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสและองค์กรของรัฐในเรื่องของงบประมาณ และควรผลิตบุคลากรของศาสนาให้มีความเป็นผู้นำ^๒ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม)** ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนและพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เห็นเหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ๗) การสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” โดยสรุป วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรม และความรู้รอบรู้ระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน^๓

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน เป็นการพัฒนารูปแบบโดยการสังเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน

^๒ พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑). บทคัดย่อ.

^๓ พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๒๔๗-๒๔๘.

๑๕ รูป จากนั้นจึงได้ทำการร่างรูปแบบการพัฒนาก้าวหน้าด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบและกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน ๕) แนวทางการประเมินผล จากนั้นจึงได้ทำการตรวจสอบรูปแบบด้วยการประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน ซึ่งผลตรวจสอบรูปแบบ พบว่า รูปแบบการพัฒนาก้าวหน้าด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปพัฒนาพัฒนาก้าวหน้าด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธีแก่มหาชนเป็นอันมาก

รูปแบบการพัฒนาก้าวหน้าด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบและกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน ๕) แนวทางการประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักการ ประกอบด้วย ๑) เป็นการพัฒนาก้าวหน้าด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ๒) เป็นการพัฒนาก้าวหน้าการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ ๓) เป็นการพัฒนาก้าวหน้าพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ** ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีผู้นำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอน ในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การจัดการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร)** ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสหรือสมภารวัด ควรพัฒนาตนเองในด้านความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อรู้เท่าทันกระแสโลกอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบันและทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาผู้ประนีประนอมในสถานการณ์ต่างๆ ๒) พระสงฆ์ควรให้การสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานแก่ชาวบ้าน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม การก่อสร้าง การเป็นช่างไม้ และฝีมือต่างๆ ๓) พระสงฆ์ควรเรียนรู้ด้านกฎหมาย กฎระเบียบสงฆ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาและดำเนินโครงการต่างๆ ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนส่งเสริมงานของชาวบ้าน โครงการ

^๕ พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๒๒๒-๒๘๓.

พัฒนาต่างๆ ของรัฐที่พระเป็นผู้ประสานงาน^๕ และสอดคล้องกับงานวิจัยของโชติ บดีรัฐ ผลการวิจัยพบว่า ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนา ที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะ ภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจจริยธรรมคุณธรรม และให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^๖

องค์ประกอบที่ ๒ วัตถุประสงค์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ ๒) ด้านทักษะ ๓) ด้านบุคลิกภาพ ๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการ สงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี โดยยึดถือปฏิบัติตามพุทธพจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศ ศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่ มหาชน” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร) ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องศีลธรรมและความประพฤติดีงาม เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับ ประชาชนในท้องถิ่น และการพัฒนาจิตใจของประชาชน การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตในด้าน ต่างๆ และการเป็นที่พึ่งทางใจ ให้ความร่มเย็นเป็นสุขทางจิตใจให้แก่ประชาชนในชุมชน และหมู่บ้าน ๒) พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการศึกษาสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรมในวัดหรือสถานศึกษาต่างๆ ของรัฐ และเอกชน และส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของประชาชน และเยาวชนของสังคม แล้วนำสิ่งที่ศึกษามา ถ่ายทอดให้กับประชาชน ทำให้คนไม่ตึกลับเป็นคนดีและมีความรับผิดชอบได้ ๓) พระสงฆ์ควรเป็น นักเทศน์นักเผยแผ่ที่ดี เพื่อสามารถดึงดูดจิตใจของประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนได้ถูกต้อง และ ให้การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ดังคำที่หลวงพ่พุททาสได้ กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะพินาศ”^๗ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานพพล กนต์สีโล (สายสินธุ์) ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ พบว่า การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้นำ/ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการ พัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความ เจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการ บริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมี รูปแบบ

^๕ พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน”, รายงาน การวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑). บทคัดย่อ.

^๖ โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคง แห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๕). หน้า ๑๘๘-๒๕๐.

^๗ พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน”, รายงาน การวิจัย, บทคัดย่อ.

ที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด ถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์คณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้ที่เฝ้ายามพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครอง อยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง นั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงไปด้วยเช่นกัน^๕

องค์ประกอบที่ ๓ ระบบและกลไก ระบบและกลไกของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ ก. การเตรียมการก่อนการพัฒนา ๑) การประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการหรือคณะทำงานที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจหลักการ เอกสาร และสื่อประกอบการพัฒนาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการ ๒) การวางแผนดำเนินการระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสมและครอบคลุม เช่น การแบ่งกลุ่มพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา โดยพิจารณาจากตำแหน่ง หน้าที่รับผิดชอบของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละรูป การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน หรือเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน การกำหนดบทบาทของวิทยากร การเตรียมสื่อวัสดุ อุปกรณ์ และการประเมินการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา ๓) การจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดเตรียมเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นต้น ข. การเตรียมการระหว่างการพัฒนา ๑) การทำการชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาระบบงานที่ใช้ในการพัฒนาและเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ๒) การอำนวยความสะดวกให้แก่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาด้วยการคอยดูแลตรวจผลงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำในกรณีที่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจมอบหมายให้มีวิทยากรประจำกลุ่มหรือประจำกิจกรรมแต่ละด้าน ๓) การกระตุ้นให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาศึกษาปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง ๔) การสร้างบรรยากาศให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ๕) การให้เกียรติและยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา ๖) การร่วมประเมินและสรุปผลการปฏิบัติการทำงานร่วมกับคณะวิทยากร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาวางแผนการทำงานในวันต่อไป และเมื่อสิ้นสุดในแต่ละวัน เพื่อให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้สามารถสรุปองค์ความรู้จากการพัฒนาได้ครบสมบูรณ์ ค. การเตรียมการหลังการพัฒนา ๑) การรับทราบผลการนำเสนอสรุปผลประจำวันโดยพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา ๒) การร่วมสรุปผลการพัฒนาเพื่อหาข้อดีและข้อจำกัดของการพัฒนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการและวางแผนการพัฒนาในครั้งต่อไป ๓) การวางแผนการติดตามผลการดำเนินการ

^๕ พระมหานพพล กนตสีโล (สายสินธุ์). “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕๕-๒๕๘.

พัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ๔) การรายงานผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไสว สุวณฺณภาโส (ทองคำ) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย มีองค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ แผนงาน ที่ชัดเจน โดยมีหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองทำหน้าที่สนับสนุนให้การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบรรลุผล^๙

องค์ประกอบที่ ๔ วิธีการดำเนินงาน วิธีการดำเนินงานการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย

ก. ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ ๑) ด้านความรู้ (๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่ (๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ (๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิตและวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน (๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง (๕) ความรู้ในทางธรรมและความรู้ในทางโลกเพื่อจะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี ๒) ด้านทักษะ (๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ (๒) เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา (๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ (๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง (๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด (๖) เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษายู่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่ เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่ เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่มุขมณฑลกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน ๓) ด้านบุคลิกภาพ (๑) เป็นผู้มีความประพฤติดีตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มีความตั้งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้

^๙ พระมหาไสว สุวณฺณภาโส (ทองคำ), “การพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๙-๒๗๔.

ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของศาสนิกชนและเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย (๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น (๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพ ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยั่งยืน เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

๔) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๑) วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เป็นวิธีที่เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ๒ หลักธรรม ได้แก่ ๑) ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่ง เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น และเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และ๒) หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุมรรคด้วยหลักธรรมข้อนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด (๒) วิธีการปฏิบัติเชิงรุกหรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน หรือวิธีการบริการชุมชน เป็นวิธีที่การเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระภิกษุสงฆ์ เช่น การเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหา โดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม (๓) วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังธรรมเทศนา และการแสดงธรรมด้วยภาษาท้องถิ่นตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา (๔) วิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการเข้าหาหัวหน้าผู้เป็นผู้นำทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นวิธีการที่มีความชาญฉลาดและแยบยลอย่างมาก เหมือนกับยิงปืนนัดเดียวได้นกทั้งฝูง เพราะคนเหล่านี้ต่างมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งเป็นผู้ที่มั่งคั่งร่ำรวยและบริวารมาก เมื่อคนเหล่านี้นับถือศาสนาใด ผู้คนในสังคมนั้นก็มักจะหันมานับถือตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช** ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสได้เป็น ๔ ประการคือ หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล สำหรับกระบวนการเผยแผ่มี ๔ ประการ คือเจ้าอาวาสขาดทักษะ เทคนิคในการเทศน์ การใช้เทคโนโลยี ความรู้ของธรรมะล้วนๆ ยากต่อความเข้าใจ-ความรู้ที่ผิดสอนผิดอาจแตกความสามัคคี สื่อ กิจกรรมเชิงพุทธชาดสื่อที่น่าสนใจเกี่ยวกับธรรมะ พุทธบริษัท การเผยแผ่มีเวลาจำกัด เร่งรีบตามวิถีชีวิตปัจจุบัน- การศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย ทำให้สามเณรหรือผู้รับการเผย

แผ่ลดลง คนคล้อยตามสื่อไม่สนใจ^{๑๐} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระราชเมธี (วิชา อภิพลโย)** ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ มีกระบวนการพัฒนาตามสมรรถนะพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วยความรู้ (Knowledge) ๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผย ๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ ๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ๔) เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา ๖) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่^{๑๑} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร)** ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มุ่งเน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามกรรมตามกำลังศรัทธาถือว่า เป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎี และปฏิบัติที่ควบคู่กันไป^{๑๒} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**คณินันต์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร** ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ ใช้วิธีเผยแผ่ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่างลักษณะ การสอนง่ายๆ ใช้วิธีการสอนแบบรวมๆ แต่สอนให้แตกต่างกันในแต่ละบุคคลตามอุปนิสัยของศิษย์ ในการเผยแผ่ไม่เน้นปริมาณแต่เน้นคุณภาพ เน้นด้านจิตใจมากกว่าด้านวัตถุ^{๑๓} สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุจินโณ** ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ คือ เห็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่น ๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่ และอำนวยความสะดวก และเห็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่งเสริมสนับสนุนการการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่ และจัดทำงบประมาณสนับสนุน ให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากร

^{๑๐} รัชชัย ฉินสังธีระพานิช, “การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖๖-๑๙๖.

^{๑๑} พระราชเมธี (วิชา อภิพลโย). “การพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓๑-๑๓๖.

^{๑๒} พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร), “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๐-๒๐๐.

^{๑๓} คณินันต์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๕). หน้า ๒๖๐-๒๙๑.

ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๔} และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานพพล กนตสีโล (สายสินธุ์) ผลการวิจัยพบว่า ๑) คุณลักษณะของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ผู้นำของพระสังฆาธิการต้อง เก่งคิด มีภาวะผู้นำในการคิดริเริ่มต้องสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ พัฒนาองค์การและแก้ปัญหาต่าง ๆ มีความยืดหยุ่นในความคิด คิดในสิ่งที่จริงได้ มีความสามารถในการต่อเติมเสริมแต่ง คิดคล่อง ความคิดรวดเร็วฉับพลัน แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ และภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการต้อง เก่งคน รู้จักและรู้ใจผู้บังคับบัญชา รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจผู้อื่นและยอมรับผู้อื่น ปรับตนให้รู้จักดูคน รู้จักจูงใจคน อ่านคนออก รู้จักลูกน้อง ควบคุมพฤติกรรมของเขาได้ หรือพูดได้ว่าปรับคนอื่นได้ รู้จักเพื่อน รู้จัก คบมิตรและผูกมิตรไว้ได้ ตลอดของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจะต้อง เก่งงาน ฐานะของ ผู้บังคับบัญชา นั่นคือรู้นโยบายเพื่อปรับงานของหน่วยงานให้สามารถปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบาย ของหน่วยเหนือฐานะของตนเอง ทำได้ตามบทบาทหน้าที่เต็มความสามารถฐานะของผู้ใต้บังคับบัญชา จะได้แนะนำแก้ปัญหาให้ได้ฐานะของเพื่อน จะได้ประสานได้สอดคล้อง คุณลักษณะภาวะผู้นำของ คณะสงฆ์ในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จะต้องมีความรู้คุณลักษณะ และทักษะเฉพาะตนทั้งการศึกษา และการปฏิบัติจะต้องมีความสอดคล้องต่อกัน หรือ ทำอย่างไรก็ต้องพูดและคิดอย่างนั้น รวมทั้งการ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลทั่วไป รู้จักหลักในการปกครองตน ปกครองคน และการปกครองงานให้ เกิดความรอบรู้อย่างแท้จริง ๒) แบบอย่างการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงาน ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จะต้องเร่งพัฒนาตนเองให้ดีในลักษณะที่สอดคล้องกับคำสั่งสอนทาง พระพุทธศาสนา ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านปริยัติให้เป็นพื้นฐาน จะเป็น ภูมิรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ หรือความชำนาญ (๒) ด้านปฏิบัติ จะเป็น ภูมิธรรม หมายถึง การที่บุคคลนั้นๆ มีความสามารถในการครองตน ไม่เอนเอียงไปในทางแห่งความวิบาก หรือสิ่งที่นำเราให้ต่ำ รู้จัก เส้นทางแห่งความพหุหรือมีมัชฌิมาวิถี ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ใช้จ่ายเกินตัวรู้จักจังหวะ รู้จักเวลา ที่เรามากพูด เสมอว่ามีกาลเทศะ ครองคน คือรู้วิธีผูกใจคน คือมีพรหมวิหาร ๔ ที่เรียกว่า คุณธรรม ในการครอง เรือน หรือสังคหะวัตถุ ๔ คือธรรมะในการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน คือเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับคนเช่น การปฏิบัติ ต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อลูกน้องเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ครองงาน คือ มีความ รับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ รู้จักตนเองว่าตนอยู่ในฐานะ ตำแหน่งอะไร ได้รับมอบหมายอะไร มองเห็นงาน ที่ได้รับมอบหมาย รู้จักวิธีในการที่จะทำให้งานสำเร็จโดยทางที่ถูกต้อง เป็นธรรมต่อผู้อื่น ต่อเพื่อน ร่วมงาน และต่อผู้ที่เรารับผิดชอบนั้น ๆ อย่างสำนึก ตระหนัก และรู้ข้อจำกัดที่มีเกี่ยวกับระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ในฐานะแห่งตนนั้น หมายถึงรู้และตื่นอยู่ตลอดเวลาว่า เราเป็นใคร เราทำเพื่อ อะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อใด และทำไม และ ๓) ด้านปฏิเวธ จะเป็นภูมิฐาน คือ เป็นผู้ที่มีพื้น และฐาน

^{๑๔} พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุจินโณ, “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ องค์การ ปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, ปรินญาพุทธศาสนตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยา ลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๒๕๐-๒๘๐.

หรือภูมิหลังแห่งการสะสมในการคิดในการสร้างรู้จักการมองที่กว้าง ลึก มองเห็นเหตุแห่งปัญหาซึ่งจะเกิดขึ้นโดยการสรุปจากประสบการณ์ที่สร้างสมมานั้นได้อย่างมีคุณภาพ^{๑๕}

ข. การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ให้เป็นผู้มีความสามารถและเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาได้ ๓) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๔) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้แล้วนำไปกลั่นกรองอีกชั้นหนึ่ง ๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่างและสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดีและจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ด้าน ความรู้ทางธรรม ความรู้ทางโลกและฝึกอบรม ด้านทักษะ- การปฏิบัติตน ปฏิบัติธรรม- การเทศนา และ-การผลิตและใช้สื่อ การใช้เทคโนโลยี และด้านคุณลักษณะ ที่เท่าทัน^{๑๖} สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชมณี (วิชา อภิพลโย) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอ

^{๑๕} พระมหานพพล กนต์สีโล (สายสินธุ์). “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๕-๒๕๘.

^{๑๖} ธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช, “การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖๖-๑๙๖.

ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ มีกระบวนการพัฒนาตามสมรรถนะพระสังฆาธิการด้านการเผยแผ่ ประกอบด้วยการพัฒนา (Development) ๑) การให้การศึกษา (Education) และการบรรยาย (Lecture) เกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ ๓) อภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) และการระดมสมอง (Brain Storming) เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ ๔) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (Field Trip) เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่ และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่างและสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดีและจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๗} และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาฤทธิ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางไป ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่สำคัญออกเป็น ๔ ด้านใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษว่า VETS ได้แก่ ๑) V; Vision, การสร้างวิสัยทัศน์ ๒) E; Education การให้การศึกษา ๓) T; Training การฝึกอบรม และ ๔) S; Study tour การไปดูงาน^{๑๘}

องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางการประเมินผล ๑) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ๒) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ๓) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ ๔) การตั้งคณะกรรมการทำงานเพื่อติดตามผลงานและกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาคคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาไสว สุวณณภาโส (ทองคำ) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย มีองค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์

^{๑๗} พระราชเมธี (วิชา อภิปัญญา). “การพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓๑-๑๓๖.

^{๑๘} พระมหาฤทธิ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร), “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๐-๒๐๐.

ยุทธศาสตร์ แผนงาน ที่ชัดเจน โดยมีหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองทำหน้าที่สนับสนุนให้การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบรรลุผล^{๑๙}

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ผู้วิจัย เสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ภาค ๑๗ หรือภาคอื่นๆ ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และพัฒนาการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมายได้

๒. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ภาค ๑๗ หรือภาคอื่นๆ ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปพัฒนาเป็นคู่มือประกอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๓. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดประชุมพระสังฆาธิการภาค ๑๗ หรือในภาคอื่นๆ ให้มีข้อตกลงร่วมมือกันในการสร้างเป็นเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการทุกระดับ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการริเริ่มสร้างสรรค์ และพัฒนาพระสังฆาธิการด้านภาวะผู้นำด้านเผยแผ่

๔. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันอย่างชัดเจน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาการพัฒนาสมรรถนะภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้สถิติขั้นสูง

๒. ควรนำหลักสมรรถนะมาทำการวิจัยเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

^{๑๙} พระมหาไสว สุวณฺณภาโส (ทองคำ), “การพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗๙-๒๗๔.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐.

กรมการศาสนา. วินัยบัญญัติชั้นธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๕.

กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. คู่มือการพัฒนาวัดอุทยานการศึกษาในวัด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. วัดพัฒนา ๔๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

กิติ ตัยคานนท์. นักบริหารทันสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บัตเตอร์ฟลาย, ๒๕๓๔.

ชูชัย สมितिไกร. การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผล การปฏิบัติงานของบุคลากร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. เทคนิคการจัดทำ และนำ Job competency ไปใช้งาน. กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์, ๒๕๕๑.

_____. มารู้จัก COMPETENCY กันเถอะ. กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๗.

ทิตินา แคมมณี. ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๑.

เทียน ทองแก้ว. สมรรถนะ (Competency): หลักการ และแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

- ธำรงค์ศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. **Competency ภาคปฏิบัติ เขาทำกันอย่างไร?**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น), ๒๕๔๙.
- _____. **Competency ภาคปฏิบัติ...เขาทำกันอย่างไร?**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น), ๒๕๕๐.
- _____. **Training Roadmap ตาม Competency เขาทำกันอย่างไร ?**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น), ๒๕๕๑.
- _____. **เริ่มต้นอย่างไร...เมื่อจะนำ competency มาใช้ในองค์กร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น), ๒๕๔๘.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.
- _____. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, ๒๕๔๕.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการปกครองคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตฺโต). **ความสำคัญพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๒.
- _____. **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก, ๒๕๔๔.
- _____. **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวโรดม. **การปกครองวัด**. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๓๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.
- พระพุทธวรญาณ. **ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระไพศาล วิสาโล. **พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากรัก**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระมหาสมทรง สิรินฺธโร และคณะ. **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๒๕.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ). **พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระวิสุทธิภิกขุธาตา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปญโญ). **อธิบายกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาสนไทย
การพิมพ์, ๒๕๕๑.

พิภพ กาญจนะ. **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา,
๒๕๕๒.

พิสิฐ เจริญสุข.

คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการ
ศาสนา, ๒๕๕๑.

คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยศึกษา
กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. **คู่มืออบรมนักเทศน์**. ขอนแก่น:
คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๕.

ยงยุทธ เกษสาคร. **ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม**. กรุงเทพมหานคร: เอสแอนด์ เจ กราฟฟิค.
๒๕๕๔.

สมคิด บางโม. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์. ๒๕๕๕.

สมชาติ กิจยรรยง และ อรรถจริย ฌ ตะกั่วทุ่ง. **เทคนิคการจัดฝึกอบรม**. กรุงเทพมหานคร: สมาคม
ส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย- ญี่ปุ่น), ๒๕๕๐.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ). **หลักการศึกษาศาสตร์ของพระพุทธเจ้า**.
กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ (ช่วง วรปญโญ). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์
และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๕๐.

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง. **ภาวะผู้นำให้บริการในองค์การ: แนวคิด หลักการ ทฤษฎี
และงานวิจัย**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓.

สาคร สุขศรีวงศ์. **การจัดการ: จากมุมมองของนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทจี.พี. ไฮเบอร์พ
รินท์ จำกัด. ๒๕๕๓.

**สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. การศึกษาภาพรวมผลการประเมินสมรรถนะหลัก
ทางการบริหาร ปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการ
ข้าราชการพลเรือน, ๒๕๕๔.

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖. คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเลขาธิการเจ้า
คณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๕๗.

สิทธิ บุตรอินทร์. **พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. **การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วย Competency Based HRM**.
กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น (มหาชน), ๒๕๕๐.

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. **แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency BASED
LEARNIN**". พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๙.

สุจิตรา ธนันทน์. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ Human Resource Management**.
กรุงเทพมหานคร: ทีพีเอ็นเพรส, ๒๕๔๘.

- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. ภาวะความเป็นผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ส. เอเชียเพรส ๑๙๘๙ จำกัด. ๒๕๕๐.
- สุรพล สุธะพรหมและคณะ. ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- อาภรณ์ ภูวิทย์พันธุ์. **Career Development in Practice**. กรุงเทพมหานคร: เอช อาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๘.
- อุทุมพร จามรมาน. **วิธีทำประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร: ฟีนี, ๒๕๔๔.

(๒) บทความ:

- วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม.” **วารสารศึกษาศาสตร์** ปีที่ ๑๘. ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๔๙ - มีนาคม ๒๕๕๐).
- พระปรล จันทโก. “การวิเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

(๓) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย:

- คณินนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- ชินัญ ทรงอมรสิริ. “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางการตลาด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๕.
- ธงชัย สิงอุดม. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ธวัชชัย ฉินสังธีระพานิช. “การพัฒนาสมรรถนะด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- ธวัชชัย รัตตัญญู. “การพัฒนาแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑.

นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา. “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลมกิตโร. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะ กรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ: ๒๕๔๕.

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร). “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูสิริอาภากร (บุญธรรม) อ่ำภา. “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม: กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ สุฉินโณ. “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”. **ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุขอินทร์). “การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปบุริสธรรม ๗”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาธฤติ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร). “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหานพพล กนตสีโล (สายสินธุ์). “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม). “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ. “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”. **วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาสหัส ฐิตสาโรและคณะ. “การบริหารองค์กรคณะสงฆ์”. **รายงานการวิจัย**. คณะครุศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑.

พระมหาสำรวย ภูริเมธี (ชาวดร) “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาไสว สุวณฺณภาโส (ทองคำ). “การพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระยุพธนา รมณียธมฺโม (แก้วกัณหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระราชเมธี (วิชา อภิปัญญา). “การพัฒนาสมรรถนะพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

มาลี สืบกระแสน. “การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒.

รวีวรรณ เผ่ากัณหา. “สมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.

สมาน อัครภูมิ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาระดับจังหวัด”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สุเทพ บุญเต็ม. “การพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙.

เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจจจิตร แสงทอง. “บทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อนันต์ นามทองตัน. “การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการบริหารจัดการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓.

อัมพร เรืองศรี. “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินฺโน). **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร**. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖. (เอกสารอัดสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กัญญาณ อินทว้าง. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาองค์กร**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.thaihealth.or.th/partner/blog/23056> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๙].

สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว). การเผยแผ่. (เข้าถึงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐. www.lomsakcity.board).

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.). **การพัฒนาระบบสมรรถนะ**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://www.ocsc.go.th/ocsc/th/index.php?option=com_content&view=article&id=258&Itemid=252 [๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐].

มูลนิธิวิกิพีเดีย. **ศาสนาพุทธในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/w/index.php?title=ศาสนาพุทธในประเทศไทย&oldid=4297077> [๒๑ มกราคม ๒๕๖๑].

๒. ภาษาอังกฤษ

Bardo & Hardman. **Urban sociology: A systematic introduction**. USA: F.F. Peacock. 1982.

Bass.B.M.. **Transformational Leadership: Industrial, Military and Educational Impact**. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum associates. 1998.

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed.. New York: Harper & Row. 1971.

David D. Dobois and others. **Competency-Based Human Resource Management**. The United State of America: Davies-Davies- Black Publishing, a division of CPP. Inc. 2004.

Eisner. **Educational connoisseurship and criticism: Their form and functions in education evaluation**. n.p. 1976.

Good. **Dictionary of education**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill Book. 1973.

Hersey.P.B.. & Blanchard.K.H. **Management of Organizational Behavior**. Utilizing human resources. 1982.

Husen & Postlethwaite. **The international encyclopedia of education**. 2nd ed. New York: Paramon. 1994.

Joyce. & Weil. **Model of teaching**. 2nd ed. New Delhi: Prentice-Hill of India Private limited. 1985.

Keeves. **Educational research methodology and measurement: An international Handbook** Oxford: Pergaman Press. 1988.

Krejcie. R. V. & Morgan. D. W. **Determining Sample Size for Research Activities**. **Educational and Psychological Measurement**. 30(3). (1970)

Likert. Rensis. "The Method of Constructing and Attitude Scale". in *Reading in Attitude Theory and Measurement*. Fishbein. Martin. Ed. New York: Wiley & Son. 1967.

- Normond L. Frigon. Sr.& Harry K. Jackson. Jr. *The Leader: Developing the Skill & Personal Qualities You Need to Lead Effectively*. (New York: American Management Association. 1996.
- Ralph M. Stogdill. *Leadership. Membership and Organization*. Psychological Bulletin: January 1950.
- Raymond J. Burdy. *Fundermental of Leadership Reading*. Masschusetts Addison: Wesley Publishing Co.. 1967.
- Seels & Richey. *Instructional technology: The definitions and domains for the field*. Washington. D.C.: Association for Educational Communications and Technology. 1994.
- Sparks and Loucks-Horsley. "Five models of development for teacher". *Journal of Staff Development*. 10(4) . (1989).
- Strickland. *ADDIE*. Idaho State University College of Education Science. Math & Technology Education. Retrieved March 2. 2017. From <http://www.ed.isu.edu/addie/index.htm>
- Tennenbaurn. R.. *Leadership and Organization: A Behavior Scence Opproach*. New York: McGraw-Hill. 1982.
- Tosi. & Carroll. *Management*. 2nd ed. New York: John Wiley and Sons. 1982.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- การแปลผลค่า IOC จากแบบสอบถาม
- แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
- แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
- แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

การแปลผลค่า (IOC) จากแบบสอบถาม

คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน ที่ได้ประเมินความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า IOC ของผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- +๑ หมายถึง เหมาะสมว่า แบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่า แบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- ๑ หมายถึง ไม่เหมาะสมว่า แบบสอบถามไม่ได้วัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา

แบบสอบถามที่ถือว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาในระดับดี สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้จะต้องมีค่า IOC เกินกว่า ๐.๗ เป็นต้นไป

ตอนที่ ๑ แนวคำถามเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
ด้านที่ ๑ ความรู้									
๑	มีความรู้ความเข้าใจหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีความรู้แม่นยำในหลักคำสอนทางศาสนาดี ทั้งปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีความรู้ภาษาท้องถิ่นและมีความรู้ความเข้าใจเข้าใจพื้นฐานชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักการ ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบันความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีความใฝ่รู้ในทางธรรมและความรู้ในทางโลกเพื่อจะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พุทธศาสนา	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	สามารถกำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	มีความรู้วิธีการสอนธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสอน อธิบาย ชี้แจง ได้ตอบกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	มีการวางแผนเพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนา	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
ด้านที่ ๒ ทักษะ									
๑	มีวิธีการ ทักษะในการเทศนา บรรยายธรรม ที่จะสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟังธรรม ได้แก่ การเปรียบเทียบธรรม การให้แง่คิดในการใช้ชีวิตที่ดี	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	ตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	มีความสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ส่งเสริมพัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางช่องทางต่างๆ มีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบนที่กลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียง พิมพ์หนังสือธรรมะนำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	อบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นสมณสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาทตลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เช่น เข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ เยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	เผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๘	จัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาพระพุทธศาสนาและความรู้ทั่วไปให้แก่ชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	สนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กที่ขัดสนในชุมชนรอบวัดและประชาชนทั่วไป	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๐	จัดหาอุปกรณ์การเรียนให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลนในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	จัดหาอุปกรณ์การเรียนให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลนในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	สร้างศูนย์สารสนเทศให้คำปรึกษาและ	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
	ข้อเสนอแนะชีวิตแก่ประชาชนทั่วไป								
๑๓	จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑๔	ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้น และจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้ว ให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	บริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖	พัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระสงฆ์ มีการคัดสรรบุคคลผู้จะมาบวช มีการศึกษาอบรมธรรมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช โดยมุ่งจัดกิจกรรมให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	เผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์ พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ									
๑	มีความอดทนไม่แสดงกิริยาทำที่อื่นจะทำให้เสียบุคลิกภาพ มีความอดทน อดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๒	มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิต ในที่จะเสียสละอุทิศตน เพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	มีศรัทธามีความภูมิใจในการครองเพศ บรรพชิตอันเป็นอุดมเพศอันประเสริฐ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการ ถ่ายทอดคำสอนเพื่อชีวิตที่ดีงามตาม ระดับความศรัทธาของผู้คน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	มีความสามารถสร้างความศรัทธาและ สามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕	มีบุคลิกภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อห ยิ่งและมีความยินดีรับคำแนะนำจาก ผู้อื่นเพื่อปรับปรุงตนเอง	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	มีคุณธรรมลักษณะพื้นฐานในโอวาท ปาฏิโมกข์ คือ ไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้ม ีจิตใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อ ทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจาก ความทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่บุคคล ทั่วไป มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๘	เป็นผู้สำรวจระวังในการบริโภคการใช้ สอยเสนาสนะ เป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วย ความสัจไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่ เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	มีคุณสมบัติของพระธรรมทูต ๘ ประการ ได้แก่ รู้จักฟัง พุทให้ผู้อื่นฟัง ได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ ฉลาดในการเป็นผู้นำ และไม่ก่อการ ทะเลาะวิวาท	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๒. แบบสอบถามนี้มี ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี)

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธการบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑
ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

๑. อายุ

☐ ๒๐-๓๐ ปี	☐ ๓๑-๔๐ ปี
☐ ๔๑ - ๕๐ ปี	☐ ๕๑-๖๐ ปี
☐ ๖๑-๗๐ ปี	☐ ๗๑-๘๐ ปี
☐ ๘๑ ปีขึ้นไป	

๒. พรรษา

☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา	☐ ๕-๑๐ พรรษา
☐ ๑๑-๒๐ พรรษา	☐ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษาด้านนักรธรรม

- ☐ นักรธรรมชั้นตรี
☐ นักรธรรมชั้นโท
☐ นักรธรรมชั้นเอก

๔. วุฒิการศึกษาด้านบาลี

☐ ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓	☐ ป.ธ. ๔ - ๖
☐ ป.ธ. ๗ - ๘	☐ ไม่มีวุฒิการศึกษาด้านบาลี

๕. วุฒิการศึกษาทางโลก

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี
☐ ปริญญาโท	☐ ปริญญาเอก
☐ อื่นๆ (ระบุ)	

๖. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	☐ เจ้าอาวาส

ตอนที่ ๒ แนวคำถามเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขต การปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านพิจารณาเห็นว่า มีความเห็นตามความเป็นจริง
ของท่านว่ามีความคิดเห็นในระดับใด โดยกำหนดระดับการประเมิน ๕ ระดับ ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด
 ๔ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติรวมมาก
 ๓ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติปานกลาง
 ๒ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อย
 ๑ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

ข้อ	คำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านที่ ๑ ความรู้						
๑	มีความรู้ความเข้าใจหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีความรู้แม่นยำในหลักคำสอนทางศาสนาดี ทั้งปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน					
๒	มีความรู้ภาษาท้องถิ่นและมีความรู้ความเข้าใจเข้าใจพื้นฐานชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี					
๓	ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักการ ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง					
๔	สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี					
๕	มีความใฝ่รู้ในทางธรรมและความรู้ในทางโลก เพื่อจะนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๖	สามารถกำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะกับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้					
๗	มีความรู้วิธีการสอนธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสอน อธิบาย ชี้แจง ได้ตอบกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา					
๘	มีการวางแผนเพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนา					

ข้อ	คำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านที่ ๒ ทักษะ						
๑	มีวิธีการ ทักษะในการเทศนา บรรยายธรรม ที่จะสามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้ฟังธรรม ได้แก่ การเปรียบเทียบธรรม การให้แง่คิดในการใช้ชีวิตที่ดี					
๒	ตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๓	มีความสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี					
๔	ส่งเสริมพัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางช่องทางต่างๆ มีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียง พิมพ์หนังสือธรรมะ นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ					
๕	อบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นสมณสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ					
๖	มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เช่น เข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ เยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นต้น					
๗	เผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ					
๘	จัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาพระพุทธศาสนาและความรู้ทั่วไปให้แก่ชุมชน					
๙	สนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กที่ขาดสนในชุมชนรอบวัดและประชาชนทั่วไป					
๑๐	จัดหาอุปกรณ์การเรียนให้แก่โรงเรียนที่ขาดแคลนในชุมชน					
๑๑	สร้างศูนย์สารสนเทศให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะชีวิตแก่ประชาชนทั่วไป					
๑๒	จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษาอาจะมี การประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย					
๑๓	เทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐกฐา วิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป					
๑๔	ส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้นและจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน					
๑๕	บริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและให้เข้ากับ					

ข้อ	คำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
	วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด					
๑๖	พัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระสงฆ์ มีการคัดสรรบุคคลผู้จะมาบวช มีการศึกษาอบรมธรรมทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวช โดยมุ่งจัดกิจกรรมให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง					
๑๗	เผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์ พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น					
ด้านที่ ๓ บุคลิกภาพ						
๑	มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีก้าวร้าวที่จะทำให้เสียบุคลิกภาพ มีความอดทนอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา					
๒	มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจที่จะเสียสละอุทิศตน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๓	มีศรัทธามีความภูมิใจในการครองเพศบรรพชิตอันเป็นอุดมเพศอันประเสริฐ และมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการถ่ายทอดคำสอนเพื่อชีวิตที่ดีงามตามระดับความศรัทธาของผู้คน					
๔	มีความสามารถสร้างความศรัทธาและสามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้					
๕	มีบุคลิกภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่งและความยินดีรับคำแนะนำจากผู้อื่นเพื่อปรับปรุงตนเอง					
๖	มีคุณธรรมลักษณะพื้นฐานในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มีจิตใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์					
๗	ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น					
๘	เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคการใช้สอยเสนาสนะ เป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสัจไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น					

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
“รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน”

คำชี้แจง :

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม และผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลของท่านเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น

โดยแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี)

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง
 “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการ
 ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง

.....

อายุ.....พรรษา..... น.ธ. ป.ธ.ปริญญา.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์.....

เริ่มเวลา..... น. ถึงเวลา..... น.

**ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ
 ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน**

๑. ท่านคิดว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง
 คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรเป็นอย่างไร

๑.๑ ความรู้

.....

.....

๑.๒ ทักษะ

.....

.....

๑.๓ บุคลิกภาพ

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง
 คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระ
สังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑. ท่านคิดว่า การพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรเป็นอย่างไร

.....
.....

๒. ท่านคิดว่า ในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ควรนำหลักพุทธธรรมใดมาใช้และเพราะเหตุใด

.....
.....

เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม

ดุชนิพนธ์เรื่อง

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการ

ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

A PROPAGATION LEADERSHIP DEVELOPMENT MODEL

FOR ADMINISTRATIVE MONKS IN

THE ANDAMAN COASTAL AREA

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี)

คณะกรรมการควบคุมดุชนิพนธ์

รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

ประธานกรรมการ

พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฺฒโน, ดร.

กรรมการ

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” (ฉบับร่าง) เป็นอย่างไรบ้าง

ภาพรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง)

ที่มา : พระมหาญาณพล ญาณปญโญ (รัตนบุรี), ๒๕๖๑.

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน (ฉบับร่าง) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) ระบบและกลไก ๔) วิธีการดำเนินงาน ๕) แนวทางการประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

๑. หลักการ

๑.๑ เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

๑.๒ เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำการเผยแผ่อันเป็นหลักการสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์

๑.๓ เป็นการพัฒนาพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามันให้มีความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๒. วัตถุประสงค์

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีวัตถุประสงค์การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านความรู้ ๒) ด้านทักษะ ๓) ด้านบุคลิกภาพ อันเป็นบำเพ็ญประโยชน์ปฏิบัติศาสนกิจของพระสังฆาธิการให้ปรากฏเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามธรรมวิธี โดยยึดถือปฏิบัติตามพุทธพจน์ในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุขแก่มหาชน”

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

๓. ระบบและกลไก

ระบบและกลไกของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๓.๑ การเตรียมการก่อนการพัฒนา

๑) การประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการ หรือคณะทำงานที่รับผิดชอบแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจหลักการ เอกสาร และสื่อประกอบการพัฒนาให้ชัดเจนก่อนดำเนินการ

๒) การวางแผนดำเนินการระหว่างการพัฒนาให้เหมาะสมและครอบคลุม เช่น การแบ่งกลุ่มพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา โดยพิจารณาจากตำแหน่ง หน้าที่ รับผิดชอบของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาแต่ละรูป การกำกับเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน หรือเวลา

ในการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอน การกำหนดบทบาทของวิทยากร การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และการประเมินการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา

๓) การจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดเตรียมเอกสารประกอบการพัฒนา เป็นต้น

๓.๒ การเตรียมการระหว่างการพัฒนา

๑) การทำการชี้แจงขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาระบบงานที่ใช้ในการพัฒนาและเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) การอำนวยความสะดวกให้แก่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนด้วยการคอยดูแลตรวจผลงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำในกรณีที่พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาดังกล่าวต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจมอบหมายให้มีวิทยากรประจำกลุ่มหรือประจำกิจกรรมแต่ละด้าน

๓) การกระตุ้นให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาปฏิบัติกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง

๔) การสร้างบรรยากาศให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

๕) การให้เกียรติและยอมรับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา

๖) การร่วมประเมินและสรุปผลการปฏิบัติการทำงานร่วมกับคณะวิทยากร เพื่อวิเคราะห์ปัญหาวางแผนการทำงานในวันต่อไป และเมื่อสิ้นสุดในแต่ละวัน เพื่อให้พระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนาได้สามารถสรุปองค์ความรู้จากการพัฒนาได้ครบสมบูรณ์

๓.๓ การเตรียมการหลังการพัฒนา

๑) การรับทราบผลการนำเสนอสรุปผลประจำวันโดยพระสังฆาธิการผู้เข้ารับการพัฒนา

๒) การร่วมสรุปผลการพัฒนาเพื่อหาข้อดีและข้อจำกัดของการพัฒนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงวิธีการและวางแผนการพัฒนาในครั้งต่อไป

๓) การวางแผนการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

๔) การรายงานผลการดำเนินการพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....
.....
.....
.....

๔. วิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยวิธีการดำเนินงาน ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ ๒) การพัฒนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ ภาวะผู้นำด้านเผยแผ่

๑) ด้านความรู้

(๑) กฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคม ด้านการเผยแผ่

(๒) นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่

(๓) ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ทั้งปริยัติ และปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ต้องสอนคนอื่น และความรู้ทางภาษาท้องถิ่นที่ตนไปอยู่เผยแผ่ โดยเข้าใจพื้นฐานชีวิตและวัฒนธรรมคนที่จะไปสอน

(๔) หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ประการ คือ (๑) ห้ามการทำความชั่ว (๒) ส่งเสริมให้ทำความดี (๓) ให้ฟังและรู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) อธิบายให้รู้ในเรื่องที่ไม่เข้าใจ (๕) อนุเคราะห์ด้วยความเมตตา (๖) บอกการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

(๕) ความรู้ในทางธรรมและความรู้ในทางโลกเพื่อนำไปใช้พัฒนาปรับปรุงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถนำเอาเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน ความรู้รอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

๒) ด้านทักษะ

(๑) การประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

(๒) เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา

(๓) การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

(๔) การมุ่งเน้นให้สอนประชาชนให้มีความรู้ในเรื่องธรรมะอย่างรอบด้าน และเป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

(๕) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และการบริหารจัดการเพื่อได้ประโยชน์สูงสุด

(๖) เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๗) ทักษะตามหน้าที่ทูต ๘ ประการ เป็นคุณลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะไว้เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยเป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นผู้รู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษายு่ตลอดเวลา เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน เป็นผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน และเป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่มุขมณฑลกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

๒) ด้านบุคลิกภาพ

(๑) เป็นผู้มีความประพฤติตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งปวงด้วยกาย วาจาและใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจเบิกบาน มีความเมตตาปราณีต่อทุกคนมีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

(๒) เป็นผู้ปฏิบัติในทางพระวินัย เนื่องด้วยพระภิกษุมหาปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกา มีภาวะเท่ากับเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เป็นจุดสนใจของประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงสมควรปฏิบัติให้สมกับภาวะที่เป็นตัวแทนนั้น ให้เป็นที่เชิดชูเกียรติของพระพุทธศาสนา เป็นที่เจริญศรัทธาปสาทะของศาสนิกชนและเป็นที่ภาคภูมิใจของประชาชนชาวไทย

(๓) เป็นผู้ดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงบไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น

(๔) เป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะทำให้เสียบุคลิกภาพ ในโอวาทปาฏิโมกข์ คือ ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติหน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

๔.๒ การพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน ประกอบด้วย ๕ ประการ ดังนี้

๑) การให้การศึกษาแก่พระสังฆาธิการเกี่ยวกับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และประกาศมหาเถรสมาคมด้านการเผยแผ่ นโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วยเอกสารประกอบการพัฒนา Power Point สื่อออนไลน์ การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์สมมติ เพื่อให้พระสังฆาธิการ ให้เป็นผู้มีความสามารถและเข้าใจในหลักการเผยแผ่ แล้วนำไปปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี รวมถึงจะต้องมีเรียนรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

๓) การอภิปรายกลุ่ม เพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ และนำไปสู่การปฏิบัติด้านการเผยแผ่ การศึกษาพุทธธรรมด้วยการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคและวิธีการแสดงธรรมเทศนา และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศด้านการเผยแผ่

๔) การระดมสมอง เป็นการประชุมกลุ่มเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีโดยปราศจากข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ใดๆ ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี ความคิดหรือข้อเสนอทุกอย่างจะถูกจัดไว้แล้วนำไปถกเถียงกันอีกชั้นหนึ่ง

๕) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้พระสังฆาธิการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของพระสังฆาธิการที่มีผลงานดีเด่นด้านการเผยแผ่และวัดที่มีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีเด่น โดยศึกษาจากกรณีศึกษาตัวอย่างและสรุปเป็นบทเรียนที่เป็นจุดดีและจุดเด่น เพื่อเรียนรู้วิธีการเผยแผ่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

๕. แนวทางการประเมินผล

๑) ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ๒) การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ๓) สะท้อนผลการประเมินเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ ๔) การตั้งคณะกรรมการการทำงานเพื่อติดตามผลงานและกำหนดยุทธศาสตร์ โดยคณะสงฆ์ภาคคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย จังหวัด กระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ร่วมกันดูแล

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือเชิญ

- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย
- รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์
- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม
- หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย ๕ รูป/คน

๑. พระราชสุทธินิมล,ดร. เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ วัดกระน้อย ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

๒. พระครูกิตติญาณวิสิฐ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

๕. ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระสังฆาธิการ ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่

๑. จังหวัดกระบี่

๑) พระราชสุทธินิมล เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่

๒) พระศรีรัตนสุธี เจ้าคณะอำเภอลำทับ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม พระอารามหลวง จังหวัดกระบี่

๓) พระครูศรีธรรมมาวุธ เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่ เจ้าอาวาสวัดโคกจันทามาศ จังหวัดกระบี่

๒. จังหวัดพังงา

๑) พระภวนาธรรมาภิราม เจ้าคณะอำเภอเมืองพังงา เจ้าอาวาสวัดสามัคคีธรรม จังหวัดพังงา

๒) พระมหานครินทร์ อนุบาลโย เจ้าคณะอำเภอกระบุรี เจ้าอาวาสวัดบางครั้ง จังหวัดพังงา

๓) พระครูถิรธรรมารัต เจ้าคณะอำเภอบ้านทับ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดพังงา

๓. จังหวัดระนอง

๑) พระระณังคมนิวส์ เจ้าคณะจังหวัดระนอง เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดระนอง

๒) พระครูอุปนันทโสภณ เจ้าคณะอำเภอเมืองระนอง เจ้าอาวาสวัดอุปนันทาราม จังหวัดระนอง

๓) พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองระนอง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอุปนันทาราม จังหวัดระนอง

๔. จังหวัดตรัง

๑) พระประสิทธิโสภณ (จ่านงค์ อภิชาติ ป.ธ.๖) รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง เจ้าอาวาสวัดประสิทธิชัย จังหวัดตรัง

๒) พระครูโสภณพุทธรักษ์ เจ้าคณะตำบลนาตาล่วง เจ้าอาวาสวัดพระงาม จังหวัดตรัง

๓) พระครูศรีรัตนวิฑูริ เจ้าคณะตำบลไม้ฝาด เจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว จังหวัดตรัง

๕. จังหวัดภูเก็ต

๑) พระราชสิริมนี เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต เจ้าอาวาสวัดท่าเรือ จังหวัดภูเก็ต

๒) พระมหาทวีศักดิ์ นนทธมโมเจ้า เจ้าคณะอำเภอกระทุ้ง อาวาสวัดสิริสีลสุภาราม จังหวัดภูเก็ต

๓) พระครูถิรธรรมารัต เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองภูเก็ต เจ้าอาวาสวัดถิรธรรมาราม จังหวัดภูเก็ต

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ (เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๐.๐๐ น.) ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ได้แก่ พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

ก. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระราชสุทธีวิมล เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่
๒. พระศรีรัตนสุธี เจ้าคณะอำเภอลำทับ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม จังหวัดกระบี่
๓. พระครูศรีธรรมารุช เจ้าคณะอำเภอมะนิงกระบี่ เจ้าอาวาสวัดโกคาจุทามาตย์ จังหวัดกระบี่
๔. พระครูศรีรัตนภิรม เจ้าอาวาสวัดควนสบาย เจ้าคณะอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
๕. พระมหาสมบัติ ธนปญโญ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๖. พระครูกิตติญาณวิสิฐ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๗. รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๘. รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๙. รศ.ดร.สิน งามประโคน ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๑๐. ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา
๑๑. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๑๒. นายพิริยะ ศรีสุขสมวงศ์ นายกเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ข. คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

๑. รศ.ดร.อินดา ศิริวรรณ ประธานกรรมการ
๒. พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน, ดร. กรรมการ

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้อยู่เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ

๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.เมธี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๙๗

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

เรียน ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร
11/๖๖/๖๖/๖๖/๖๖
๖๖/๖๖/๖๖/๖๖/๖๖

๖๖/๖๖/๖๖/๖๖/๖๖
๖๖/๖๖/๖๖/๖๖/๖๖

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ ๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.ณัฏฐา อาสากุล ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๕
www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสุทธีวิมล (เลี้ยว ยโสธร), ดร. เจ้าคณะจังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาญาณพล ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐
๕ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาความอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่oprasetanjan :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ ๐๘ ๓๕๒๕ ๐๘๕๕

น.สมณี อาลาภูล

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/๒๗๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๑๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติแaggerแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณพระเทพวิริยาภรณ์ (อักษร ยติโก ป.ธ.๙) เจ้าคณะจังหวัดพัทลุง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการ
พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน" เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และ
ได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความเมตตาอนุมัติ
จากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแaggerแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือการวิจัย (Try Out) ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความเมตตาอนุมัติด้วยดี และขอ
กราบขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุมัติให้จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

อ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
พ.ศ. ๒๕๖๑

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ ๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.มณี อาลากุล ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

นมัสการ พระธรรมกนิษฐ (ขจร โชติวิโร) เจ้าคณะจังหวัดระนอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาญาณพล ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐
๕ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาความอนุเคราะห์
จากพระคุณท่านให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ในนามของนิสิต
พระธรรมกนิษฐ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ ๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.ณัฏฐา อาลากุล ๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๓๓๘

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสิริมนี (สมใจ ชินปุตโต) เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาญาณพล ญา ยานูปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐
๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง
“รูปแบบการพัฒนากาฐณผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาความอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณให้ นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงกราบมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ยมนต์ให้เก็บข้อมูล
พ.ธ.ดา.สิริมนี

ขอกราบมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญา ยานูปญโญ ๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.สมณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๓๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๗/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบหมัสการ พระเดชพระคุณพระราชวรการ (สงบ วรเสวี) เจ้าคณะจังหวัดตรัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐
๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง
"รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน"
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล
และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาความอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทาง
วิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบหมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบหมัสการมาด้วยความเคารพ

อนึ่งขอแจ้งให้ทราบ
พระเดชพระคุณ
จ.ส.ว.
๑๕ มิ.ย. ๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ ๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.มณี อาลากุล ๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสุทธีวิมล เจ้าอาวาสวัดกระบังน้อย เจ้าคณะจังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระเดชพระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุญาตด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ นุญปุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณิธิ อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระศรีรัตนสุธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม พระอารามหลวง
เจ้าคณะอำเภอลำไทร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตา
อนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน
เวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแต่พระเดชพระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความเมตตาอนุญาตด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

นิตติคุณ
นิตติคุณ

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.สมณิ อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตประชาสัมพันธ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระครูศรีธรรมวฑู เจ้าอาวาสวัดโคกจันทามาศย์ เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ญา ยานูปโย นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการ
พัฒนากาเวผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน" เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตา
อนุญาตให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน
เวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระเดชพระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความเมตตาอนุญาตด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ยินดียิ่งนี้สัมภาษณ์

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

พญ: ๐๐๙๐๐๐๐๐
(พระครูศรีธรรมวฑู)

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๖๖๙ ๗๖๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐ์ อาลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครุฑเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

นมัสการ พระครูโสภณพุทธารักษ์ เจ้าอาวาสวัดพระงาม เจ้าคณะตำบลนาตาล่วง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปณฺโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์
ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและ
สถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตา
อนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

จีนิต/ห.สัมภามณ์
พระครูโสภณพุทธารักษ์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๖๖๙ ๗๖๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐิ อาลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

นมัสการ พระครูศรีรัตนากุณี เจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว เจ้าคณะตำบลไม้ฝาด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคหุฎินิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
 พัฒนากาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอ้านตามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
 ของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
 พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์
 ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวันเวลาและ
 สถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตา
 อนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

อินดิโนสังฆมณเฑ
 น.ส.มณี อาลากุล

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๖๖๔ ๗๖๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.มณี อาลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

การบ่มัศจรรย์ พระราชสุทิวิมล เจ้าอาวาสวัดกระปี่น้อย เจ้าคณะจังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบมัสการด้วยความเคารพ

อ.ดร.น.
น.ส.ณัฏฐา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ

๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.ณัฏฐา

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๓

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 กราบนมัสการ พระศรีรัตนสุธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม เจ้าคณะอำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
 พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
 พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตา
 อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group)
 ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้
 อำเภอกลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่
 ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ
 ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

๐๓๗๐๘
 พระศรีรัตนสุธี

ขอกราบนมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ นุญญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ	๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕
น.ส.มนี อลากุล	๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๓

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
การบ่มัสการ พระครูศรีธรรมมาฐ เจ้าอาวาสวัดโคกจันทามาศย์ เจ้าคณะอำเภอมืองกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ญา นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตา
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group)
ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นโยบายทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่
ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงกราบมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

อนุเคราะห์
ดร.สมศักดิ์ บุญปู

ขอกราบมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณพลญา	๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕
น.ส.มณี อาลากุล	๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๓

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
การบ่มัสการ พระครูศรีรัตนภิรม เจ้าอาวาสวัดควนสบาย เจ้าคณะอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปณฺโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตา
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group)
ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่
ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ
ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู้)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปณฺโญ	๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕
น.ส.มณี อาลากุล	๐๘ ๐๐๗๓ ๕๓๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โท. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๕

ที่ ศธ ๖๓๐๓๓/ว ๑๑๕

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์มืองันตามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมได้อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาส นี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

อิตต์ รัง
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ

ติดต่อประสานงาน :-

ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

๐๘ ๖๐๔๖ ๕๑๒๒

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๘๔๙๕ ๔๔๐๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๑๑๕

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มีสการ พระมหาสมบัตินันท์ ชาญบุญ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณบุญ โนนามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอกลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญงู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อเพื่อขอสนทนากลุ่ม
ดร.ไพรัตน์ ชัยสุข
น.สมณี อาลากุล

ติดต่อประสานงาน :-

ดร.ไพรัตน์ ชัยสุข

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๖๐๔๖ ๕๑๒๒

๐๘ ๘๔๙๕ ๔๔๐๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน นายพิริยะ ศรีสุขสมวงศ์ นายกเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาญาณพล ฉายา ญาณปญโญ นามสกุล รัตนบุรี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๔
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการ
พัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม
พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา
ณ โอกาส นี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระมหาญาณพล ญาณปญโญ

๐๘ ๓๕๒๔ ๐๘๕๕

น.ส.เมธี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๖๘

- อ.จุไรรัตน์

ภาคผนวก ค

ภาพกระบวนการวิจัย

ภาพสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพสนทนากลุ่มคุณูปการ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ (เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๐.๐๐ น.)
ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระมหาญาณพล ญาณปญฺโญ (รัตนบุรี)
- ว/ด/ป (เกิด) : วันอังคารที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐
- ภูมิลำเนา : จังหวัดพังงา
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก สำนักวัดราชนันทาราม กรุงเทพมหานคร
: เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนคณะจังหวัดกระบี่
: พุทธศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ตำแหน่ง/ประสบการณ์ทำงาน
- : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
 - : ครูสอนปริยัติธรรม แผนกธรรม
 - : พระปริยัตินิเทศประจำจังหวัดกระบี่
 - : เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่
 - : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุศรีมงคล
 - : เป็นเจ้าคณะตำบลนาเหนือ
 - : เจ้าคณะอำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่
- อุปสมบท : วันเสาร์ที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐
- สังกัด : วัดมหาธาตุศรีมงคล ตำบลนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดมหาธาตุศรีมงคล ตำบลนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่